ANUL VII. — No. 300

6 LEI EXEMLARUL IN ŢARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STRAINĂTATE

Duminică, 5 Septembrie 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Criza stilului

E vorba de literatura franceză, negreşit. Patria grijei literare, a preocupării tehnice, a scrupulului retoric e încă tot acolo.

Jean Cocteau, simplu şi hotărît, coboară pe Flaubert jos — jos de tot — şi ridică sus — sus de tot — pe Balzac şi pe Stendhal. Din punct de vedere strict artistic: — aici e noutatea acestei clasificări. Tot aşa de hotărît degradează Gide pe Flaubert, şi tot pentru a întrona pe Stendhal. Iar Marcel Proust declarase că nu scrie pentru cei ce se chiamă „oameni de gust". Şi a practicat cu stăruinţă tot mai mare neglijenţa în ritm, a etalat nepăsare aproape nepoliticoasă faţă de atenţia, de fantazia, şi în sfârşit faţă de răbdarea cititorului. Toate astea cu bună ştiinţă. Fireşte, Proust n'a scăpat de stilul frumos, şi el plachează, ca oricare alt maistru al stilului frumos, bucata de bravură care la dânsul e adesea cu savoare şi aromă de cofetărie literară feminină.

Revoluţia stilistică e foarte conştientă. Desigur isteţul Cocteau nu-i până 'ntr'atât copil farsor încât să-şi închipuie că acei cari se interesează de scrisul lui sunt destul de dobitoci ca să crează că el scrie cum îi vine — că nu face, mă rog, *stil.* Balzac, în adevăr, scria cum îi venea. Cum îl ierta, adică, graba tragică a vieţii sale de zăpăcit naiv şi fantast, blestemat de o soartă sângeros ironică să se viseze tip tare şi erou financiar. Stendhal a vrut, zice, să scrie în stilul Codului civil. Adică: sobrietate non plus ultra, — ca să înfunde pe Chateaubriand, şi în general ca să arate lumii cât de ridiculă e retorica romantică. Totuşi Codul civil nu l-a putut imuniza atât cât crezuse; şi i se întâmplă lui Stendhal să scrie frumos. De pildă aşa:

„Sans perdre rien de sa douceur et de son accent respectueux, la voix de Lucien s'éclaircit et prit de l'éclat... Il sut faire apparaître cette nuance de familiarité délicate qui convient à deux âmes de même portée, lorsqu'elles se rencontrent et se reconnaissent au milieu des masques de cet ignoble bal masqué qu'on appelle le monde. *Ainsi des anges se parleraient qui, partis du ciel pour quelque mission, se rencontraient, par hasard, ici-bas.*

Sau:

„Pourquoi ne pas en finir? se dit-il enfin, pourquoi cette obstination à lutter contre le destin qui m'accable?.. D'où vient cette obstination à vivre? Manquerais-je de fermeté? Qu'est-ce-que la mort? se dit-il en ouvraint la caisse de ses pistolets et les considérant. Bien peu de chose en vérité; il faut être fou pour s'en passer. Ma mère, ma pauvre mère se meurt de la poitrine; encore un peu de temps, et je devrai la suivre. Je puis aussi partir avant elle, si la vie est pour moi une douleur trop amère.. Le commandeur, mon père lui-même, ils ne m'aiment pas?.. C'est un petit devoir qui m'attache à eux..." Ce mot *devoir* fut comme un coup de foudre pour Octave. „Un *petit devoir!* s'écria-t-il en s'arrêtant, un devoir de peu d'importance!.. Est-il de peu d'importance si c'est le seul qui me reste? ...Quoi! j'ai l'orgueil de me croire supérieur à tous les dangers... Quelle petitesse! et je me croyais si ferme..."

Monologul e de altfel deplin potrivit cu fizionomia junelui Octav: „beaucoup d'esprit, une taille élevée, des manières nobles, de grands yeux noirs, les plus beaux du monde auraient marqué la place d'Octave parmi les jeunes gens les plus distingués de la société, si quelque chose de sombre, empreint dans ses yeux si doux, n'eût porté à le plaindre plutôt qu'à l'envier. Il eût fait sensation, s'il eût désiré parler; mais Octave ne désirait rien... Quelle que fût la cause de sa profonde mélancolie, Octave semblait misanthrope avant l'âge..."

Deci junele e croit întocmai după patronul de pe vremea aceea, care astăzi serveşte exclusiv maiştrilor literari dela mahală — şi întru câtva chiar după regulile insuportabilului Chateaubriand, combinat, cum se şi obişnuia, cu Byron. Când junele Octav, de pe corabie, vede coastele Greciei, strigă: „Je te salue, ô terre des héros!" Şi ia otravă! „Au point du jour on le trouva sans mouvement sur le pont... Le sourire était sur ses lèvres, et sa rare beauté frappa jusqu'aux matelots chargés de l'ensevelir".

Stilul se răzbună. Stendhal voise, cu o înverşunare aproape copilăroasă, să distrugă stilul; şi, fără veste, ajungea să-i copieze tocmai formulele cele mai plate. In fond, sobrietatea şi uscăciunea distinsă, caşi psihologismul implacabil de care visa, le realizase, cu vreo patruzeci de ani mai înainte concetăţeanul său, generalul Laclos.

* * *

Rămâne însă hotărît că oameni atât de deştepţi ca Gide şi Cocteau condamnă stilul frumos, scrisul artist — cel puţin în teorie îl condamnă. Probabil mulţi alţi literaţi mai mici repetă cu temperament această condamnare.

Chateaubriand — Flaubert — fraţii Goncourt — Renan — France — Loti — Barrès, au să fie, cum se vede, şi ca să rămânem la somităţi, victimele strălucite ale acestei răsturnări literare. Sau altfel spus: este răzvrătire contra moştenirii clasice însăşi, contra literaturii latine, cu alte cuvinte contra spiritului elin. In scurt: contra Frumuseţei. Unul din capii revoluţiei, Gide, e grav infectat de literatură rusească. Şi de unde se poate învăţa mai temeinic dispreţul de retorică şi de stil frumos decât dela Ruşi? Profesorii de literatură şi literaţii francezi francizanţi, ca Sarcey, Brunetière şi Lemaître, când afuriseau pe vremuri influenţele străine, pe Scandinavi şi Ruşi mai ales, presimţeau rostul şi direcţia primejdiei.

Fără îndoială, profesorilor nu le plăcea nici scrisul „artist"; le părea fals, exagerat, zmintit chiar. Sensibilitatea şi imaginaţia din care rezulta scrisul acela nu se potriveşte cu obişnuita sensibilitate şi imaginaţie a profesorilor de literatură. Aceştia preferă, natural, scrisul *normal, necăutat*, ca al lui Balzac şi Stendhal. Normalul literat Taine se închină acestor doi şi lui Musset; şi rămâne, în definitiv, certat cu estetica lui Flaubert şi mai ales cu maniera fraţilor Goncourt. Pe cei doi romancieri, psihologul şi istoricul îi iubea de sigur şi din interes — ştiinţific. Alţi profesori, mai concilianţi decât Taine sau Brunetière, au adoptat în rândul modelelor pe unii scriitori artişti, în măsura în care îi consacra succesul public; câteodată şi în măsura în care acei scriitori ajungeau să simpatizeze cu tradiţionalismul şi naţionalismul de esenţă clasic latină, pe care-l cultivau tot mai intens mulţi dintre universitari.

Astăzi, artiştii care s'au apucat să duşmănească „stilul" confirmă curios gustul profesorilor de acum jumătate de veac. Cu această ocazie ei neglijează adevărul, că acei scriitori artişti au apărat literatura de banalizarea diletantică şi foiletonistă, că au întreţinut şi au îmbogăţit original patrimoniul artistic al ţării lor.

Această condamnare a stilului frumos se combină oare cu întoarcerea la vreo nouă „simplicitate clasică"? Dar din punctul de vedere al disciplinei clasice, Balzac şi Stendhal apar ca nişte foarte stranii modele. Unul e inform sau diform, celălalt e diletant declarat. Am observat însă că Gide e îndrăgostit de literatură rusească, iar Cocteau, la urma urmelor, e autorul *Potomakului.* Nici unul, nici altul nu pot face, cred, fericirea clasiciştilor.,

Dar, însfârşit, tinerii iluştri, prin urmare stăpânii ceasului literar, nu mai sufăr scrisul dinadins frumos. Nu se mai permite peisaj şi nici un fel de inventar de impresii artistic-poetic, în genul Flaubert, sau Goncourt mai ales, sau bric-a-bracul anticarului estet Pierre Louÿs.

In „scrisul artist" peisaje şi alte inventare pitoreşti erau vârîte, de obiceiu, fără potrivire cu persoanele şi situaţiile din povestire .Era deci pură indiscreţie din partea artistului, lipsă de bună creştere, grosolănie de pedant care vrea să arate ce poate şi dă busna. Aici critica tinerilor e în totul binefăcătoare.

Graţiile lipicioase ale lui Renan, profesorul cu marafeturi de artist de mult le-a luat peste picior Huysmans, şi alţii. Cu drept cuvânt: în cazul profesorului marafetos metoda stilului frumos devenise o strâmbătură prea supărătoare. — Anatole France, totdeauna aplecat la farsă subţire, a întrebuinţat adeseori metoda stilului frumos pentru efecte parodistice: în *Histoire contemporaine,* în *l'Ile des Pingouins,* în le *Miracle de Saint Nicolas,* sunt aplicate în bătaie de joc, cu superioară virtuozitate, toate formulele şi ritmurile stereotipe ale retoricei clasice. Cred că, în această procedare a lui France ,se învederează original discreditarea fatală a unora dintre elementele stilului frumos.

* * *

Criza — sau probabil moartea parţială a acestui stil — trebuia să se întâmple în Franţa, fiindcă acolo, de atâta vreme, artificiul verbal figurează ca obligaţia cea dintâi a moralităţii artistice.

Enfin Malherbe vint — începe versul de şcolară celebritate; şi dacă în zilele noastre un literat de duh a comentat acest evlavios hemistih cu ştrengărească maliţiozitate, zicând: Il aurait mieux fait de ne pas venir — n'avem ce face: Malherbe rămâne strămoşul solid al literaturii franceze.

„Il n'est pas indifférent pour une poésie de prendre ainsi son point de départ, sa source classique en haut lieu, et, par exemple, de descendre de Dante plutôt que de *sortir péniblement de Malherbe*"—spune, ager şi cuminte, Sainte-Beuve. Dar dela această naştere *penibilă* literatura franceză a rămas cu pecetea glorioasă a *dificultăţii.* Acum, din exces de rafinare stilistică, s'a iscat criza stilului. Să nu scrii frumos, în franţuzeşte, a fost totdeauna faptă de scandal. Comentarul lui Malherbe asupra lui Desportes, sau Arta poetică a lui Boileau, sau nenumăratele note şi comentarii literare ale lui Voltaire — toate stau sub aceeaş autoritate aspră a scrupulului stilistic. Flaubert s'a întors la fanatismul lui Malherbe-Boileau, fiindcă subiectivismul romantic şi lăbărţarea scrisului jurnalistic ameninţau să arunce proza franţuzească în uriciune caraghioasă. Şi n'a lipsit, poate, prea mult producţiei gâfâite a lui Balzac să cază la nivelul terfelelii stilistice a unui Rétif de la Bretonne care, fiind tipograf, îşi zeţuia deadreptul necontenitele inspiraţii.

Flaubert şi Parnasienii au înzdrăvenit conştiinţa literară care se muiase, biruită de pretexte umanitare la Hugo şi George Sand, sau religioase în groaznicele diluări ale lui Lamartine, sau înăbuşită de preocupări „ştiinţifice" şi semi-moralistice cum a fost în cazul lui Balzac. De atunci, literatura franceză s'a făcut tot mai mult *artistă.* Imensa ei diversitate şi bogăţie, dela începutul simbolismului încoace, o fac să fie, pentru lumea întreagă, cea mai înaltă şi mai grea şcoală literară. Criza stilului nu poate fi înţeleasă potrivit decât în legătură cu excesul de încercări, şi de reuşite artistice, din care a rezultat.

Trebule apoi luat seama că tinerii sunt şi nedrepţi; sunt doar revoluţionari. In Flaubert, stilul-ornament nu vine să ne supere decât în *Salambo,* mai rar în *Madame Bovary* şi în *Un coeur simple. — L'éducation sentimentale* e aproape cu desăvârşire curată, iar *la Tentation de St. Antoine, Saint Julien* şi cu deosebire *Bouvard et Pécuchet* inaugurează o sobrietate nouă, stranie aproape, poezie discretă până la uscăciune, sau simplu şi aspru referat.

Cu Balzac şi Stendhal, pe care tinerii îi fac idoli, se întâmplă că, celui dintâi, din neglijenţă, celui de-al doilea din goană după originalitate, le scapă să facă stil frumos de o deplorabilă calitate: retorica melodramei şi a romanului romantic îi pândea, şi ei se găseau dezarmaţi chiar în faţa celor mai de jos forme ale acelei retorice. In orice revoluţie literară trebuinţa de a înălţa idoli fără cusur întunecă minţile cele mai agere... Pe cele mai puţin agere le ademeneşte astăzi, la Balzac, lupta cruntă pentru parvenirea economică — la Stendhal: delirul snobistic. In aceste patimi societatea actuală repetă curios pe cea de acum o sută de ani.

Balzac şi Stendhal sunt proaste modele pentru plăpândele literaturi începătoare, care încă n'au scăpat de slăbiciunea imitaţiei naive. Amândoi provoacă şi întreţin diletantismul, *l'à peu près* tehnic, procedura expeditivă de dragul, cum se crede, al ideilor şi al „psihologiei". Diletantul îşi face numaidecât iluzii asupra valorii literare a aventurilor sale — *sufleteşti.* Pe astfel de oameni, destinaţi să rămâie pe dinafara artei literare, Balzac şi Stendhal îi tentează dezastros să facă—„literatură trăită"; pentru că amândoi au o retorică teribil de „à la portée de tout le monde". Balzac trăia şi lucra într'un zor perpetuu. Iar pentru Stendhal, literatura a rămas, în fond, ocupaţie secundară Acum câţiva ani, un critic, pornind dela faptul acesta, semnala ca simptom specific, că Stendhal a lăsat atâtea romane neisprăvite: munca literară îl desgusta. După schiţarea subiectelor i se istovea curând voinţa artistică... Rémy de Gourmont scrie despre Mérimée : Il écrit vraiment trop comme cela vient... Jamais, à coup sûr, et ceci encore le différencie de l'artiste original, il ne se préoccupe pas de la forme... Pour lui, le sujet d'un conte était tout.. La plupart de ses contes furent écrits pour arracher un compliment et un sourire à des lèvres aimées. — Intre Mérimée şi prietenul său Stendhal, această caracteristică neglijenţă nu e asemănarea cea mai mică nici cea mai puţin instructivă.

Pentru literatura noastră tocmai scrupulul artistic, împins până la exces, inclusiv, sau cum zic banalii neliterari: „chinuirea formei" — e specific salutară. Şi apoi, dacă o punem în faţă cu propria lor practică literară, critica, pe care o fac stilului Gide şi Cocteau, pare o glumă care, în parte cel puţin, se apropie infinit de farsă.

PAUL ZARIFOPOL

Bestia

Simţea, că albi cum sunt, mă 'nebunesc...
Şi că să vrea, de sângele-mi avidă,
Cu dinţii pieptu 'n două să-mi deschidă.
Să-mi muşte inima cu ei — primesc...

Şi mă luptam cu suflet bărbătesc
Să 'nving în mine patima toridă,
Dar ea, ca energia să-mi ucidă,
Râdea mereu cu râsul ei drăcesc.

Răpus precum sub grindină răsadul,
Fierbea în mine când râdea tot iadul
Şi totuşi isbuteam şi-atunci s'o 'nfrunt ;

Dar ea, spre-a'mi tulbura lumina minţii,
Râdea mereu cu râsul ei cel crunt,
Râdea mereu, ca să-şi arate dinţii.

MIHAI CODREANU

O întâlnire de necrezut

Cu cât m'am depărtat de el cu atât momentul lucrului petrecut mi s'a părut mai neînţeles şi mai puţin adevărat. Din ziua memorabilă a evenimentului am căpătat o preocupare nouă, ca omul sănătos, copleşit pe neaşteptate de o boală senzaţională, la care se gândeşte fix, pe care o urmăreşte sporind, în care crede şi nu crede îndeajuns, înfricoşat că există şi nădăjduind că se înşeală.

In capul meu totuş normal şi în viaţa mea totuş orânduită, încăpuse din senin o pricină încurabilă de desordine şi desagregare. Tot ce deprinsesem cu sângele dela părinţi şi cu mintea dela învăţătorii mei, se afla dintr'o dată înlăturat. Arhiva mea sufletească se răsvrătise, muzeul meu experimental se întuneca.

Bijuteriile, sucurile, otrăvurile, prafurile şi peticele de soare şi de ceaţă, din care se compuneau într'ascuns certitudinile, îndoielile şi chibzuirile mele, îşi perverteau în văzul meu şi în simţirea mea, care strălurica, care aroma.

Intorcându-mă din pădure acasă, nu am spus nimănuia nimic. Un sentiment de bucurie deplină, cel puţin după interpretările mele, umpluse golul meu vechi, de care suferau toate noţiunile, şi se instala ca un cor tumultuos, înăbuşind vocile solitare şi izolate de pân' atunci. Am refuzat să cinez şi m'am închis în biblioteca tatălui meu, în care am răsfoit până la ziuă. Obosit şi descurajat, am adormit pe documente. Cine putea să fie *el*? Buda, Adam, Lucrul-cel-ce-umblă-prin-întuneric? Cine-l mai văzuse?

Nici o carte, în nici o limbă, nu vădea urma acestei apariţii. Par'că se găsea ceva, ca o atmosferă, despre el, în Apocalips, dar foarte puţin şi imprecis, ca un capăt de sfoară mai groasă, într'un vagon cu frânghii şi câlţi uzaţi, trimişi la uzină, pentru ca resturile să poată fi regenerate în amestecul cu materii prime noi. A doua zi, m'am întors în pădure la aceiaş oră ca în ajun, şi am aşteptat degradarea vânătă totală a luminii, numărând zborul pasărilor de pradă, aruncând cu pietre ca un prost în gaura milenară a muntelui şi ascultând vâjâitul căderii şi şoaptele înmulţite ca nişte nevăzute frunze.

Inainte de căderea zăpezii m'am dus în fie ce zi în pădure. Impotriva obiceiului, am rămas la castelul bunicilor mei până în Octombrie, în ceasul viscolului lung. Posomorât şi desorganizat nu m'am înapoiat în oraş decât ca să mă închid în camera mea cu alte cărţi şi alte documente.

Intreaga iarnă mi-am consumat-o într'o corespondenţă unanimă cu universităţile mari şi cu toţi învăţaţii diverselor discipline, din lume. Semnalându-le prezenţa unui fenomen de necrezut, în pădurea şi muntele burgului, moştenit din timpurile medievale, ceream savanţilor identificarea unei similitudini sau măcar un aviz ştiinţific concludent.

Răspunsurile, stranii şi incoherente, mi-au confirmat puţina îndemânare a inteligenţilor de elită, de a se transpune într'o gândire încă negândită şi de a opera cu facultăţile expresive într'un câmp necunoscut. El stau înaintea unei probleme neaşteptate, încremeniţi ca nişte cumpeni de fântână, clasificate să scoată apă numai din puţul lor, cu o mişcare uniformă şi un scârţâit uniform.

Singură spălătoreasa familiei, o bătrână din munte, care a spălat şi scutecile moşului meu, singură ea, căreia după trei ani de cercetări universale, m'am spovedit, mi-a răspuns cu o cuminţenie de Hamlet :

— Sărut mâna, nu mă mir. Am văzut multe într'o sută patruzeci de ani şi oamenii văd îndeobşte mai puţin pentrucă văd în timp mai scurt şi pentru că văzul se primeneşte şi moare închis cu fiecare ins.

Dacă m'am hotărît, în sfârşit, să povestesc în scris întâlnirea din pădure, am făcut-o cu intenţia de a lăsa în sfârşit urma, pe care eu nu am putut-o descoperi nicăieri. Probabil că urmă nu există din pricină că oamenii care s'au mai întâlnit cu el, ori nu au ştiut să scrie ori le-a fost scârbă să întocmească dovezi, socotindu-le deşarte. Căci nu-mi vine să cred a fi cel dintâi şi nici cel din urmă călător al planetei, favorizat. In neamul meu întreg mă bucur de-o reputaţie revoluţionară, acuzat că nu am adaos la moştenirea străbunilor mei nimic, ba mai vârtos că o risipesc în binefaceri şi trândăvie : vreau să las copiilor mei mândria că tatăl lor s'a întâlnit cu acela, pe care nimeni nu-l ştie şi nu l-a ştiut.

De câte ori adversarii lor le vor arunca în faţă aprecieri despre puturoşia socială a părintelui lor, ei să poată ridica ofensa, obiectând orgolios că tatălui lor, a

Continuare în pag. II-a

cela pe care nimeni nu l-a cunoscut, i-a surâs în iarba pădurii, dedesubtul unui molift. Atât îmi ajunge pentru reabilitarea în abstract a tăinuitei mele tresăriri de lumină.

Intâlnirea mea cu acela, nu s'a iscat din nici un contrast şi n'a dat loc la nici o peripeţie.

E cel mai simplu în formă lucru întâmplat; însă ivirea este extraordinară.

Mă dusesem cu câteva cărţi în ghiozdan în locul unde muntele, zidit din partea orizontului, se povârneşte lin într'o vale fără de sfârşit, în întuneric, ca o privelişte largă către interiorul cel mai din fund al pământului păduros. Mi-a plăcut întotdeauna această prăpastie însingurată, care scoboară dulce pe sub molifţii cu vârfurile ridicate în stele, ca făcliile cu zăbranice negre ale unui altar cu pisc. In muntele nostru pasările şi fiinţele cu coarne ale stâncilor sunt neînchipuit de multe, pentrucă deviza familiei proprietare, de când se pomeneşte, „Nu ucide" a fost păstrată cu seriozitate. Nici o săgeată nu a fost aruncată după vânat şi dela născocirea puştii, în muntele nostru nu a vociferat nici un vânător şi nu a plesnit nici un cartuş. Panopliile străbunilor mei au fost biblioteca şi magazia cu seceri, coase şi potcoave. In nici o altă înfăţişare nu s'a văzut în gospodăria lor oţelul.

La noi au clocit şi găinele şi şoimii şi bufniţele şi mierlele, nesupărate; vitele s'au înmulţit ca şi căprioarele sau zimbrii, la grajd şi în sălbătecie, fără ca ascuţişul sau focul uneltelor să le înfioare. Vulturii se scoboară în bătătura noastră, pe marginea de piatră a izvorului, adăpându-se ca porumbii, liniştit. Acvile împăiate, mistreţi naturalizaţi şi alte asemeni abjecte corpuri delicte de asasinat, nu au împodobit castelul nostru dintre brazi.

Ceva mai mult, bătrânii mei s'au sfiit să ducă la gură o bucată de carne, mulţumindu-se cu ceeace dau pe cale firească vacile, pasările şi oile, cu laptele, cu ouăle şi cu lâna. De la fructe, verdeţuri şi rădăcini, ei au dobândit acea lină limpezime de suflet şi judecată, care i-a făcut cunoscuţi şi cinstiţi de către animale. Demonstrativ, Duminica dimineaţa, când sună clopotul schitului nostru privat locuit de şapte monahi, vulturii pădurii se rotesc deasupra castelului în timpul liturghiei, cel puţin trei sute de vulturi cu hultanii lor.

In locul ales de mine, citeam câteva ore pe zi, visam, răspicam o idee şi ascultam cu folos murmurul ideal al tăcerii tămăduitoare.

Tot aşa făcusem şi în ziua aceia. Din fundul negurii brazilor de jos auzii însă venind un zgomot de umblet ciudat. Pentru că nu cunoscusem simţământul odios al fricii şi închipuindu-mi că sue coasta un urs sau câţiva urşi care voiau să se încălzească la soare, am aşteptat, culcat cu cartea mea, deschisă, ivirea lor şi trecerea lor pe lângă ghiosdanul meu, pe vârful soarelui din spate. Valea fiind populată cu ciuperci aurii şi mânătărci, paşii pe care îi auzeam, alunecau pe vâscozitatea lor, se împleticeau, un bombănit injurios ajungea la urechile mele. In locul urşilor, văzui suind coasta pe brânci un om colosal.

Omul să fi fost de vre-o douăzeci şi cinci de ori mai mare ca mine, eu însu-mi fiind unul din voinicii cei mai înalţi din ţara mea. Când faţa lui ieşise la lumină, genunchii îi rămâneau încă nevăzuţi. Mă privea. M'a uimit. L'am învitat cu mâna să vie şi în mai puţin de o oră cât a durat suişul, capul vizitatorului meu ajunsese în dreptul picioarelor mele şi rămase pe loc. Era de dimensiunile unui bordei cu stuh şi ochii lui se deschideau lungi de câte două şchioape şi infinit de albaştri.

Părul castaniu, mustăţile şi barba se încâlceau împreună în jurul unui obraz cu pielea albă fină. Genele omului se mişcau ca undrelele bradului, cu foi de arici. Urechile lui cu curba fină, erau cât frunzele de smochin şi gura lui imensă cu dinţi de mărimea ceştilor de porţelan, zâmbia ca buzele noi ale unui copil.

— Cine eşti? — întrebai pe om. Omul tăcu şi surâse.

— Eşti din Alpi sau din Ceahlăi? — Nici un răspuns.

— Vii din pământ sau din închipuirea mea?

Omul îşi ridică mâna de pe pământ şi văzui trecând prin aer, printre brazi, un braţ gigantic şi svelt. Omul dete din umeri.

— Eşti om sau arătare? — Omul suflă peste mine şi cărţile se răsfoiră ca de vânt

— Nu pot să te înţeleg şi abia te văd. Scoală-te în picioare. — Omul se ridică întâi pe genunchi, apoi pe tălpi şi înălţimea lui străbătu molifţii.

— Eşti un om sau ce eşti? — Omul surâse din nou şi un deget de-al lui se căsnea să pipăie cărţile prea mici dimprejurul meu.

— Glasul trebue să-ţi fie ca tunetul şi ura ca trăsnetul în furtună. — Omul îşi întoarse capul spre miază-zi şi auzii un cântec dulce jeluitor de robi, strigat ca de o mie de glasuri zidite subt pământ. Era ca un imn cântat cu gurile închise într'un templu acoperit.

Erau în cântecul lui suspinul înmormântării, dezolarea pierderii şi a despărţirii, imensitatea desnădejdii, răbdarea fără speranţă şi biruinţă inutilă. Incepusem să plâng. Pe vioara mea provizorie şi fragilă trecuse fulgerător, o secundă, arcuşul veciei. Aş fi voit cântecul să sfârşească şi totuşi să nu înceteze.

Mă simţeam ca un mosor de aţă vie, care se deşiră, se 'nşiră din nou, se desface de a 'ndaratele, se răsuceşte la loc, şerpueşte, se 'ncurcă, se 'ntinde iarăş, se deapănă, se ţese şi se destramă până la scamă şi fulg.

— Incă odată: Cine eşti? — îl întrebai, oprindu-se cântecul lui. — Atitudinea lui răspunse: Nu ştiu.

— Dar unde stai, că nu te-am văzut nici-odată în patruzeci de ani?

— Dece vii tocmai acum la mine, ca să mă turburi pentru toate zilele câte 'mi rămân de trăit?...—Bunătatea zâmbetului său, îmi topi inima ca o rugăciune de copilărie.

— Să te întreb ceva: te-ai născut vreodată sau aşa te-ai pomenit? — Gestul răspunse: Nu ştiu.

— A ta e vocea pe care o aud oarecînd noaptea din adâncul pădurii, rostind „Nu ştiu. Nu ştiu" şi cred că vorbeşte buha?

— E vocea ta: te-am înţeles!...

— Şi nu ştii nici dacă mori?...

De astă dată el făcu întocmai ca bufniţa mare a nopţii şi discernui în silabele lui grave şi adânci, vocea nopţii care rosteşte din zidurile burgului dărâmat: *„Nu ştiu. Nu ştiu! Nu ştiu!"*

Pentru ce venise acest om din fundul lumii până la mine, nu am putut să pricep. Pentru ce a plecat şi cum a plecat, nici nu am băgat de seamă, urzit cu umbra muntelui şi împletit cu pădurea.

T. ARGHEZI

Cugetări

Dumnezeu e atotputernic mai întâi faţă de el, dar nu faţă de noi şi de lume. De aceea, bine a zis Novalis că oamenii trebuie să-l ajute pe Dumnezeu.

Dimitri Merejkovski

Oamenii caută de o mie de ori mai mult să dobândească bogăţie decât cultură; ei nu-şi dau seama că ceeace *suntem* face mai mult pentru fericirea noastră decât ceeace *avem.*

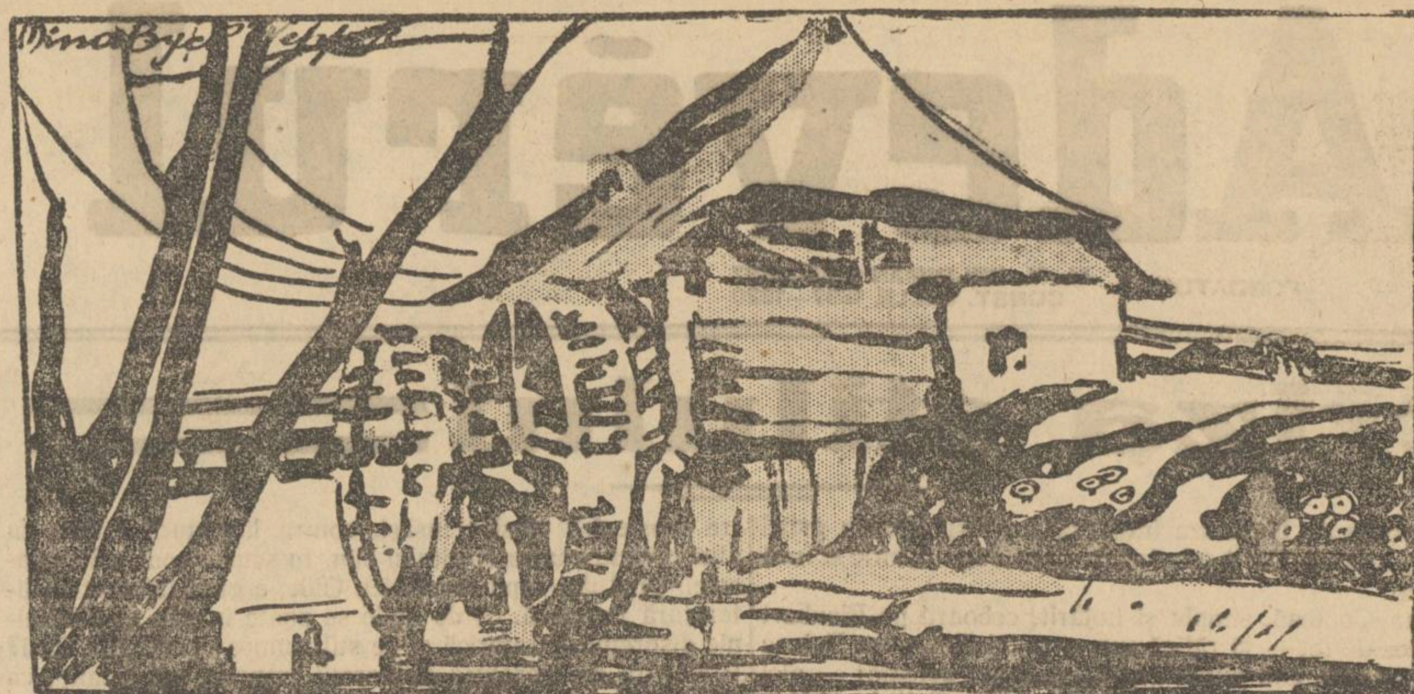
Arthur Schopenhauer

Nu se ia patria pe tălpile papucilor, ci se ia în suflet cultul patriei.

Hector Denis.

In dragoste noi punem infinitul. Fiţi însă fără nici-o grije: nu e din vina femeii.

Anatole France

La velniţă

Dealul de prundiş şi de năsip care se întinde spre Viţcani şi Călineşti se lasă în coasta priporită într'o vale largă şi lungă. Dealuri mai mici, pierdute departe în ondulări domoale, străjuesc de jur împrejur.

In vale şi agăţat ici-colo, pe unde coasta dealurilor e mai lină, e satul Dersca. In partea cea mai de jos a văii era zidită velniţa.

Două pârîiaşe de isvor şi-au făcut loc spre vale, tăindu-şi curmături printre dealuri în partea de miazâ-noapte — apus. Aceste pârîiaşe ezite de om au format două iazuri destul de mari, trebuitoare velniţii. Iezătura era făcută cu temei. Dinspre apă, bătuţi cu berbecele, taraşi de stejar lungi şi groşi, îngrădiţi cu nuele, înfruntau năvala apei. Mai la vale un alt rând de taraşi mai scurţi, puţin bătuţi în pământ, închideau între ei şi cei dintâi un loc umplut cu pietre, cu lut, cu snopi de nuele subţiri şi cu prund, — bătute toate cu maiuri grele. Dincolo de al doilea rând de taraşi pornea o şosea largă de hlei amestecat cu prund mărunt. Pe coasta dinspre râpă, ca şi dinspre apă, au fost răsădite răchiţi care cu viţele rădăcinelor lor ţin pământul în loc, întărind iezătura.

Prin râpa adâncită tare de dincolo de iezătură curge un pârîiaş ca o şuviţă, cu atâta apă câtă se scurge pe lătocul iazului. Râpa şi cu pârîiaşul ei merg la vale spre grajduri, iesă din cuprinsul velniţii, trec prin o parte a satului în jos de velniţă, furişindu-se pe sub podul de pe şoseaua comunală ce urcă în spre aria din deal şi înspre Podu-Loznei.

Pe când velniţa era în floare în pârîiaşul acesta se vărsau toate necurăţeniile fabricei: brahă înăcrită, mustul dela gunoiul grajdurilor, felurite mortăciuni — mai cu seamă guzgani şi şoareci — şi murdării de tot felul dela mulţimea de oameni grămădiţi acolo, ca într'un iad, pe luni de zile.

Velniţa era o zidire veche şi urîtă. De stil arhitectural nici vorbă; dar măcar să fi avut o simetrie oarecare. Tot scopul arhitectului a fost să clădească o hardughie cât mai mare, ca să încapă tot ce se cere pentru a se fabrica spirt mult, ca să iasă brahă deajuns din care să se îngraşe sute de boi şi de porci.

De altfel velniţa era şi tare veche. In 69 bătrânii satului îşi aduceau aminte că tot aşa au apucat-o. Clădită într'un colţ pierdut de ţară, în depărtate vremi, urîtă şi prozaică, era — aşa încremenită — un martor mult vorbitor despre viaţa oamenilor de pe atunci.

* * *

In 69 graniţa era deschisă, cum ziceau oamenii. Aceasta însemna că exportul boilor îngrăşaţi se făcea pe o scară întinsă şi cu folos mare. Ungurii nu-şi desăvârşiseră încă stăpânirea economică asupra Austriei şi nu monopolizaseră aprovizionarea cu vite de tăiat şi cu porci. Lucrul acesta s'a făcut pe încetul, în curs de câţiva ani, până ce a ajuns că boii îngrăşaţi şi porcii nu mai erau primiţi de loc, sub diferite pretexte. Era destul ca serviciul veterinar de dincolo să declare că în ţară este boală de vite şi îndată se închidea graniţa. Puteai să aduci oricâte certificate dela noi, nimic nu se ţinea în seamă.

Indată ce nu s'a mai putut face export, proprietarii de velniţi au fost siliţi să vândă boii în ţară cu un preţ mult mai mic decât peste graniţă. Folosul cel mare dela boii îngrăşaţi până la o mie de kilograme unul, se perdu şi atunci rostul cel mai de căpetenie al velniţilor încetă. De acum înainte velniţile lucrează un timp mai scurt, iar boii se îngraşă mai puţin, ca pentru ţară. Când au mai venit şi încărcări de dări asupra spirtului, oprirea fabricării lui din cartofe, cum şi controlul aspru al statului asupra cantităţii de spirt fabricat, velniţile, una câte una, au început a se desfiinţa.

Mai târziu s'au întemeiat altfel de velniţi, adevărate fabrici perfecţionate, cum sunt şi astăzi, care dau alcool până la 96° centesimale, rafinat, aşa că se poate fabrica şi din cartofe, îndepărtându-se alcoolul metilic, mult mai otrăvitor ca cel etilic. Cu chipul acesta spirtul scos din cartofe, cum şi cel din popuşoi, se poate întrebuinţa la băut. Aceste fabrici lucrează mai mult în vederea fabricării alcoolului, rămânând boii ceva mult mai puţin însemnat, decât la vechile velniţi.

In epoca de care vorbesc însă, între anii 69—73, proprietarii cu moşii mari, cu braţe de muncă aproape degeaba, aveau velniţile ca nişte adevărate mine de aur, mai sigure mult decât minele, căci nu erau supuse la capriciile distribuirii metalului nobil în năsipurile sau pietrele pământului. Acei proprietari găsise piatra filosofală, nu căutând-o cu trudă în creuzete şi retorte, ci prefăcând în aur munca neplătită, rămăşiţele dela fabricarea alcoolului şi gunoaiele grajdurilor de boi şi de porci. Totul se reducea la ceva foarte simplu: Un sistem ingenios ca la adăpostul legilor, ba chiar cu sprijinul autorităţilor legal constituite, să te foloseşti de nevoile unor oameni, să-i legi prin contracte meşteşugite, legalizate după toate formele cerute, să-ţi muncească cu preţul pe care-l hotărăşti tu singur şi prin felurite clauze să faci ca angajaţii prin asemenea contracte, nu numai că nu se pot plăti de ceeace au luat, dar se îngloadă tot mai adânc. La împlinirea angajamentului, făcut pe timp de cinci ani, angajatul e mai dator decât la început şi după un nou angajament de alţi cinci ani e încă şi mai dator.

Apoi să luăm în seamă că într'o întreprindere vastă ca lucrarea uneia sau a mai multor moşii mari, lucrurile se încurcă în aşa fel că ceeace se pare că dă proprietarul, mărind neîncetat datoria angajatului, nu e decât tot produsul muncii nedeplin plătite a grupei de angajaţi solidari, sau, cum se zicea aşa de vorbitor în contractele de angajament care obligau obştia unui sat:

„Chizeşi platnici unul pentru altul şi toţi pentru unul."

Va să zică la un timp dat angajaţii erau înglodaţi în datorii prin felul cum erau obligaţi să muncească şi cu preţul de nimica hotărît de proprietar. Ceeace nu isprăveau din munca prevăzută — anume potrivită ca să nu o poată isprăvi — se socotea în bani, însă după preţul zilei, adică un preţ măcar de zece ori mai mare, decât cel din angajament. Suma ce eşea la socoteală trebuiau s'o plătească angajaţii nu cu bani — chiar de ar fi avut — ci prin muncă, socotită de data asta nu după preţul zilei, ci după cel din angajament. Minunată înjghebare, cu rezultate mai minunate încă!

In timpul celor cinci şi zece ani de angajare şi de reangajare au murit câte unii din acei oameni. Partea de datorie a celor morţi a căzut în sarcina celor rămaşi în viaţă pe bună dreptate, după legământ: „chizeşi platnici unul pentru altul şi toţi pentru unul."

Şi aşa mulţi oameni pricepuţi, al căror suflet tare şi liniştit nu se tulbura de fiece nălucire, au ajuns la averi neînchipuite, la un trai de plinătate şi belşug în poezia tihnită a holdelor, pe moşii fără sfârşit.

Inainte de 64, în vremea boerescului, moşiile erau adevărate raiuri: pământ mănos căruia nu-i vedeai marginile oameni destui îndatoraţi să-l are, să-l semene, să facă toate muncile, până şi transportarea produselor la cumpărător. La vremea recoltei aurul care curgea gârlă era, aproape tot, câştig curat.

Din asemenea trai uşor şi averi fără măsură se puteau plăsmui minuni, ca grajdurile boerului Stratulat dela Vlăsineşti, — grajduri împărăteşti, cu stănoage aurite, cu oglinzi de cristal fin şi cu cuvete de porţelan pentru mâncarea şi apa cailor.

Un boer mare din ţinutul Dorohoiului, când s'a desfiinţat boerescul, şi-a lăsat moşia paragină.

— Da' ce, am înebunit să lucrez eu cu plată?

Şi n'a lucrat nici un petec de pământ până la moarte. Putea să mai trăiască şi o sută de ani şi tot avea cu ce trăi în belşug: avea burdufuri de galbeni noi, zăvoriţi în gherghiruri închise cu uşi de fer şi cu gratii groase ca parii. Nu primea decât galbeni noi, cu zimţi, neborteliţi şi nesupţi cu apă regală. Dela dânsul eşea însă orice galbăn bortelit cu o maşinuţă anume, care scotea o fărâmă de aur, să zicem de un decigram. Câştiga boerul cu maşinuţa asta a lui un gram de aur la zece galbeni, zece grame la o sută, o sută de grame la o mie, la zece mii de galbeni un kilogram, adică aproape trei sute de galbeni. Să punem că scotea numai jumătate de decigram şi tot îi eşeau o sută cinzeci de galbeni dela zece mii borteliţi. Ne având alte treburi, câştiga cu maşinuţa lui câţiva galbeni pe zi.

Dar şi multe averi noi se făceau pe vremea boerescului şi chiar după împroprietărire.

Aşa îmi aduc aminte de un flăcău voinic şi cuminte, venit de peste graniţă. S'a tocmit vătav la un boer mare. umbla pretutindeni cu o trăsură ungurească, un fel de haraba, mânând caii din picioare. Isteţ şi cinstit faţă cu stăpânul său, a ajuns în scurt vechil pe o moşie mare. S'a însurat şi când boerul i-a botezat cel dintâi copil i-a dat ca dar de botez să lucreze cinci ani o moşie mărişoară fără să plătească căşt.

Era încă boerescul, aşa că toată munca au făcut-o ţăranii, fără plată. Sămânţa a dăruit-o tot boerul pentru cel dintâi an. După cinci ani fostul vechil şi-a cumpărat moşii de veci.

După împroprietărire parcă a fost un făcut: au dat vre-o trei ani, din cei mai răi care au fost vreodată. Cea mai mare parte din ţărani au rămas fără hrană. Ce să facă? Au alergat la boer să ceară popuşoi.

— Cum să vă dau popuşoi, oameni buni? Acuma nu mai este boerescul. Acuma sunteţi şi voi oameni liberi, ca şi boerii. Şi râdea boerul pe sub musteţi.

— Vom munci, Cucoane, ca şi până acu.

— Ziceţi voi acuma, la nevoe, dar când să vă scot la muncă cu ce dovedesc eu dreptul meu?

— Vă dăm înscris precum că suntem datori a munci.

— Bine, să mă mai gândesc.

Şi s'au gândit boerii aşa de bine, că pentru nişte grăunţe mucede pe care le-au dat, i-au făcut pe ţărani robi pe viaţă. Mulţi din cei angajaţi şi reangajaţi au murit fără să scape de robia contractelor iscălite când au păşit întâia oară ca oameni liberi.

* * *

In jurul velniţii era închis cu gard un loc întins, de mai multe fălci: cierul sau ceirul velniţii. Clădirea principală a velniţii în partea dinspre vale era cu trei rânduri, iar în cea dinspre deal cu două rânduri, afară de podul mare şi larg. Mai erau apoi o mulţime de clădiri mai mici: Slădăria, la deal, lângă iaz. Acolo se încolţea şi se usca orzul pentru sladul (malt), care se întrebuinţează la fabricarea spirtului. Nu departe era moara de foc, cum şi patru magazii enorme pentru spirt. Mai spre vale vre-o şase grajduri încăpătoare pentru boi şi unul pentru porci. Apoi era covălia, unde se dregea şi în parte se lucra din nou ferăria trebuitoare velniţii. Se înşiruiau mai departe rotăria, bordeile mazurilor dela boi, o moară mare, care fusese purtată în vechime de apă, apoi de cai şi acuma era cu totul părăsită. Tot în cuprinsul velniţii erau vre-o patru hambare, câteva şuri de adăpost şi câteva căsuţe mici pentru străjeri. La deal, aproape de iaz şi de slădărie era casa administratorului.

Velniţa se pornea de obiceiu de cum îngălbenea frunza şi umbla zece luni încheiate, până la vremea secerişului. Se scoteau în această scurgere de vreme două rânduri de boi îngrăşaţi minunat, pentru export, şi un rând la urmă, pe jumătate îngrăşaţi, pentru ţară.

Grija boilor o aveau mazurii, ţărani poloni tocmiţi anume numai pentru această treabă. Veneau pe la moşii, câte douăzeci-treizeci, când se pornea velniţa şi plecau tot aşa, grămadă, când se oprea.

Mazurii aceştia erau oameni săraci, îmbrăcaţi mai mult rău decât bine: purtau cămeşi groase de pânză leşască, un fel de mintean — ca o jiletcă de postav albastru deschis — şepci colţurate, fără cozoroc, tot de postav albastru, ciubote de piele groasă, mântăli soldăţeşti.

Aceşti oameni şedeau toţi claie peste grămadă, câte zece-cincisprezece într'un bordeiu, unde făceau mâncarea, uscau ciubotele şi obielele muiate în brahă înăcrită şi'n must de gunoi, ori mântălile ude de ploaie sau de ninsoare şi dormeau pe rând noaptea cei ce nu erau de strajă la grajduri. De spălat nu cred să se fi spălat vre-odată. Erau negri-cenuşii pe mâini şi pe faţă de lip şi de glod. Cămeşile, cenuşii şi ele, sticleau de lip lustruit şi ajungeau cu vremea un fel de ţesătură deosebită, prin care nu mai răzbătea nici umezeala, nici ploaia.

Aşa murdari şi sălbătăciţi, o singură grijă aveau mazurii: boii. Şi'n adevăr boii erau o frumuseţe. Săcelaţi, periaţi, spălaţi, cu aşternutul necontenit primenit, păreau altă specie de animale, decât boii de muncă. Toate contururile erau rotunjite, părul mătăsos şi strălucitor, copitele lustruite, pielea dela încheeturile picioarelor încreţită uşor, în rânduri regulate. Când vedeai pe mazuri printre boi, înţelegeai că boii sunt totul, iar oamenii — nimic. In boul frumos şi gras proprietarul vedea numai folos curat. Cu ochiul lui deprins socotea îndată în cât aur se va preface vita îngrijită. Dacă pierea vre-unul, sau nu prindea carne de ajuns, asta însemna pierdere de o anumită câtime de aur. Pe câtă vreme omul? Angajat fiind, trebuia să muncească fără răgaz. Dacă, istovit şi murdar, până la urmă nu mai semăna a om, asta nu însemna nimic. Nimeni nu-l cântărea din ochi, ca să-l preţuiască. Iar dacă murea, încă nu era nimic, căci „angajaţii" erau „chizeşi platnici unul pentru altul şi toţi pentru unul."

In străinătate, în oraşele mari, carnea era cu mult mai scumpă decât la noi şi boii îngrăşaţi aveau căutare şi preţ bun. Boii trimişi din ţară, după patru luni de velniţă, aveau carnea fragedă şi gustoasă, ţesută cu grăsime fină. Aceasta o puteam simţi şi noi, când se primejduia vre-un bou, rupându-şi un picior. Atunci vita trebuia tăiată şi se consuma pe loc. Nenorociri de aceste se puteau întâmpla boilor, căci mazurii îi scoteau la plimbare de câteva ori pe zi, căci altfel — dacă nu sunt purtaţi — colnicesc. Când era uscat ori îngheţat îi scoteau pe afară, prin ceirul velniţii. Dacă era glod, îi purta de colo până colo prin grajduri. Dar boii fiind graşi tare, greoi şi nedeprinşi cu mişcarea, lunecau uşor pe gheţuş ori pe podelele umede.

Hrănirea boilor în velniţă se făcea cu brahă, adică un amestec lichid, grosuţ, cu miros tare şi pătrunzător, care rămânea dela distilarea spirtului.

Braha, peste măsură de ferbinte, se scurgea din căldări enorme prin uluce aşezate în pământ, până la nişte căzi mari de tot — brahorniţele — îngropate până la marginea lor de sus, încât gura căzilor venea una cu faţa pământului.

In focărie, sub căldările uriaşe, ardea un foc neistovit, în care se zvîrleau lemnele întregi, aşa cum le aducea din pădure. Cuptoarele încinse erau ticsite de jăratec şi peste ele alte lemne cât stânjenul începeau să ardă cu palalaie straşnică, trosnind de se auzea până la poarta satului. Larg deschisă, uşa cea mare a focăriei părea aprinsă de o lumină ca de sânge. Când se dădea drumul la brahă din cazane, în dreptunghiul de foc al uşii se proecta focarul — un om zdravăn, zdrenţuros, mai mult gol, cu capul zburlit cât baniţa, cu faţa dogorită de arsura pojarului, cu ochii eşiţi din cap din pricina luminii pâlpâitoare şi fierbinţi a focului. Părea o adevărată arătare a iadului! Inţepenindu-se bine în mijlocul cadrului de foc, striga cu glas grozav, să se auză până'n depărtări:

— Vine braha, mă-ă-ă!..Braha-a-a!

Braha clocotită se amesteca în brahorniţe cu pleavă, sau cu paie, strujeni ori alt nutreţ hăcuit cu şişca. Apoi se scotea din brahorniţi cu ciorpacele — un fel de ciubăraşe mari cu cozi lungi — şi se turna în ciubere mari prin urechile cărora trecea un drug. Doi mazuri duceau ciubărul în grajd şi-l turnau în ieslele de scânduri groase, păsuite, ca să nu curgă. Dacă mazurii aveau mai multă treabă în grajd, se trimeteau şi oameni de ai noştri la cărat braha. Când era gheţuş sau glod, brahorniţele, una cu pământul şi pline de brahă clocotită, erau o primejdie grozavă. Aşa, îmi aduc aminte de un băetan de vre-o şaisprezece ani, feciorul unei văduve. Ii zicea băiatului Dumitru a Iloaei. Cum ajuta de câtăva vreme la velniţă, l'au pus într'o zi la cărat braha cu ciubărul. A dus el câteva rânduri şi odată, aproape de brahorniţe, a lunecat pe o podea mâzgoasă şi a căzut în braha clocotită, pe care o amestecase cu pleavă. Scos de acolo, din plămada aceea de foc, cu jumătate de trup opărit, s'a mai zbătut în chinuri două zile întregi şi în cele din urmă a murit.

S'au mai nenorocit şi alţi oameni în brahorniţele clocotite. Cădeau şi boi de la hărăbăli, dacă se răzleţea vre-unul şi lua fuga spre brahorniţi.

Un gărduţ, măcar cât jumătate de stat de om, ar fi fost de mare folos, numai că nimeni nu se gândea să-l facă.

G. NADEJDE

PRIMUL AMOR

Se 'ntorcea acasă cu somnul pe gene ;
Pe buze ecoul unei sărutări.
Ca de-o melodie dus încet alene
Pe când dimineața-i surâdea din zări
Legănat de visuri dulci și vagabonde,
Mai simțea pe umeri a brațelor salbă
Rămăsese 'n păru-i fire lungi și blonde...
Luna se făcuse ca o floare albă..

RÂSUL EI

Ce frumos râde...
Și râsul ei îl ador
Râde de mine.

PLÂNSUL COPILULUI

Copilul plânge
Nu-l iubește păpușa...
El e un bărbat...

POETUL

Poetul e mort
Acum e nemuritor..
Dar nu mai scrie.

Nikita Macedonski

DIN PARADISUL STATISTIC

Doamna Lot

e un fel de societate anonimă a Vechiului Testament; fără nume mic a viețuit, anonimă a încremenit stană de sare, în anonimat circulă, de veacuri, trista ei poveste. O tragedie s'a împâclit cu sacră fățărnicie. Vreau să limpezesc fapta, mă înscriu în fals împotriva tradiției și istoriei. Vă cer, dar anticipat, scuze dacă datele mele simple nu corespund cu legenda transmisă de Vechiul Testament...

Lot — se știe — era avut și burlac. Cuprinsese posesiuni, creiase exploatații pe întinsul Iordanului și Mesopotamiei. Cirezi de bivolițe și cămile sălbătăcite rătăceau prin preerii, turmele de capre și oi prin munți, herghelii de cai și catâri prin stepele calcinate, ferestrae tundeau peruca pădurilor, caravane transportau pâine și metale, smirnă și parfume, pioneri croiau șosele, prăvălind dealurile de calcar, grămătici țineau socoteli pe cari le prezintau săptămânal. Lot urzia mereu noui rețele de comunicații, țesea nou păienjeniș peste țară. Prins în angrenaj de trusturi și imobilizat în preocupări financiare, își rezervase un simplu cont curent sentimental pentru puținele aventuri visate. Niciodată însă, nu s'a gândit c'ar putea ajunge, bunioară, ctitor de familie, alfabet de seminții, îndrumător de triburi. Era modest și punea în seama hazardului capacitatea care i-se recunuștea. Zilele lui s'au succedat simplu până într'o zi, când a zărit o creolă cojind nuci. Sucul verde brumase mânile, le înnegrise asemeni pieliței de sclav jupuit din care se fac mănuși și conduri pentru cadâne. Era o copilă puberă, simplă și inocentă, cu carnea aleasă. Avea pielea mată, cu puf, cum au unele varietăți de mere — și ochiul de păuniță virgină. Iși freca degetele cu nisip și gresie, un suspin cu sughițuri fulgerate cutremura carnea și se înciuda! — se înciuda — descâlcind din brațe jurubițe. Lot o plăcu. Iată o ființă mâniată pentru un nimic — care nu se preocupă de câștig — gravă când ar putea zburda, adorabilă de grație, inconștientă, ca perla, sclipind! Nu se îngrozește de insurecții și fluctuațiuni valutare, de cumpene cari pustiesc viile și vânturi cari flutură peste planetă! — Am să mă însor! — își zise. L-a săgetat ceva ce n'a putut spune și destinul lui s'a înnodat cu al femeiei...

* * *

Lot o urmări Avea manii de turist. Știți cum sunt șvabii cari se poartă cu genunchii goi și ciorapi de lână? Copila era perfect nepăsătoare. Vorbia prietenește cu șerpii, îi încerca pe gât ca blănurile și șerpii huzuriau, întinzând botul ascuțit și dințat până în palmă. Se scălda, sburda și scormonia pe sub pietre, speriând fetele cu pumnii plini de lipitori — făcea plajă pe prundișul ascuțit care lasă urme de cuie pe spinare. Apele spărgeau între dinți pietrele ca sâmburi de măsline; ea asculta ecoul repezit. Alerga, alerga și se opria brusc, scrutând cu gravitate Iordanul, care întinde brațe spre vegetația perfectă de pe maluri. Iordanul pare un ins care doarme. Fetița îi pune pe piept, corăbii mici, cioplite în lemn de cedru — Iordanul se scutură par'c'ar alunga muște și fetița râde, râde cu poftă inegalată. Nu știe ceti și scrie, nici descifra paremiile depe pietre, nici de povețele cari sfătuesc pe tineri să nu supere pe cei bătrâni, — dar crede ferm că se va iubi cândva cu un luceafăr sau zeitate.

Pe câmp, un păcurar i-a propus o funcție onorabilă. L-a refuzat cu puține cuvinte, (mai mult gângăvia decât cuvânta) bănuindu-l de gânduri impure și mai ales scârbită de gura lui imundă și știrbă Lot își plasa deci inutil complimentele, asvârlia în vid pasiunea. Intr'o zi, a prins-o printre ciulini și i-a zis cu îndrăzneală : — Micuțo, vreau să-mi fii nevastă ! Ea a răspuns : — Dar n'am urmat nici un curs de comptabilitate ! Ca să evite alte răspunsuri idioate, Lot o săltă pe umeri și fugi cu dânsa în pustie. Frații ei recurseră la represiuni: îi ucideau păstorii, îi măcelăreau turmele, îi incendiau lanurile și antrepozitele. De aceea, fugarul socoti cuminte (ca să-și cruțe averea trudnic agonisită) să se supună moravurilor țării: plăti câteva pungi cu arginți, un sac cu piper și mirodenii și — se cunună cu Sefora. Apoi, Lot își clădi vilă lacustră, care, spre a se deosebi de locuințele slujnicărești avea un geam croit dintr'o piele de iadă și un foișor. Interiorul, simplu: o leasă-hamac în care dormiau, câteva piei de jider și șacali, pe jos, câteva ulcioare scobite în piatră, un telefon și un ibric electric cu priză. Sefora era puțin bucătăriță; știa numai fierbe, cotidian, un but de vițel în apă sărată și un ulcior cu grâu strivit cu piatra. Fripturile la grătar le pregătea delicioase. Avea însă gustul puțin developat și exigent. Se nutria cu lapte de bivoliță — care, după unele păreri, posedă proprietăți de înfrăgezire — cu miere și vegetale. Soțul prefera de aceea, să prânziască în oraș, să se invite la masa unchiului Abraham....

* * *

Dar, Sefora deși soție legitimă nu s'a lăsat biruită: refuza atingerea masculă. Pasiunea soțului creștea exasperată cu toate că brațele și pieptul purtau parafa dinților ei de demoniță. Nu înțelegea dece ține s'o mângâie și s'o pupe. — M'ai luat, dragul meu, să-ți fiu gospodină. Dacă vrei jucărie, ai iepurii de casă: sunt albi și cu blană de catifea! Numai când Lot s'a încăpățânat s'o siluiască violent, i-a mușcat buza și mustața. O babă l-a tămăduit cu ulei de sunătoare, dar buza i-a rămas divizată în două, cum o au unii șobolani. Buza despicată îi definește lubricitatea și cruzimea, în clipele de furibundă neurastenie. Văzând și văzând Sarah — mătușa lui Lot — că femela nu se frânge, a îndrăznit s'o sfătuiască că trebue să-și facă delicata datorie conjugală, altfel, spunea ea, soțul e îndrituit să-și spânzure soția. Doamna ar fi preferit să divorțeze decât să se supună unei cazne nemeritate, dar divorțul nu era încă permis. S'a supus canoanelor firești, decretate de Adam și a născut o fată. Ignorantă cum era, neștiind că din trupul ei izvorăște lapte, așeza copilul sub ugerul unei capre, să sugă. Capra se numia Gad. După trei zile, copila a căzut în iaz. Un câine fidel a pescuit-o. Dar fata s'a îmbolnăvit de pneumonie și a șucombat. Pentru întâia dată femeia sburdalnică și glumeață a simțit în inimă sângerând solitudinea, viața încercuită de neguri cu țepi, atmosfere amenințând. A devenit ursuză și superstițioasă. Lot pleca des pentru afaceri. Neglijată, micuța doamnă plângea. Copilul mort creștea suferință cumplită, o covârșia, anotimp de meditație neroadă, incomensurabil.

Ca să nu fie singură, soțul îi cumpără un gramofon. Sefora iubea muzica, mai ales noaptea. In noapte, svonul gramafoanelor își multiplică tristeța ; gramofoanele au un umblet cu aripi, în cânt, danț de beznă, o dulceață prostănacă de lapte de cocoș. Punea o placă și creierii se învârtejeau. Ieșea nudă din vilă, își punea un coș de momit peștii în spinare (avea grijă s'așeze înăuntru o păpușă de paie) și se arunca în iaz. Inota toată noaptea prin întuneric și desișuri. Inota pentru rugăciunile nerostite, pentru pomenirea copilului, pentru poftele ei zăvorîte, pentru nefericirea ei iremediabilă. Căuta moartea sub nămol, (își închipuia că se ascunde acolo!) să-i smulgă pletele și s'o întrebe : de ce nu e cuminte? Plângea gândind că toate se isprăvesc în bezuă, că în memorie întâmplările se trezesc ca aromele și se uită,—cum a uitat pe frățiorul sfâșiat de pantere, pe mama moartă de icter.... In zorii zilei adormia, la întâmplare, inexistent de trudită. Și nopțile se repetau ca o tâmpenie !

Viață lui Lot, după cum e bineînțeles, se distribuia între suferința subtilă, fără glas și certuri absurde.—Dacă am schimba clima, draga mea ? o întrebă cu timiditate. Mai îndrăznești încă să deschizi gura ?! Știu, e-he-he ! după ce mi-ai omorît copilul ai vrea să uit și locul unde a murit ? răspundea dânsa, invariabil.

— Doamne ! Doamne ! ce creer de muere! Ascultă, dragă... isprăvește odată cu tâmpeniile... Ești femeie și ți-i gândul sucit : te înțeleg. Imi placi și te suport ; dar știi bine, că însăși legea mă obligă să măcelăresc nebunii, să-i vând ca sclavi... Nu mă sili să te vând în Egipet, mai ales că se svonește că prețul damelor a crescut pe piața Memfisului. — Rufian parșiv !; — îl scuipa printre dinți ca pisicile și-și ascundea obrazul sub o inundație de plete roșii.

Totuși, Lot o iubea cu pasiune. Soția se subția străvezie, nutrită numai aguridă și pământel. Se gândi că societatea ar distra-o, și ar calma-o. Pe când dormia, o duse la Sodoma, târg faimos și vesel. Sodoma, deabia răsărită din cețuri, era încă o îngrămădire de pietre cubice, câteva uliți strânse între pulpe, câteva parcuri cu terase și muzici și o populație buclucașe. Sefora se adaptă la noua situație. Lot îi dărui un costum de amazoană și un cal pur—sang. Doamna călăria cu pasiune. Sodomiții îi aflaseră ceasul plimbării și se îmbulzeau pe la ferestre și răspântii, s'o vadă trecând despletit ca delirul pustiei. — Trece băetana ! Trece băetana ! Doamna Lot danța în piața publică și nici o fecioară nu era mai șopârlatecă, nici un bărbat nu-i rezista în durată. Când doamna danța, târgul încremenia și pământul prins în vârtej fâlfâia, fustanelă ; când doamna călăria Sodoma se cutremura. Ținea numai la integritatea trupului, întru amintirea pruncului mort. Ca să preîntâmpine surprizele nașterii și-a provocat câteva avorturi. Prietenele experte și înțelepte i-au spus însă : — Proastă ești, ma chère... ca mâini te lasă bătrânul pe drumuri. Fă-i fete !... Madame Lot se pătrunse de sfatul cuminte și născu, vreme puțină după aceea, două fete gemene. De atunci renunță definitiv la sport și danț și se retrase în umilință. Intră într'un period de ani parcurși în solitudine și monotonie

Sodoma nuntia neîntrerupt. Fetele și băeții nu cunoșteau fecioria. Bărbații astâmpăr și trudă. Femeile câștigau facil, depe urma turiștilor, găzduind, ospătând și distrând pe străini — căci Sodoma era o stațiune mondenă vestită pentru scumpătate. E adevărat : turiștii avuți erau jupuiți; cei mizeri dar frumoși plăteau în plăcere, indiferent de sex cei urâți erau alungați să nu desguste, să nu desfigureze vesela inocență a populației. (Deobicei, sluții cugetă și sodomiții disprețuiau gândul.). In acest mediu precipitat, doamna Lot contractase puține prietenii. Cumpătată, primia rar ; ieșea rar și numai când se ivia un spectacol singular. Sefora îmbiba cu geniu indolența ei deplină și devotamentul matern : din neînsemnate îndeletniciri creia scopuri. Creștea flori și fete, gătia și se lăsa posedată odată pe săptămână. Lot, preocupat de treburi (fusese ales prinț al Sodomei) o lăsa în pacea ei meschină. Era extrem de ospitalier cu străinii, dealtminteri, dintr'un calcul dezinteresat; știa că Dumnezeu, întovărășit de vreun seraf face razii și ca nu cumva să refuze ospitalitate Domnului, primia pe oricine, gândind că, din întâmplare, îl va vizita și o față celestă.... Intr'adevăr, într'o zi, trecură doi adolescenți desculți și arămii. Drumul li se netezia sub pas și piatra se aprindea cu flacăre de o strălucitoare albeață. Fluerau fără grijă, veseli, după umblet se trăda piciorul exercitat, de ființă deprinsă în cuptorul de stins var. Lot le ieși întru întâmpinare. — Micuții mei domnișori, v'aș ruga să-mi faceți cinstea să v'abateți și pe la mine. Nu v'ar strica să vă răcoriți picioarele și să gustați o felie de azimă, o bucată de miel fript... — Ne grăbim, iubite domnule, s'ajungem pe Karmel unde ne așteaptă express-funicularul să urcăm în cer. — Ah ! dv. sunteți îngeri, poate ! Cu atât mai mult vă rog să poftiți: nevasta și fetele mele ar dori să pipăie măcar odată o carne de înger. Iertați-mi însă indiscreția...: sunteți desigur slab retribuiți că vă văd în sdrențe ?... — Nu, domnule, nu suntem exploatați. Dumnezeu nu ia plus-valută pe spinarea noastră. — Dar n'avem necesități.... După schimbările de politeță, de rigoare, îngerii se înduplecară și intrară în casa lui Lot. Sefora se veseli și fetele de asemeni. In gând, își ziceau însă:—Ce păcat că tineri atât de frumoși s'au făcut îngeri în loc să se însoare ! (Știau din auzite, că îngerii sunt scopiți). Ceeace nu-i plăcu lui Lot fu intimitatea Seforei cu îngerii.

Sodomiții aflară că Lot găzduește doi adolescenți strălucitoare frumuseți și se adunară înaintea casei strigând cu glasuri înalte. Lot ieși din casă.

— Te-am ales stăpân să ne îndestulezi toate cerințele... De ce ascunzi doi bărbați în casa ta ?

— Vedeți-vă de treabă, să nu pun slugile să v'alunge ! Un huideo fantast și o îmbulzeală de popor răsvrătit.

— Linșați-l ! Linșați-l!...

Dar Lot, văzându-i întărâtați, le-a zis:

— Fraților, nu violați legile sacrei ospitalități Dacă vă e de goană luați fetele mele cari n'au cunoscut încă bărbat și faceți treaba cu ele. Numai pe străini lăsați-i teferi....

Sodomiții se înfuriau crescendo și-au răspuns aruncând cu pietre:

— Mai povățuiește pe alții ; noi suntem sătui de povețele tale !...

Prin ușă, au apărut brusc, patru sfredele, mâinile îngerilor cari l-au tras pe Lot în casă și au baricadat ușa. Apoi, îngerii și-au pus aripile, au deschis tavanul și, înainte de a-și lua sborul au cuvântat astfel :

— Lot, ia-ți ce ai mai de preț, ia-ți fetele și nevasta și fugi pe cât mai departe ! Incă în astă noapte craterele se vor deschide și vor înghiți și Sodoma și Gomorha...

— Cum ați și plecat ? întrebă, nedumerit, Sefora. Dar îngerii și sburătăciau deasupra casei. Madame Lot suferia mocnit de plecarea îngerilor. Anii se mineralizaseră peste ea, în straturi de obezitate sentimentală. Râvnia după un vis nedefinit; ceva care gâdilă, o durere subtilă să curgă în mușchi. In grăsimea ei se concentrase o amărăciune, esență tare, ermetic închisă. Ingerii erau o scară în ascensiune spre o priveliște deasupra platoului cotidian și....

Pe afară, sodomiții șoptiau cu glasuri de urizici cari ustură, un suspin crunt scânteia în întuneric. Oamenii bâjbâiau căutând ușa. Deodată, toate gurile pământului au început să fumege înnecăcios. Lot strânse tot ce putut și porni în goană. Alergau biciuiți de zăduf și sulful topit, în curgere. Cutremurul pocnia pieptul pământului spurcat de jivinile lubrice — Sodoma scrâșnia în prăbușirea clădirilor. Țipete se înălțau ca flacări, delirul pieptăna priveliștea cu țesală de foc. Grupuri se descompuneau în particule, oameni și viețuitoare în aburi. Sfârâia ulei, apele perfid ascunse țâșneau din toate crăpăturile...

Neamul Lot, rătăcia în noapte, sub o lună care sângera, rotundă, inutil plasată în cerul cobaltin. Vântul scurma miresme uscate cari înțepau nara, explozii repetau răbufniri și — în răstimpuri, în calmul atmosferei, se auziau distinct, împletite, valuri, valuri, vaete, vaete, vaete peste vate. Câmpul poleit cu nikel, lucia, pod de scoici fosforescente peste tălăzuiri de întunecimi compacte. Familia lui Lot tăcea: Sefora căzuse în apatie...

In zorii zilei au dat peste un teren mocirlos cu ciulini, presărat cu iezere minerale, străbătut de pâraie alcaline. Sefora se duse la un izvor să bea apă. Apa împietria pe ori ce corp solid. Privia în urmă: gura se umplea de var, picioarele se împotmoliau în mocirlă, trupul se imobiliza în beatitudine...

Când au vrut s'o trezească au observat că e de cretă.

ION CĂLUGĂRU

A APARUT :
BIBLIOTECA „DIMINEAȚA"
Familia LOWTON
de H. SANIELEVICI
NUMARUL 66 PREȚUL 6 LEI

Valoarea artei moderniste

Semnificația obiectivă a naturii, cernută prin sensibilitate creatorului, dar independentă în desăvârșire de acesta, determină arta adevărată, procedeul neștiut al iluminării lăuntrice, al adâncirii de originalitate.

O linie pură și un contur profund plastic nu se înfăptuiesc decât pe cale intuitivă și numai în conștiințe neinfluențate de principii retrograde. Ori, ce e mai îndărătnic decât o concepție care nu vrea să se încadreze în evoluție?

Intâiul pătrar al secolului nostru a cunoscut o neobișnuită frământare spirituală. Stilul care și-a fixat rădăcina și răsare la viață, e încă împovărat de sgura rebusurilor plastice, de bagajul inutil al unei arte îndoielnice, încâlcite și nesincere; dar celor ce s'au aventurat prin locuri necercetate până azi, trebuie să le fim recunoscători.

Ingrădirile academice s'au dovedit și ele, nu odată, inutile și fără semnificație în artă. Libera desfășurare a temperamentului, prin urmare independența absolută în procesul de creație și în alegerea expresiei potrivite, a fost metoda preconizată de arta modernă, dar și punctul ei cel mai vulnerabil.

Astăzi, cuvântul lui Archipenko: „Arta e făcută pentru toată lumea, dar nu toată lumea e făcută pentru artă"— are o vădită actualitate. Modernismul a fost greu anatemizat, când mulți ar fi trebuit să-i fie recunoscători pentru lecția ce le-a servit.

La noi pictura a reprezentat etape caracteristic asemănătoare fenomenelor literare pe cari le-am înregistrat în vreme. Scriitorii minori, dar cu greutate de personalități culturale, pe timpuri de rudimentară intelectualitate, găsesc corespondenți de aceeaș forță și inspirație în artele plastice. Socotirea și a unora și a altora printre rândurile precursorilor, e o constatare nu criticistă ci istorică. Atâția Alecsandrii și Bolintinenii pe cari îi avem și în pictura noastră se înglobează în expresiuni ale geniului național, încât firească întrebare dacă numai asta e arta românească și-a pus-o spontan toată lumea intelectuală dela noi.

Producția plastică echilibrată cu măsura unui cântar stupid, care socotește că tot ce nu e plug sau car cu boi, nu-i românesc, — întrupează atât de puțin din sufletul nostru etnic și închide un mănunchi de atât de factice reminiscențe de legendă, încât cu logică oricine recunoaște că nu într'însa se cuprinde sensibilitatea cea mai specifică a neamului nostru.

Trebuie să încercăm să pricepem arta nouă; trebuie să ne apropiem de occidentul ideilor înaintate, pentru a cunoaște mișcarea spre progres. Informându-ne, nu înseamnă că ne convertim. Un învățământ, vom scoate totdeauna și din calitățile și din păcatele altora.

Cu bunul simț care-l caracterizează pe Român, el va ști să desprindă din haosul artei moderne, numai ceeace îi va supraviețui, numai ceeace va folosi posterității.

Oricât n'am simpatiza cu toate bizareriile artei noui, să recunoaștem că sinceritatea celor mai mulți dintre militanți, aproape jertfirea de sine, însuflețirea ciudată și solidară cu care duc lupta, n'au mai fost niciodată atât de viguros și cu izbândă susținute.

Unde vor ajunge nu putem ști cu precizie, dar putem bănui... Deocamdată să constatăm că influența lor se resimte pretutindeni. Și cu toată ipocrizia celor mai mulți dintre detractori, știm foarte mulți puritani cari admiră arta nouă.

Nu admitem haoticul cromurilor, schilodirea formelor, realizarea mecanică și nesupravegheată, renegarea oricărei tehnice, — dar ne place o constricție spirituală din care armonia și echilibrul nu sunt înlăturate, ne place un desen care simplifică dar nu exagerează fără noimă, o compoziție unitar raționată, — și acceptăm pe față *numai* această lature a modernismului, pentru că de aci se va plăsmui arta de mâine

Cu mentalitatea aceasta am fost conduși la reacțiunea spirituală a unei alte arte românești, dar românești prin suflet și prin ideație, prin adâncime și prin simbol.

Școala nouă (aceea la lumina căreia au crescut: Băncilă, Tonitza, Pallady, Han, Teodorescu-Sion, Iser, Pătrașcu, Olga Greceanu, Milița Pătrașcu, Brâncuș ș. a.) a învățat pe artistul român să simtă românește. Modernismul nostru (acela care nu e modernismul tuturor extravaganțelor) reînvie primitivismul, simplicitatea și sugestivitatea artei patriarhale, iar artistul nou e în veșnică și neîngrădită căutare de sine.

Rezervele pe cari le-am făcut întotdeauna împotriva exagerărilor, le menținem în totul. Ne-am ridicat și ne vom ridica mereu în contra haosului și inconștienței. De aceea vom face distincție între o artă modernistă extremă și una moderată. Dacă prin modernism se pricepe „haotic și extravaganță" atunci evident suntem la antipodul acestei formule. Dar dacă, dimpotrivă, prin modernism se înțelege o sensibilitate nouă și un avânt generos spre nouile lumini ale sufletului, atunci alăturarea acelor nume pe care am făcut-o mai sus nu va surprinde pe nimeni.

S'a văzut în arta modernă, ceva din perversitatea baudelaire-ană. Echilibrul apollinic al ultimilor romantici a fost prea degrabă uitat, și în locu-i s'a substituit trufașă o ideologie pur sensuală. Tâlmăcind un primitivism formal, arta modernă tinde prin simplificare să lase loc numai sugestiei. Legitimă sau nu, intențiunii acesteia de întoarcere la forma brută, nu i se poate tăgădui o mare calitate: ne învață să prețuim forma. Doborînd-o, realizând-o din nou fără o mai amplă și inutilă stilizare, arta aceasta crează forma numai pentru ea.

S'a spus în atâtea prilejuri, și cineva a repetat-o de curând: există numai o singură artă: arta bună. Dacă arta bună se identifică cu expresiunea epocii pe care o trăim, nu trebuie să mire pe nimeni, fiindcă creația e mișcare și mișcarea la rându-i e viață, iar viața e supusă forțat evoluției. Vina, spune un modernist, nu e a noastră care nu ne putem sustrage influențelor felurite ale civilizației actuale, modificatoare de sensibilitate, și de concepții... Creația e exaltare mistică; e rupere de echilibru sufletesc pentru găsirea unui echilibru artistic.

Primim arta „așezată" a înaintașilor și a contimporanilor, alături de ceeace am numit arta modernistă conștientă, reală, netendențioasă și necaricaturizată voluntar, fiindcă arta e una când *e* artă.

H. BLAZIAN

In vilegiatură

Mica gară de sat închipuia, din cărămizi, o colivie roşie pitită acolo, la poalele munţilor uriaşi. Era Sâmbătă seară şi, — pe lângă ţăranii care porneau cu trenul sus, în munte, — mai aşteptau pe peronul îngust şi câteva femei: „bucureştencele" cum li-se spunea prin partea locului, neveste de mici funcţionari din Capitală care, neputându-se duce în localităţile scumpe se mulţumeau să stea patru săptămâni — pe timpul verei — în sătucul acesta strâns într'o chingă verde de brazi. O săptămână întreagă femeile jucau cărţi, se vorbiau de rău, se certau şi se împăcau. Sâmbăta era ziua cea mare: le sosiau, din Capitală, bărbaţii rămaşi la slujbe. Cu un ceas înainte de venirea trenului, se înfiinţau pe peron şi se plimbau nerăbdătoare de colo până colo, cu copiii de mână. Se opriau, îşi potriveau voalurile — toate înlocuiseră pălăriile cu voaluri mari, ca şi când ar fi purtat o uniformă — şi vorbiau în şoapte:

— Ai văzut pe Petreasca? Doamne, ce suliman pe obrajii ei...

— Păi n'ai băgat de seamă duminica trecută, când l'a condus pe bărbatu-său: zgâise nişte ochi la un călător dintr'a'ntâia, de ţi-era mai mare mila de ea!

— Ce milă, soro? Scârbă... nu milă...

Câteodată, se opriau toate — în cerc — şi glumiau:

— He! noi îi aşteptăm şi lor le-o fi părând rău că vin! Ce crezi? Singuri, de capul lor la Bucureşti...

— Ba vezi că nu! Ce crezi că nu-şi fac de cap, dacă au scăpat de noi...

Apoi se despărţiau iarăşi, două câte două şi porneau şoaptele:

— Ce rost avu şi asta? Ea-i judecă pe toţi ca pe-al ei: un descreerat!

— Lasă, dragă, că şi merită: prea e şleampătă! Ce să vadă omul la ea...

Mai singuratecă, mai străină parcă decât toate sta Elena Darie. Rămăsese înfiptă în capătul peronului, rězimată de un felinar, cu copilul de mână, cu ochii ţintă, în depărtări...

...Vine sau nu vine? Sâmbăta trecută n'a venit... L-a aşteptat de geaba. I-a telegrafiat abia Luni că vine Joi, de Sân-Petru. N'a venit nici Joi. Oare astăzi, o veni?...

— Mămico, mai e mult până să vie trenul? — întrebă într'un scâncet copilul. Elena tresări, se uită plictisită la băieţel şi-i răspunse aspru:

— Ai răbdare! O să vie el odată şi-odată!

Copilul puse capul în piept, ghemuindu-se parcă şi cercând să se facă mai mic ca să n'o supere pe mamă-sa Femeea gândi necăjită că din pricina copilului i-se trage toată suferinţa. Dacă nu s'ar fi îmbolnăvit el de pneumonie şi dacă nu i-ar fi recomandat doctorul: „schimbă aerul imediat că altfel pierzi copilaşul!" — a, de sigur, nici nu s'ar fi mişcat din Bucureşti: ar fi rămas toată vara acolo, lângă bărbatu-său...

..Hm! Când a fost să plece, „tant'Marie" i-a spus: „Nu pleca! Bărbatul trebue ţinut din scurt..." Şi n'ar fi plecat, dacă n'ar fi îndemnat-o şi bărbatu-său şi doctorul: „Gândeşte-te! Faci un sacrificiu, dar îl faci pentru copil..."

Acum, iacă! Emil nu vine...

Elena tresări. Cine i-a spus că nu vine? Poate să vie... Că n'a venit rândul trecut? Dar asta-i altceva. A fost, de sigur, ocupat. L-a oprit şeful la ore suplimentare, cum îl opre ade atâtea ori şi astă iarnă, duminicile. Dacă ar fi vorba de petreceri, i-ajung lui şase zile pe săptămână cât stă singur, la Bucureşti. Ba tocmai de aceea, ar veni. Ar veni des, foarte des, ca să nu-i dea nimic de bănuit... Dacă n'a venit până acum, se vede că nu se ştie vinovat cu nimic...

Tocmai atunci, trecură pe lângă Elena două vilegiaturiste:

— Da lasă-l încolo de bărbat, madam Darie — glumi una din ele — ce te topeşti aşa de dorul lui?

Elena zâmbi plictisită, dar un gând rău i-se înfipse în minte: de ce să facă tocmai cu ea gluma asta? Desigur, toate râd de ea: îl aşteaptă ca o proastă şi el îşi face de cap la Bucureşti!

Elena simţi un val de sânge cald în obraz şi, desprinzându-se anevoe din loc, porni cu paşi legănaţi pe peron.

— Mămicule, sunt ostenit! — scânci iarăşi copilul.

— Taci din gură! — ţipă femeea. — Toată ziua mă săcăi: mămicule sunt ostenit... mămicule mi-e cald... mămicule mi-e sete... N'am linişte din cauza ta!

Copilaşul îşi înăbuşi lacrimile într'un sughiţ adânc.

Femeea se uită nerăbdătoare, în depărtări dar trenul nu se zăria.

...Mâine seară se întoarce şi ea, cu Emil, la Bucureşti. I-o spune verde: „Nu mai pot rămâne aici, fără tine! Inebunesc..." Doctorul i-a spus să stea cinci săptămâni. A stat trei. Destul. Copilul s'a întremat de-ajuns.

...Nu, hotărât, nu mai poate răbda chinul ăsta! De patru nopţi, n'a mai închis ochii. Acelaş şi acelaş gând: „Ce-o fi făcând Emil acum? S'o fi dus acasă? O fi la chef cu prietenii? Poate şi cu femei..." — Cum aţipia, îl visa. Şi ce visuri! Odată, l-a visat în braţele Rozei, bucătăreasa: el plângea şi ea îl săruta de foc... Altădată, în Cişmigiu cu Ernestina, croitoreasa. Râdea cu poftă şi-i spunea Ernestinei: „Proasta de Elena, m'aşteaptă..." — Se trezia aiurită, tremurând toată, lac de năduşeală...

Elena se uită încă odată în sus pe linie: trenul nu sosia. Privi în jur: celelalte râdeau, glumeau, se veseliau. Ce femei fericite! Ea singură sufere... Şi fără rost: Emil e om aşezat. Toţi prietenii lui o spun. O spun chiar cu dispreţ: „A! pentru *bietul* Emil garantez eu madam Darie!" De cinci ani, de când sunt căsătoriţi, ea n'a avut nici un prilej de bănuială. Acum însă, în satul ăsta tăcut şi monoton, între femeile astea rele, i s'a stârnit în minte vârtejul gândurilor rele...

...Cine ştie! S'au mai văzut destule *cazuri:* bărbaţi care şi-au înşelat femeile după zece ani de căsnicie! Hm... Până acum, Emil, n'a avut prilejul. Cinci ani, de când s'au luat, nu s'au despărţit o singură zi. Unde se ducea el, se ducea şi ea. Chiar când el pleca pentru o zi, cu slujba lui, — ea îl însoţia. Acum, dece a trimis-o singură? — „Am de lucru... Nu pot pleca..." — aşa i-a spus. Cum „de lucru?" Tot omul are, o lună pe an concediu. Numai el, nu! Poate că n'a ţinut cu tot dinadinsul să plece. I-o fi plăcut să rămână singur, în oraş...

...După cinci ani... s'o fi plictisit..

......O fi vrut „să varieze..."

Elena simţi o durere adâncă, în moalele capului: parcă o sfredelia un cuiu înroşit în foc. Pământul se învârti în juru-i. Se sprijini de un copac. Copilul o privi speriat:

— Ce ai mămicule?

In clipa aceea, Elena simţi durerea mai adânc, mai crud. Vorbele copilului, vocea lui scâncită îi pătrundea prin ureche şi se opria acolo, în moalele capului:

— Nimic! N'am nimic! — răspunse ea, cu fălcile încleştate cu ochii închisi. După o clipă, deschise ochii mari şi se uită speriată în juru-i: N'a văzut-o cineva? — Nu, n'o văzuse nimeni...

...Ce chin! Şi toate astea, din pricina copilului... De când a venit pe lume, numai necazuri a avut depe urma lui. Bolnăvicios. Slab. Săcâitor. Ea n'a mai avut o zi de linişte, de trai adevărat de când îl are pe Dănuleţ. A fost o piedică în calea ei. Nicio plăcere. Nicio distraţie. Mereu: copilul! „Hai acasă, să nu se fi trezit copilul..." „Nu putem pleca încă, n'a adormit copilul..." Parcă şi Emil s'a înstrăinat de ea şi-l iubeşte mai mult pe copil!...

Elena se gândi iarăşi la Emil: i-a scris rar. Când a plecat din Bucureşti, i-a făgăduit: „Iţi scriu de două ori pe zi". I-a scris odată — o singură dată — pe zi. Şi au trecut zile, când nu i-a scris de fel... Şi ce scris? Două-trei rânduri, pe o carte poştală. Aşa, ca să scape de o obligaţie plictisitoare...

Clopotul de de-asupra uşii şefului de gară, bătu de trei ori. Elena tresări. Ii părea rău că se apropie sosirea trenului. Dacă n'o veni Emil? Cel puţin aşa, trăia cu nădejdea că va veni... Pe peron, — trecu o înfiorare, un freamăt. Şeful ieşi solemn, netezindu-şi mustaţa şi aşezându-şi mai bine şapca roşie. Un duduit surd... Inima Elenei zvâcnia, precum zvâcnia pământul vestind apropierea trenului. Un fluerat prelung, care se înfipse acolo, în moalele capului, unde cuiul roşit în foc abia îşi mai încetinise chinuitoarea sfredelire. Elena simţi un nod în gât. I-se tăiau picioarele. Aşa trebue să se simtă omul, care aşteaptă hotărârea judecăţii: va fi osândit sau achitat?

Acum, când trenul se apropia, Elenei i-se părea fiecare clipă un ceas. Prea vine încet! Ar fi vrut să fie într'o secundă în gară, să vadă: a venit sau nu Emil? Să se isprăvească aşteptarea, care-i turbura întreaga fiinţă!

Maşina intră în gară, gâfâind şi scuipând spre crestele munţilor colaci negri de fum. Elena se grămădi cu copilul de mână la uşa primului vagon: Emil nu era. Trebue să fie dincoace! Şi fugi, târând copilul după ea, ca şi când i-ar fi fost teamă ca Emil să nu plece mai departe... Nu era nici acolo. Coborîră câţiva inşi: erau bărbaţii *celorlalte*. Elena privi desnădăjduită. Ar fi vrut să strige: „Emil! sunt aici Emil..." Se stăpânia, ca să-şi sugrume chemarea în gâtlej. Nu se poate! E aici... Poate că a adormit în tren, poate că doarme... Când s'o trezi la staţia următoare... — Elena alergă la uşa altui vagon. Se săltă în vârful picioarelor ca să poată vedea pe călătorii din compartimente. Unul o privi lung, stăruitor. Elena trecu la vagonul următor. Auzi, lângă ea, cum bărbaţii sosiţi îşi îmbrăţişau femeile şi copiii. Ei sunt fericiţi! Ce le pasă lor!... Sunt împreună, acum! Se uită în toate părţile, cu ochii mari — ca şi când ar fi vrut să înghită în pupilele dilatate întreaga privelişte. Nici un cunoscut! Nimeni, care să-i poată da măcar o veste despre Emil...

— Uite-o cum îl caută ca o disperată! grăi d-na Petrescu, către soţul d-sale care tocmai descinsese din vagon. Elena întoarse capul şi o privi cu ură: îi auzise vorba rea.

— A! Bine că mi-aduci aminte... grăi d. Petrescu. Sărut mâinile, madam Darie... Soţul dv...

Elena zâmbi. O veselie ciudată îi inundă chipul. In ochi, i-se aprinse o lumină stranie. Intinse mâinile în aer, ca şi când ar fi vrut să apuce o nevăzută bară de salvare şi grăi pripit:

— Da... da, da... dom'le Petrescu... soţul meu... Emil.. ce e... soţul meu...

D. Petrescu urmă stingherit oareşicum:

— Soţul dv. mi-a dat scrisoarea aceasta..

Elena apucă scrisoarea. Braţele-i căzură de-alungul trupului. Lumina din ochi se stinse. Zâmbetul îi pieri şi întrebă încet, rar, înăbuşit:

— Va să zică, el n'a venit...

D. Petrescu răspunse:

— Nu. Vine sâmbăta viitoare. E tare ocupat.

— Da... sâmbăta viitoare... ocupat... mulţumesc..

Şi rămase acolo, pe peron, cu scrisoarea în mână, neavând curajul să deschidă plicul, privind în gol. Şueratul maşinei o trezi brusc. Trenul porni în zăngănitul greu al fierăriei. Ea îl privi lung, până se pierdu în depărtări. Peronul era pustiu. Elena simţi un gol adânc în fiinţa ei, ca şi când trenul ar fi luat cu sine sufletu-i. Femeile porniră spre sat, la braţ cu bărbaţii proaspăt sosiţi. Fiecare îşi şoptia aceeaşi vorbă:

— Biata Darina! Să ştii că'nebuneşte curând-curând...

Şi Elena Darie rămase multă vreme acolo, pe peronul gol, cu copilul de mână, fără nici un gând, fără nici o simţire. Numai cuiul înroşit îi sfredelia mereu creerul şi o sudoare rece îi broboniia tâmplele, care-i zvâcniau scurt şi des...

* * *

Inoptase. Intunerecul coborâse din văgăunele munţilor şi învăluise satul. Elena Darie sta în pridvorul casei ţărăneşti şi privia departe, în gol. Peste drum, — altă casă, alt pridvor. Dar acolo, sub lumina veselă a lămpii, femeea sta la masă cu bărbatu-său. — Numai Emil a rămas la Bucureşti... — Stau amândoi, unul lângă altul. Işi sorb în tihnă cafelele negre. Vorbesc şi râd. Ce-or fi vorbind? Ce lucruri vesele i-o fi spunând el? Ce glume plăcute? Elena nu putea auzi, dar bănuia că omul povesteşte o întâmplare hazlie, fiindcă femeea râdea cu poftă, râdea fericită... Elena sta cu privirile pironite în micul cerc de lumină al lămpii şi se uita ţintă la vecinii ei. Incet-încet, chipurile lor se diformau: nasurile lor se strâmbau, gurile se lărgiau şi râsul lor părea un râs monstruos, un râs venit din altă lume, râsul unor fiinţe ciudate, necunoscute, înfricoşătoare... Apoi, o ceaţă roşiatică perdeluia chipurile vecinilor şi, prin ceaţa aceea, Elena zăria pe Emil stând la masă cu o femee. Râdeau amândoi. Fără îndoială, râdeau de ea, de Elena, care aştepta singură, aci, în satul de munte...

Femeea se cutremură. Inchise ochii o clipă şi respiră adânc aerul tare al nopţii. Apoi, deschise ochii şi, ca să-şi ajunge gândurile, se uită alături, la altă casă. Dar şi acolo, un om şi o femee cinau sub lumina unui felinar. Vorbeau şi ei, râdeau şi ei — întocmai ca şi ceilalţi — Da, da, au venit toţi bărbaţii să-şi vadă femeile. Numai al ei n'a venit... — Şi Elena privi cu ură satul întreg, atât cât îl putea cuprinde de aci, din pridvorul casei în care sta ea. Pretutindeni lumină: în fiecare curte, o masă şi doi oameni — un bărbat şi o femee. Numai ea stă singură, pe întunerec, fiindcă i-a fost ruşine să aprindă lampa. Stă ascunsă, învăluită în noapte şi pândeşte fericirea celorlalţi.

In curte, lătră un câine. Elena tresări speriată. Portiţa scârţâi prelung. — O fi Emil!... — Şi Elena simţi un val de sânge în tâmple. Aşteptă o clipă, — o lungă, o nesfârşită clipă. Intreaga ei fiinţă aştepta, întrupa aşteptarea. Ochii mari căutau să străpungă bezna. Inima îi svâcnia. Mâinile se încleştaseră pe marginile scaunului. Dar în curte, s'auzi un pas greu şi o tuse bătrânească. Elena căzu, moale, pe speteaza scaunului. Mâinile, destinse, îi alunecau în jos a desnădejde... Ce nebunie! Cum putea fi Emil? Cu ce tren să vie? La ceasul ăsta nu e nici un tren...

— Sângură cucoană?

Era proprietarul casei, moş Neculai

— Da..., — îngăimă Elena. — Bărbatu-meu vine peste două-trei zile...

— Noapte bună!

Şi moş Neculai se depărtă agale, în noapte. Elena zăbovi încă multă vreme acolo, în tinda casei. Vecinii ei îşi sfârşiseră masa. Se ridicau încet, cu gesturi de oameni sătui şi mulţumiţi şi intrau în odăi, la culcare.

Toţi erau mulţumiţi. Numai ea nu. Dece? Dece nu i-se da şi ei partea de mulţumire, ce i-se cuvenia? Prin ce meritau celelalte, mai multă mulţumire decât ea?

Elena îşi simţi sufletul răsvrătit. In clipa aceea, ura cu toate puterile simţirei sale. Il ura pe moş Neculai, care intrase adineauri în curte. Ura câinele, care lătrase. Ura femeile, care intraseră acum, în odăile lor, sprijinindu-se alene de braţul bărbaţilor sosiţi dela Bucureşti. Ura lumea întreagă...

In case, luminile se stingeau rând pe rând. Elena urmăria fiecare fereastră. S'a stins acolo... şi-acolo... Aici, numai s'a micşorat lampa... Aici s'a stins... Dincolo, au stins lampa şi au aprins o lumânare...

...Se culcă toate. Se culcă lângă bărbaţii lor. Ii au. Ştiu că sunt *ai lor.* — Elena simţi o căldură chinuitor de dulce în trup, ca şi când cineva i-ar fi turnat apă încropită în vine... Inchise ochii şi muşchii toţi se stinseră într'o supremă încordare. Şi printre buzele, care-i tremurau, scăpă — ca o ultimă chemare — o singură şoaptă:

— Emil...

Deodată, se stârni vântul. Nori cenuşii, în rostogoliri fantastice, şterseră depe cer licăririle stelelor. Elena se simţi răcorită de adierile reci, care-i jucau ştrengăreşte pe tâmple, necăjindu-i şuviţele de păr. Un fulger tăia, în zigzag de foc, zarea. Tunetul urmă, ca o prăbuşire de stânci. Şi ploaia răpăi repede, asemeni unei cavalcade.

Elena intră în casă. Se uită buimacă în jur. Odaia i-se părea cu desăvârşire străină. Parcă n'o mai văzuse niciodată, parcă acum trecea, pentru prima oară, pragul. O lampă mică, afumată... Patul... lavoarul... dulapul... Cine o adusese pe ea, aici, în odaia asta, în care nimeni nu-i era cunoscut, nimeni nu-i era prietenos? In mijlocul patului, dormia Dănuleţ. Elena îşi întoarse repede privirile dela copil şi-şi încleştă pumnii, cu duşmănie. Ploaia izbi în geamuri. Tunetele îşi înlănţuiau huruitul. Elena se ghemui pe marginea patului. Era singură — abia acum îşi da seama cât de singură era. I-era frică, — frică de necunoscut: de ploaie, de tunet, de fulger, de singurătate. Năduşală rece îi acoperi fruntea. Inchise ochii, să nu mai vadă nimic în jurul ei. Strânse fălcile, ca să nu ţipe şi rămase aşa, aşteptând un dezastru final. Deodată, trăznetul căzu — cu un huet sălbatec — undeva, în apropiere. Elena îşi afundă capul în perne. Dar în clipa aceea, Dănuleţ sări speriat din somn şi începu să plângă. Femeea svâcni, într'o clipă, în picioare, în mijlocul odăii. Copilul ţipa, ţipa mereu şi ţipetele lui se încrucişau cu bubuiturile tunetului şi cu răpăiala ploii. Femeea îl privi ţintă, cu ochii mari, căscaţi de ură şi de groază şi aceeaşi sfredelitoare întrebare îi năvăli în ceaţa minţii: — Cine m'a adus aici, în pustietatea asta?

Copilul, — care ţipa acolo, în mijlocul patului, — răspundea fără voe la întrebarea aceasta.

Şi într'o clipă, Elena se prăbuşi asupra copilului, într'un salt de bestie de pradă. Se prăbuşi cu întreaga ei fiinţă şi, încleştându-şi mâinile în jurul grumazului plăpând al lui Dănuleţ, — apăsă din răsputeri, strânse cât putu, înăbuşind strigătele copilului, în timp ce — afară — ploaia se depărta, tunetele se răriau şi fulgerele abia mai brăzdau la răstimpuri îndelungi, întunerecul...

TUDOR TEODORESCU-BRANIŞTE

Apologia Budismului

— Pe marginea cărţei lui Formichi —

De câţiva ani, priceputul editor *Formiggini*, din Roma, — a dat la iveală, printre alte multe colecţii, o serie de „Apologii" a mai tuturor religiilor, existente sau dispărute. Au apărut până acum apologia catolicismului, protestantismului, budismului, ebraismului, păgânismului, confucianismului, taoismului, islamismului, — iar alte câteva sunt în curs de tipărire. Broşurile acestea sunt menite — prin conţinutul, eleganţa şi ieftinătatea lor (cinci lire) — să fie cunoscute unui public cât mai larg.

Apologia budismului a fost fericit încredinţată lui *Carlo Formichi.* Eruditul sanscritist se făcuse cunoscut încă de mulţi ani prin studii asupra Indiei budiste şi prin traducerea poemului lui *Osvagoşa: „Buddhacarita"*. Iar de puţin timp a dat la iveală o admirabilă istorie a „Gândirii religioase în India înainte de Budism" (Bologna, 1926) asupra căreia vom reveni, poate, în altă parte.

In ultimii ani, s'a vorbit şi s'a scris mult despre budism. Religia prinţului din Kapilavastu a găsit chiar şi câţiva credincioşi printre tinerii europeni, obosiţi de civilizaţia veacului şi lipsiţi de curajul de a se întoarce în sânul Bisericei. Dar a întâlnit şi destui duşmani, cari îi împotriveau învăţăturile lui Christ şi îl învinuiau fără dreptate, necunoscând nici unul din textele sfinte budiste. Mulţi au scris şi au criticat budismul fără să fi răsfoit măcar discursurile din Majjhimanikâyo sau să fi meditat strofele din Dhammapada Iar alţii, dimpotrivă, s'au grăbit a ridica în slăvi dogma lui Sakya-Muni şi a o socoti inspiratoarea unică a creştinismului, — pe temeiul câtorva volume tendenţioase, de cele mai multe ori teozofice. Nici unii, nici alţii n'au cunoscut, însă, adevărata esenţă a budismului. N'au putut înţelege spiritul ce se vădeşte atât în doctrinele budiste cât şi în cilivizaţiile izvorâte dintr'însele. Şi, fără îndoială, aveau deplină dreptate credincioşii budişti din Orient mărturisind că religia lui Buda, nu numai că a fost neînţeleasă, dar a fost compromisă în Europa.

Cei ce adâncesc textele canonice budiste păstrează o puternică şi ciudată impresie: marele preţ ce se pune pe voinţa, perseverenţa şi forţele personale ale credinciosului. In budism nu există mântuirea prin *credinţă* şi numai prin credinţă, ca în ebraism, creştinism sau islamism. Mântuirea budistului nu e de esenţă divină, nu se coboară prin graţie cerească, nu preschimbă fulgerător starea credinciosului din păcătos în mântuit. Dealtfel, pentru budist nici nu există o Divinitate Conştientă şi Atotputernică, în voinţa căreia să se încredinţeze.

Nu există un Dumnezeu Personal. Budistul se mântuie prin propriile lui puteri, urmând calea arătată de Buda. Calea aceasta e spinoasă şi anevoie de împlinit într'o singură existenţă. Dar credinciosul nu trebuie să piardă nădejdea şi să părăsească doctrinele lui Buda, — pentrucă va continua lungul şi durerosul şir al incarnaţiilor. Din cele opt trepte — câte numără calea desăvârşirii până la Nirvana — orişicine poate parcurge, prin voinţă, câteva, dela început. Orişicine îşi poate porunci să nu ucidă, să nu ia avutul sau femeia aproapelui, să nu spună neadevăruri şi să nu bea alcoolice. (treapta I). Nu are nici o însemnătate faptul dacă crede sau nu în cutare zeu, săvârşeşte sau nu cutare rit. Cei cari au împlinit sfaturile de mai sus, se pot numi budişti; au făcut primul pas către mântuire.

Dar drumul până la mântuirea deplină, până la Nirvana, este cu mult mai lung. Pe rând, credinciosul va trebui: să gândească drept (treapta II); să vorbească drept (tr. III); să facă fapte drepte, socotindu-se între aceste fapte, în primul rând, dragostea (tr. IV). Buda stăruie neobosit asupra necesităţii dragostii pentru mântuire. In predicile sale vorbeşte despre toate felurile de dragoste, încheiând cu dragostea sublimată şi intelectualizată a monahului, ce radiază asupra lumii nitregi. „Dragostea în Budism, scrie Formichi, atinge aproape o putere cosmică."

Cei ce au urcat cu încredere aceste patru trepte, pot nădăjdui într'o apropiată mântuire. Aceasta nu poate veni însă, deplină, — decât după ce credinciosul a sfârşit de urcat toate opt treptele. Când dragostea a pus deplină stăpânire pe sufletul său, poate păşi mai departe, părăsind desfătările lumeşti şi făcându-se călugăr (V treaptă). Liberat acum de datoriile sociale — pe cari, după cum vom vedea, Buda nu le dispreţueşte; dar crede că trebuiesc părăsite la o răsrcuce a vieţii, pentru a putea căpăta mântuirea personală — credinciosul se poate ocupa în voie de perfecţionarea sufletului său. Prin virtuţi nenumărate, atinge sfinţenia (VI tr.). Dar această sfinţenie, afirmată întâi de oameni, trebuie desăvârşită prin studiarea adâncă a textelor sacre (VII tr.) şi, însfârşit, prin meditaţie (VIII tr.). Meditaţia e ultima treaptă a carierei spirituale. Despre sublima fericire a acestei stări sufleteşti, Buda şi urmaşii lui au scris pagini minunate, străbătute de un sfânt entuziasm. Meditaţia este un extaz, o stare inspirată, aproape inconştientă, prin care sfântul cunoaşte nemijlocit tainele Universului şi cruntul adevăr al existenţei.

Din pricina acestei însemnătăţi date valorii personale voinţei omeneşti; din aspectul „raţionalist" al treptelor carierei spirituale, în care nu intervine nimic extrapământesc; din lipsa unei Divinităţi, concepute ca o Unitate Conştientă, Atot-Puternică, cu posibilităţi de manifestare în lumea şi asupra noastră; din toate aceste pricini, Budismul a fost socotit ca o religie seacă, lipsită de suflul mistic al ebraismului sau creştinismului, egoistă şi „materialistă". Impotrivirile acestea, însă, sunt departe de a fi confirmate de texte. In imensa literatură budistă se găsesc nenumărate opere, predici, legende, cari vădesc un cald şi inspirat misticism. Misticism, — pentrucă exaltă dragostea către aproapele, către vieţuitoare, către întreaga Natură. Misticism, — pentrucă sufletul cântăreţului, sau al predicatorului, e mişcat povestind episoade din viaţa lui Sakya-Muni, sau a altor asceţi de seamă. Dacă Buda a izbutit să împace structura raţionalistă, pozitivistă, a religiei sale, cu elanul mistic, — e un merit, iar nu o scădere. Imbinarea aceasta e un aspect reprezentativ al budismului, întrucât îngăduie *ştiinţei* o desvoltare nici pe departe îngăduită de celelalte religii. *Paul Dulke* a scris chiar o carte *minunată, „Buddhismus als Weltanschaung"* asupra acestor probleme, şi a dovedit că felul în care Buda împacă necesităţile spiritului ştiinţific, cauzal, cu misticismul, — este într'adevăr magistral.

Invinuirea că budismul e un sistem egoist, e cu totul neujstificată. Buda suferă şi plânge pentrucă a văzut viermişori ucişi şi plăntuţe desgropate de plugul ţăranului. In Samyutta Nikâya se găseşte un pasagiu nu mai prejos de cel prea cunoscut, din Evanghelie: „Când ticăloşii te insultă, tu trebuie să spui: cât sunt de buni aceştia că nu mă bat! Şi dacă te bat, tu trebuie să spui: cât sunt de buni că nu mă ucid cu pietre! Şi dacă cu arme ascuţite te ucid, tu trebuie să spui: cât sunt de buni aceştia cari mă scapă de viaţa necăjită şi mă scutesc de a mă ucide singur!" Iar în Dhammapada scrie: „In lumea aceasta, răutatea nu se potoleşte prin răutate, ci prin bunătate: iată legea eternă", — poruncă ce poate fi alăturată cu cea a lui Christ

Insfârşit, învinuirea că budismul e o religie pentru anahoreţi, că se împotriveşte organizaţiilor sociale dizolvând familia şi făcând imposibilă existenţa unui Stat, — nu e mai puţin greşită. E destul să ne gândim că civilizaţia japoneză, de o desăvârşită structură socială, se întemeiază pe budism. Istoria veche a Indiei e tot atât de doveditoare. Budismul a creiat genii politice ca *Sandragupta* şi ministrul său *Cânakya,* şi a săvârşit acea mare minune, unică în istorie, a Imperiului călugărului — prinţ *Asoka* (273—231 In. Ch.) Imperiu de o perfecţie socială şi morală cum nu ne vine a crede. Aceasta, pentrucă Buda nu se împotriveşte câtuşi de puţin unei perfecte organizaţii sociale. El ştie că nu toţi credincioşii pot urca cele opt trepte. Imensa majoritate se pot foarte bine numi budişti săvârşind numai cele patru prime virtuţi. Buda s'a împotrivit să se admită în ordinele călugăreşti novici mai tineri de 20 ani şi fără învoirea părinţilor. Ceva mai mult, calea către ultimele trepte poate fi apucată spre bătrâneţe, când credinciosul şi-a împlinit datoria sa socială...

Nu ne putem lăsa mai mult în voia gândurilor sugerate de cartea lui Formichi. „Apologia" învăţatului italian ar trebui citită de toţi cei cari privesc fără interes sau cu prejudecăţi ciudatul şi admirabilul fenomen religios care a fost Budismul.

MIRCEA ELIADE

LUIGI PIRANDELLO nu este numai cel mai celebru dintre autorii dramatici în viaţă, ci şi un romancier şi un nuvelist de un umor neîntrecut.
Câteva din povestirile sale cari au făcut senzaţie şi i-au creat aureola de mare scriitor, au fost traduse în româneşte de VICTOR RODAN şi s'au publicat în BIBLIOTECA „DIMINEAŢA" sub titlul
LIVRETUL ROŞU
De vânzare la toate librăriile — PREŢUL 6 LEI.

LEONIDA ANDREEV

Cum i-au răsărit şerpoaicei dinţii veninoşi

— Incet, incetişor, mai încet încă.... Vino mai aproape... Priveşte-mi în ochi.

Am fost întotdeauna o fiinţă duioasă, simţitoare, plină de recunoştinţă şi de farmec. Sunt înţeleaptă şi generoasă. Trupul meu e numai armonie şi mlădioase sunt şerpuirile lui. Numai bucurie vei simţi, privindu-mi dansul molcom,— uite, mă voi încolăci în verigi, şi solzi-mi vor sclipi întunecat; cu gingăşie mă voi împleti în mine şi'n reci duioase îmbrăţişări îmi voi înmulţi trupul de oţel. Singură'n mulţime! Singură'n mulţime!

Incet, mai încet. Priveşte-mi în ochi. Nu-ţi plac legănările mele şi ochiul meu drept, ce stă mereu deschis? Ah! Capul mi-e greu, şi de aceea mi-e potolită clătinarea. Capul mi-e greu, şi de-aceea legănându-mă privesc drept înainte. **Apropie-te încă.** Dă-mi puţină căldură din căldura ta şi alintă-mi cu degetele fruntea înţeleaptă: în cutele şi'n liniile ei frumoase, vei afla chipul unei cupe în care se scurge înţelepciunea, roua florilor de noapte. Când cu şerpuirile mele ţes cerul, în aer las o urmă, un isvod din cel mai fin păienjeniş, o împletire de farmece cari adorm, vraja unei mişcări tăcute, şuerul mocnit al unor linii cari alunecă. Tac şi mă legăn, privesc şi mă clatin... ce ciudată greutate port pe gât!..

Te iubesc!

Am fost întotdeauna o fiinţă încântătoare şi pe cei pe cari îi iubeam—îi iubeam cu duioşie. **Vino mai aproape.** Vezi tu dinţişorii mei albi, ascuţiţi, fermecători?

— Sărutând, eu muşcam. Nu dureros: alintător. Din dragoste duioasă, desmierdând, muşcam încetişor, până la cele dintâi picături luminoase, până la strigătul asemuitor râsului din gâdilat. Şi asta le plăcea grozav, te asigur; altminteri cei pe cari i-am sărutat nu s'ar mai întoarce la mine după sărutări. Dar cât e de dureros că acuma nu mai pot săruta decât o dată, o singură dată!

O sărutare, una pentru fiecare: cât de puţin e pentru o inimă dornică de iubire, pentru un suflet simţitor, care năzueşte la contopirea supremă. Şi eu, nemângâiata, nu-mi pot da sărutul decât numai odată, şi iarăşi va trebui să caut iubirea. Cel pe care-l sărut nu mai cunoaşte alt amor; vecinic şi de nedesfăcut e sărutul ce i-l dau, sărutul de nuntă, unic şi duios. Iţi vorbesc fără teamă, am încredere în tine; când voi sfârşi povestea te voi săruta.

Te iubesc!

Priveşte-mi în ochi. Nu e privirea mea splendidă şi regească? Şi aspră şi dreaptă... Şi ţintuitoare ca oţelul înfipt în inimă... Privesc şi mă cutremur, mă uit şi vrăjesc; în ochi-mi verzi grămădesc frica ta, dorul tău de dragoste, gândul tău obosit, supus! **Vino mai aproape!...** Acum sunt stăpână şi tu nu cutezi să nu-mi vezi frumusetea,— dar a fost şi o vreme ciudată. Amintirea ei numai, mă mişcă — ce vremuri triste! Pe mine nu m'au iubit... Pe mine nu m'au preţuit. M'au urmărit cu o furie cruntă! m'au strivit sub picioarele lor şi m'au batjocorit, ah! ce vremuri îndureratoare!... Singură'n mulţime! Singură pe lume!..

Haide: **vino mai aproape.**

De ce nu le-am fost dragă? Eram şi-atuncia doară, o fiinţă încântătoare, fără răutate, iubitoare şi dansam dumnezeeşte... Dar m'au chinuit. M'au ars în flacări. Greoaie şi nemiloase fiare, m'au călcat cu cioturile labelor lor de plumb: colţi reci din guri însângerate smulgeau din fragedul meu trup, — şi în neputincioasă revoltă scormoniam nisipul, înghiţeam praful pământului şi mă sfâşiam în disperare. Ce timpuri ticăloase!...

Codrul lipsit de înţelepciune, a uitat totul, şi vremea aceea nu şi-o mai aminteşte, dar tu, îndură-te de mine. **Vino mai aproape.** Aibi milă de mine, obidita, întristata, iubitoarea, minunata dănţuitoare!..

Te iubesc!...

Cum m'aşi fi putut apăra? N'aveam decât dinţişorii mei albi, minunaţi, ascuţiţi; — ei nu sunt buni decât pentru săruturi. Cum m'aşi fi putut apăra? Acuma port de gât această înfricoşătoare greutate a capului, şi poruncitoare şi aspră mi-e privirea. Pe atunci însă, capul meu era uşor şi în ochi purtam blândeţea cerului senin. Veninul încă nu-l aveam pe-atunci. Ah! greu mi-e să-mi port acuma capul. M'a obosit privirea mea; două pietre înfipte îmi stau în frunte: sunt ochii mei. Şi pietrele acestea preţioase şi sclipitoare sunt o povară prea mare, în locul ochilor mei blânzi; ele mi-apasă creerul, îmi îngreuiază peste măsură capul. Privesc şi mă cutremur; într'o ceaţă verde te zăresc; eşti atât de departe. **Vino mai aproape.**

Vezi tu, şi în suferinţă sunt frumoasă; şi dornică de iubire mi-e privirea. Uită-te adânc în lumina ochiului: îngusta-o voi şi-o voi lăţi, strălucirea cea mai ciudată i-o voi împărtăşi; îi voi da sclipirea stelelor în noapte; îi voi împrumuta apele pietrelor preţioase: jocul de raze al diamantelor, al verzilor smaragde, al galbenelor topaze, al sângerândelor rubine... **Priveşte-mi în ochi**: eu, Stăpâna, îmi pun cununa mea, iar lumina-i orbitoare, arde şi se răspândeşte pretutindeni, îţi răpeşte judecata, voinţa şi viaţa — e veninul. E-o picătură din veninul meu.

Cum s'a întâmplat lucrul acesta, nu ştiu. Eu nu purtam în mine ura pentru fiinţă. Trăiam şi suferearn în tăcere. Mă tupilam în umbră. Mă piteam înfrigurată în toată clipa, târîndu-mă... Dar nimeni nu m'a văzut înlăcrimată: nu ştiu să plâng. Iar dansu-mi molcom, tot mai sprinten devenea, tot mai frumos...

Singură 'n tăcere, singură 'n uitare, cu dorul în suflet, dansam dansul meu iute; ei îl urau şi bucuros m'ar fi răpus în timpul jocului. Şi deodată, capul începu să mi se îngreuieze ciudat... Căpuşorul acela mic şi frumos, înţelept şi uşor, s'a îngreuiat deodată spăimântător, şi mi-a apăsat gâtu'n ţărână, şi m'a durut povara nouă. Acuma, m'am mai obicinuit puţin cu greutatea; grozav de dureros şi neplăcut era însă la început. Credeam că sunt bolnavă.

Şi, deodată... **Vino mai aproape. Priveşte-mi în ochi. Incet, incetişor, mai încet încă.** Şi deodată mi s'au împăianjenit ochii; fixă şi stranie îmi deveni privirea. M'am îngrozit...

Vreau să mă uit şi să întorc capul — şi nu pot, privesc tot înainte, înfig privirea mereu mai în adânc, par'c'aş fi o stană de piatră. **Uită-te în ochii mei.** Mi se pare c'am împietrit, mi se pare că totul împietreşte sub privirea mea. **Uită-te în ochii mei. Te iubesc.** Nu râde de povestea mea: mă superi. Imi deschid inima mea simţitoare la fiecare ceas, dar zadarnice sunt toate încercările mele; nimeni nu s'apropiat de mine. Sărutarea mea, sărutare unică şi ucigătoare, e plină de dor care strigă, şi nu-mi găsesc iubitul, şi caut mereu şi peste tot iubirea: povestea mea zadarnică e; inima nu se poate uşura; iar veninul mă tortureazä şi-mi apasă în creer şi-mi îngreuiază capul. Cât sunt de frumoasă în disperarea mea, nu'i aşa? **Vino lângă mine.**

Te iubesc.

Odinioară mă scăldam într'o baltă plină cu putreziciunile pădurii—îmi plăcea să fiu curată, asta-i semn de naştere aleasă, şi mă scăldam adesea. Scăldându-mă şi dănţuind pe apă, îmi văzui chipul şi ca'ntotdeauna mă'ndrăgostii de dânsul. Iubesc atât de mult frumosul şi înţelepciunea! Şi, deodată, pe frunte, în mijlocul altor podoabe fireşti, zării apărând un semn nou şi ciudat... Nu cumva greutatea capului, împietrirea ochiului şi gustul acela dulceag din gură,—dela semnul acela isvorîse? Uite, aci pe frunte înegreşte o cruce, uite, aici, — vezi? **Vino mai aproape.** E ciudat, nu-i aşa? Atunci însă nu-mi dădeam seama, şi-mi plăcea podoaba cea nouă. Şi în aceiaşi zi, în acea zi îngrozitoare când răsărise crucea, cel dintâi sărut al meu, deveni cel din urmă: sărutul morţii... Singură'n mulţime! Singură pe lume!..

Ah!

Iţi plac pietrele scumpe, dar gândeşte-te, iubitule, cu cât mai preţioasă e picătura veninului meu!... O! e atât de mică! Ai văzut-o vreodată? Nu, tu n'ai văzut-o niciodată.. Niciodată. Dar ai s'o cunoşti. Gândeşte-te, iubitule; câte suferinţe şi câte umiliri dureroase, câtă furie neputincioasă, ce-mi rodea sufletul, a trebuit să ghemuesc în mine, pentru ca să zămislesc picătura aceasta măruntă. Eu sunt Stăpâna! Eu sunt Stăpâna! Intr'o picătură zămislită de mine, port moartea tuturor făpturilor vii; fără hotar îmi e împărăţia, precum tristeţea n'are margine şi precum moartea nu cunoaşte piedică... Sunt Stăpâna! Nu cruţ pe nimeni! E groaznic destinul meu: mi-e dansul învăluitor, şi sunt frumoasă!... Singură 'n tăcere! Singură pe lume!

Ah!

— Nu. Să nu cazi încă! N'am isprăvit. Vino mai aproape. Priveşte-mi în ochi. Şi m'am târît iarăşi în codrul lipsit de înţelepciune, în împărăţia mea verde. In chip nou, în chip înfricoşător! Şi ca Stăpână am fost întotdeauna blândă; şi îngăduitoare mă închinam, Stăpână, în faţa tuturora, iar nătângii fugeau din calea mea! **Uită-te'n ochii mei!** Vezi tu acolo o sclipire ne'nţeleasă?... sunt razele cununei mele, care-ţi orbesc privirea; înlemneşti, pieri... Indată voi porni să-ţi joc dănţuirea din urmă—să nu cazi încă. Iată, mă voi încolăci în verigi, şi solzi-mi vor sclipi întunecat; cu gingăşie mă voi împleti împrejur şi'n reci duioase îmbrăţişări îmi voi frânge trupul de oţel. Uite! Primeşte-mi sărutul de nuntă; el închide dorul ucigător al tuturor vieţilor obidite. Singură'n mulţime! Singură'n mulţime! Apleacă-te! Te iubesc!...

Mori!

Traducere de **ALEXIS NOUR**

PELLE MOLIN (1)

LITERATURA SUEDEZĂ

Fiul ei...

Tânărul vorbi:

— Şi fiindcă simpatia aceasta inexplicabilă pe care o încercaţi pentru mine necesită o interpretare, bănuiesc că vă reîmprospătez vre-o amintire din tinereţe, vre-o figură pe care aţi întrezărit-o odinioară, într'o oră de dragoste, — o voce caldă, duioasă, un păr blond şi ondulat ca al meu...

El insista asupra fiecărui amănunt cu o încetineală voită, cu o linişte turburătoare. Insă, în adâncul sufletului, mama lui îşi plângea desnădejdea, şi plângea după acela care-i răpise într'o vară şi inima şi gândul... Din ascunziş de suflet îl năpădeau toate ispitele vârstei şi toate dorinţele de răzbunare cari îi hrănise tinereţea. Acolo, în umbră, simţia svâcnind şi gemând dureros o pornire de ură, o aventură ciudată de zăpadă şi de soare...

— Da! şi mama era blondă ca şi mine. Şi părul ei era ondulat. Avea ochii mei şi eu am privirea ei. Dar de unde aţi fi putut s'o cunoaşteţi dumneavoastră pe Gunnel, — Gunnel din poveste?

Bătrânul se 'ngălbeni de-odată, şi cu toate că buzele lui tresăriră, nici un sunet n'au fost în stare să articuleze.

— Şi totuş, continuă tânărul, totuş s'ar putea... Cine cunoaşte drumurile multe şi potecile misterioase pe cari merg oamenii? De unde aş putea şti pe unde pribegeşte un profesor care colecţionează pietre? In fiordurile noastre sunt o mulţime de pietricele preţioase şi rare...

Se uită la necunoscut cu ochii lui albaştri scânteietori, dar privirea lui rămase fără răspuns. Intâlni o figură sleită, cu pleoapele clipind nervos.

— Mama mea, da, a murit, a murit de mult. Durerea îi devenise prea grea de suportat, o încovoiase de tot; a doborît-o la pământ... A fost singura mâhnire pe care mi-a produs-o Gunnel. Nu ştiu ce-ar mai fi putut-o lega de viaţă. O clipă am crezut că numai pentru mine mai trăieşte, pentru copilul ei drag; alteori pricepeam par'că ceva, dar nu ştiam bine nici eu ce... Şi niciodată n'am putut să înţeleg misterul pe care nimeni nu-l cunoştea şi care o urmăria pretutindeni...

Ridică ochii la tovarăşul de drum:

— Mi-aţi spus că încercaţi o neînţeleasă simpatie pentru mine, pentru mine pe care nu m'aţi mai văzut niciodată mai 'nainte... Poate că pe „ea" aţi cunoscut-o...

Ochii lui albaştri nu se lăsau influenţaţi, şi continuau să scruteze pe bătrânul a cărui talie părea că se îndoaie şi ale cărui trăsături păreau acum şi mai sleite. Pe geamantan citise numele străinului.

— Vedeţi dumneavoastră, — urmă tânărul, ridicând capul, — i s'a întâmplat o nenorocire într'o zi de vară scăldată în soare, apoi o a doua nenorocire: un copil,.... eu. Odinioară se ducea şi se întorcea dela păşune, ca o zână blondă şi senină, cântând soarele din zori până'n amurg... Eu n'am auzit-o niciodată cântând soarele!...

Se uită în ochii străinului şi reluă cu glas liniştit, pe gânduri:

— Şi pe acela căruia-i datoresc toate astea, l-am blestemat, din ziua în care am început să raţionez. De bună seamă, povestea aceasta pe care v'o spun, nu vă interesează deloc, şi călătorii cari trec pe lângă noi, trebuie să se mire că un băiat dela ţară şi un domn distins din Stockholm sau din Upsala, au atâtea să-şi spună. Viaţa poate fi frumoasă uneori... Dar, mi se pare că vă e frig, domnule,... pe căldura asta!?... Da, lacrimile mi-au scăldat leagănul; lacrimi şi cântece de jale... Cu câtă furie mă înbrăţişa! Şi cum mă săruta de fierbinte! Şi cât de cald ştia să iubească! E un lucru care nu se poate spune, şi care nu se poate uita niciodată...

Profesorul furişă spre tânăr o privire ascunsă şi-i întâlni privirea lui ascuţită şi rece.

— Şi întotdeauna, domnule, în toată clipa, în jurul ei împrăştia o mireasmă de pădure, un parfum care părea că vine de mai departe încă, şi care mă 'nveselia şi-mi răcoria sufletul...

Bătrânul rămase dârz în tăcerea lui.

— Mi-au vorbit mult de dânsa oamenii cari au cunoscut-o în zilele luminoase ale tinereţii, oameni bizari, domnule!... Locuitorii de prin meleagurile acelea 'ndepărtate aveau imaginaţie, duceau o viaţă dublă: o viaţă de muncă şi de osteneală în jurul gospodăriilor curăţele, şi o altă viaţă care-i întovărăşia la pădure, pe culmile munţilor, sau în ascunzişurile văilor. Dumneavoastră nu veţi pricepe niciodată lucrul acesta. Când duci o astfel de viaţă, nu străbaţi niciodată înălţimile lapone, fără a presimţi vre-o aventură miraculoasă. In lumea *„trollilor"*, a duhurilor necurate cari mişună prin partea locului, nu mai miră pe nimeni scâncetul unor copii nevăzuţi, sub duşumea....

Acolo, în mijlocul unui popor de vis şi fantezie, trăia Gunnel. O! desigur n'aţi auzit niciodată vorbindu-se de Gunnel, domnule profesor,... de Gunnel din poveste.... Când trecea, cu privirea întoarsă înlăuntrul sufletului, cu cosiţa ei aurie pe spate, bătrânele zâmbiau clătinând capul în semn de admiraţie, bătrânii se simţiau încălziţi, iar tinerii rămâneau uimiţi, zăpăciţi de-atâta frumuseţe. N'aţi auzit-o niciodată povestind. Numai Dumnezeu ştie de unde-şi procura ea culorile... Cutare poveste a ei era violetă şi plină de melancolie, cu figuri înceţoşate cari se perindau la crepuscul. Cutare alta era de-un albastru cenuşiu şi evoca în dimineţile de toamnă, atmosfera posomorită a unui eleşteu, deasupra căruia răzbia la răstimpuri ţipătul strident al păsărilor de pradă. Adesea îi transporta pe cei ce ascultau povestea în plin soare, într'o aventură de-un galben auriu, şi deodată cocorii îşi trimiteau chemarea şi dangătul clopotelor dela gâtul vacilor colorau par'că şi mai viu peisagiul... Intr'o zi Gunnel, care era atât de gingaşe şi de duioasă, îşi încolăci cu desnădejde braţele în jurul gâtului meu şi mă strânse sălbatec la piept, pronunţând numele unui om de care nu mai auzisem niciodată. Pe nimeni nu-l chema aşa în satul nostru. Eu cred — şi nu vă închipuiţi şi d-voastră acelaş lucru? — că ea-l chema pe cineva care plecase departe, care-o părăsise...

Tânărul zâmbi văzându-l pe profesor tremurând din tot corpul; apoi reluă cu aceeaş insistenţă tortura:

— Vă închipuiţi oare c'aş fi putut uita vreodată clipa aceea de încordare supremă când am simţit în jurul gâtului mânuţele acelea de fier, şi-am auzit-o pe aceea care era pentru mine lumina vieţii, şoptind cu-atâta patimă un nume...? Eram totuş prea tânăr pentru a înţelege că va veni o zi când va trebui să-i spun o vorbă acelui om...

Puse mâna pe umărul profesorului şi continuă liniştit:

— Oftez de multă vreme după o clipă în care să-i pot spune câteva cuvinte cuminţi de om cuminte, acestui necunoscut care-a făcut-o să plângă atât de mult pe Gunnel. Aş fi vrut să-l văd pe acest prinţ din poveste, pe acest prinţ de-o primăvară... Doamne, ce bărbat trebuie să fi fost în ziua aceea 'nsorită în care dragostea şi tinereţea lui i-au cucerit sufletul acestei fecioare. Ah! dac'ar fi aici în faţa mea, i-aş vorbi cum vă vorbesc dumneavoastră, încetişor, potolit, şi l-aş dojeni din inimă. N'ar auzi din gura mea nici-o vorbă mai aspră decât alta; nu s'ar putea plânge de nici un fel de necuviinţă din parte-mi; dar nădăjduiesc că mai curând sau mai târziu rugăciunile şi blestemele mele îl vor ajunge...

— Nu, nu! Nu spune asta!... murmură bătrânul, cu vocea zugrumată.

Fiul lui Gunnel îşi împreună mâinile pe genunchi şi-şi înfipse privirile în razele soarelui.

De data asta profesorul întrebă cu glas stins:

— Dar viaţa nu e grea în ţinutul acela sălbatec? N'a primit ea nici-o veste dela străin?

— Vorbiţi de bani, desigur!? Da; a primit într'un rând nişte parale. I-a trimis bani! Ei, şi? Printr'asta vi se pare că şi-a scăzut din vină? Când Gunnel a aflat ce i-a trimis, s'a prăbuşit pe treptele scării, într'un hohot de plâns. Din ziua aceea, frumoasa ei poveste de vară fu sfârşită. Zilele cari urmară, se pregătea cu 'nfrigurare pentru iarnă: era un an de secetă; bruma se ridicase din viroagă şi-i stricase tot grâul. Gunnel muncia fără odihnă şi repeta mereu: „Trebuie să chibzuiesc bine, trebuie să mă gândesc serios la asta..." Apoi, n'a mai avut tragere de inimă pentru nimic; şi-a fost văzută şezând pe vine, cu capul sub pestelca vârstată, încercând să nu mai gândească, să nu se mai gândească la asta niciodată... Uneori era văzută rătăcind pe sărăcăcioasa fâşie de pământ, dealungul apelor posomorite, în timp ce vântul de nord destrăma pe cer nori mari plumburii... Spre sfârşitul lui Martie, adieri călduţe veniră dinspre Golfstrom. Zăpada se ivi pe vârful pinilor; pădurile se întunecară. Intr'o zi, îşi puse papucii de lemn şi fugi înebunită, incapabilă de-a mai aştepta pe loc ora naşterii... Acolo, undeva, departe, pe coasta stâncilor înzăpezite, m'am născut eu... Iată povestea lui Gunnel, domnule... Pe-acolo nu călca picior de om, cu săptămânile. Nici astăzi nu ştiu dacă Laponul care trecuse pe lângă noi, pornise pe urmele lupilor, sau se luase după dâra lăsată de papucii mamii. A ajutat-o să-şi revie 'n fire; m'a scăldat în zăpadă; m'a înfăşurat în haina lui, şi-a scoborît stânca în fugă. Câteva ceasuri mai târziu, la crepuscul, Gunnel se 'napoie şi ea, istovită, tăcută, cu ochii uscaţi... Ce spuneţi de povestea asta?... Erau două leghe din sat până la locul însângerat... Plângeţi...? O, Dumnezeule! dacă'n clipa asta nu vi s'ar fi umplut ochii de lacrimi!...

— N'ai nici un pic de inimă!... murmură profesorul.

— Dar „străinul" a fost mai bun cu dânsa?...

Fiul lui Gunnel se uită rece la bărbatul elegant şi distins care se afla în faţa lui, atât de umilit.

— Aş fi vrut, spuse el, să-i asvârl în obraz blestemul meu!...

— N'a vorbit ea niciodată de ziua când s'a întors străinul?

— Nu! dar vorbiau oamenii din sat.

— Şi ce spuneau?

— O mulţime de lucruri, cari desigur nu corespundeau toate adevărului. In cele din urmă n'am mai vrut să dau nici-o atenţie flecărelii lor...

...In vara aceea Gunnel îşi ducea vitele la păscut afară din sat, pe dealuri departe, prin locuri pustii, pe unde locuiau vietăţi misterioase şi duhuri nevăzute... Noaptea, sgomote surde răsunau în coliba în care mânase. In amurg, viziuni tainice se desprindeau din toate ungherele casei, sau alunecau pe tăpşan, când Gunnel se ducea dela colibă la lojniţele ei, strivind sub picioarele-i desculţe, pajiştea catifelată pe care păşteau caprele. Soarele ardea ca jăratecul între brazii înegriţi; atmosfera toată era galbenă; mierla îşi ascuţia cântecul; bufniţele ţipau, melodii stranii şi poveşti bizare răsunau în clopotele dela gâtul vacilor... Pentru sufletul ei visător, aceasta era adevărata lume. Intr'o zi, pe când adormise la soare, cu capul pe braţ, fu deşteptată de un alai de duhuri nevăzute. Se îngrămădiră în juru-i şi o vestiră că Prinţul din poveste o caută... Orbită, fascinată, ea vedea în mâinile lor podoabe de nuntă lucrate în fireturi de aur şi argint. Au gătit-o frumos, i-au pus inele în degete, agrafe pe piept, iar mijlocul i l-au încins cu un şearpe de aur. Gunnel, cu ochii dilataţi de fericire, se lăsa împodobită... Câinele urla; soarele scânteia; cocorii băteau din aripi; pădurea răspândea miresme îmbălsămate, totul fremăta... Culmea înzăpezită a lui Yadmos strălucea albă la orizont, ca un nor pe-un cer de vară. Era o vreme minunată pentru nuntă... Sosi în cele din urmă şi străinul...

— Da, zise profesorul parcă fără să-şi dea seama. Da, totul avea un aspect ciudat, dar lângă dânsa nu era nimeni, când, rătăcind printre stânci am dat de ascunzătoarea ei...

— Numai copiii născuţi Dumineca pot vedea astfel de lucruri... Ei, şi-apoi?

— Când m'a văzut, mi-a sărit întru întâmpinare, veselă şi tremurând toată. N'avea pe dânsa nici vestminte de sărbătoare, nici podoabe de preţ, dar avea lacrimi în colţul genelor, şi soarele părea întemniţat în minunata ei cosiţă... Nu voi putea uita niciodată sclipirea umedă a ochilor ei mari, cu privirea lor stranie şi duioasă... N'am mai văzut în tot restul vieţii mele, nimic de-o frumuseţe atât de delicată. „Tu eşti mântuitorul meu!" mi-a strigat ea, iar faţa-i curată i s'a luminat printr'un surâs. Şi... nu mă aşteptam la ceeace s'a întâmplat...

— Ştiu ce vă surprinde. Vi s'a aruncat la piept, şi-a culcat capul pe umărul dumneavoastră. Nu ştiţi însă nimic despre vraja duhurilor nevăzute, cari la vederea unei persoane străine se risipesc ca fumul! Victima lor îşi pierde conştiinţa şi se agaţă disperată de primul venit, ca şi cum ar sări din somn, speriată, căutând o scăpare...

— ...M'am zăpăcit cu totul şi nu mi-am mai dat seama de nimic, când am simţit în braţele mele atâta tinereţe şi frăgezime...

— Da, da; era doar cea mai frumoasă floare de pe câmp!...

— Au trecut de mult zilele acelea... Am mai căutat-o apoi, dar venisem prea târziu... Te voi întovărăşi însă în meleagurile acelea sălbatece şi te voi recunoaşte, căci eu sunt tatăl tău...

— Nu; nu primesc! Lacrimile ei vor curge totdeauna între noi. Ştiam cine sunteţi. Am minţit când v'am spus c'am uitat numele...

Vaporul se oprise în faţa unui sat. Fiul lui Gunnel îşi svârli traista pe spate şi-i întinse mâna tovarăşului de drum!

— Ne despărţim aici. Drumul meu duce către dealuri şi către fiord, către aventuri şi către poveştile lui Gunnel; dar îmi pare bine, cu toate astea, că v'am văzut!...

Sări peste punte şi porni a se urca pe poteca întortochiată...

Profesorul din Stockholm sau din Upsala îl urmări, cu ochi de cerşetor...

In româneşte de **AL. N. BIAZ**

1) Pelle Molin (1864—1896), a urmat cursurile academiei de belle-arte din Stockholm şi s'a ocupat un timp cu pictura. Incapabil de a se acomoda cu viaţa dela oraş, se retrase în Norrland, ducând o existenţă mizerabilă. A murit în vârstă de 32 de ani, lăsând câteva nuvele, în cari sufletul lui dezamăgit, exprimă cu o deosebită culoare şi energie, aspra şi fantastica poezie a provinciilor septentrionale.

A apărut
„Lectura" No. 82
— Floarea literaturilor străine —
CURIERUL AMATOR
de **MARK TWAIN**
Trad. de GH. COSTESCU
Lei 4.— Scrierea completă
La chioşcari şi librari

Tânăra America

In privinţa mentalităţii şi a problemelor literare şi intelectuale ce se pun tinerei generaţii americane, cred că sunt prea puţini oameni în Europa care să aibă informaţii reale şi precise.

A apărut însă în 1920 o traducere a volumului „Durch Amerika" al lui Waldo Franck, care a aruncat oarecare lumină asupra sufletului nou al generaţiilor actuale. Ele sunt de un mare interes pentru cine ar vrea să se iniţieze în cultura şi civilizaţia celor de peste Ocean.

Waldo Frank deşi născut în 1891, este actualmente o autoritate în critica literară şi un mare romancier şi artist în lumea literelor americană. Are marele avantaj de a fi fost în strânsă legătură cu literatura şi viaţa europeană în ajunul războiului şi de a fi intrat în intimitatea lui Jean Cocteau şi Gallimard cu prilejul vizitei lui *„Vieux Colombier"* la New-York. Căci orice s'ar zice, nimic nu accentuiază mai bine nota caracteristică a unei individualităţi şi a unei naţionalităţi puternice decât cunoaşterea intimă, frequentarea stăruitoare a altor individualităţi şi naţionalităţi superioare sau egale.

„Franţa mi-a ajutat foarte mult, zice W. Frank. Aveam viziunea şi emoţia, îmi trebuia forma şi disciplina".

După părerea lui Frank, în sufletul tinerii Americe se petrece în prezent o dramă. „Avem o civilizaţie, zice el, dar nu avem o cultură". Până la jumătatea secolului al XIX-lea cultura engleză, cultura colonială, era baza pe care se rezima toată viaţa sufletească a tânărului continent. „Standardizarea", care a adus progresul enorm al civilizaţiei americane, a fost fatală pentru literatura şi arta sa. La această standardizare nu au ştiut a se împotrivi nici marii scriitori americani ca Jack London şi Mark Twain, cari au comercializat talentul lor. Cele trei elemente dominante în cultura americană, după el, sunt: Pionierul, apostolul puritan, Ovreiul şi Indianul cu civilizaţia lui înmormântată. Colonialismul, adică cultura engleză importată de pionieri şi puritani, s'a aliat cu industrialismul şi imperialismul şi au dat forma aceasta antagonistică între o civilizaţie proprie şi o cultură ce încă nu şi-a afirmat originalitatea. Nu va fi o cultură americană până când influenţa engleză, colonialismul, nu va fi redus la valoarea unui element oarecare, o influenţă ca oricare alta în America.

Sunt două tendinţe în arta americană, una pur technică, ce se ocupă de perfecţionarea formei, alta profetică. Până în acest moment nu s'a găsit un artist care să le întrunească pe amândouă. De profetism are nevoie mai mult decât orice America. Ii trebuiesc oameni cu o individualitate tăioasă şi un suflu puternic care să zguduie conştiinţa creatoare încremenită în vechile standarde, să trezească sufletul original al poporului şi revolta împotriva automatismului. Rechizitoriul aspru pe care-l face reprezentanţilor acestei culturi, merge până la nedreptate faţă de oamenii superiori cari au fost Emerson şi James, pe cari-i atacă până la distrugere.

Walt Whitman a avut o mare influenţă asupra generaţiilor tinere, a fost un profet, un inspirat, dar n'a fost un profet naţional şi mai ales un adevărat poet naţional. Forma sa literară n'a prins, deşi misticismul său şi forma revoluţionară a verseturilor au ajutat foarte mult la încurajarea autonomiei sufleteşti, a liberării formei prosodice din tiparele învechite.

Cel ce a avut stăpânirea intelectuală a generaţiilor noi a fost Poe, ca estetician şi critic. Dar lui i-a lipsit avântul şi viziunea grandioasă a lui Whitman.

Dacă s'ar găsi un scriitor care să fie Walt Whitman şi Edgard Poe în acelaş timp, cultura americană ar fi creată.

Totuşi sunt semne că din haosul în care fierb atâtea tendinţe contrarii şi ale cărui zăgazuri au fost sparte în multe locuri, o cultură naţională americană este pe cale de a se forma, mai ales că influenţa engleză este în scădere pe zi ce merge şi că însăşi limba americanilor tinde a deveni din zi în zi o limbă alta, originală, depărtându-se de la o generaţie la alta din ce în ce mai mult de limba ce i-a dat naştere.

O personalitate foarte atrăgătoare e acest Waldo Frank. Plin de patimă şi de ardoare, luptător aprins până la nedreptate, este în acelaş timp un cugetător solid şi sprijinit pe o logică impunătoare.

Iubeşte Franţa, literatura franceză, recunoaşte cât îi datorează el însuşi ca formare sufletească. Socoate însă că nu influenţa ei de civilizaţie matură, îi trebuie Americii în prezent.

„America — zice el — are nevoie de poeţi însufleţiţi de o energie profetică în stare să hrănească viitorul: Nietzche, Dostoiewsky, etc."

De sigur, Americanii culţi gustă foarte mult literatura franceză, dar nu se pot influenţa de ea fiindcă experienţa lor sufletească nu o poate cuprinde. Din alte izvoare aşteaptă ei crearea cărţilor mari, cari ca Rabelais, Montaigne şi Villon, să alcătuiască tradiţia literară şi să clădească edificiul literar cu durata în timp care este clasicismul european.

Trăind ca un adevărat colon în ferma sa dintr'un colţ îndepărtat din Connecticut, cultivându-şi grădina şi crescându-şi un fiu voinic şi frumos, se abate din când în când prin Europa spre a intra în contact cu vechile şi impunătoarele civilizaţii trecute, sau cu spiritul nou, arzător şi critic al vremilor celor mai noi.

Ca şi înainte de războiu a revenit în Europa, vizitând Parisul şi apoi Spania, spre a-şi verifica ideile şi concepţiile, technica şi compoziţia în legătură cu valorile vechi şi noi ale culturii europene.

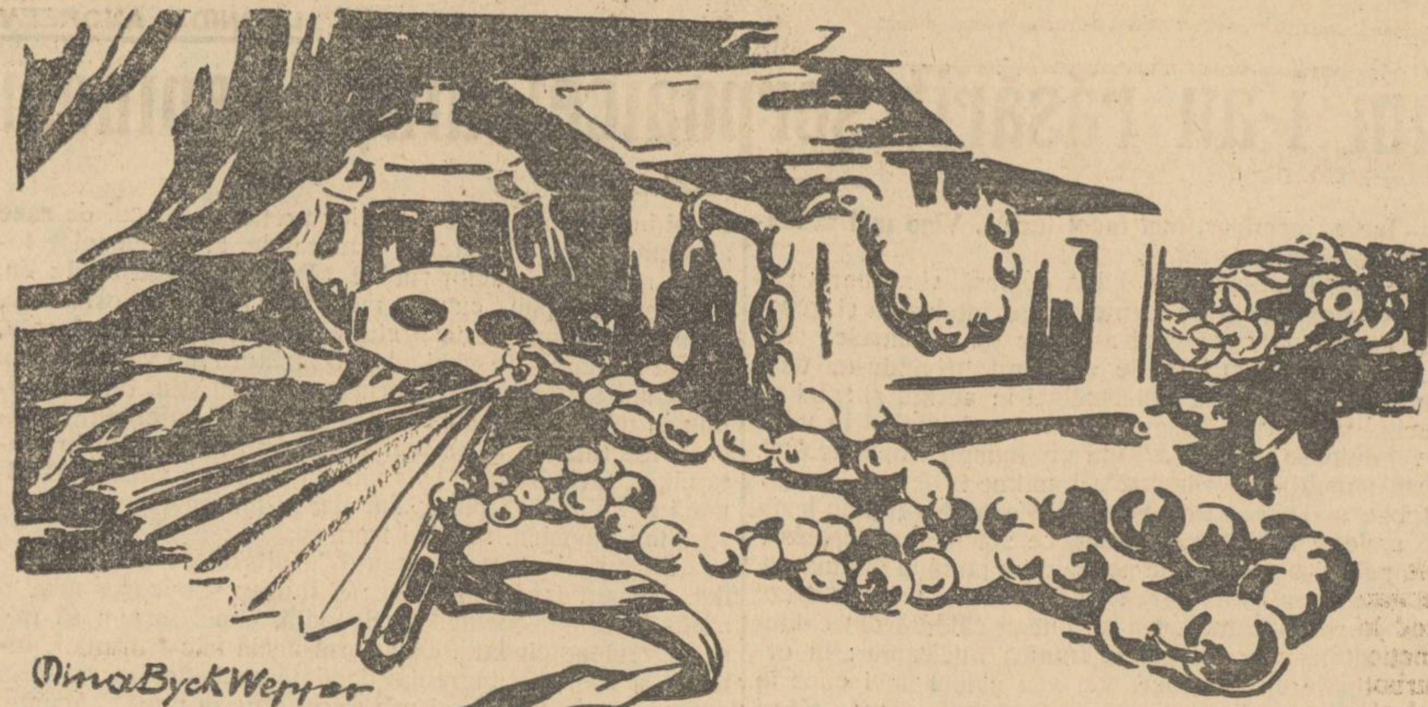
Ultimul său roman tradus în franţuzeşte în 1924 este *„Rahab"*, o încercare curioasă în care autorul caută să dea o scriere care să nu fie nici simbolistă, nici realistă, fără teză şi fără preocupări psihologice.

Nici acest roman, nici nuvelele sale care au apărut prin diferite reviste şi jurnale nu pot fi privite, bine înţeles, ca expresia unei adevărate culturi americane. Sunt între ele indicii, directive noi ale unei mişcări ce începe a se desemna, cum sunt de pildă şi în romanul *„One of ours"* (Unul din ai noştri) de *Willa Casther*, roman care a fost premiat ca opera cea mai bună şi mai reprezentativă a mentalităţii americane din prezent.

Opera sa este un amestec de cultură rafinată engleză şi de asprime primitivă şi neşlefuită americană, un amestec ce n'a ajuns încă la sinteză. Eroul romanului, este, după cum se exprimă un critic american, un tânăr care şi-a pierdut cărarea urmată cu statornicie de generaţiile precedente şi care caută o alta nouă până ce-şi găseşte moartea în războiul mondial. Tragedia vieţii sale în roman nu e moartea tragică cu care sfârşeşte, ci profunda lui nemulţumire de viaţa confortabilă şi mediocră pe care-l condamnă să o ducă mediul în care trăieşte El e considerat de opinia americană ca simbolul tineretului actual, ieşit din o generaţie de materialişti şi oameni de afaceri, care ar vrea să reacţioneze, e plin de sensibilitate şi pasionate aspiraţii idealiste, intră în luptă cu mediul pentru a le realiza, dar nu are destulă vigoare a stăpâni evenimentele. De aci turburarea sfâşietoare a conştiinţii şi sentimentul unei fatalităţi neîndurate, care face atmosfera acestui roman semnificativ.

Cu prilejul premierii sale, cartea a fost pasionat discutată în cercurile intelectuale de peste Ocean, dovadă că atingea probleme arzătoare pentru cultura deja destul de bogată a Americanilor, orice-ar zice Waldo Frank şi orice s'ar crede în Europa.

IZABELA SADOVEANU

Pe marginea epopeei Nibelungilor

Siegfried şi răzbunarea Kriemhildei

De aproape doi sau trei ani s'au putut vedea pretutindeni pe ecranul cinematografelor, două filme germane, intitulate: „Siegfried" şi „Răsbunarea Kriemhildei". Succesul acestor filme a fost destul de mare. Critica franceză, cea dintâi, le-a recunoscut calităţile. Ea a lăudat, după cum şi trebuia, meritele tehnice ale acestor două opere, arta punerii în scenă şi aceea a fotografiei. Totodată, ceeace a surprins întâi pe spectatori, a fost mai ales caracterul dramatic al afabulaţiunii. Diferite articole din ziare şi reviste au lăudat viguroasa simplicitate a intrigei, limpezimea compoziţiei şi pătrunderea psihologică pe care o mărturisesc unele scene.

Criticii francezi nu s'au înşelat asupra valoarei operei, dar fără dreptate au arătat că meritul exclusiv se cuvine numai practicienilor moderni şi maeştrilor scenariului. Când ridică în slavă arta cu care autorii scenariului au ştiut să „simplifice" legenda Nibelungilor, ei au fost victima unei iluziuni. Sunt încredinţaţi că recunosc faptele esenţiale ale legendei eroice. In realitate, ei nu cunoşteau decât forma pe care i-a dat-o Richard Wagner în cele patru drame muzicale, care compun „Veriga Nibelungului". Un francez îşi reprezintă, de obiceiu, personagiile faimoasei legende germanice, sub trăsăturile pe care li le-au împrumutat interpeţii din opea lui Wagner: Siegfried este pentru el un tânăr străpungător de monştri, pe care soarta l-a pus în posesiunea unei averi fabuloase şi a unui inel magic, un erou care înţelege vorbirea păsărilor, pe care-l vedem pe muntele din care ţâşnesc flăcările ca să deştepte o Walkirie adormită, schimbând cu ea jurăminte de dragoste eternă, dar care, îndată, ca sub efectul unui filtru înşelător, îşi uită iubita pe care i-au destinat-o zeii, pentru a se căsători cu o altă femee, din cauza căreia, prin trădarea lui involuntară, îşi găseşte sfârşitul.

Este desigur o puternică tragedie aceea, a cărei episoade complicate se desfăşoară în Tetralogie. Dar este o tragedie romantică, a cărei afabulaţii par chiar factice, dacă facem abstracţie de muzica genială şi dominatoare pe care o suportă. Nu avem dreptate dar să credem că în aceasta stă forma autentică a legendei germane. Dramele muzicale ale lui Wagner sunt un curios ansambiu de elemente împrumutate din poezia scandinavă şi de invenţiuni cu totul personale. In mod hotărît — afirmă Albert Grenier în **„Larousse mensuel illustré"**, — Wagner s'a îndepărtat de versiunea pe care i-o prezenta tradiţia literară a ţării sale. I-a servit mai mult de model „Edda" scandinavă, decât „Cântecul Nibelungilor". Din contră, autorii filmului „Siegfried" şi „Răsbunarea Kriemhildei", au urmărit de aproape epopeea germană din secolul al treisprezecelea: „Niebelungenlied." Şi dacă tablourile care au apărut pe ecran prezintă o înaltă şi frumoasă încântare, este pentrucă şi opera literară, pe care ele se intemeiază, are ea însăşi o ordonanţă, o întocmire magistrală. Ceeace vedem astăzi pe ecran, este o transpunere directă a poemei care spre anul 1200, era recitată de aşa numiţii jongleuri, suveranilor şi seniorilor din ţările germanice ale Dunărei.

Dacă sunt, într'adevăr, calităţi surprinzătoare în poema al cărei nume toată lumea îl cunoaşte, dar pe care puţini au citit-o în întregime, acestea sunt acelea, pe care de obiceiu ne place să le numim: clasice. Arta pregătirii, sentimentul proporţiilor, măsura, raţiunea, gustul. Vechiul poet din secolul al treisprezecelea, ar fi putut, ca Wagner, să grămădească lovituri de teatru şi episoade romantice, toate aceste daruri necesare existau şi în timpul lui; au fost şi înaintea lui poeţi pentru a inventa sau exploata motivul aurului blestemat, pentru a zugrăvi în Brunhilda o fecioară de origină supraterestră, hărăzită de soartă amorului unui erou glorios între toţi ceilalţi şi pentru a face din Siegfried şi Hagen instrumentele sau victimile unui fel de fatalităţi inexorabile. Dar autorul lui „Niebelungenlied", era foarte aproape, prin spirit, de romancierii de astăzi. Pentru evenimentele fantastice şi inexplicabile el avea un gust mediocru. Departe de a căuta supranaturalul, el se forţa să-l îndepărteze. In felul lui, era un raţionalist. El voia ca în povestirea sa, evenimentele, norocoase sau nu, să pară ca o urmare naturală gândurilor şi acţiunilor eroului. Acestea nu sunt surprizele unui destin misterios şi implacabil, tot ce descrie el, este, din contră, lupta unor voinţe umane, conştiente şi ferme. La el drama rezultă din opunerea a trei sau patru caractere, de o logică admirabilă în limpezimea ei. Dacă eroii mor, aceasta se întâmplă nu din cauza unei întâmplări tragice, ci din cauza vehemenţei şi excesului pasiunilor care îi animează.

Ar trebui poate prea mult timp şi spaţiu, ca să se arate cu deamănuntul cum acest poet anonim a ştiut să facă să trăiască, cu o artă pe care, în această epocă, n'o poseda nici unul din compatrioţii săi germani, caractere ca acela al lui Siegfried, Kriemhilda sau Hagen. Albert Grenier se opreşte cu insistenţă totuşi asupra unui studiu de curând apărut: E. Tonnelat, — „Cântecul Nibelungilor", studiu asupra compoziţiei şi formaţiunii poemei epice, în publicaţiunile facultăţii de litere dela universitatea din Strasbourg. Se găseşte, în această lucrare, povestirea foarte fidelă, şi în acelaş timp critică, a tuturor episoadelor din care se compune poema. Poetul n'avea severitatea sau stângăcia pe care ne place, de obiceiu, şi de multe ori fără prea multă dreptate, să le atribuim autorilor din evul mediu. Era un om tot atât de conştient de dificultăţile meseriei sale, şi tot atât de stăpân pe procedeele sale de expoziţie, ca şi unul din cei mai buni romancieri ai noştri, de astăzi. El a ştiut să echilibreze diferitele părţi ale operei sale, cu o îndemânare, o justeţă şi o siguranţă, pe care orice scriitor de astăzi le poate invidia. N'a avut nici o intenţiune didactică: şi-a propus numai să povestească bine. Dacă o maximă generală se poate scoate din opera sa, apoi aceasta este următoarea: „orice bucurie sfârşeşte prin a fi urmată de o mare durere."

Totul pare, mai întâi, că surâde eroilor săi. Siegfried, cavaler viteaz şi fiu al unui rege puternic, câştigă, prin fapte mărete şi printr'un devotament tăinuit, amorului Krimhildei, principesa burgundă. Fratele Kriemhildei, Gunther, rege în Worms, reuşeşte din partea lui, cu ajutorul lui Siegfried, să obţină mâna nobilei Brunhilda, regina Islandei. Cele două perechi, unite printr'un amor sincer, duc, mai întâiu, ani îndelungaţi, viaţa cea mai fericită. Nimic nu pare a le turbura existenţa, care este aceea a marilor senioré din epoca „courtoise". Din nefericire Gunther şi Siegfried au uzat, pentru a obţine asentimentul Brunhildei, de un mijloc neloial. Trebuia ca omul care pretindea să devină soţul acestei fecioare răsboinice, să poată îndeplini unele încercări. Redus la propriile sale forţe, Gunther n'ar fi fost în stare să îndeplinească faptele care i se cereau. El a trebuit să recurgă la ajutorul lui Siegfried, pe care vrăjile îl făceau invizibil. Numai graţie unei asemenea înşelăciuni a putut Gunther să ia de soţie pe Brunhilda. Nici acesta şi nici Siegfried nu se îngrijeau de gravitatea falşului; nutriau speranţa că va rămâne necunoscut. El a fost totuşi acela, falsul acesta, care, printr'o logică teribilă, a pricinuit moartea celor doi eroi şi a mai multora dintre părinţii şi amicii lor.

Poetul celui de al treisprezecelea secol, a ştiut să arate cum această greşeală iniţială, printr'o serie de repercusiuni inevitabile, a răscolit neînţelegeri, apoi mânii, certuri, şi în cele din urmă ura, care nu putea să-şi găsească uşurare decât în omor. Nu pofta de aur ridică aceste personagii, unul în contra altuia, a căror nobleţe morală e mare pentru a-i face poftitori de aur. Ci numai o soartă oarbă îi mână în prăpăstii. Este desfăşurarea caracterelor însăşi, sunt suprasalturile amorului propriu ultragiat, ale prieteniei trădate, ale mândriei neînfrânate, care, în mod necesar, provoacă diversele peripeţii ale dramei şi aduc după sine perderea tuturor personagiilor, cele principale. In opera aceasta a unui poet psiholog, nimic nu seamănă cu tragediile romantice şi furioase, cu totul amestecate de elemente miraculoase, pe care Wagner a voit să le povestească. In epopeea Niebelungilor se desfăşoară un conflict cu totul uman. Nu vedem, ca în tetralogia lui Wagner, soarta zeilor însăşi suspendată de piedicile unei puteri misterioase şi iresponsabile. Nimic nu se întâmplă decât prin voinţa personagiilor amestecate în conflict. In fondul ei, drama este pur morală. Dacă un Corneille ar fi putut citi această veche poemă, ar fi recunoscut aci o artă asemănătoare cu a lui.

Iscusinţa literară, pe care o mărturiseşte „Niebelungenlied", îngădue rezolvarea, în ceeace priveşte Germania, a unei chestiuni care, în secolul al XIX-lea, a stârnit polemici pasionate: aceea a formaţiunii epopeelor anonime, venite până la noi din fundul veacurilor străvechi. Mult timp critica a voit să considere aceste epopei ca pe un produs colectiv al numeroaselor generaţii de poeţi. Acum vre-o douăzeci de ani, Joseph Bédier a arătat, cu o forţă şi o încredere în sine, incomparabile, fragilitatea acestei teorii în ceeace priveşte francezele „chansons de geste". Nu este de loc de mirare să aflăm că, la fel ca toate poemele franţuzeşti, epopeele germane sunt opere individuale şi corespund, uneori, unor stări de civilizaţie, — că au fost imaginate şi scrise într'o epocă determinată, epoca „courtoise". Nu în epoca lui Carol cel Mare şi nici în aceea a lui Caris se poate situa perioada strălucitoare a poeziei medievale. Ci în aceea a cruciatelor, pe la sfârşitul secolului al XI-lea, în sec. al XII-lea şi al XIII-lea. In studiu său asupra „Cântecului Nibelungilor", Tonnelat arată într'un mod cu totul convingător că, dacă este cineva care merită să fie privit ca adevăratul creator al legendei Nibelungilor, acela nu poate fi decât un oarecare „jongleur" austriac, sau poate chiar un cavaler, care, între 1200 şi 1210, a rimat la vreo curte dunăreană, la Passau sau Viena, frumoasa poemă pe care o posedăm azi.

Şi totuşi, poetul acesta n'a inventat materia epopeei sale, nici numele personagiilor, nici aventurile lor principale. Inaintea lui, se cântase viaţa lui Siegfried şi se povestise moartea regilor burgunzi, la palatul lui Atila. Critica modernă este în măsură să determine unele din isvoarele pe care le-a utilizat poetul epic al anului 1200. Incontestabil că acest poet a cunoscut poveşti străvechi, cu ajutorul cărora a făcut canavaua propriei sale povestiri. Dar nici Shakespeare nu şi-a inventat totdeauna materialul. Molière nici atât: „L'Avare" sau „Don Juan" nu erau, desigur, subiecte inedite. Corneille nu este inventatorul fabulei „Cid", nici Goethe inventatorul lui „Faust." Victor Hugo în „Aymerillot", Tennyson în „Idilele Regelui", n'au făcut decât să modernizeze povestiri străvechi. Cine ar putea totuşi contesta originalitatea şi geniul acestor poeţi? Cu mult înaintea lor, autorul „Cântecului Nibelungilor", a întrebuinţat procedeul care trebuia să reuşească atât de bine acestora: el a căutat în tradiţia literară un „subiect frumos", l'a găsit în vechile povestiri poetice, scurte şi cu acţiuni reduse, şi, cum avea mai mult talent decât toţi acei cari înaintea lui vorbiseră despre Siegfried, despre Hagen, despre Krimhilda şi Atila, el a desăvârşit aceste povestiri vechi, le-a dat o unitate proprie, pe care până atunci n'o aveau şi a creat, o operă plină de forţă şi noutate.

S'ar putea desena chiar şi fizionomia intelectuală a acestui poet, s'ar putea spune şi mediul în care a trăit, s'ar putea determina chiar şi un mare număr de influenţe, care să fi exercitat asupra-i. Era un german din sud-est, foarte probabil un supus, sau un protejat al lui Leopold al VI-lea, ducele Austriei, care a fost, la cot cu Filip August şi Richard Inimă de Leu, unul din şefii armatei cruciatelor la asalturile în care a murit sfântul Ion din Acre. El trăia pe un drum mare al Europei, pe acel drum al Dunărei, pe care pelerinii şi cruciaţii l'au urmat pentru a ajunge în Ţara sfântă.

El a văzut poate trecând trupa măreaţă pe care o ducea, în 1189, Frederic Barbarosa, asupra lui Saladin. El a încercat să împrumute eroilor săi, ceva din splendoarea şi bogăţia acestor cavaleri ai timpului. Epoca întreagă se reflectă în opera lui, şi aceasta este una din raţiunile care-i dau atâta viaţă şi atâta adevăr.

Dar poetul acesta iscusit şi viguros rămâne, pentru timpul nostru, un necunoscut. In zadar, s'a încercat ingeniozitatea cea mai subtilă şi mai inventivă, pentru a-i descoperi numele; numele lui a scăpat tuturor cercetărilor şi probabil că nu se va putea afla niciodată. Criticii romantici ai secolului trecut scoteau din acest anonimat argumentul că opera n'are autor propriu zis, pentru că, într'un fel, este expresiunea spontană a sufletului unui popor întreg. Dar — adaogă Albert Grenier, — orice operă literară cere un lucrător, un autor. Poetul este astfel necesar elaborării unei epopei, după cum arhitectul este necesar construirii unui palat.

Poeţii secolului al XIII-lea erau departe de avea o situaţie comparabilă scriitorilor contimporani. Scriitorii secolului nostru se plâng uneori, şi cu bună dreptate, că sunt necunoscuţi, ignoraţi, neglijaţi. Dacă ar trăi viaţa de acum şapte sau opt secole, ar trebui să se acomodeze cu o situaţie mult mai modestă şi, adeseori, mult mai umilitoare. Poetul de profesie era atunci un „amuseur", care depindea de bunăvoinţa şi generozitatea unui mecena. Se mulţumiau câteodată cu o recompensă mediocră, pentru o sforţare care ne-ar părea într'adevăr considerabilă. Autorul „Cântecului Nibelungilor" era, fără îndoială, un fel de „diable", foarte fericit că sta la curtea unui duce sau a unui vlădică. Nimeni din jurul lui nu bănuia că e om de geniu, el, poate cu atât mai puţin. Poema lui ar fi avut oarecari mari succese, căci ne-a fost transmisă printr'un mare număr de manuscrise. Dar nici un copist nu s'a gândit să ştie şi să ne spună, cui datorăm această capo-d'operă.

Ce importă, în definitiv? Ce-am putea şti mai mult dacă ni s'ar spune că acest mare poet german, din jurul lui 1200, s'a numit Conrad sau Walter? Menţiunea numelui lui Turoldus la sfârşitul poemei epice „Chanson de Roland", nu spune nimic asupra personalităţii celui mai mare din poeţii epici francezi ai evului mediu. Nu cunoaştem nimic din viaţa lui Omer; dar avem „Iliada" şi „Odiseea", şi aceasta este destul. Nu ştim cine a scris „Nibelungenlied", dar recunoaştem în el o operă puternică şi frumoasă. Ea mărturiseşte că, la începutul celui de-al XIII-lea secol, cultura germană, fecundată de altfel prin aceea a ţărilor vecine, atinsese o treaptă înaltă în desfăşurarea ei. In felul acesta se poate spune — conchide Albert Grenier, — că „Nibelungenlied" exprimă spiritul unei epoce: ne-a ajutat să cunoaştem obiceiurile, aspiraţiile şi preocupările morale ale societăţii „courtoise".

G. B.

„ZOOLOGICE"

Litografie

Mătăsoase benzi de clematită
Par fâşii de-argint şi de hermină;
Soarele masiv e-o stalactită,
Stalactită blondă de lumină

Stau ciuperci cu faţa lor fardată,
Doar într'un picior, înţepenite;
Iar copacii macrobiţi 'şi-arată
Crengi bogate 'n zările coclite.

Sprinteni cerbi cu coarnele, ce par
Un cuier de prins vestminte grele,
Spintecă pădurea şi dispar
In decorul proaspăt de dantele.

Asfinţitul cade pe furiş
Şi, cobind a zilei încheere,
Vine cucuveaua 'n sbor piezîş,
Forfecând, automat, tăcere....

ALEXANDRU BILCIURESCU

Aşteptatul volum

„PESTE OCEAN"

Note de călătorie în America

de JEAN BART

a apărut şi se găseşte la toate librăriile din ţară

CĂRŢI ŞI REVISTE

Benedetto Croce şi Germania

Ilustrul scriitor napolitan, Benedetto Croce, a fost unul din Italienii care s'au opus intrării ţării sale în luptă, de partea Franţei. Când Italia s'a hotărît să meargă cu Franţa, el observă şi judecă evenimentele, punându-se „au delà de la mêlée", după propria lui expresie. Zi cu zi îşi scria el „notele" sale, în care nu lipseau rezerve pentru Franţa şi scuze pentru oarecari acte ale Germaniei. „Dacă Germania a comis, într'adevăr, crime în contra umanităţii, să nu ne îndoim, spune el, că nu şi le va expia într'o zi, — căci istoria se obligă să judece cu severitate".

Fiecare popor are — după Benedetto Croce — defectele şi calităţile sale. Germanul este pedant şi de o simplicitate nătângă. Făcându-şi o teorie a răsboiului, în mod logic, el a întrecut măsura, prin pedantism, ca un funcţionar punctual şi conştiincios. Croce aminteşte că Burbonii instituiseră pentru închisori, în Italia, măsuri mai riguroase decât Austriacii, dar nu au fost aplicate, pe când cele austriace au fost ţinute cu stricteţă. Germanul a avut neşansa, să execute litera ordinelor date. Să nu facem — adaogă B. Croce — să intre principiile de justiţie în războiu. Franţa impută Germanilor violarea Belgiei; Germania acuză Italia de trădare. Inseamnă a amesteca morala cu politica. Fraza lui Bethman Hollweg: „necesitatea nu cunoaşte lege" nu este decât neîndemănatică, stângace. Italia a intrat în răsboiu, nu din dragostea de dreptate, ci ca să se mărească; ea este patria lui Machiavel. Anglia n'a violat, în 1807, neutralitatea Danemarcei? Asta nu înseamnă că totul este permis în răsboiu. Este permis numai ceeace duce la victorie. Dar victoria nu este succesul momentan, care dispare dacă e rău cucerit, ci triumful durabil care asigură umanitatea. Croce declara atunci că nu se îndoeşte de victoria Italiei şi a aliaţilor săi.

Toate acestea se cuprind în „Jurnalul" lui Croce. El nu iubeşte spiritul democratic, francmazoneria, pacifismul, internaţionalismul; nu iubeşte nici cinismul lui Bismarck, mândria germanică, industrialismul ştiinţei de dincolo de Rin sau diletantismul istoric al unui Chamberlain sau Spengler; dar îşi mărturiseşte toată simpatia sa pentru filozofia germană. El este doctor dela Universitatea din Fribourg; a tradus „Enciclopedia" lui Hegel; a rămas hegelian în toată concepţia lui istorică.

In timpul lungilor ani ai răsboiului, pentru a rămâne „au delà de la mêlée", Croce a recitit pe Goethe. Şi-a scris gândurile pe care i le-au inspirat operele lui; şi le-a strâns apoi în volum. Cartea este excelentă. Depărtând toate cărţile de erudiţie care au fost scrise asupra lui Goethe şi pe care le cunoştea de mai înainte, Croce a vrut să-şi reîmprospăteze sentimentele la isvorul viu al artei goetheene. Şi le-a găsit acolo, unde sunt cu adevărat, în lirismul lui.

Goethe este un liric şi unul dintre cei mai puternici şi mai variaţi din câţi au existat vreodată. Prin aceasta, nu e nici clasic, nici romantic: el e Goethe. Lui Croce nu i s'a părut greu să arate că romantismul lui Goethe este cu totul pătruns de clasicim şi că clasicismul lui este totdeauna romantic, prin spontaneitate. El găseşte pe Goethe mai aproape de Omer nu prin Hermann şi Dorothea, cum se crede, ci mai mult prin Werther.

Croce are daruri de artist şi de critic. El este dealtfel, fără sforţare, la înălţimea celor mai mari scriitori, când îi discută. Cartea lui despre Dante este admirabilă, ca şi acea asupra lui Ariosto, Shakespeare, Corneille, în care nu a grupat numai din întâmplare pe aceşti trei scriitori, ci pentrucă vrea să lămurească, prin diferenţe şi contraste, unele concepţii estetice. El se fereşte de a susţine, cu Taine, că Shakespeare este un spirit germanic; el surâde tendinţei germanice de a-l adopta ca pe unul de-al lor; el a fost un om al Renaşterii. In aceasta are poate dreptate. Să nu uităm însă că vorbeşte un Italian.

Asupra lui Corneille el are pagini foarte frumoase. E prea sever când declară că acesta nu mai e citit în afara Franţei.

Se poate crede desigur că Germanii sunt încântaţi de opera lui Croce. De după răsboiu el a fost tradus aproape în întregime. Dar dacă Croce poate avea afinităţi cu spiritul german, el este un artist atât de mare ca să iubească frumuseţea din toate ţările.

Grafologie

Editura „Tiparniţa" ne-a trimis o „Grafologie" foarte îngrijat tipărită.

După oarecari încercări, de fapt puţin sistematice, ale lui Lavater 1777 în „Fragmente de fisiognomie", şi chiar înaintea acestuia, ale lui Boldo în Italia, pe la 1622, grofologia a luat o formă mai sistematică cu lucrările abatelui Michon, „Système de Graphologie", Paris 1875. Aceste lucrări au stârnit interesul publicului şi au răspândit cunoştinţele grafologice. A urmat apoi opera fundamentală în materie, a lui Crépieux-Jamin, „L'écriture et le caractère".

Astăzi există multe scrieri şi tratate, în cea mai mare parte judicios întocmite, şi răspândite printre foarte numeroşi amatori.

La noi domeniul a fost foarte puţin cercetat.

In paginile lucrării sale, Nemo expune o metodă interesantă. Ni se explică astfel, într'o formă agreabilă, deşi nu destul de supravegheată, cum se poate judeca un scris pentru a cunoaşte omul, cum ne putem da seama de caracterul şi de firea unei persoane, examinându-i scrisul.

Autorul însuş recunoaşte că metoda utilizată nu este complectă.

Nu ştim dacă o clasificare era utilă pentru încheierile autorului, dar credem că expunerea o cerea: ar fi fost o concretizare...

Lucrarea se găseşte la **Bibliofila**

Din pădure, pe nesimţite a eşit seara

E titlul frumoasei poeme pe care o publică în ultimul număr al „Universului Literar" A. Pop Marţian...:

Din pădure pe nesimţite a eşit
seara, ca o vulpe flămândă
— care-a stat ziua'n cotloane la pândă —
şi lunecând pe coastă cu mişcări moi
— ca ale turmelor de bivoli şi de oi, —
în toate văile gropi fără fund svârle,
iar cântecul şi l-a sfâşiat şi înroşit
prin hăţişuri şi'n ţarcuri, la ţârle.

La marginea satului, seara s'a oprit,
tămâind câmpul cu mirezme de pădure,
a intrat pe furiş sub pieptul râpei sure,
alături de podul — sugrumatului, lângă râu, —
acolo se sfătuieşte în şoaptă multă
cu doi ţărani ce tot pândesc şi-ascultă
şi strâng în mâini cuţitele mari de la brâu, —
a intrat apoi în cătun, cenuşie
încruntată şi lătrată
de-o haită de câini ce voiau s'o sfâşie
şi'n sat a spus ceva în taină mare
unei fete care-o aştepta în poartă...

. . . .

Târziu, şi după ce a sgândărît
o leasă de răsure,
deşteptând licuricii aţipiţi,
— cari s'au svânturat în zările sure
(incandescenţi şi grăbiţi)
ca o vatră de scântei
suflată în besnă,
sau ca o familie de porumbei
cu foc în glesnă,
târziu după ce a stins lumânările 'n bordee
şi le-a aprins în heleştee, —

seara s'a 'napoiat flămândă
în cealaltă parte a satului
— la podul sugrumatului —
şi s'a pus la pândă
lângă ţăranii care şedeau cu ochiul căscat
şi cuţitele ascunse pe brânci în teacă.
aşteptând să treacă:

ori un popă bogat,
ori o iapă de rasă...
ori numai vre-o fată frumoasă.

Gilbert de Voisins

In „Vient de paraître", Henri de Régnier semnează un judicios articol despre Gilbert de Voisins laureat al marelui premiu de literatură al Academiei Franceze.

Gilbert de Voisins se arată în tot ceeace scrie ca un spirit de cea mai fericită şi ingenioasă diversitate, fantezia se îmbină în opera lui cu seriosul, ironia cu sensibilitatea, realul cu imaginarul.

In „Ecrit en Chine' cu o preciziune ascuţită, ştie el să evoce spectacolul naturii şi amănuntul moravurilor. Cu artă delicată şi puternică notează el impresiile despre fiinţe şi despre lucruri.

Citiţi volumul de studii intitulat „Sentimente" şi veţi găsi acolo un mănunchi de aprecieri critice exprimate într'o formă pe cât de precisă, pe atât de justă. Totuş, Gilbert de Voisins s'a simţit atras în deosebi către roman, — nu către cel realist, dar către romanul realităţii, — către preocuparea de-a zugrăvi oamenii în adevărul lor intelectual şi sentimental; el ne reprezintă bărbaţi şi femei în împrejurările exacte în cari ni-i înfăţişează viaţa, pătrunzând în adâncul firii lor şi nelăsându-se impresionat de ciudăţeniile lor. Deşi a manifestat o predilecţie pentru eroli excepţionali, Gilbert de Voisins nu s'a lăsat dominat de dânşii. Cu această preocupare a scris: „Le Démon secret", „L'Esprit impur", „L'Enfant qui prit peur", „Bar de la Fourche", „Le Mirage", „La conscience dans le mal".

Concis şi hotărît, de-o eleganţă sobră şi nervoasă Gilbert de Voisins e romancierul „realităţii rare. In cartea „Pour l'amour du laurier", nu mai sunt puse la contribuţie însuşirile sale de observator ironic, de psiholog pătrunzător şi de moralist neînduplecat. Citind-o, ne dăm seama că autorul e un artist îndrăgostit de invenţie şi de capriciu, de arabescuri verbale şi de fantezii lirice, de combinaţii imaginative, de culoare şi de muzicalitate, într'un cuvânt, de tot ceeace alcătuieşte realitatea himerică, vaporoasă şi strălucitoare a poeziei, de tot ceeace constituie domeniul ideal în care spiritul îşi construieşte liber arhitecturi improvizate,

„Les moments perdus de John Shag", „Le Jour naissant" (în care se face în chip sublim apologia naşterii mântuitoare a lui Crist), „Fantasques", — ni-l arată pe Gilbert de Voisins ca pe un prozator şi ca pe un poet cu sensibiltate delicată. Ritmic e şi versul, ritmică e şi fraza lui; profunde, amuzante, impresionante îi sunt imaginile. El ştie să întemniţeze fără să le strivească, aripile colorate şi mobile ale fanteziei sale, al cărei fluture aerian se aşează adesea pe părul întunecat al unei Psyché cu ochi frumoşi şi cu surâs cuceritor.

Bahaismul, o religie universală

In „Erkenntnis und Befreiung" (no. 33, August) e publicată o scrisoare din Persia adresată profesorului Auguste Forel, autorul bine cunoscut al operei „Problema sexuală" şi unul dintre acele spirite libere cari luptă împotriva oricărei dogme sociale sau religioase. In acea scrisoare se dau unele lămuriri asupra bahaismului.

„Religia bahaistă e lipsită de formele confesionale ale celorlalte religiuni; ea nu are dogme nici preoţi, e o religie pentru întreaga lume, închinată numai bunei stări sociale şi culturii întregii omeniri. Ea are adepţi în toate ţările. In Persia, unde s'a ivit în 1852, bahaismul numără un milion de adepţi. El a pătruns şi în Rusia, India, Birmania, Germania, Austria, America de Nord, Elveţia, Turchestan, etc. In urma propagandei islamiţilor fanatici, adepţii bahaismului sunt persecutaţi. Bahaismul însă nu respinge nici una din celelalte credinţe. In cadrul principiilor sale sunt armonizate elementele în adevăr omeneşti pe cari le găsim şi în creştinism, judaism, islamism, budism şi chiar în monism şi ateism. Toţi trebue să lucreze pentru binele omenirii şi pentru pacea pe pământ".

Că această religie a umanităţii e persecutată în Persia, nu e de mirare. In Europa, în unele ţări, adventiştii şi baptiştii au de îndurat persecuţii adesea sângeroase.

Iată cele nouă principii ale bahaismului (după numele fondatorului său Abdal Baha): 1) căutarea independentă a adevărului; 2) unitatea genului omenesc; 3) unitatea religiunilor: Moise, Isus, Mahomed, Buda sunt o singură fiinţă, o singură esenţă şi o singură cauză, un singur principiu; 4) acordul între religie, ştiinţă şi gândire; 5) egalitatea bărbatului şi femeii; 6) soluţia problemei economice, munca utilă şi obligatorie, împărţirea de bună voe a bogăţiilor; 7) stabilirea unei limbi internaţionale auxiliare; 8) pacea universală; 9) tribunal internaţional.

O religie care, recunoscând pe toate celelalte, tinde să le unească în cadrul intereselor generale şi permanente ale omenirii, este menită să biruiască dogmele restrictive

„Tristesse d'Olympio" şi „poezia nouă"

Intr'unul din numerile noastre trecute, am comunicat cititorilor impresiile lui Maurice Levaillant cu privire la poemele elegiace: „Tristesse d'Olympio", de V. Hugo: „Souvenir" de Alfred de Musset şi „Le Lac" de Lamartine, în care există o aceiaş inspiraţie, o aceiaş evocare a amorurilor trecute, cu acelaş regret şi melancolie după timpurile fericite, care alunecă mai departe cu o invincibilă enigmă.

Reluând problema, în numărul din 15 Iulie al publicaţiei „Revue des deux mondes", Maurice Levaillant insistă a arăta amorul lui Hugo pentru o oarecare Julietta, artistă mediocră dar femee frumoasă, făcând istoricul acestei aventuri care s'a desfăşurat timp de mai bine de cinci ani în împrejurimile Metzului, în mijlocul naturei şi din care avea să iasă celebra elegie a lui V. Hugo: „Tristesse d'Olympio". Cercetătorul a căutat să redea faptele întocmai, să sublinieze sentimentele şi gândurile marelui poet, să facă geneza poemei.

Interesant este că, pe când poeţii romantici, în frunte cu V. Hugo, şi după el Lamartine şi Musset, glorificau, mai mult, apoteozau amintirea timpurilor fericite de odinioară, poeţii posteriori lor aveau, faţă de acest „souvenir", o concepţie cu totul alta. Hugo o cântase pentru bucuria de a-i reînvia scenă cu scenă mărturiile trecutului, de a-i evoca gingaşa fiinţă a iubitei sale:

Folâtre, elle buvait en descendant des bois;
Elle prenait de l'eau dans sa main, douce fée,
Ee laissait retomber des perles de ses doigts.

sau versurile care duc la imaginea drumului:

...la route âpre et mal aplanie
Ou, dans le sable pur se déssinant si bien,
Et de sa petitesse étalant l'ironie,
Son pied charmant semblait rire à coté du mien...

Generaţiile poetice, care au urmat, nu s'au asociat acestei apoteoze a „amintirii". Memoria, în loc de a purifica trecutul şi a-l înobila, a părut că le exasperează suferinţele, că le multiplică şi reînoieşte erorile.

Baudelaire şoptea:

J'ai plus de souvenirs que si j'avais mille ans....

Verlaine:

Souvenir, souvenir, que me veut-tu?

Iar Henri de Régnier doreşte uitarea amorului:

Car la forme, l'odeur et la beauté des choses
Sont les seuls souvenirs dont on ne soufre pas.

Sufletul contimporan a devenit mai complex, mai nuanţat, mai flexibil; melancolia romantică pătrunde azi cu mii de rezonanţe discordante.

Moravurile vremii

Cronicar, povestitor, romancier, Marcel Boulenger, conservă în toate încarnările sale o neobicinuită ascuţime de spirit şi un stil cu totul personal. Ca istoric, lucrarea lui, „Duc de Morny", a fost primită de publicul cititor cu foarte multă simpatie. Extraordinarul său dar de a pastişa, i-a îngăduit să publice o poveste „à la manière de Perrault" şi nişte „Amintiri ale Marchizului de Floranges" cari au avut meritul că au stârnit o adevărată confuzie.

„Obiceiurile vremii", lucrarea pe care a dat-o de curând la iveală, e socotită ca o carte plină de ironice şi judicioase observaţiuni. Sunt crochiuri rapide, schiţe cari ţin de instantaneu şi de pastel, — bogate în impresii malitioase, dar exacte caracterizări ale unor anumite colţuri sociale ale epocii noastre.

Portretul lui Balzac de o contimporană

André Bellessort într'o conferinţă asupra lui Balzac, citează un portret al acestuia dintr'o corespondenţă a unei contimporane, *D-na de Pommerent.*

„Era un om scund şi bondoc, pe care haina rău făcută îl făcea să pară şi mai necioplit decât era în realitate; mâinile îi erau minunate; pe cap o pălărie foarte urîtă. Dar de îndată ce a scos'o, n'am mai văzut decât capul, restul nu mai exista.

Nu-ţi poţi închipui fruntea şi ochii aceia dacă nu i-ai văzut: o frunte mare pe care era ca o resfrângere de lampă, şi ochi căprui cu sclipiri de aur, care exprimau tot atât de clar ca vorbele. Avea un nas gros botocănos, o gură mare care râdea veşnic, deşi arăta dinţi urâţi. Purta mustaţa stufoasă şi plete lungi date pe spate. Când a fost atunci la noi era slab şi mi s'a părut foarte infometat. Devora, bietul băiat. In fine ce să-ţi spun? Avea în toată făptura lui, în gesturi, în felul de a vorbi, în atitudine, atâta încredere, bunătate, naivitate, atâta sinceritate, încât era cu neputinţă să-l cunoşti şi să nu-l iubeşti. Şi apoi celace e mai extraordinar în el, e veşnica lui bunăvoie, aşa de exuberantă încât devine contagioasă. Cu toată nenorocirea care i se întâmplase, nu a stat nici un sfert de oră cu noi, n'am avut nici vreme să-i arătăm camera, că ne-a şi făcut să râdem cu lacrimi, pe general şi pe mine.

Cântece populare moldoveneşti

Biblioteca Semănătorul, care a întreprins în Ardeal o operă atât de utilă şi de românească, a tipărit de curând o lucrare documentat şi judicios alcătuită, datorită neobositului cercetător care e Gheorghe Cardaş.

„Cântecele poporane" ale lui Cardaş, înmănunchiază cu oarecare sistemă câteva din cele mai caracteristice plăsmuiri ale spiritului popular moldovenesc.

„Marele necunoscut" este în acelaş timp un poet delicat, un sentimental şi un observator plin de ironie. Creaţiunile poetului nostru popular n'au o adâncime deosebită de concepţie şi nu cunosc întotdeauna haina cea mai potrivită, justeţa expresiei. Sensibilitatea lui concentrată, energia şi îndrăzneala cu care îşi alege şi-şi fixează imaginile, dau stângăciilor sale o culoare rustică şi elocventă; nu sunt un defect; aproape, aceste cusururi, dobândesc un relief pitoresc şi dau gingăşie rară ideii versificate.

Cântecele de jale, contopesc ironia cu durerea şi blestemul soartei vitrege nu ştii: e glumă, sau aspră dojană?

Ardă-ţi-ar legi noroc
Când ţi-aş prindi la alt loc
Di trii părţi ieu ţi-aş da foc
Din trii părţi
Cu lemne ver"
Şi di-o parţi
Cu uscati,
Ştiu, că nei făcut dreptati!..
Ardă-l focu şi potopu
Pi ciel ci--o împărţit norocu.
Când s'o împărţit norocu,
Ieu m'am tâmplat cu plugu:
Tari bini s'o 'mpărţit
Că puţin ni s'o vinit.
Când s'o 'mpărţit norocù
Ieu m'am tâmplat cu plugù:
Tari bini s'o 'mpărţit
Că puţin ni s'o vinit.
Când s'o 'mpărţit scârbili
M'am tâmplat cu dânsili:
Tari bini s'o 'mpărţit
Că multi ni s'o vinit..

Cântecele ostăşeşti, haiduceşti şi voiniceşti păstrează monotonia şi caracterul destul de banalizat de această prea simplă şi abondentă producţie. Acolo unde sufletul moldovanului se înfăţişează însă în toată simplitatea lui duioasă şi originală este în cântecele de dor.

Frunză verdi nucă sacă
Pisti dial la Valea-Sacă
Am avut o puică dragă
Şi-am lăsat-o să mai crească
Minti 'n cap să dobândiască.
Di crescut o mai crescu
Minti n' cap n'o dobândit.
Nu ştiu străini-o 'ndemnat-o
Ori părinţii, că ni-o dat-o;
O dat-o
Şi-o măritat-o.
Di-ar fi dat-o-a treilea sat
Nu-mi păria loc depărtat;
Da' o dat-o-a treilea casă
Di-ş tot cu inima arsă.

Sau:

Şapti văi ş'o vali-adâncă,
Straşnică muchi di stâncă,
Valeu lupu mă mănâncă!..
Lupule, nu cii nebun,
A sări la mini 'n drum,
Lupule, nu cii turbat,
Şi de muieri farmacat
A sări la mini 'n sat.
Las' lupule doar a 'nsera
Pân' ci-o răsări luna
Să dau mâna cu mândra
Şi di-acolo mă-i mânca...

Cântecele bătrâneşit au farmecul lor de curăţie şi patriarhalitate, iar chiuiturile şi horele aduc nota veselă şi desghieţată a firii Românului.

Chişc-o badi pi lelia
N'aştepta să-ţi zică ia;
Ia a zîci i-i ruşini,
Dac'o chişti îi pari bini...

Sau:

Am nevastă, ca o cruci
Da la ogor n'o pot duci!
Ieu o înghii la ogor
Ie se suie pe cuptor
— Hai, fimeie la ogor!
— Lasă-l bărbati mohor!
— Hai fimeie la prăşit!
— Văleu rău m'am bolnăvit!..
— Măi fimeie sapa şadi!
— Sară ochii cui o vedi!..

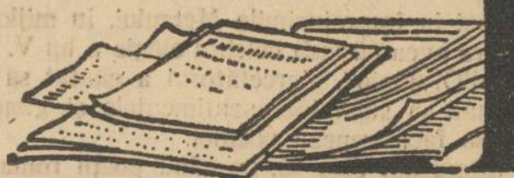
Cărticica în care a întrunit Gheorghe Cardaş aceste comori ale satelor moldoveneşti, reprezintă înţelepciunea oarecum sălbatecă a unui popor generos înzestrat, sincer şi brutal în expresie, dar viu şi colorat în imagini.

Scrisoarea introductivă e scrisă cu însufleţire şi simplu; din ea se desprinde cu deosebire atmosfera mohorîtă şi pitorească a satului românesc, cu viaţa lui tihnită, cu grijile şi micile necazuri ale gospodăriei şi cu sporadicele mulţumiri sufleteşti când codrul freamătă şi laicerul de flori se împânzeşte peste văi şi peste dealuri.

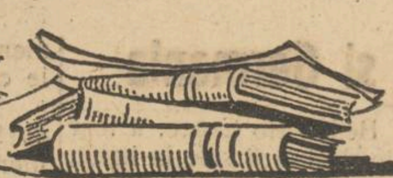
Glosarul dela sfârşitul volumului lămureşte expresiile mai puţin întâlnite în limba curentă şi arată accepţia lor populară.

Gheorghe Cardaş a făcut o operă merituoasă

I. B.

INSEMNĂRI

„Gânditorii activi"

Există atâtea probleme sociale cari se impun intelectualilor nu sub simpla formă a unei „chestiuni de rezolvat" — ci sub acea formă, prea deseori dureroasă, a unei *intrebări de conștiință*. La noi, dacă se ivesc în unele minti, ele capătă formă dogmatică și sunt tratate cu ajutorul unui însemnat număr de volume de ale autorilor străini, rânduite frumos pe masa scriitorului. Dar cele mai deseori aceste intrebări vitale sunt gonite cu un zâmbet sceptic. La ce bun?.. Și, postulăm atunci zădărnicia oricărei innoiri spirituale.

Avem insă în Franța și Germania exemple optimiste. Cugetătorul se pune hotărît in fața tainei și, apelând la toate forțele sale creatoare, își strigă tare credința. Tovarășii sunt aproape — cași primejdiile sociale, mereu la pândă. Oricât de individualist ar fi intelectualul, el se convinge în cele din urmă de forța magică a solidarității. Nu numai gândire comună, ci și acțiune comună.

Sunt bogate și calde operele ivite din asemenea conlucrări. Toate sunt semne de reacțiune tenace împotriva Negației — a suferinței pasive, a orgoliului metafisic. Problemele actuale sunt epocale — și mentalitatea cași sentimentele generației viitoare se pregătesc prin munca de acum. Aceasta au ințeles-o mulți intelectuali din străinătate; ei au inceput acea operă de ruinare a ereziilor social-politice, cari rod ca o lepră mulțimile ignorante. Și totodată, ei construesc, fără idealizare romantică, acele concepții cari vor fi, mâine, active și vor îndruma pe căi firești mulțimile căzute pradă în mâinile oricăror „revoluționari" sau politiciani.

Intelectualizare și înseninare! Acesta e rostul atâtor străduinți colective ale intelectualilor. Numim, cu intenția de a reveni, seria de eseuri adunate de *Emil Lederer* sub titlul: *„Probleme sociologice"*. E o publicație periodică germană (nu o revistă), de care avem și noi trebuință.

Se vor găsi oare zece *gânditori activi* cari, în comun, să facă cunoscute problemele vitale ivite și la noi? Dăm aci numai câteva din chestiunile tratate în publicația pomenită. E. Bloch: Despre conducătorii morali și spirituali; E. Lederer: Sociologia Forții; C. Brinkman: Spre o sociologie a „Inteligenței"; G. Lütkens: Pacifismul și ideea socialistă; Lothe Pedelsohn: Posibilitățile desvoltării sociale în Anglia, etc

Reclama literară

O problemă foarte interesantă, pe care a supus'o anchetei publice, o revistă franceză in timpurile din urmă este aceea a reclamei de librărie cu prilejul apariției operelor noi.

Părerea generală a fost că e in adevăr nedemn să se desfacă produsele literare și artistice cu aceleași procedee cu care se desfac produsele industriale și comerciale. Dar editorii și librarii sunt comercianți, ei trebuie să-și vândă marfa și pentru aceasta e nevoie de reclamă și aci pare că nu prea au ce răspunde.

Interesant e că însuși un librar, Plon-Nourrit, găsește că publicitatea, reclama pentru cărțile noi, este o cheltuială care nu dă rezultatele la care ar fi să te aștepți. Metodele de publicitate actuală in materie de librărie sunt pe punctul de a da faliment și a târî după dânsele toată publicitatea cumpătată, fără ca prin aceasta să se dea criticii autoritatea. Publicul a fost înșelat și nu iartă, nu iartă mai alest autorilor care au profitat mai mult momentan și care l'au deziluzionat mai adesea."

Cât despre scriitorii mai vechi, cum e de pildă Frantz Jourdain, indignarea lor în potriva reclamei e fără de margini: „Vă închipuiți oare *„Les Fleurs du Mal"* anunțate pe bulevarde cu afișe luminoase?; *„Education sentimentale"* colportată de oamenii sandwich?; și *„Sagesse"* concurând cu săpunul Cadum?"

„Inainte, continuă Frantz Jourdain, cel ce venea prin redacție să cerșească vreo câteva rânduri care să anunțe apariția volumui lui era acoperit de dispreț. Ce departe suntem azi de aceste procedee nevătămătoare. Vitrinile sunt pline de fotografiile tinerilor care abia ințărcați dela doică scot primul lor volum. Interviewuri, gras plătite, se răsfață pe primele pagini ale cotidianelor. Mulțumită lor știm culoarea șosetelor, lista de bucate și gusturile amoroase ale acestor simpatici domni. Să nu ne mirăm dacă-i vom vedea mâine, poimâine la bâlciul de la Neviky alături de toba cea mare și de trombon, pe când Negrii vor împărți afișele in care laudele operilor lor întrec tot ce s'ar părea prea exagerat chiar pentru un Dante sau un Shakespeare."

Cei ce sunt pentru reclamă răspund:

„Cumpărătorii obișnuiți ai cărților se conduc după critică. Publicitatea sgomotoasă se adresează numai celor ce cumpără ocazional. Aceștia sunt *massele* și numai ele asigură marele tiraj."

Librarii, casele mari, sunt în genere pentru reclamă cu condiție să nu se dea scrieri mediocre drept capod'opere și să nu se anunțe tiraje fantastice.

Apoi reclama depinde și de cartea care se lansează. Astfel F. Divoire, președintele asociației curieriștilor, o admite pentru excelentul roman foileton *„Atlantida"*, dar o găsește nu numai nefolositoare pentru o scriere adresată elitei, ci chiar păgubitoare pentru autor.

Totul depinde după cât se vede din rezultatul anchetei de felul și moravurile mediului comercial și literar in care se face publicitatea.

Critica, după părerea tuturor, nu poate suferi nimic de pe urma reclamei, rolul ei este cu totul altul și concurența nu e posibilă decât dacă se face confuzie intre aceste două roluri.

Intre celebrități

Cei doi mai mari actori ai lumii anglo-saxone, Raymond Hitchcock, american și Eddie Foy, londonez, jucau in teatre diferite, dar în aceeași stagiune la New-York.

Intr'o zi Eddie Foy trecând pe la teatrul unde juca rivalul său se opri să privească afișele.

Fotografiile lui Hitchcock se răsfățau pe toate zidurile având lipite reclamele cele mai exagerate scoase din toate jurnalele mari și mici din New-York. Foy citea zâmbind, când observă un burghez care se primbla și el pe acolo căscând gura la afișe

— Ai citit? îl intrebă Foy ridicând din umeri cu oarecare bătae de joc.

— De sigur, răspunse burghezul cu o privire plină de ințeles.

— Ei! și ce zici?

— E! E!

— Să fie Hitchcock chiar așa cum il arată jurnalele?

— Te indoești? izbucni celalt, e cel mai mare dintre cei mari, cel mai mare din lume...

— ?!...

— ...maestrul maeștrilor, cel mai bun după c... ..-i ajunge încă la călcâi...

— Pfuu! crezi că e mai bun ca Foy?

— Ce Foy?! răspunse celalt cu compătimire. Ce are a face? D-ta îi pui în aceiași teapă? uiți că Hitchcock este o stea... Un om care pricepe și are gust, nu poate nici compara. Mă mir că ai putut pune o asemenea întrebare.

Eddie Foy se dădu îndărăt și, plin de aroganță, zdrobitor, îi răspunse cu glasul său cel mai teatral:

— Eu sunt Eddie Foy!...

— Știu, răspunse celalt zâmbind. Eu sunt Hitchcock.

Dragostea domnișoarei Duverrier

Francis de Miomandre ne spune o poveste dureroasă: Laura Duverrier a iubit odinioară la Toulon pe un ofițer de marină, Pierre de Salernee, dar s'a plecat în fața rațiunilor de conveniență socială, și din pricina familiei acestui tânăr galant, renunță la dânsul și trăește ani de zile în cultul amintirilor sale. Pierre se căsătorește, dar după câțiva ani rămâne văduv. Ea îl iubește încă și, fiindcă nici el n'o uitase, nimic nu i-ar opri acum să se căsătorească, dacă o nedeslușită pornire n'ar impedica-o pe Laura să consimtă să devină nevasta lui, și dacă el n'ar fi fost mai întâiu amantul ei. Ceva îi șoptește parcă în taină, că ceea ce ar fi putut să fie altădată între dânșii nu mai e cu putință de aci înainte. Pierre, e drept, o înșeală în chip josnic. Ea i se dă cu nepăsare, și sentimentul deșertăciunii eforturilor pe cari le face pentru a-i dovedi în brațele lui plăcerea pe care a încercat-o odinioară cu un amant nevrednic, o indurerează atât de mult în cele din urmă, în cât se hotărăște să o rupă cu dânsul, pentru a nu ajunge să-l urască, sau ceeace ar fi mai grozav încă, pentru a nu ajunge să-i fie scârbă de singurul om pe care l-a iubit cu adevărat în viață.

Nepotrivire fizică? De bună seamă. Dar o astfel de explicație, nu explică nimic. Există un mister, care ține de fatalitate, în faptul care-i interzice Laurei o satisfacție deplină cu Pierre. Fie că exaltarea pe care o cheltuise visând, i-a epuizat isvoarele de sensibilitate, fie că imaginația ei ridicând-o prea sus, i-a făcut de nesuportat ori ce împăcare cu realitatea, ea a lăsat să-i scape ora destinului. E tragic, dar fără declamații, căci, spune John Charpentier în „Mercure de France", — Francis de Miomandre și-a despuiat voluntar de aceste inutilități, povestirea. Nici un comentar nu-i subliniază intențiile și nouă, cititorilor, ne rămâne să scoatem din această dureroasă aventură a eroinei sale, considerațiile filosofice cari se impun.

Sindicalismul intelectualilor

Acțiunea profesională a intelectualilor a luat, în țările occidentale, un caracter vădit sindicalist. Există numeroase asociații de intelectuali cari luptă, cași proletarii, pentru apărarea intereselor de „breaslă", în această vreme când munca intelectuală este atât de prost răsplătită față de scumpetea și nesiguranșa vieții de după război.

In Franța, de pildă, o parte din aceste asociații s'au unit in *C. T. I.* (Confederația muncitorilor intelectuali) și acțiunea ei incepe să dea roade, ea fiind oarecum paralelă cu lupta sindicatelor muncitorești. E firesc ca intelectualul, individualist prin spirit și activitate, să fie rezervat în ce privește acțiunea colectivă. Nevoia îl face să priceapă însă realitatea socială — dar el organizează astfel sindicatele sale, încât ele să nu știrbească libertatea sa personală.

Sunt în Franța, și alte grupuri de intelectuali cari — deși au aceleași interese materiale — duc acțiune separată numai din cauza credinței lor religioase sau estetice. Unii isolați duc campanie pe tema că sindicalismul intelectualilor aduce inteligența în servitudine. Polemica dintre d-nii R. Bourget-Pailleron și Gaston Sauvebois, se termină în favoarea celui din urmă, care arată că sindicalismul intelectual nu e o cultură, o școală sau o dogmă, ci o mișcare de organizație profesională, care veghează ca toate manifestările inteligenței să fie protejate. Tipul intelectual nu poate deveni uniform printr'o mișcare sindicală, cum face sindicalismul muncitoresc, care confundă lucrătorii din aceeaș industrie într'un singur tip.

La obiecția că majoritatea, forța numărului, este necesară lucrătorilor în revendicările lor — dar că ea nu-și are rostul în discuții intelectuale, se răspunde că obiecția este absurdă. Un sindicat intelectual nu va avea să hotărască, de pildă, asupra valorii teoriilor lui Einstein, impunând minorității „adevărul" majorității. Vremea Inchiziției a trecut. Chestiunile științifice, artistice, ș. a. vor fi tratate în societăți speciale științifice, artistice — dar în privința intereselor generale ale intelectualilor, sindicatul decide prin majoritate. Sindicatele intelectualilor pot avea un rol în rezolvarea problemelor sociale și politice, dar fără „să facă politică", fără să râvnească puterea și fără să funcționeze ca un sistem parlamentar, servind ca trampolină intelectualilor care au ambițiuni politice. Reacțiunea împotriva intelectualilor se vădește și prin acțiunea sindicală a intelectualilor cari vreau să fie liberi, impunându-și însă drepturile lor materiale prin solidaritate. Sindicalismul intelectual va face să scadă considerabil numărul inteligențelor cari sunt nevoite să se pună în slujba exploatatorilor și a ariviștilor politici.

Lunacearschi despre Troțchi și Radek

Pictorul I. Annencov a publicat la Moscova, în Editura de Stat, un Album de portrete: Trotzchi, Zinoviev, Radek, Scleanschi, Lunacearschi, Vorosilov, Muralov, Roi, Zoff, Enuchidze, Meierhold, etc.

Prefața acestui album a fost scrisă de Lunacearschi și conține, între altele, următoarele caracteristici făcute originalelor de comisarul instrucțiunii publice:

— Constructivistul prevalează în Annencov asupra realistului. Portretul lui Trotzchi parcă nu e luat de pe un Trotzchi viu, ci schițat după o statue de granit care-l reprezintă pe Trotzchi. Nu găsim în acest desen nici o picătură de bunătate, nici umor; omenescul aproape lipsește aci. Inaintea noastră apare o imagine modelată, cizelată, tăiată în fațete, bătută ca banul, metalică și boacănă, parcă stoarsă dinăuntru printr'o adevărată convulsie a voinței. La portretul în profil al lui Trotzchi, Annencov i-a adăugat o „furtună pe frunte". Aci Trotzchi e amenințător. Annencov i-a comunicat trăsături de Lucifer...

— Uitați-vă cum e făcut Radek. N'am observat niciodată până acum câtă afinitate are stilul exterior al lui Radek cu oamenii epocii anilor 30—40 ai secolului trecut. Dacă n'am cunoaște pe Radek, am spune că acest portret reprezintă pe un mare contimporan al lui Humbboldt sau Schleiermacher. Semiglobul frunții i-i plin de gândire. Ochii parcă-s ai unui filozof, care de-abia se uită la lumea reală prin sticlele rotunde ale ochelarilor. Noi care-l cunoaștem pe Radek, pricepem că el nu apare aci integral. Ii știu spiritualitatea sclipitoare, caustica-i tachinare, veselia lui care ajunge uneori până la neobrazarea unui ager băiat de stradă. Insă dincolo de această imagine, se ascunde, desigur, acel Radek, gânditorul serios, pe care l-a descifrat Annencov.

Richet despre Atlantida

Savantul profesor dela Paris Charles Richet scrie lui Jean Carrère, autor al unei lucrări intitulate „Sfârșitul Continentului Atlantic" — câte-va rânduri privitoare la chestiunea „Altantidei".

„Atlantida lui Platon este ea numai o fabulă, un vis, o legendă? Nu cred. Problema e veche. Dar cercetări nouă o întineresc neîncetat. Astfel se știe astăzi că continentele nu-s decât niște insule imense care plutesc, în voia apelor, pe massa lichidă incandescentă care alcătuește centrul plantei noastre. Se mai știe și că anumite comunicații au existat intre continentul american și cel europeo-african. Să sperăm că explorarea fundurilor Atlantidei va lumina această impresionantă problemă. Să așteptăm și să lucrăm".

Sfârșitul Atlanților sau Seara cea Mare

Destinele tragice ale Atlantidei au obsedat adeseori imaginația romancierilor și poeților, ca și acelea ale orașului Ys, dela Nord. Din lipsă de documente exacte, aceștia situiază orașul-fantomă al Atlanților, când in Asia, când in America, când, mai ales in Africa. In această țară a sfincșilor și minunilor își situiază Jean Carrère drama legendară, care-i servește drept temă noului său roman: „La Fin d'Atlantis ou le Grand Soir". Reconstituirea aceasta poate reține atenția scriitorilor; nu numai arta evocatoare a autorului amintește, rând pe rând, nobletea epică a Iliadei și farmecul poemelor ossianice, dar încă simbolul închis în mitul acesta ia o ținută morală pentru istoria tuturor timpurilor.

Atlantis, orașul-lumină, este ajuns la apogeul gloriei sale; știința, arta, norocul s'au desfășurat, deodată, la toți fiii lui, visul cuceririlor ideale și gustul ambițiunilor mai aspre și mai josnice. Rafinamentul luxului a condus pe Atlanți spre o progresivă decadență, amorțind voințele și acțiunile curajoase. „Orașul era în acelaș timp atât de tare și atât de slab, încât trebuia să piară prin sine". Și, de fapt, spre catastrofa finală îl duc, deoparte, invențiunile uneltelor distrugătoare, pe de alta, rivalitățile nefaste care au adus dorința de putere și antagonismul opiniunilor. Un singur grup de Atlanți scapă dezastrului care prăbuși orașul. Deși înspăimântați de viziunea acestui dezastru și de pierderea semenilor lor, privilegiații aceștia indurerați înțeleg că „civilizația merge către viitor și nu către trecut", și se încredințează cu toții unor trimiși ai unei rase străine, mai tineri, cărora le transmit secretele experiențelor și fructul muncii lor. Astfel, seara cea mare este urmată de o nouă auroră. Purtătorii de făclii vor învăța pe salvatorii lor că, singur, amorul binelui și oamenilor, pe care trebue să se învețe să-l servească și nu să-l micșoreze — este chezășia unei mulțumiri eterne, unei puteri sigure.

Pe drumul pitoresc al peisagiului, al sărbătoririlor, al bătăliilor, se detașează în relief personagii de primul plan: Oreus, înțeleptul savant bătrân, devenit orb de bună voe, captând flacăra solară pentru a incerca să scape orașul in momentul luptelor decisive; Hellas tânărul erou, favoritul poporului îmbătat de mândrie și insensibil amorului; Hermos, poetul. In tabăra femenină, spiritul răului, încarnat prin ambițioasa și neloiala Mellina — „suflet de foc, care se prăjește la propriul ei foc" — se opune spiritului binelui revelat prin Glinia, gingașa eroină obscură a adevăratei tandrețe, fericită că iubește, așa cum respiră, fără să dorească, fără să spere, fără să înțeleagă.

Din această carte de o puternică evocare lirică se manifestă o poezie reală, pătrunsă de o vie lumină. Și astfel crește legenda (?) Atlantidei.

MĂRUNTE

Editura Rudolf Mosse-Berlin, și-a propus să facă cunoscute publicului cititor international, perlele literaturilor diferitelor țări, prin traduceri în limba esperanto.

Se află sub tipar și va apărea peste puține săptămâni in această editură, o broșură a Bibliotecii Mondiale în limba esperanto, care va conține tălmăcirea în esperanto a cunoscutei nuvele „Niculăiță Minciună" și a altor bucăți datorite prozatorului nostru I. Al. Brătescu-Voinești, — traduse de d. Tiberiu Morariu.

Curiozități

Un lac de săpun

In Nicaragua există un lac, Vejapa, ale cărui ape sunt niște adevărate leșii naturale. Ele conțin în soluție concentrată, bicarbonat de sodiu și de potasiu, și o mare proporție de sulfat de magneziu. Ajunge să afunzi mâinile in apă și să le freci puțin, pentru a se forma clăbuci de săpun veritabil.

Locuitorii din jurul acestui lac se servesc de apa aceasta pentru spălatul rufelor și chiar pentru curățitul caselor.

Criza căsătoriei și birourile matrimoniale

Epoca actuală nu e deloc prielnică pentru căsătorii. Nu mai e pentru nimeni o taină că'n Franța de pildă, tinerii se căsătoresc din ce în ce mai greu. Viața care a devenit atât de grea, îi înspăimântă pe tinerii de azi. Lipsa de locuințe îi lecuiește de pofta de-a se căsători.

In Anglia, cam tot așa stau lucrurile. S'a publicat statistica stării civile londoneze. Cifrele sunt într'adevăr îngrijitoare. Bărbații, cari înainte de război se însurau în medie la *22* de ani, așteaptă astăzi să împlinească 36. Fete, cari in 1913 își vedeau visul împlinit la 18 ani, trebuie să cultive cu o stăruință neobișnuită, pirogravura, broderia, pianul, aquarela. De-abia după *26* de ani, dacă unele din ele se mărită.

In Japonia, criza e atât de gravă, încât in fiecare zi se semnalează noi sinucideri de ale tinerilor cari preferă moartea situației acesteia de plâns, în care îndrăgostiții, în majoritate săraci, nu se pot căsători.

Municipalitatea din Tokio, — anunță „Excelsior", — studiază mijlocul de a crea un birou matrimonial... Japonezii cari doresc să se căsătorească, vor trebui să vină să facă o declarație în acest sens. Kimonoul de nuntă i se va oferi miresei în mod gratuit, iar tânărului i se va da o casă. Indigenii vor fi scutiți de taxele de căsătorie.

Ce păcat că Japonia e atât de departe! Pentru a profita de aceste avantagii, câți logodnici din Franța sau de la noi, n'ar cere naturalizarea japoneză!

In America, lucrurile se petrec cu totul altfel. Acolo sunt prea multe căsătorii. Dacă rezultatele ar fi bune, nimeni nu s'ar plânge; dar din nefericire se pare că numărul divorțurilor se mărește mai mult decât îngăduie proporția.

Fie că nu se fac căsătorii, sau că se fac prea puține, fie că se fac prea multe, criza căsătoriei există prin urmare pretutindeni, — și poate cauzele ei adevărate sunt cu mult mai adânci și mai de neînlăturat. Dar nu vrem să intrăm în domeniul patologiei morale.

Reclamă... americană

O tânără și foarte drăguță scriitoare americană, Nora Hollis, care a scris de curând un volum în care discuta dacă Satan este cu adevărat „demonul", și-a ucis proprietara, o femee bătrână, cu mai multe gloanțe de revolver.

Când a venit poliția să o aresteze, ea a declarat că a comis crima spre a face reclamă volumului dat publicității. Această manifestație, până acum unică în genul său, s'a petrecut in Oregon, orașul Portland.

Insolații de... lună

Régis Gignoux, ne spune că un doctor american a făcut o impresionantă descoperire. Se pare că mult mai grave decât insolațiile sunt „les coups de lune". Dacă vrem să circulăm sub luna plină trebuie să luăm, dacă nu umbrele, în tot cazul pălării. Căci „radiațiunile ei sunt teribile: ele produc în cap o stare de melancolie, iute împinsă la neurastenie, indolență, indiferență, desgust pentru viață, gust de sinucidere..." Și doctorul american adaugă: „cu cât părul e mai lung, cu atât luna se înfiltrează în chip mai perfid in cranii".

Imposibilitatea pentru câini de a dormi sub lună și enervarea care îi cuprinde; — pe de altă parte tristul sfârșit al pletoșilor lunateci ai romantismului de ieri și de azi, își găsesc astfel o explicație științifică...

Moda înnălțimilor

Parisul e locul de întâlnire al tuturor maniilor. O fantezie recentă este aceea a cățărării. Un individ, în fața spectatorilor amuzați, escalada acum o săptămână coloanele nesfârșite și întortochiate ale lui „Notre Dame". In Iunie, un altul mergea „pe jos" (adică „pe sus", sau ma bine zis „pe din afară") până în creștetul catedralei din Clermont-Ferrand unde împlântă un drapel. Insfârșit, un altul făcea aceeaș operație pe turnul Eifel. Fără nici-un fel de greutate sau jenă, în fața martorilor emoționați, acrobatul se cățără prin labirintul de bârne ale turnului. Totuși nu putu să meargă până la ultima platformă căci publicul, speriat, făcu apel la poliție care a trimis agenți să-l aștepte pe echilibrist la a doua platformă, silindu-l să se coboare pe acelaș drum cu toată lumea.

MIHAIL SADOVEANU

ȚARA DE DINCOLO DE NEGURA

— POVESTIRI DE VÂNATOARE —

EDITURA „CARTEA ROMANEASCA" PREȚUL 120 LEI

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

55-50

ANUL VII. — No. 301

6 LEI EXEMLARUL IN ŢARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINĂTATE

Duminică, 12 Septembrie 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888-1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

EDMOND JALOUX

Inţelesul cărţilor

Vom încerca să lămurim aci, odată pentru totdeauna, rolul criticului şi să arătăm greutăţile pe cari trebuie să le întâmpine cu demnitate în cercetările sale.

Până acum câţiva ani, critica era încă foarte neglijată în gazete şi în timp ce vodevilul cel mai slab, revista cea mai vulgară, ocupau coloane întregi, — nu se găsia nimeni care să semnaleze apariţia unei opere noi a unui Bergson, a unui Elémir Bourges, a unui Henri Fabre, a unui Henri Brémond. Nu se mai întâmplă la fel astăzi; un pas înainte s'a făcut.

Cotidianele şi periodicele au aproape toate, criticii lor; unii specialişti, alţii destul de inteligenţi.

Rezultatul nu s'a lăsat aşteptat; scriitori foarte tineri, din cea mai proaspătă generaţie, au fost cunoscuţi în doi ani de zile, pe când celor mai în vârstă le trebuia câteodată cincisprezece ani pentru a eşi din umbră. Criticii aceştia depun cel dintâi efort pentru a limpezi haosul. Până acuma publicul nu cumpăra decât lucrările a cinci sau şase autori, fiindcă în ceilalţi nu avea încredere. Nimeni nu-l informa. Mergea la întâmplare, dădea când peste o obscenitate, când peste o poveste sentimentală; era de plâns. Se obicinuise să nu mai citească. Acuma are, în sfârşit, cine-l călăuzi, se poate familiariza cu nume noi. Totuş foarte cu greu îşi recunoaşte drumul în mijlocul acestui labirint, dealungul căruia nu ştie ce să facă mai întâi. Dar chiar pentru critic, nu e puţin de furcă pentru a vedea limpede în mijlocul atâtor opere diferite.

* * *

Intr'un articol asupra lui Sainte-Beuve, Fernand Vandérem îi imputa marelui istoric din Port-Royal, erorile sale, şi în special atitudinea sa faţă de „Madame Bovary". Fernand Vandérem trăgea din aceasta o încheiere cu totul defavorabilă lui Sainte-Beuve — în loc să-i recunoască limitele oricărei critici. De-altminteri, Vandérem pare să creadă că părerea pe care o avem despre „Madame Bovary" este o dogmă eternă; cine poate spune însă că într'o zi studiul lui Sainte-Beuve nu va apărea de-o bunăvoinţă excesivă? Ştim noi dacă posteritatea va ratifica judecata ce ne-am făcut despre Flaubert, şi dacă „Madame Bovary", „Ispitirea Sfântului Antoniu", „Bouvard şi Pécuchet" şi „Educaţia sentimentală", — cari ne par culmi uriaşe, ce domină toate producţiunile înconjurătoare, — nu vor fi reduse de timp la a nu mai fi decât nişte moviliţe neînsemnate, nu prea deosebite de colinele vecine?...

Contimporanii văd într'o operă o mulţime de lucruri pe cari nepoţii lor nu mai ştiu să le citească într'însa; şi tot astfel, unele cărţi desvăluie, îmbătrânind, frumuseţi cari erau încă ascunse la apariţia lor. Cu siguranţă că supuşii lui Filip al II-lea pe cari îi amuza atâta „Don Quichotte", nu se îndoiau de loc de importanţa pe care o va căpăta o asemenea operă.

Vom cita, cu greutatea care există pentru a judeca oamenii din vremea lui, — un exemplu extraordinar. Webster, autorul „Dracului alb", trebuind să-şi spună părerea asupra autorilor dramatici din timpul domniei Elisabetei, scria, cu trei ani înainte de moartea lui Shakespeare, că după părerea lui, cel mai de seamă dintre toţi era Chapman, traducătorul lui Homer, după care se înebunia într'adevăr. Urmau apoi: Ben Jonson, Beaumont şi Flechter. Şi în sfârşit, „pentru minunata lor fecunditate", — cum spunea el — Dekker, Shakespeare şi Heywood (care a scris „O femeie ucisă de durere" — căci mai există şi-un alt Heywood).

Un astfel de exemplu e potrivit pentru a inspira modestie criticilor; dar el e în acelaş timp o dovadă că este aproape cu neputinţă să prevedem care dintre vieţuitori îi va depăşi considerabil pe ceilalţi.

Tot aşa, cei mai mulţi cronicari literari se mulţumesc să povestească în mod vag acţiunea unui roman, şi să adaoge pe ici, pe colo: — „E o greşală de gramatică la pagina 90!" sau: — „Lipseşte o virgulă mai încolo!" — Puţini sunt aceia cari îşi iau osteneala să judece un scriitor în întregul său, să-i înfăţişeze portretul, să facă o sinteză a operelor sale.

Ne-am gândit adesea că un literat care ar trăi la Smolensk sau la Valparezo, şi care ar citi toate cărţile chiar dela apariţia lor, s'ar înşela foarte puţin. Depărtarea ar face dintr'ânsul o solie a posterităţii.

Tinerii din provincie cari citesc cu entuziasmul celor douăzeci de ani, cărţile noi, — le privesc uneori cu destulă înţelegere. La vârsta asta, tinerii din generaţia mea au ghicit încă dela primele lor opere, importanţa unui Barrès, a unui Régnier, a unui Gide, a unui Claudel, — şi aceasta cu mult înaintea criticilor oficiali.

La Paris însă, e o viaţă agitată; alergi, te înghesui, adieri venite de aiurea — trec; primăvara asta, cutare autor e un om însemnat; primăvara viitoare el nu mai înseamnă nimic. Nu există ceva mai nestatornic, mai nervos, decât lumea restrânsă a scriitorilor şi a celor ce-i înconjoară. Câte curente, câte entuziasme n'am văzut pierind? Câte generaţii nu s'au perindat, gata să răstoarne totul, să aducă o formulă cu totul nouă, să reînvie literatura, care muria sub ochii lor? Generaţia trece; rămân doi sau trei oameni, cari cu timpul încep să se amestece cu scriitorii îmbătrâniţi, ajunşi, cari sunt mărturia generaţiilor trecute. Şi toţi par la fel de neputincioşi noilor veniţi, cari îi întrec repede-repede, mai înainte ca cei mai tineri să le strige: — „La o parte! E rândul nostru!..." In mijlocul acestui clocot, cum să-ţi sprijini judecata?

Jules Lemaître eşise din această încurcătură, inventând critica impresionistă. Işi bătea joc de reguli, de legi, de şcoale. Urmăria numai mulţumirea lui; îi găsia mai amuzanţi pe Meilhac şi pe Halévy decât pe Eschyle şi pe Sophocle, — şi nu se sfia s'o mărturisească. Fiindcă avea bun simţ şi destul spirit, toate mergeau de minune; spunea însă adesea şi prostii... (Ei! dar cine-i perfect? Admirabilul şi iubitul nostru Anatole France, pe care îl venerăm, n'a spus în volumul al II-lea din „Viaţa literară": Scriind „Conştiinţă", autorul „Victimelor dragostei" şi al „Zytei", Hector Malot, a apropiat cu multă iscusinţă la mediul şi la cultura noastră, drama pe care Dostoiewsky a conceput-o şi a înfăptuit-o cu cruzimea sinceră a unui suflet slav, când a scris acea puternică operă: „Crimă şi pedeapsă"... ?)

Dar o astfel de critică e prea dezordonată; ea desfiinţează toate ierarhiile, toate valorile. Dacă o asemenea desfătare ieftină e ţinta cititului, atunci un roman al lui Willy e superior „Voluptăţii" sau „Roşului şi Negru". Credem deci că prevăzător ar fi să nu ne impunem din acest punct de vedere, de-altmineri destul de şubred. Dacă ne întoarcem însă la critica dogmatică, ce dezastru! De ce, la urma urmii, n'am reveni numaidecât la strâmtele clasificări ale secolului al XVII-lea, sau al XVIII-lea, cari osândiau unele genuri ca prea puţin nobile, şi fixau pe treapta cea mai înaltă a literaturii, elocvenţa cărnii, care astăzi nu mai contează prea mult în preocupările noastre?

E, prin urmare, necesar să ne ferim şi de un exces şi de celalt; ar fi chiar mai inteligent să cerem unui scriitor ceeace a vrut să dea, iar nu să-i imputăm sistematic tot ce ne-a dat. Dar cine-i înţelept? Suntem toţi aproape la fel cu tinerii cari ar spune unei femei blonde: — „Mi-ai fi plăcut mai mult dacă ai fi fost brună!" — „Bine dar sunt blondă!" — „Cu-atât mai rău! Trebuia să fii brună!"

Ni se pare că am vorbit cam mult despre greşelile criticilor. Nu prea-i atrăgător pentru cititorii cari ar avea intenţia să urmărească o lucrare de critică. Avem aerul că vrem să scuzăm dinainte păcatele sau slăbiciunile confraţilor. Credem totuş că un critic trebuie să ţină seama de ierarhii, şi să judece mai mult după regulele moştenite dela maeştrii, decât după nervii săi. Fără a cădea în dogmatismul pe care l-am osândit mai sus, socotim însă, că atâtea capodopere cari ne-au precedat în lumea asta subjugată nestatorniciei, ne-au dat totuş un învăţământ pe care trebuie să-l ştim pricepe. Şi mai ales atunci când e vorba despre romane (ţinând seama de numeroasele varietăţi ale unui gen atât de minunat mlădios) ne închipuim că dela Fielding la Meredith, dela Doamna de La Fayette la Maupassant, dela Gogol la Bunin, avem destule exemple frumoase, pentru a stăpâni câteva adevăruri de ordin tehnic...

Sst! am spus un cuvânt mai mult. In critică nu trebuie să vorbim niciodată despre adevăr. Să spunem doar că avem dreptul de a şti încotro au mers preferinţele noastre, şi dacă ele s'au bizuit sau nu pe raţiune şi pe un studiu cumpănit şi modest al marilor scriitori. Iar dacă, în urmă, vom avea gust să judecăm ex-cathedra şi să ne impunem cuiva, să nu uităm că toţi contimporanii lui Racine au preferat „Fedrei" acestuia pe cea a lui Pradon, tot aşa cum în ultimul timp erau mulţi cari preferau „Berenicei" doamnei Bartet, pe cea a lui Albert du Bois!

Ruine

Prin porturi şi prin gări eu i-am văzut,
Plecând spre-aiurea, către fericire;
Dar par'că se duceau spre cimitire,
Sorbiţi de marele Necunoscut.

Departe, pân' ce văzu-mi i-a pierdut,
I-am urmărit cu umedă privire,
Inţelegând că orice despărţire
Desleagă viitorul de trecut.

Prin gări şi porturi albele batiste
Işi flutură saluturile triste
Şi 'n ultim gest definitiv, dispar;

Iar de se 'ntorc cei duşi, găsesc ruine
Şi-aduc cu ei momentul funerar
Când vor simţi că nu se mai revine.

MIHAI CODREANU

ALEXANDRU FEODOROV

Perla

— Sonet —

Cu părul alb şi mâini tremurătoare,
Desface 'ncet bocceaua în tăcere...
Păstra într'însa Shylock o avere
— Tezaur de luciri scânteietoare —

Din golful Persic: perla lucitoare
— Zălog ce schimbă brusc a soartei vrere —
Şi'n luminoasa zilii adiere,
Cu gelozie o 'ndrăgeşte 'n soare...

Pe palma lui bătrână şi sbârcită
Clipeşte perla luminos ca focul
Şi pătimaşe degete se-agită;

Iar perla îşi suspină nenorocul:
De ce din fundul apei de cleştar
Mă luară pentru ochii de avar?

In româneşte de Al. Bilciurescu

RUON SIXELA

Literatură de cartier

Două modele

Tanti Lizica îşi împreună nervos mânile şi-şi strânse degetele, cari trosniră slab la încheieturi. Ochii săi negri, stinşi, în mijlocul reţelei de zbârcituri, cătară cu lăcomie la strada prăfuită.

Camera era mică şi sărăcăcioasă. Insă drăguţă: avea acea drăgălăşenie decolorată a mobilelor uzate şi a covoarelor scămoşate, care se armoniza atât de bine cu zbârciturile şi cu ochii stinşi ai femeii.

Deodată Tanti Lizica se aplecă înainte şi ochii i se aprinseră: un chip mic de fată apăru la colţul stradelei şi se apropie de fereastra la care stătea tanti Lizica. O osteneală şi o descurajare i se vedeau pe faţă — ceva la fel cu ochii mătuşii Lizica şi cu drăgălăşenia decolorată a odăii... Şi ochii femeii se stinseră deodată. In aceeaş clipă chipul fetei se scutură ca de ceva de prisos. Capul i se ridică înviorat. Fata iuţi paşii.

Tanti Lizica zâmbi uşor, cu amărăciune. Işi desfăcu mânile unite şi le trecu peste frunte. Apoi intră în antret şi deschise uşa dela stradă.

— Noroc mai bun altă-dată, Tanti, — zise fata, sărutând-o.

— Dar ce-a fost, Lenuţo?

— Mi-au găsit o mulţime de defecte: lipsă de prestanţă, de aspect, de impozanţă... De ce nu m'a făcut mama înaltă, cu umeri largi, cu ochii mari şi cu bustul ca pentru reclama lăptăriei „Aurora"?

— Nu vorbi aşa, scumpa mea. Sora mea şi tatăl tău nu s'au gândit să te facă lucrătoare...

— Cred. Dar nu mi-au lăsat nici mine de aur. Şi acuma minele de aur străine îmi cer să fiu lucrătoare... O, tanti! Dar ai pregătit ceaiul? Mi-i sete. Ce bună eşti...

Işi aruncă pălăria şi-şi trecu degetele prin păru-i ciufulit. Se uită pe gânduri la pălărie, sorbind ceaiul: cât are să mai ţină şi de unde alta nouă? Se întoarse spre tanti Lizica.

— Nimeni nu ştie să facă ceai ca dumneata.

Faţa galbenă a mătuşii Lizica se destinse într'un zâmbet.

— Cum îţi mai sunt degetelele, tanti?

— Umflate, ca de obicei.

Tanti Lizica nu obicinuia să cheltuiască multe vorbe.

Lenuţa zâmbi. In ciuda traiului şi bucatelor prea sobre, gropiţele din obraji erau unul din farmecele ei mai mari.

— Le-ai frecat cu unsoarea aceea?

— Da.

— Dumneata faci toată munca în casă, — zise Lenuţa.

Obrajii mătuşii se îmbujorară.

— Fleacuri! — zise ea.

— Dumneata lucrezi, şi eu nu fac nimic.

Vocea-i caldă, tânără, avea o nuanţă de disperare.

— Tu faci tot ce poţi.

— Şi pot într'adevăr foarte mult, nu-i aşa?

— Nu-ţi bate joc de tine, Lenuţo. Tu nu poţi face multe, fiindcă nu eşti obraznică cum sunt fetele moderne.

— Nu sunt. Şi cât aş vrea să fiu! Fetele acestea au atâta siguranţă în ceiace fac. Crezi dumneata, tanti, că dacă m'aş îmbrăca la fel cu ele, aş avea şi siguranţa, şi îndrăzneala necesară?... Ah! Presimt totuş că mâine voi avea şi eu noroc. Cum crezi dumneata: e bine să intru ca **lectrisă** la o cucoană bătrână, bogată şi simpatică, să-i citesc trei-patru ceasuri pe zi? Aşteaptă, tanti, până mâine şi vei vedea.

Cu toată raza acestei speranţe, grimasa nerăbdărei îi strâmbă puţin expresia feţei. Insă ea îşi scutură capul, zâmbi frumos, şi tanti Lizica simţi din nou fericirea de o clipă a unor speranţe şi iluzii noui.

* * *

Lenuţa cătă pe fereastră la tramvaie. Era foarte obosită şi picioarele-i păreau de plumb. Frumoasa şi bogata cucoană părea că nu-i recunoaşte nici o calitate.

— De citit, citeşti ca toată lumea. Poţi să cânţi ceva la pian? Ori din gură? — zise cucoana cu o voce tăioasă.

— Da, puţin, — răspunse Lenuţa cu modestie.

— Cântă ceva.

Mâinile Lenuţei saltau pe când îşi scotea mănuşile găurite. Şi cântând, vocea îi tremura — aşa că vorbele nici nu se puteau distinge. Insă vocea îi era dulce, rară, deşi nu destul de puternică pentru o carieră artistică.

— Nu pricep deloc ce cânţi, bâiguieşti numai. Nu cred să te pot angaja, — zise cucoana.

Lenuţa îşi puse mănuşile. Degetul mare nimeri în gaură.

— Pot să cânt mai bine, — zise ea cu disperare.

Cucoana se uită la dânsa. Lenuţa era tânără şi frumoasă, cu ochii trişti şi mari, şi buzele-i de catifea palpitau ca ale unui copil necăjit. Cucoana avea un fiu mare, bine situat, holtei, care stătea cu dânsa.

— Imi pare rău, nu te pot angaja, — zise ea scurt....

In disperarea ei, Lenuţa uită că trebue să-şi crute ghetele, uită cât era de obosită. Nu vru să meargă acasă îndată după deziluzie, ci merse aşa, pe străzi, până când se simţi ostenită. Atunci îşi aduse aminte cât era de departe de casă. Deşi cinci lei ar fi fost o economie însemnată pentru dânsa, luă totuş tramvaiul cu cai, care era aproape gol.

O fată îmbrăcată pe jumătate „bărbăteşte", cu părul tuns ca băeţii, şedea în faţa ei. Era simpatică. Ochii miopi, dar pătrunzători — o combinaţie cam ciudată. Aceşti ochi se fixară asupra Lenuţei. Apoi fata se aplecă puţin înainte, îşi puse ochelarii şi începu s'o examineze din cap până'n picioare. Ceeace la alţii s'ar fi părut o obrăznicie, la fata aceasta părea ceva natural. Lenuţa însă cufundată în gânduri negre, nu o observă.

Vagonul se goli. Rămaseră numai fata şi Lenuţa. Atunci fata zise:

— Scuză-mă... N'ai să te superi?

Lenuţa zâmbi cu amărăciune.

— Şi dacă m'oi supăra?

Fata se uită la dânsa pe gânduri.

— N'aş vrea să te superi, — zise ea.

Se ridică şi se aşeză alături de Lenuţa.

— Ai nevoe de lucru?

Lenuţa se roşi.

— Da.

Fata dădu din cap.

— Am trecut şi eu prin asta, — zise ea tacticos — de-aceia ştiu. Acuma stau bine. Mă ocup cu fotografia de artă.

Lenuţa nu se arătă deloc surprinsă.

— Da, — continuă fata cu vioiciune, — sunt plătită bine, cu luna. Lucrez pentru o editură. Ilustrez un roman, cu scene fotografiate. Am nevoie de o eroină. Te-am văzut. Am nevoie de dumneata.

— O! — exclamă Lenuţa, mirată.

— Da, am nevoie de dumneata pentru câteva zile. In timpul acesta, voi vedea dacă negativele au reuşit sau nu. Am să te reţin cel mult, câte o oră şi jumătate. Şi-ţi voi plăti câte cinci sute de lei de fiecare şedinţă. Vrei?

— Dar trebue să apar în carte? — bolborosi Lenuţa înroşindu-se o clipă. Cinci sute de lei! Cinci sute! Dar să fiu model! Să apar într'o carte! Ce ar zice tanti Lizica? N'aş vrea nici eu. Săracii însă nu pot fi pretenţioşi! Cinci sute de lei în fiecare zi...

Fata-fotograf râse.

— Câte fete n'ar vrea să apară în carte! — zise ea. — Dumneata parcă eşti de moda veche. — Şi-apoi, schimbând puţin tactica: — Aşi vrea să nu mă refuzi: mi-ai face un mare serviciu. Eu pot să am oricâte fete frumoase, însă fata din carte trebue să fie ceva cu totul deosebit, pitoresc. Un erou pentru scenele pe cari le voi fotografia, am şi găsit...

— Un erou?

Fata se uită repede la Lenuţa.

— O, nici nu poţi să ţi-l închipui: e al dracului de drăguţ. Dar dumneata nu vei avea decât să stai şi să vorbeşti puţin cu dânsul, ştii, aşa ca să se vadă din scenă că sunteţi îndrăgostiţi — după roman. Iar eu trebuie să surprind cu aparatul meu tocmai momentul când eroul se va apleca să te sărute. Nu, nu! Dumneata nu vei primi, desigur, să te sărute. Deşi ar ieşi o scenă splendidă...

— Nu, asta nu! — Şi ochii Lenuţei scăpărară:

— Imi pare rău, dar nu-ţi pot servi ca model.

Fata îşi luă ochelarii şi studiă din nou, cu ochi încântaţi, obrajii aprinşi ai Lenuţei.

— O, ar ieşi minunat, — strigă ea cu entuziasm. — Asta-i tocmai ceeace-mi trebuie: să ieşi pe placă cu ochii, şi cu obrajii aceştia...

Lenuţa zâmbi, fără voie.

— Aşa că vei fi atât de drăguţă şi vei veni! — reîncepu fata cu insistenţă. Te asigur, eu sunt foarte cum-se-cade. Numai să aduci cu dumneata câteva pălării sau bonete, fiindcă eu n'am în atelierul meu. Gândeşte-te bine, în tot cazul. Iată şi adresa mea: Bulevardul Pake 229. Mă dau jos aci. De ce nu vrei să-mi spui definitiv dacă primeşti? — Poţi veni mâine la unsprezece? Da? Atunci, perfect. Dacă nu vii, voi şti că n'ai acceptat. Dar spune-mi măcar numele dumitale.

— Elena Stănescu.

— Mulţumesc. Au-revoir, cred, — şi ea sări din vagon în mersul tramvaiului.

Lenuţa se uită cu ochii plini de admiraţie la agilitatea „de băiat" cu care fata sărise jos. Ajungând acasă Lenuţa era hotărîtă să accepte postul de model.

Seara, tanti Lizica o culcă pe la nouă. Apoi îşi puse pălăria şi mantoul şi alunecă în stradă.

— Ştiu eu ce trebue să aflu pentru nepoată-mea, — se gândi tanti Lizica.

A doua zi Lenuţa se duse în Bulevardul Pake No. 229 la domnişoara Maria Cristescu, fata-fotograf.

* * *

Domnişoara Maria Cristescu făcu un pas înapoi şi se uită la noul ei model prin ochelari, cu o vădită satisfacţie.

Lenuţa avea o rochie pitorească de muslin cu talia sus şi mânecile scurte. Era încălţată cu sandale subţiri şi mici, iar pe căpuşorul ei frumos, coafat cam fantastic, se înnălţa o pălărie plată cu margini foarte largi. De sub aceste margini, ochii ei mari şi adânci căprii se uitau sfioşi, iar obrajii îi ardeau.

— Draga mea, — zise domnişoara Maria, — eşti o copilă tare dulce, ştii asta?

Domnişoara Maria nu era decât cu vre-o trei ani mai în vârstă decât Lenuţa, însă ea se luptase, — şi reuşise întru câtva, — iar lupta vieţii îi îmbătrâneşte pe oameni...

Lenuţa se aprinse şi mai mult. Gropiţele se arătară — tocmai cum îi cerea rolul şi costumul.

Domnişoara Maria dădu din cap, drept aprobare.

— Acuma, — zise ea, — cred că totul e gata. Dar băiatul o să întârzie, desigur. Să mergem în **studio**. Stai un moment: bucla asta nu-i tocmai bine. — Ea păşi spre Lenuţa şi începu să-i aranjeze din nou buclele, apoi se dădu înapoi pentru a privi efectul.

Deodată o voce melodioasă şi adâncă de bărbat se auzi din **studio**:

— Mă tem că ea nu-i aci. O, dulcea mea eroină, dă-mi, te rog, numai o singură clipire a ochilor tăi fermecători! Unde mi-i iubita?

Domnişoara Maria se repezi la uşa întredeschisă.— Nicule, stai liniştit! O, ce disperat de prost eşti! Ea e aci. Iţi aude fiecare cuvânt!

— Da? Ei şi ce?

— Nu fi prost. Scoate-ţi pardesiul. Ia să te vedem mai bine.

El îşi scoase pardesiul şi apăru în costumu-i pitoresc. Era bine făcut, tânăr, aproape copilăros, şi destul de simpatic.

Se învârti într'un picior: — Nu-i aşa că-s drăguţ? — zise el.

Domnişoara Maria râse scurt. Se grăbea să combine scena plasându-şi cele două modele.

— O aduc pe domnişoara Stănescu,—zise ea mergând spre uşă.

— Ascultă, Marito, — zise el punându-i mâna pe umăr, — m'a auzit ea într'adevăr? Cum arată? E nostimă?

— Dacă din cauza dumitale va rămânea rece ca o stană de piatră, eu n'o să te iert niciodată.

— Cu atât mai rău pentru mine. Stai un moment. Cum e?...

— Am s'o aduc şi ai s'o vezi.

— Adevărat. Ce inteligentă eşti, Marito! Haide. Mă cutremur... Am palpitaţii. Cad din picioare... Nu mai pot de nerăbdare...

In câteva secunde domnişoara Maria reveni cu Lenuţa. Lenuţa ţinea capul sus, cu o teribilă demnitate şi cu dispreţ pe figură.

Continuare în pag II-a

— Domnul Marinescu — domnişoara Stănescu. — zise domnişoara Maria. — Acuma. cred că totul e gata. Dumneata stai aci pe scaunul acesta domnişoară, — aşa; eşti în aşteptarea iubitului ştii?

Lenuţa se îmbujoră.

Nicu rânji.

— Nicule,— zise domnişoara Maria aspru,— ai să stai acolo îndărătul ei. Unde e manuscrisul? A. aci. Acuma ascultaţi, amândoi. „Betty se aşeză cu un suspin de uşurare. Inima ei bătea atât de tare încât îi tăia respiraţia. Ea a venit cu un sfert de oră înaintea termenului de întâlnire... hm... mm... asta nu ne priveşte... în această tăcere dulce ea se cufundă în visuri. adormi aproape: ochii şi deveniră adânci. umezi şi alarmaţi: buzele i s'au luminat cu un zâmbet de dragoste... hm... mm... el se furişă uşurel la spatele ei: vroia să-i fure o sărutare pe neaşteptate..." — Asta-i suficient. Acuma începem!

Lenuţa stătea pe scaun rece ca un arc desfăcut de oţel.

Indărătul ei stătea Nicu. cu un zâmbet de deliciu pe faţă.

Domnişoara Maria lăsă să-i cadă ochelarii de pe nasul zbârcit de necaz.

— Aşa nu merge. — strigă ea. — Nicule. nu te mai uita ca un măgar! Ai de ce să râzi?

Limbajul domnişoarei Maria devenea feroce când se mânia.

Căpuşorul Lenuţei se ridică şi mai sus.

— Domnişoară Stănescu. nu poţi dumneata să pari mai puţin... trufaşă? Caută să te pui în locul lui Betty.

— Să uiţi. domnişoară. că eu sunt... eu. — murmură Nicu. —

— Nicule. stai liniştit! Ah. domnişoară. ia-ţi un aer ...mai... mai... aer ...mai... mai...

— Ca luna plină. — completă Nicu. —

— De bună seamă. Nicule. eşti pur şi simplu un idiot! Vrei să devii caraghios? Sau ce'i cu tine astăzi?

— Sau ce'i cu tine astăzi? — îngână copilăreşte Nicu.

Un zâmbet tremură pe buzele frumoase ale Lenuţei.

— Aşa-i mai bine — zise domnişoara Maria. — Uită-te mai duioasă, mai iubitoare. Incearcă.

— Mă tem că nu pot. — răspunse Lenuţa cu nu ton de ghiaţă.

Domnişoara Maria suspină.

— Ştii ce Mario, — sugeră Nicu, — nu crezi că ar fi mai bine ca noi să ne cunoaştem. să ne obicinuim mai întâi? N'am mai fi atât de reci atunci. — adăogă el ingenios.

— Eu,—zise Lenuţa sec,—pot să mă simt apoi şi mai... re... ce...

Nicu se înroşi.

— Mario. — zise el, — dacă domnişoara Stănescu se simte atât de rău aci (şi Lenuţa se ruşină de ea însăşi auzind atâta schimbare în tonul lui). — mai bine plec.

Domnişoara Maria bătu din palme cu mânie.

— Ce copii stupizi! — strigă ea.

— Eu, — zise Lenuţa — eu... n'am vrut să spun... că...

Faţa lui Nicu se descreţi deodată.

— Atunci e perfect. —zise el.— Cum îmi găseşti planul. Mario?

— N'am timp de pierdut cu vorbe şi jocuri. — zise domnişoara Maria aspru.— Acum par'că-i ceva mai bine. Domnişoară, pari totuş încă prea dispreţuitoare. Nicule. puţin mai la stânga.

Ea se duse la aparat şi-i privi.

— Apleacă-te. domnişoară. niţel înainte. Nu poţi zâmbi puţin? Ai un aer par'că ai spune: să te apropii numai de mine. şi-ţi arăt eu! Nicule. tu n'ai pentru ce să-ţi holbezi ochii la dânsa!

Ii fotografiè în sfârşit. deşi nu era. de loc. satisfăcută.

— Să văd întâi dacă nu voi fi nevoită să fac aceeaş scenă a doua oară. — zise ea Lenuţei:— m'ai deziluzionat. Acuma nu mai am timp. Poţi să vii poimâine la aceeaş oră? Da? Mulţumesc. La revedere.

* * *

Două zile mai târziu Lenuţa intră în studio plină de cele mai puternice şi variate sugestii şi instrucţii primite dela tanti Lizica în ce priveşte ţinuta pe care va trebui s'o aibă faţă de camaradul ei, modelul atât de desgheţat. Ea era într'adevăr foarte calmă şi plină de rezervă.

Camaradul-model venise. Avea o înfăţişare atât de tinerească şi de simpatică şi era atât de bucuros c'o vede. încât sugestiile mătuşii Lizica se evaporară numaidecât.

— Maria e acolo, — zise el făcând cu capul un gest spre uşa care ducea în cealaltă cameră. — Numai s'o auzi cum îl mustruluieşte pe proprietarul casei: a făcut ceva. sau a lăsat ceva nefăcut. şi acuma caută să hotărască ceva împreună. — râse el. — Mă tem că nu vorbesc tocmai clar. însă ce-are face. nu-i aşa? Acest fotoliu — şi el aruncă jos cu o mână toate bucăţile de covoare şi catifele de pe fotoliu. — e straşnic de confortabil.

Lenuţa se aşeză.

Nicu se rezemă de soba de teracotă şi se uită la dânsa.

Lenuţa îşi ridică ochii şi-i întâlni pe ai lui: se uita atât de duios la dânsa. încât ea zâmbi:

— Vai. am uitat. — zise Nicu întinzându-şi mâna şi luând o superbă cutie cu bomboane: — îţi plac bomboanele. domnişoară? Le-am cumpărat pentru Maria. însă ea nici grijă n'are de ele. Vrei să o ajutăm să golească mai repede cutia?

(Nicu ştia de câţi-va ani. că domnişoara Maria nu putea să sufere bomboanele).

— Ah. — zise Lenuţa. — Mersi. E frumoasă cutia...

Ea văzuse „Riegler" pe capac. De câte ori nu trecuse. de câte ori nu se oprise la vitrinele Riegler din calea Victoriei uitându-se înnăuntru cu dor şi cu tristeţe! Şi cumpăra apoi două-trei caramele la bragageria din colţul străzilor Popa-Iapă şi Mironescu al III-lea din mahalaua Ghioceilor... Acum ea se minună: de unde poate acest tânăr. care îşi câştigă banul cinstit ca model. să-şi permită să cumpere cutii scumpe cu bomboane?

— Imi plac dulciurile la nebunie. — zise tânărul. târînd un fotoliu spre dânsa şi aşezându-se într'însul. — Mai luaţi. domnişoară. Maria nu poate suferi bomboanele în studio. Uneori se supără. şi atunci sunt nevoit să le iau cu mine. Asta cafenie trebuie să fie delicioasă...

Lenuţa luă bomboana cafenie şi-o găsi minunată. Ea îi spuse această impresie. zâmbi şi-şi arătă gropiţele fermecătoare. El se gândi că nici o fată nu poate fi atât de încântătoare. Şi fiindcă ochii lui Nicu erau foarte expresivi. Lenuţa îi citi gândul în ei şi se îngrijoră puţin...

Când domnişoara Maria apăru în uşă — ei se şi împrieteniseră. Lenuţa a aflat că Nicu. făcând pe modelul. o serveşte amical pe domnişoara Maria: şi că el n'are rude decât un unchiu bătrân şi câţiva veri; e student în drept. anul al treilea. e de douăzeci şi doi de ani: are ceva avere; şi în sfârşit. e singur pe lume...

— Scena pe care am fotografiat-o. — zise cu supărare domnişoara Maria. — nu e bună de nimic. Dumneata arăţi acolo ca şi cum ai spune lumii întregi: numai îndrăzneşte să te apropii de mine! Cât despre tine. Nicule. evident ai o mină par'că toată scena e numai glumă şi petrecere. Trebuie s'o luăm dela capăt.

Lenuţa se retrase ca să-şi schimbe costumul. Când deschise uşa pentru a intra în atelier. era fermecătoare: o fee mică. ţesută din aer. cu ochii dulci şi sfioşi. Când însă închise uşa şi intră în studio. rămase mai fermecătoare încă. dar avea capul ridicat. faţa serioasă şi ochii reci...

Nicu stătea cu domnişoara Maria lângă aparat. şi cu braţul drept îi strângea talia.

— Acuma. domnişoară. — zise domnişoara Maria — totul e gata. Vom repeta scena dintâi. O cunoşti. Caută să fii adevărata Betty. de data asta.

Lenuţa îşi ocupă locul. Nicu o privi. şi deodată. vădit descurajat îşi ciufuli părul.

— Nicule. du-te de-ţi aranjează părul. Şi lasă-l în pace altădată! — strigă domnişoara Maria cu nerăbdare.

Nicu dispăru în camera vecină.

— Eu am crezut. — zise domnişoara Maria necăjită. — că toate femeile sunt mai mult sau mai puţin actriţe. Dumneata nu poţi să joci. de loc. teatru?

Lenuţa se ruşină. Ea încercă să intre în situaţia lui Betty. şi să se gândească la cineva. care îi e simpatic şi care ar privi-o la rândul lui cu simpatie. Acest cineva era par'că un băiat tânăr şi copilăros...

— Aşa-i mai bine. mult mai bine. — zise domnişoara Maria.

Nicu reveni. şi Lenuţa deodată pricepu că acel cineva are nişte ochi drăguţi cenuşii şi un păr frumos. Dar în aceeaş clipă se şi schimbă. deveni din nou rigidă. şi domnişoara Maria se strâmbă de disperare:

— Mă gândesc. — zise ea cu un ton nemulţumit. — că ar fi mai bine să încercăm dintâi o altă scenă. — a doua. V'aţi certat — indiferent din ce cauză. — şi tu. Nicule. o implori să te ierte. Dumneata. domnişoară. rămâi rece şi mândră. Acuma... poţi să stai lângă o masă mică. Nicule. adu aci măsuţa aceea. Aşa. Acuma. domnişoară. dumneata aranjezi florile; ţine-le pe acestea: le pui în vas. Aşa e bine. Florile tale Nicule. au folosit la ceva... O-o! acesta e momentul cel mai important. domnişoară. Acuma. Nicule. stai aici. — o implori. ţine minte... Puţin mai încoace. domnişoară... Nicule. eşti straşnic acuma.

Mai aranjă o cută pe rochia Lenuţei. îi mai aruncă îndărăt o buclă de pe frunte. Apoi se duse la aparat.

— Acuma. staţi aşa. Incep. Nicule. eşti abject. Domnişoară. eşti ca o regină de ghiaţă. rece şi indiferentă... Gata!...

— Ai mare talent. Mariţo. pentru această specialitate. Ii voi scrie lui Sandu despre succesele tale. — zise Nicu.

Domnişoara Maria se înroşi. Lenuţa se uită la ei cu nedumerire.

— Sandu e un văr al meu. — îi explică Nicu: — logodnicul Mariţei. Nu-i aşa. fată bătrână ce eşti? — o întrebă el. punând mâna pe umărul ei.

Domnişoara Maria râse şi-l împinse încolo.

— Ai fost totdeauna obraznic. chiar când umblai încă 'n rochie de fetiţă. — zise ea: — dar de când te crezi vărul meu. eşti le nesuferit... Acuma. ia să reluăm prima scenă.

Lenuţa îl privi pe Nicu şi surâse. Nicu se simţi momentan zăpăcit. însă satisfăcut.

Lenuţa îşi puse pălăria şi se aşeză. Un zâmbet abia perceptibil i se ivi în colţul buzelor; îşi apucă genunchii cu mâinile. şi începu să se gândească la cineva care e simpatic. mare şi copilăros.

Domnişoara Maria fu încântată.

— Perfect. domnişoară — zise ea după ce îi fotografie. — Nicu pare că stă la îndoială: nu ştie cum va fi primit: dar e bine. e foarte bine şi el. Acuma... mâine sunt foarte ocupată. Poimâine Duminică. Poţi veni Luni la aceeaş oră Da? Mulţumesc. La revedere.

Nicu o însoţi pe Lenuţa în stradă.

— Merg în aceeaş direcţie. — explică el. mergând alături de dânsa.

— Ah. — zise Lenuţa: iat-o pe tanti Lizica...

Tanti Lizica păru foarte nemulţumită când Nicu îi fu recomandat. Insă tânărul nu se arătă. deloc. jenat şi nu se îndepărtă. Ba le însoţi până la uşa casei lor. Aşa că după ce tuşa şi nepoata intrară în casă. reproşurile şi instrucţiunile mătuşii Lizica s'au revărsat din belşug; însă — lucru straniu — ele şi-au pierdut toată asprimea de altă dată.

* * *

Sâmbătă după prânz. acest „tânăr obraznic" — cum îi zicea tanti Lizica cu o admiraţie rău ascunsă în voce — apăru în casa cu numărul 15 şi jum. bis. din strada Mironescu al III-lea. fostă Ghicitoarei Păchiţă.

— Cer scuze. dar am trecut să vă întreb dacă Luni sau Marţi avem şedinţa următoare? — acesta i-a fost pretextul cu care a putut pătrunde.

Atunci. ospitalitatea mătuşii Lizica. adormită demult. se deşteptă. şi Nicu rămase să bea un ceai cu dulceaţă: şi tanti Lizica îl numi chiar. o dată. fără să-şi dea seama. „scumpul meu băiat" apoi se înroşi ca o fetiţă şi-i ceru iertare. iar el îi ripostă ingenios: — n'are-aface. îmi place. Mai spuneţi-mi o dată.

Duminică tanti Lizica nu i-a mai făcut Lenuţei nici o observaţie. nu i-a dat nici-o instrucţiune. deşi un mare buchet de trandafiri roşii a fost adus dimineaţă de un comisionar. Când. Luni. Lenuţa se prezentă la studio. avea şi o pălărie nouă. iar bărbia-i mică şi albă se ascundea într'o frumoasă dantelă lucrată cu degetele ei.

Nicu. bineînţeles. o întâlni chiar la întretăierea străzii Mironescu al III-lea cu Popa-Iapă. — fiindcă trecea pe acolo întâmplător la acea oră.

Tanti Lizica. cu capul întors hotărît de la trandafirii roşii şi cu o voce extrem de nesigură. i-a dat totuş Lenuţei câteva sfaturi cu privire la purtare. Aşa că Lenuţa căuta să nu le uite.

— Ultima scenă, — zise domnişoara Maria. — am hotărît să fie aceea. în care v'aţi împăcat. şi el o întreabă. dacă într'adevăr îl iubeşte.

Când totul fu gata. domnişoara Maria îi privi nemulţumită.

— Domnişoară. te rog. nu te uita aşa la el.

Nicu stătea într'un genunchiu. şi ţinea cu o mână. mânuţa Lenuţei.

— Nicule. eşti un actor minunat! Domnişoară. ce dracu. dumneata rămâi ca o surceà! Indoaie-te puţin! Caută să-ţi aduci aminte că eşti Betty şi că el te întreabă dacă într'adevăr îl iubeşti?

Lenuţa se înroşi tare de tot.

— Cred că acea bucată de stofă. fixată pe fondul tabloului. va schimba puţin lumina. — zise domnişoara Maria. aplecându-şi capul într'o parte şi privindu-i piezis. Ea trecu apoi la cellalt capăt al camerii să ia stofa.

— Intr'adevăr? Ah. Lenuţo. într'adevăr? Mă iubeşti? — şopti Nicu deodată. — Dulcea mea...

O clipă ochii Lenuţei părăsiră peretele şi se uitară într'ai lui.

— Nu; va fi mai bine fără stofă. — hotărî domnişoara Maria. trecând spre aparat.

Nicu îşi aplecă capul şi sărută palma mică. roză şi catifelată a Lenuţii. Apoi se uită în sus la ea implorator: — n'am mai putut să mă stăpânesc. — şopti el.

Lenuţa îl privi zâmbind jenată.

— O! — zise domnişoara Maria încântată. — Gata!... Scena aceasta — zise ea peste un moment. — va bate desigur pe celelalte două. Ce dracu. de unde atâta talent de actori în voi amândoi?

Ascundea vre-o aluzie glumeaţă surâsul domnişoarei Maria. care îi privi lung?

In româneşte de **Alexis Nour**

Umanitarismul biblic

In revista „Sinai", colaboratorul nostru d. Eugen Relgis publică o seamă de vederi juste şi de înalt interes documentar despre „Umanitarismul biblic."

Umanitarismul intuitiv al vechilor religii îşi află confirmarea în umanitarismul modern. Inainte, profeţii se adresau credinţei mulţimilor; credinţei care trebuie să creadă — fără să poată înţelege. Azi, mulţimile au ajuns în stare să înţeleagă: un adevăr li se poate explica, li se poate arăta legătura dintre cauză şi efect. Miracolul poate fi lămurit prin logică. Porunca divină poate fi înlocuită de „interese comune". Totuş, mulţimile vor stărui încă multă vreme să creadă în loc să raţioneze, să asculte în loc să aleagă, să adore în loc să ridice, curagioase, vălurile cari acoperă tainele vieţii şi ale lumii. Căci, religia este forma primitivă a năzuinţei de cunoaştere. Religiile universale au anticipat multe „constatări" ale ştiinţei. Ştiinţa schimbă intuiţia în cunoştinţă raţională, dar ea nu-i ia religiei terenul ei. Ştiinţa înlocuieşte mijloacele de recunoaştere — dar nu scopul. Dumnezeu rămâne: — Dacă nu mai e conceput ca o făptură antropomorfică, el este o „conştiinţă", o „armonie a lumii", e „realitatea supremă", e panteism, etc...

Iată, spune d. Relgis, că puntea între religie şi ştiinţă se menţine şi din punctul nostru de vedere. Umanitarismul este o doctrină pozitivă, dar şi o religie. „Religia umanitaristă" nu se adresează numai inimei ci şi conştiinţei. Ea este eliberată de ritual, de dogme. Prin „religia umanitaristă" ne apropiem de adevărul originar al religiilor universale. E ca o recunoaştere înviorătoare. Raţiunea se scaldă în izvoarele pure ale primelor credinţe.

După ce, cu exemple şi citate elocvente ni se arată că biblia e o carte esenţial umană, — morala biblică neadmiţând nici făţărnicia, nici brutalitatea (ea cere, dimpotrivă, purificare spirituală: ideea să devină faptă; solidaritatea social-economică şi internaţionalismul îşi găsesc corespondent mult mai înalt în messianismul biblic, unirea popoarelor pentru munca comună şi ajutorul reciproc, etc). — d. Eugen Relgis încheie: iată de ce îl citim pe Moise ca şi pe Darwin, pe Isaia ca şi pe Kant, pe Eremia ca şi pe Spinoza. Iată de ce *Geneza* nu poate fi înlăturată de Biologie, şi de ce Tablele Legii rămân temeiul oricărei Constituţii adevărat omeneşti!...

LUIGI PIRANDELLO nu este numai cel mai celebru dintre autorii dramatici în viaţă, ci şi un romancier şi un nuvelist de un umor neîntrecut. Câteva din povestirile sale cari au făcut senzaţie şi i-au creat aureola de mare scriitor, au fost traduse în româneşte de VICTOR RODAN şi s'au publicat în BIBLIOTECA „DIMINEAŢA" sub titlul

LIVRETUL ROŞU

De vânzare la toate librăriile — PREŢUL 6 LEI.

INGINERUL

Oprindu-se trenul în gară douăzeci de minute, din fereastra vagonului făcui cunoştinţă cu localitatea, pornind concentric din orizontul monumental, cu turle de biserici ascuţite şi cu coşuri de fabrici, sculate ca nişte minarete cu rugăciuni de fum. Zone de ţiglă indicau satele roşii. Acoperişurile, frânte în două pante egale; dedesubtul spinării caselor articulată din olane, înconjurau bisericile ca nişte evanghelii deschise cu cotoarele în sus.

Pe un plan mai apropiat se întindeau depozitele în aer liber ale unei fabrici de teracotă, parcuri de tuburi şi de olane smălţuite, piramide de cărămizi refractare şi printre ele şi pe deasupra lor, cablul invizibil de oţel, pe firele căruia alunecau din cer către cuptoare şi din fabrică înapoi în munte, vagonetele suspendate, cu materiale şi goale, animate de o propulsiune îngerească.

Un cerc de căpiţe de fân răspândite ca puşcaşii în ordine de bătaie. Snopi de grâu culcaţi unul peste altul, ca nişte oameni masacraţi şi încrucişaţi, cu pântecul în sus, câte patru.

Petice de sfeclă cu foile decorative, pentru o fabrică de zahăr mai din depărtare, pături de trifoi, velinţe de miei, aşternuturi de ovăz şi portativul, pe hârtia de azur a zării, al sârmelor de telegraf, cu cheea de rigoare, concretizată în porţelan. Şi pretutindeni, praştia stolului de vrăbii, legate unele de altele de câte un picior, şi înhămate capricios la o himeră. Stoluri se risipesc ritmic şi se strâng, ca un bici cu douăzeci de sfârcuri plumbuite, care bate din văzduh câmpia roditoare.

Tocmai târziu descoperii grupul de băeţi, care se jucau în imediata mea apropiere, pe o linie moartă a gării blocată din vechime de trei vagoane cu cenuşă de locomotivă, aninate altor două vagoane scheletice şi fără roţi. Era o rămăşiţă a unui serviciu îndelungat, uitată acolo şi lăsată într'adins şi cu neputinţă probabil, de dislocat decât cu ajutorul, lent coroziv, al timpului şi al ruginii; cadavre mecanice lăsate să se descompuie în baia de vitriol a sezoanelor toride şi reci.

Peste şine, se amărunţea o broboadă de troscot urzit şi fierăria de dedesubtul vagoanelor ceda şi ea sub strângerea vegetaţiei tentaculare.

Copiii, aproape de aceiaşi vârstă de mici şcolari, repetau de zeci de ori, stăruitor de vii şi de atenţi, escaladarea vagoanelor cu zgură, preumblarea prin cenuşă şi scoborârea prin sărituri din vagoane, cu silinţa metodică a lanţurilor angrenate pe roţile dinţate şi pe care le urmăreşte, inel după inel, înconjurând ciclul unei mişcări. Ei bănuiau că poruncesc unui tren din orar şi fiecare îşi făcea datoria lui de funcţionar al căilor ferate, de frânar, de acar, de controlor, de încărcător de mărfuri, de maşinist şi de ajutor de cazan.

Deocamdată, nu am înţeles această monotonie organizată şi cadenţa disciplinei. De sub vagonul povârnit pe două singure roţi, apăru un inginer cu baston încârligat şi cu şapcă de sportsmen în vârstă ca de vre-o 35 de ani, însă imberb, nevrâstnic la faţă şi prevăzut cu o gură ascunsă dedesubtul buzei de sus, ca de un cozoroc. Capul lui purta o înfăţişare generală de pui de pelican. Inginerul ieşise de sub vagon ca un expert distrat, examină partea spânzurată în aer a vagonului, lovi cu bastonul ca să-i perceapă sunetul matematic, se gândi puţin şi strigă cu gravitate:

— Pişta!

Dar descoperind ceva nou în păretele vagonului, atenţiunea inginerului se adresă unui nit, care împreuna o traversă cu o scândură de lemn şi-l împresura minuţios cu reflecţiile sale. Pentrucă Pişta nu se ivise la chemarea lui, ocupat să treacă dintr'un vagon cenuşe într'un vagon dărâmat călărind, inginerul mai strigă odată, fără să-şi ridice ochii de pe şurub:

— Pişta!

Pe ungureşte, Pişta este un diminutiv de nume de copil, cum ar fi Ionel. Pişta se vede că nu auzise nici a doua oară şi inginerul cu toate că avea urgentă nevoe de el, nu se formaliza de timpul pe care îl punea amploiatul ca să se prezinte şi continua examinarea vagonului.

Dintr'un buzunar scoase câteva bucăţi de tibişir tocite, alese una şi trase un semn alb, vizibil dela distanţă, pe o traversă ruginită chemând pentru a treia oară.

— Pişta!

Coincidenţa salturilor făcu aşa în cât un moment toţi copiii, opt băieţi se iviră adunaţi lângă inginer. Acesta puse liniştit bastonul pe pământ şi apucă vagonul cu amândouă mâinele, ca să-l deplaseze. Copiii adaoseră sforţarea lor şi vagonul rămase nesimţitor, încărcat cu zece tone de cenuşă şi povârnit pe uu genunchi. Este drept că nici inginerul nu s'a supărat. El se aştepta la această rezistenţă şi numaidecât a şi renunţat la proect, şi-a luat bastonul de jos şi s'a îndreptat cu copiii spre alte vagoane compromise ale garniturii.

Ei se urcară solidar pe zgură. Inginerului îi venise o idee nouă, care-i dădea o expresie de mare taciturn sever şi de corectitudine în eforturi. Picioarele lui fiind cele mai lungi, el trecu de pe marginea vagonului peste zgură, pe burtă, ca dintr'un pat pe o sofa. Se ridică din praf. deasupra dunei de zgură, preciză un punct fixându-l cu ochii, duse problematic mâna la gură şi prinzându-se cu două degete de buza de jos, pe care o trase din scuipatul gurii afară, o ţinu câtva timp buzată. Ridică bastonul şi-l înfipse ca un ax în cenuşă, operând un sondaj. Scoase bastonul din cenuşă, măsură cu schioapa şi găsi că stratul era gros de patru palme exact. Atunci se dete jos înapoi pe pântec, din vagon şi se opri locului, dimpreună cu copiii.

Grupul se afla în marginea ferestrii compartimentului meu. Inginerul era îmbrăcat cu eleganţă; purta batistă de mătasă violetă cu ureche afară. în buzunarul dela veston; avea lanţ de aur fin în cheotoarea jiletcii şi cravată moale de **crêpe de Chine.** Ţinuta lui era însă tăvălită de expertiză şi toţi nasturii pantalonului lipseau.

— Pişta! mai strigă el odată şi se duse sus în vagon în fosta cuşcă a frânarului, unde învârti de o manivelă, ca un comandor pe un vas regal. Se dete repede jos, şuieră dintr'un fluer de buzunar şi intră sub vagonul cel mai dinainte, unde îl urmară copiii. Pişta nu era printre ei. Inginerul chema un absent....

Când muzica de gură a conducătorului de tren dete semnalul de plecare, inginerul se târa de sub vagonul lui afară, de-a buşile şi de-a'ndăratele, ameninţat de un câine pribeag, deranjat.

Trenul meu pornise şi inginerul dispăru cu vagoanele şi cu tecnicienii lui, înapoia unui rezervoriu de benzină voluminos şi cilindric, care prin magia perspectivei se interpuse între ochii mei şi activitatea lui.

T. ARGHEZI

Bernard Shaw în vilegiatură

După ce-şi sărbătorise jubileul de 70 de ani la Londra, Bernard Shaw plecă în vilegiatură la Stresa de pe Lago-Maggiore. Corespondentul ziarului italian „Corriere della Sera" a încercat să se întâlnească cu celebrul scriitor şi dramaturg. In acest scop el a făcut ocolul tuturor hotelurilor mari şi mici din Stresa.

— Aci stă domnul Shaw? E acasă?

Prima impresie a corespondentului italian a fost, că personalul de sereviciu de prin hotelurile din Stresa nu se interesează nici pe departe de literatura universală: nimeni n'a ştiut cine-i domnul Bernard Shaw.

— E un Englez, înalt, cu o barbă albă, şi are vreo 70 de ani...

— Nu există aici un domn cu barbă albă.

Şi totuşi, Englezul cu barbă albă se afla într'adevăr de câteva zile la Stresa şi ocupa cel mai frumos apartament din hotelul „Regina". Imediat după ce-a sosit, a făcut o plimbare cu barca pe lac şi a declarat personalului din hotel că nu vrea să primească pe nimeni. Astfel necunoştinţa elveţienilor în ce priveşte literatura mondială — s'a constatat că-i intenţionată.

Zilele de lucru Bernard Shaw le petrece în apartamentele sale sau pe lac într'o barcă cu motor. Inainte de prânz face o plimbare până în orăşelul vecin Cerro, unde s'a stabilit unul dintre prietenii lui, tot un englez, care locuia acolo într'o vilă proprie. De când a sosit Bernard Shaw, în regiunea lui Lago-Maggiore se menţine un timp foarte răcoros şi ploios — intenţionat parcă.

Cu toate acestea: — Ce minunată e vremea în dimineaţa asta, — zice celebrul Englez, privind spre cerul cenuşiu.

Să fie oare una din glumele lui înţepătoare — această exclamaţie, sau, într'adevăr, cerul cenuşiu italian e splendid în comparaţie cu negurile Londrei?

Acest membru mândru al „Societăţii Fabiane" îşi petrece vacanţa ca cel mai burghez dintre burghezi, şi nici nu caută să se sustragă exigenţelor celui mai strict protocol burghez. Dimineaţa Shaw apare într'un costum gris-deschis, la prânz îmbracă un „sacou" pentru plimbare, pe care îl schimbă seara cu un „smoking".

Shaw a venit în această localitate împreună cu soţia lui care e tipul burghezei: o doamnă foarte îngrijit coafată, cu un roman francez în mână. De patru ori pe zi soţii Shaw trec prin „galeria oraşului", atrăgând privirile mulţimii care se plimbă.

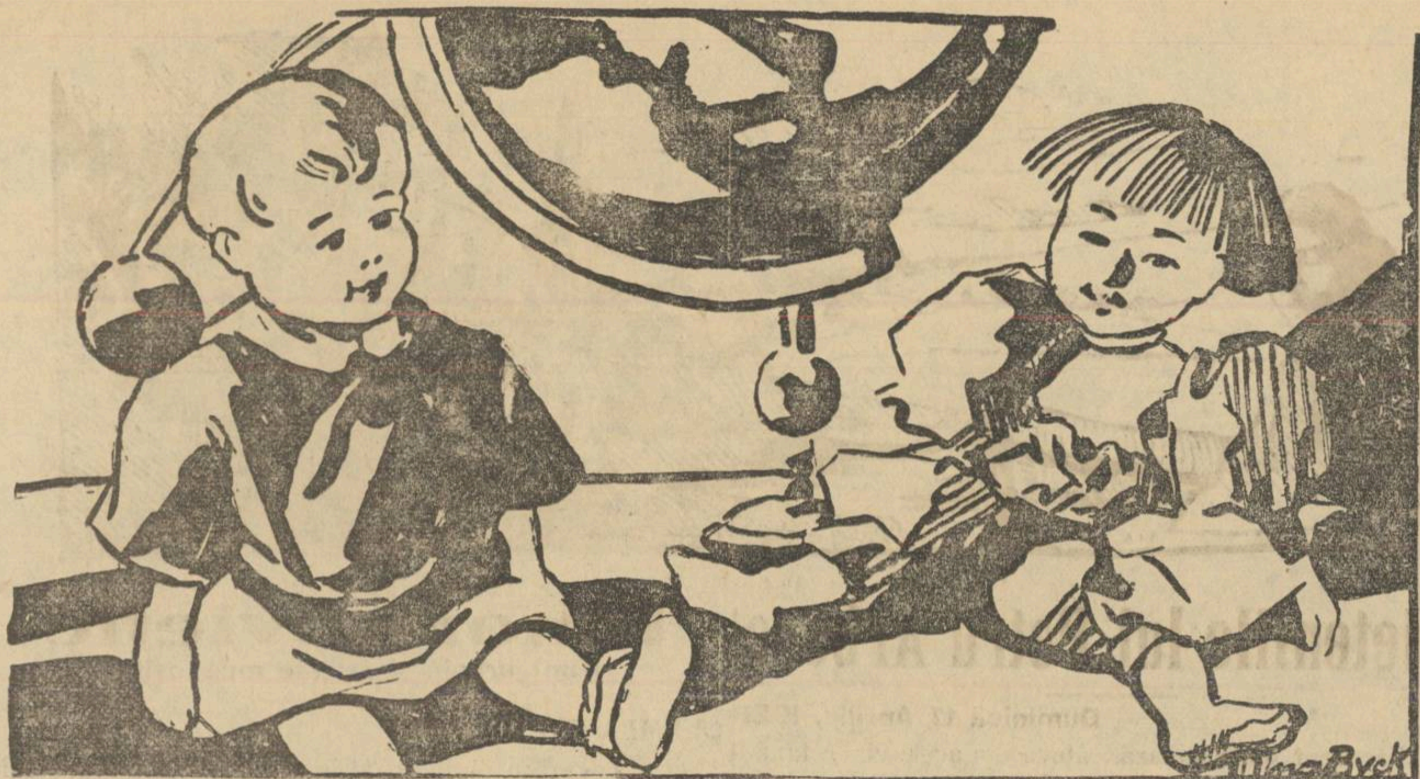
Când după plimbarea cu barca pe lac, scriitorul ajunge la mal, un mare grup de curioşi aşteaptă în punctul debarcării şi caută să nu scape un „astfel de spectacol". Capul lui Shaw e acoperit cu o mică panama, ale cărei margini îi acoperă până şi sprâncenele. Faţa îi e întotdeauna surâzătoare: Shaw calcă uşor şi sigur. Poartă cu el un pardisiu verde aruncat pe braţul stâng. Din buzunarul sacoului ies marginile unei călăuze pentru regiunea locurilor italiene. O lunetă de câmp e atârnată pe cureaua trecută peste umărul stâng.

Intr'un cuvânt, Bernard Shaw nu contrazice cu nimic tipul obicinuit al turistului englez. Insă acei cari au prilejul să-l vadă mai deaproape, observă în ochii lui negri, scânteile sacasmului, iar colţurile gurii trădează ironia reţinută prin efortul voinţei. Se pare uneori că Shaw e cât p'aci să izbucnească în aforisme şi 'n zeflemea la adresa mulţimii din jurul său. Urcă scările invariabil de sprinten, ca o pisică, sărind câteva trepte.

Seara hotelul e plin cu Englezi, flori şi muzică. Shaw apare în smoking, cu ochelari mari rotunzi a la Harold Lloyd şi cu o carte în mână. In urma lui vine şi doamna Shaw, foarte pronunţat decoltată şi tot cu o carte în mână. Soţii se aşează la o măsuţă lângă fereastră şi dau foarte scurt comanda chelnerului.

Se ştie că Shaw e un încăpăţânat vegetarian, şi chiar aci, în vilegiatură, se mulţumeşte cu macaroane cu brânză şi cu unt. Arta cea dificilă — de a mânca macaroane cu furculiţa — Shaw încă nu şi-a însuşit-o. Insă, evident, că-i plac macaroanele foarte mult, fiindcă le mănâncă în fiecare seară. Mâncând, citeşte neîncetat cartea care de bună seamă îi place, fiindcă din când în când citeşte tare câte un pasagiu pentru soţia lui.

Ce fel de carte amuză atât de mult pe cel mai mare dintre dramaturgii moderni? Lumea vilegiaturistă din Stresa ştie bine ce citeşte Shaw: e vechiul roman umoristic al lui Walter-Scott: „Nigel", — publicat acum vre-o 105 ani...

In sâmbure

Ora siestei a cufundat ca totdeauna casa, la amiazi, într'o amorţeală vecină cu părăsirea. Scârţâitul uşei de la intrare, rămasă din greşală neprinsă bine în clanţă, se îngână singur cu tăcerea. Capriciul vântului o sbate câte puţin, o sâcâe în balamale, o deschide pe sfert cu un scârţâit în crescendo. Cochetă, uşa pare mai întâi a se preta la acest joc, apoi, enervată brusc, se întoarce cu o singură pocnitură în ferul clanţei, ca un răspuns sec dat unei întrebări supărător de insistente.

Iat'o că începe iar, cu un scârţâit mai prelung, şi nu mai revine la loc. De data asta nu-i vântul. Un căpşor rotund, rumenit de soare, tuns până la piele, îşi face, mai jos de clanţă, o apariţie de vulpoi sperios, de căprior adulmecând primejdia.

Iancu, băeţelul bucătăresei, a învăţat respectul uşilor închise, dar nu şi pe acel aal uşilor crăpate. Totuş, cu toată liniştea şi tăcerea care domneşte în antreu, prelungită până departe în odăile mari, cari se desluşesc, în umbra transparentelor, încărcate de mobilă şi minunat de tihnite şi de pustii, odăi de palat din poveşti cu uşi îmbietor deschise, Iancu rămâne locului în prag cu emoţia care şi în poveste tae genunchii Prinţului viteaz sosit să desferece din vrajă pe zâna lung adormită.

O uşă din celalt capăt al antreului se deschide încet. Zâna mică a palatului acesta nu doarme. L-a zărit pe băeţaş şi se îndreaptă serioasă spre el, păşind numai în vârful sandalelor mici, menţinându-şi echilibrul prin savante şi comice mişcări ale braţelor.

— Domnişoara Suzeta!

Molipsit de grija cu care fetiţa se fereşte să facă zgomot, a vorbit în şoaptă. Domnişoarei Suzeta, Iancu îi serveşte şi de tovarăş de joc şi de ţintă a răutăţilor ei. Deocamdată, prin întunerec şi tăcere, neînţelegând cu ce intenţii vine fetiţa, Iancu rămâne aşteptând-o încordat, cu trupul vârât tot prin deschizătura uşii, cu picioarele afară, dincolo de prag, pregătit pentru orice eventualitate.

Suzeta vine aproape de trupşorul neliniştit, aproape de tot de ochişorii speriaţi, cu pleoapele clipind des, îşi savurează atotputernicia-i de regină de care atârnă cu un fir fericirea sau nefericirea unui mic supus, apoi, din nou fetiţă, întinde mâna spre mânuţa crispată pe uşor:

— Hai şi tu!

Piciorușele lui Iancu, goale, lipăesc repegior dealungul salonului, semănând pe parchet frunze de nisip din ce în ce mai perdute, tropăe aproape, uitând să-şi ascundă bucuria cum sfătuesc sandalele precaute de alături.

Ori de câte ori Suzeta îl ia aşa, şi-l duce de mână, hotărât şi fără sâcâelile ei obişnuite, are câte-un lucru minunat să-i arate. Acuma...

Suzeta s'a oprit în fund, în faţa unui tablou, şi pare a schimba priviri de înţelegere cu cucoana zugrăvită acolo, albă şi frumoasă în faldurile, dantelele şi bufurile unei rochii nesfârşite. Dar cucoana zâmbeşte mai mult către domnul din faţa ei, care-i ia mâna şi pune în acelaş timp un genunchi la pământ de să-i plesnească ciorapii roşii strâns întinşi până peste coapse.

Practic, Iancu bagă de seamă că nu cunoaşte pe cei din tablou. La întrebarea lui mută, Suzeta îi răspunde ducând arătătorul la piept, şi cu un ton care nu admite replică:

— Eu sunt!

Apoi adăugă spre lămurire deplină:

— Când am să fiu mare!

Toţi au râs de pretenţia fetiţei oacheşe, zdravene, cu ochi mici, rotunzi şi gura cărnoasă, de pretenţia ei că va semăna când va fi mare cu blonda, mignona şi eterica marchiză din aquarela primului Imperiu.

Iancu n'o să se unească cu toţi acei. El e încântat că Suzeta va fi aşa frumoasă, încântat de norocul ei, încearcă numai, ca totdeauna, să-şi aibă şi el partea la fericirea aceasta.

— Şi eu am să fiu mare! bate dânsul din palme. Eu am să fiu domnu, domnu care sărută mâna.

— Nu! îl depărtează grav Suzeta. Acela-i logodnicul cucoanei.

— Da! *golonicul*, eu, Iancu...

Uitând de precauţiile de adineauri, Suzeta ţipă aproape:

— Nu eşti tu, nu înţelegi? nu eşti tu, nu vreau!

Imbrâncit, Iancu se trezeşte jos, şi are, ca totdeauna în astfel de împrejurări, un moment de chinuitoare cumpănă: să plângă sau să nu plângă? Uneori plânsul îi este cu folos, alteori îi strică, dar cum să poţi înemeri? S'a întâmplat acum să cadă pe moale, pe o pernă rotundă de mătase în mijlocul căreia a mai văzut el şi altădată râsul până la urechi al unui negru cu păr creţ. Păr creţ şi negru are şi Suzeta. Iancu găseşte umilirii lui un mai bun derivativ decât plânsul şi primului său eşec sentimental răzbunarea imediată: apucă între degete lâna care reprezintă părul Suzetei şi se trudeşte s'o smulgă fir cu fir, cu întărâtarea favoritului căzut în disgraţie.

— Domnişoră, coniţa pofteşte la cafea!

— Mă duc. Ştie mama că sunt aici?

Tereza, bucătăreasa, îşi trage cu gestul ei obişnuit tulpanul peste guşa rotundă ca o minge în gâtlej şi totdeauna rău acoperită.

— No, dumneaei mă trimetea în grădină. Dar eu văzut băiatul. N'o ce căutat tu aici?

Cu o smuncitură, Tereza ridică pe Iancu de jos.

— Hai! Să-ţi dau pâine...

„Pâine neagră şi goală, ştie el..."

— Domnişoară Suzeta!

Răzvrătirea sentimentală de adineauri n'o mai găseşti în tonul de rugă şi de supunere al nevoilor imperioase. Intoarsă din prag la chemarea micului tovarăş, fetiţa îl ţine o clipă în vârful privirilor ei negre şi aspre de stăpână, apoi se îndupleacă:

— Hai cu mine!

Şi Tereza rămâne să meargă singură în urma lor, cu mâna dusă admirativ la guşă, după copilul care ştie de pe acum să-şi învârtească micile lui treburi.

— Mamă! Ţi-ai turnat ceaiul? Vrei să-i dai şi lui Iancu? A fost cuminte. Lui nu-i place laptele.

— Eu beau ceai, comandă Iancu, luând loc în capul mesei.

— Bine, să-i dau. Dar să-şi aducă ceaşca lui. Du-te Iancule şi ad'o... Du-te odată leneşule! Spune Terezei să-ţi dea, ai să ţii minte?... *ceaşca ta!*

Dacă ezită, Iancu n'o face însă din lene. Porneşte să iasă, dar amintirea atâtor uşi iremediabil închise în urma lui de răutăcioasa şi inventiva Suzeta, îl opreşte, hotărît, în prag. Cu mâna pe clanţă, cu picioarele în odae şi capul scos pe coridor, strigă cât poate:

— Tereza! Adă ceaşca *ta!*

Iancu, mic Ianoş amestecat printre români abia de patru luni de zile, are toate adorabilele greşeli de sintaxă şi de pronunţie ale copiilor de doi ani, deşi el merge pe cinci. Dar râsul celor din odae îi stârneşte acum mai des viclenia lui raţionată:

— Ce şiretlicuri la copilul ăsta!

Din zaharniţa pe care stăpâna casei o deşartă cu metodă în ceştile din jurul mesei, un pătrăţel alb şi nesupus se dă rostogol sub scaune.

— Cine-l găseşte, i-al lui! îndeamnă stăpâna zahărului pe copii.

Suzeta abia s'apleacă — cheia dela bufet e totdeauna atât de uşor de găsit! — în schimb Iancu îşi dă drumul din înălţimea scaunului fără precauţiile lui obişnuite. Pune mâna pe bucăţica fugară, dar când să strige triumfător: „Am găsit-o!" se răsgândeşte, asigură zahărul în gură şi apare de sub masă cu un obraz umflat, îngăimând năclăit:

— Am dă-ti-t-o!

— Ia să văd! De ce-ai băgat-o în gură?

— Ai spus tu! E-a mea!

— Bine, e-a ta, râde stăpâna mai mult către ceilalţi din casă. Dar m'aş bucura să ai mai multă încredere în mine!

Apoi, în franţuzeşte, numai către ceilalţi, cu oarecare mândrie:

— Suzeta are cusururile ei, dar niciodată nu se înjoseşte până la mici şiretlicuri de felul ăsta. Imi place mai bine s'o ştiu dintr'o bucată.

Iancu, care n'ar fi înţeles fraza nici spusă în ungureşte, simte totuş dezaprobarea, şi prima felie de cozonac şi-o moaie în ceai pe gânduri.

Ar putea să spue — dar nu ştie cum — că Suzeta nici n'are nevoe de micile lui şiretlicuri, deoarece pentru dânsa toate lucrurile bune, toate lucrurile dorite se află la îndemână, simple şi uşoare, nu complicate şi depărtate ca pentru el.

Cu mica lui psichologie de arivist în sâmbure, a înţeles că protestarea gălăgioasă contra acestei inegalităţi nu i-ar servi la nimic, iar decât plânsul umilitor şi descurajant, luptele de vicleană iscusinţă îi convin mai bine, le ştie chiar mai profitabile.

Dar acestea-s lucruri pe-atât de greu de explicat, pe cât de limpezi şi ordonate stau în căsuţa minţii lui, şi Iancu renunţând să le tulbure, atacă cele din urmă felioare de cozonac cu obişnuitele lui salturi de veselie pe scaun.

— Ia! domnu tuşeşte!

Alături, într'adevăr, tuşea rar „domnu", ţinut în odae de-o gripă uşoară.

— Stai, Iancule! de ce pleci? unde te duci?

Prea grăbit ca să mai răspundă, Iancu s'a prelins pe uşă şi, după mutra lui preocupată, cei din casă bănuindu-l că pune la cale ceva, îl urmăresc cu ochii pe geam şi-l văd trecând drumul la farmacie.

Pentru Iancu, ocaziile de a se arăta util se prezintă destul de rar şi el caută să le folosească măcar atunci.

Când a tuşit şi el luna trecută, stăpâna l-a luat de mână până la farmacie:

— Să-mi dai pentru băeţel bomboane de tusă.

Şi tusa i-a trecut degrabă. Farmacistul e tot acela şi acum, gros, gras, şi cu ochelarii căzuţi pe nări.

— Să-mi dai pentru domnu bomboane de tusă.

— De cât, mă?

Altfel îi vorbise atunci, când venise cu stăpâna, ba-l şi mângâiase:

— Pentru băeţelul ăsta? Tu tuşeşti, piciule?

— Da. *Tutuşesc*, se umflase Iancu, încântat când i se dă atenţie.

— Nu, micule, zi: eu tuşesc.

— Eu tutuşesc.

— Are haz, coniţă. Ţine bomboanele, piciule!

— De câţi bani, mă? se răsteşte acuma farmacistul. N'auzi? Cât ţi-a dat? Arată palma!

Iancu desface amândouă mânuţele şi le întinde spre farmacist, pârlite, murdare şi... goale.

— N'ai bani? Ce cauţi dar? Pleacă d'aci, obraznicule!

Nedumerit şi umilit, lui Iancu i se urcă sângele în obraji şi buzele îi tremură:

— Să-mi dai doctorie... domnu tutuşeşte şi tu ai...

— Hai, hai, cară-te...

Impins repede-repede, Iancu, abia dincolo de uşă izbucneşte în plâns. Deoarece-i singur, nu mai stă să se întrebe care-i pentru el soluţia cea mai nimerită: să dea drum plânsului sau să-l birue.

Când plânge, Iancu nu se sluţeşte ca alţi copii, nu arată o faţă contractată şi schimonosită, numai lacrimile îi izvorăsc, îmbelşugate şi repezi, în picături harnice cari nu-i tulbură limpezimea minunată a ochilor şi lasă o dâră roză pe obrăjeii tăvăliţi de dimineaţă prin nisipul şi prin iarba grădinii.

O cucoană de pe drum se opreşte miloasă lângă el:

— Ce plângi, mititetule? Ia spune!

— Do-do-mnu-hh! tu-tuşehh!

Printre sughiţurile dese, vorba nu mai are nici un înţeles. Fermecată de ochii frumoşi ai copilului, cucoana îi pune în palmă o monedă de doi lei şi pleacă grăbită.

Iancu priveşte moneda. Plânsul i-a secat dintr'odată. Bani a mai văzut el nici vorbă, cu grămada pe masa din bucătărie când se întorcea Tereza din piaţă, dar n'a avut niciodată în mâna lui. Işi aminteşte acum vorbele farmacistului şi, singur în faţa monedei de doi lei, îi înţelege ca într'o fulgerare preţul. Se ridică drept, îşi netezeşte hainele, apoi ţinând între degete moneda întinsă ca un bilet de intrare, Iancu se întoarce în farmacie şi strigă dela uşă, cu tonul de totdeauna al celui ce-şi simte în buzunar portofelul plin cu hârtii de-o mie:

— Dă-mi cu bani bomboane de tutusă!

Acasă, Iancu şi pacheţelul cu bomboane de eucalipt, au fost purtaţi în triumf din odae în odae.

— Cum să-i vie lui în minte!

— Vezi că-i deştept?

— Dar cum ai căpătat banii? Mai spune odată!

Episodul cu cucoana milostivă pare tuturor extraordinar şi ar părea deadreptul minciună, dacă nu s'ar şti mica şi naiva idee ce are până acuma Iancu de această armă indispensabilă în viaţă. Repetă întâmplarea ca şi întâia oară, simplu şi fără să se mire. El n'o găseşte decât foarte firească fiindcă a fost binevenită; surprinzătoare şi nelalocul lor i se par lui Iancu numai întâmplările din cari el ese păgubit, sau maltratat, cum a fost de pildă izgonirea lui din farmacie când el intrase cu atât de bune intenţii. Dar cucoana...

— Farmacist spus: ai bani? Atunci cucoana dat la mine...

Vocabularul său restrâns lasă loc complectărilor celor mai variate. Iancu nu le dezminte, absorbit de bucuria că nimeni nu-i dă jos de pe divan picioruşele lui prăfuite, că „domnu" suge o bomboană din cele aduse de el, fericit mai ales că persoana lui formează obiectul de discuţie al tuturor.

N'o înţelege pe Suzeta, uitată de toţi într'un colţ al odăii de unde-l pândeşte cu buzele strânse şi cu ochi furioşi: „Lasă că vii tu afară!"

Afară, fetiţa are asupra lui stăpânire deplină şi fără martori. Iancu îi serveşte cu multă bunăvoinţă de cal, de manej, de cal de curse, de cal de trăsură, atribuţiuni cari dealtfel diferă între ele doar după numărul şi asprimea loviturilor de cravaşă.

De data asta, ciuda Suzetei face din ea un vizitiu pe care nu l-ar răbda nici calul dela saca. Gonit de şfichiuirile biciului, tras înapoi de hăţuri, găbjit într'un loc lângă zid, Iancu se înăbuşă, se revoltă, cere graţie:

— Domnişoară Suzeta!

Hăţurile îl liberează însfârşit, dar hohotele Suzetei în faţa mutrei jalnice a copilului sunt şi mai greu de răbdat. Roşu ca miezul de pepene copt, băiatul caută să supere şi el pe fetiţa, s'o rănească cu vorbe grele:

— Eşti urât, eşti prost, murdar pe mâni, murdar la nas.

Sunt ocările pe care le primeşte mai des Iancu şi cari i se potrivesc numai lui. Furios de râsul tot mai dispuş al Suzetei, ar vrea să găsească un cuvânt tare, un cuvânt zdrobitor, şi-şi aminteşte, dintr'o ceartă de slugi, ocara care rănise mai mult pe Tereza, maică-sa. Repetă în gând vorbele ca să le spue bine, bucurându-se de mai înainte de efectul lor, apoi le sloboade cu toată puterea necazului şi a plămânului său sănătos:

— Unguroaică guşată!

Şi rămâne uluit în clipa următoare de râsul care izbucneşte în cascade pe la ferestrele deschise ale casei, şi de ciuda cu care Tereza, atrasă şi ea de zgomot, îl smunceşte spre bucătărie, pe când îşi trage cu cealaltă mână tulpanul totdeana rău înodat peste proeminenţa disgraţioasă a gâtului.

ALICE GABRIELESCU

Imn Soarelui

Zadarnic vor poeţii pe pământ
Să dea prin versuri floarea şi căldura
Căci tremură chiar, ei fără cuvânt,
Când viforul le biciue figura.
O! cântă tu şi rimele-ţi de foc
In pomi se vor opri, să înflorească!
Pământul va primi al lor noroc
Cu holdele de grâu să isbucnească!
O! Cântă-ne cu ritmuri de zefiri!
Cu sărutări în lungi alexandrine,
Şi cu scandări pe guri de trandafiri!
Cu trandafiri pe plaiuri şi coline!
Infăşură pământul cu vibrări
De versuri în lumini scânteitoare!
Pe umeri zvârle-ţi purpura de zări
Şi cântă tu Maestre, cântă Soare!

NIKITA MACEDONSKI

Criza de probitate

De vreme ce se recunoaşte că multiple crize bântuie prin omenire, dece n'am sublinia o criză evidentă, definitivă, răspântia tuturor: criza de probitate?

Străbatem desigur un drum penibil, tenebre covârşesc de pretutindeni şi totul. Nici o stea nu săgetează orizontul şi rare inimi se mai chinuesc cu reflecţii amare. Violenţă, fanatism, deopotrivă de făţarnice bat monetă nouă din cele câteva contradicţii ale epocei. Capul care cugetă trebue suprimat, pentru că el a dezlănţuit ceiace numesc dornicii de „ordine" criza de autoritate; glasul tinereţii trebue înnăbuşit, dacă se poate prin mijloace cât mai puţin de intelect; viaţa trebue simplificată, redusă la primitiv. Nu sunt numai constatări de om oţărât; sunt revendicări curente cari reprezintă o temă de discuţie prea dificilă însă pentru puţinele noastre puteri.

Ştiu, în mărginirea mea, că oamenii sunt, în genere, fiinţe caracterizate prin blândeţea lor unică, îşi agonisesc din greu existenţa, practică faţă de cei mai prejos de dânşii, sentimente nobile, poreclite filantropice, între egali interpun ziduri şi faţă de cei de sus se apără cu platoşă de dispreţ sau umilinţă — după circumstanţă (deşi în inimi ei viermuie mici resentimente de pizmă şi furie.) Nici odată nu se arată nuzi adică aşa cum sunt. Nici când sunt bravi, şi n'au ce pierde, nu se arată decât cu frunză de viţă şi tatuaje, pene, sticle şi hârburi fabricate, schimbate pe nestemate veritabile. Golzii din Siberia — povestéşté Ossendowski în fantasticele-i aventuri prin continentul siberian, — plătesc sticle de spirt cu nenumărate piei de zibelină şi vulpi albastre. Omul se îngâmfă, pe semne, cu propriile sale creaţiuni şi dispreţueşte pe cele ce îi vin deagata. E fatal dar, greşul pe care-l dă adesea.

De aceia dacă i s'ar îngădui şi modestiei noastre o definiţie, am corecta dictonul leninist: *omul e un animal leneş* cu: *omul e o fiinţă romantică, deci necinstită.* Căci să recunoaştem, peste toate crizele care se succed, criza de probitate mai ales intelectuală, deţine recordul Improbitatea contimporană ne căptuşeşte ca o a doua atmosferă. Improbitatea e aproape fatalitate în politică şi celelalte domenii de activitate tributară ei şi nu numai în politica încununată de un minister, o legaţie sau sinecură. Dar şi în politica care pretinde să învie tradiţia platoniciană, a dreptului fieştecărui cetăţean de a se ocupa de treburile obşteşti. Mişcările socialiste, de pildă, au suprimat în ultima vreme pe intelectuali sub cuvânt că sunt prea maleabili, prea puţin convinşi şi prea înclinaţi spre compromis. Proletariatul trebuie să se desrobească prin sine însuşi a fost cuvântul de ordine, fără intermediul fraţilor intelectuali care-l vând! Mişcările socialiste s'au frânt şi au câştigat teren inamicii proletariatului.

In finanţe, numele improbităţii e: virtuozitate, curaj, prevedere sau pur şi simplu, geniu financiar. Dar improbitatea intelectuală bântuie mai ales acolo unde n'are ce căuta: în arte şi religie. Unde e absolut de prisos, sau ar trebui să fie. Aci se încuibă însă din sete de originilalitate.

E lăudabil — fără îndoială — cine posedă o pană ageră, un verb retoric care trezeşte oameni din somnolenţă şi poate că, n'ar trebui dispreţuită nici credinţa care nu se desminte. E ciudat însă cât de factice şi demnă de sarcasm apare în ceasul de acum predica probităţii intelectuale! Probitatea e o stângăcie, dacă vreţi, bună de admirat într'o xilogravură, bună de ironizat, cu îngăduinţă, într'o carte de poveţe morale.

Viaţa necesită oameni ageri; orientare fără scrupul. E prea evident că simplicitatea n'are nevoie de argumentare şi cele câteva banalităţi simple din care se ţese viaţa nu se pretează la interpretări estetice. E deasemeni fantastic cât dispreţ merită — şi sunt într'adevăr — dispreţuite — cele câteva adevăruri permanente şi comune! Exemple de improbitate intelectuală s'ar putea cita mii — mai ales la noi — dar ele n'ar desluşi nimic.

Ce semnificaţie găseşti în întâmplarea că cineva-şi schimbă ideologia, înjură un adversar? Faptul că suntem, ceiace s'ar putea numi, *lichele*, nu e prea concludent? *Da; la noi oamenii sunt improbi pentrucă sunt lichele! Practică lichelismul ca pe o dogmă, ca pe un viciu.* Preferă evidenţei fantoma. Se pot numi oricum şi sunt, deopotrivă răspândiţi, în toate taberele. Ah! traficul cu sacra umilinţă şi „viaţa celor umili!" Peste impasibilitatea omului de bun simţ, spectator docil, se înalţă solidaritatea lor, conspiraţia lor solidară. Sunt limbuţi, frizează un anumit profetism şi sarabanda lor impune. Dacă nu ne-ar fi teamă să cădem în păcatul gravităţii profesionale, am spune că: criza de probitate care bântuie furibund şi care dezlănţuie criza de autoritate (pentru care tradiţia găseşte panaceu: dictaură, spânzurători, etc.) e mai inerentă firei umane decât s'ar crede.

Omul posedă o forţă latentă: bunătatea. Unica pe care o exercită cu sgârcenie, fără pasiune. Bunătatea n'are expresie violentă, comunicativă, nu incendiază, nu impune. De aceia nici nu e socotită forţă: nu poate fi socotită unitate de măsură. Nu poate circula nici măcar cât o monedă bizuită pe etalonul — credit. Bunătatea reală, decentă şi mândră nu te poate înălţa. Şerpuie subtil, ca pâraiele sub calcaluri; din când în când se iveşte întrupată în câte un tip, răscruce de ev.

Pentru spiritul european bunătatea activă îşi găseşte expresia în Isus, omul obiectiv, etic pentru care rotativa istoriei nu mai trage al doilea exemplar. E singurul care a dat preţ bunătăţii active. Dar ea nu s'ar fi impus. Paul din Tars, care a dat creştinismului supleţa a distrus şi opera lui Isus. Adaptând creştinismul latinităţii şi elenismului, adică ideii de stat, el a compromis intransigenţa non-violentă a lui Isus.

Paul din Tars polemiza; Isus predica, convorbia. Isus menţinea viaţa la temperatura ei normală: nu-i adăoga calorii; Paul de Tars o interpreta, experimenta pe trupul ei viu, o îmbiba cu prejudecăţi. (Desigur, că faptul de a-i vedea pe Isus altfel decât un ţârcovnic iconit, n'are nici o legătură cu criza de probitate şi nu-i măcar aluzie la biserica ortodoxă sau catolică care-l reneagă pe Isus şi se conduce după canoane sinodale). Renegăm doar cu toţii simplicitatea etică, e un fapt cert.

Bunătatea trebuie biciuită nudă, în viaţa publică ca o fecioară care a păcătuit: Ne vom stimula cu ţipete şi trâmbiţi să nu-i auzim gemătul. Ne vom înşela pe noi înşine, ca să nu stricăm liniştea. Cert e deasemeni: improbitatea noastră porneşte dintr'un tragic instinct de originalitate. Ni-e frică de repeţire! Corolar: suntem improbi, lichele pentrucă vrem să fim originali. Ne sgândărim, cu diverse stimulente, dar nu contenim a rămâne totuşi oameni de ispravă — fiecare pentru sine binînţeles. Deaceia credinţele n'au nici un fel de însemnătate.

S'ar cuveni, poate, un elogiu făţiş al improbităţii noastre organice. Ar trebui să-l facă însă un tip care o practică cu virtuozitate. Experienţa nu se învaţă, nu se moşteneşte; se face.

ION CALUGARU

Lumea: Cum ar putea să fie

de Bertrand Russell, Profesor la Universitatea din Cambridge

Nu lipsesc sistemele cari urmăresc reforma şi îmbunătăţirea organizărei sociale, în fond. Multe sunt cu totul ingenioase, chiar geniale.

Sistemul preconizat în dezvoltările următoare, datorit unui învăţat reputat, nu vine însă să înfrunte, sau să tăgăduiască vre-un alt sistem.

La rândul nostru, nici noi, nu-l vom da ca o literă de Evanghelie, moartă, menită să fie înţeleasă rigid şi să rămână nestrămutată.

O sugestie simplă şi-ar fi destul, dacă ar contribui la o vedere mai clară, a celor ce se ostenesc pentru restabilirea echilibrului social.

P. M.

PRIVELIŞTEA VIEŢEI SOCIALE DE AZI

In viaţa zilnică a celor mai mulţi şi a celor mai multe, bărbaţi şi femei, teama joacă un rol mai mare decât speranţa. Gândul că alţii ar putea să le răpească ceeace au, le trudeşte mult mai mult mintea decât gândul bucuriei ce-ar putea s'o zămislească în viaţa lor şi în viaţa celor din preajmă.

Viaţa nu se cuvine să fie trăită aşa.

Cei a căror viaţă este rodnică pentru sine, pentru prieteni, pentru lume în de obşte, aceştia sunt nutriţi de speranţă şi de bucurie întăriţi. Aceştia văd prin închipuire cum s'ar putea să fie lucrurile şi cum s'ar şi putea înfăptui ca atare. In relaţiile lor particulare, aceştia, nu-s stăpâniţi de teama de-a-şi înstrăina o anume simpatie şi un anume respect de care se bucură: lor le place să-şi dee simpatia, respectul, iar răsplata le va veni dela sine, necăutată. In munca lor nu-s chinuiţi de pizmuirea concurenţilor, ci îngrijiţi numai şi numai de treaba de săvârşit. In politică, asemenea oameni nu-şi pierd timpul şi silinţele pentru apărarea unor privilegii nedrepte, deţinute de clasa şi neamul lor. Ţinta lor e de-a face ca toată lumea să fie mai fericită şi să nu mai fie atât de crudă, de-a face ca luptele dintre lăcomiile vrăjmaşe să nu mai fie atât de dese, şi ca oamenii a căror dezvoltare să nu mai fie stânjinită prin apăsare, să fie mai mulţi.

O viaţă trăită în asemenea spirit, în spiritul care tinde mai mult de-a crea decât de-a poseda, se bucură de-o fericire temeinică, ce nu i se poate cu totul răpi de împrejurări neprielnice. Asta-i metoda recomandată de Evanghelii şi de toţi marii dascăli ai neamului omenesc. Cei cari-şi însuşesc această metodă nu mai sunt bântuiţi de vre-o teamă cumplită, de-a cărei teroare şi scapă, fiindcă ceeace preţuesc în viaţă mai mult n'atârnă de nici o putere exterioară.

Dacă toţi oamenii ar putea face apel la curaj şi la o limpede vedere ca să trăiască în chipul acesta, cu toate stavilele şi cu toate descurajerile, pentru regenerarea lumei, n'ar mai fi nevoe să se înceapă prin reforma politică şi economică: tot ce s'ar cuveni ca reformă, ar veni în mod automat, dela sine, fără împotrivire, prin faptul regenerărei morale a indivizilor. Dar învăţătura lui Hristos a fost adoptată de lume, în decursul atâtor veacuri, numai cu numele. Şi chiar aşa, cei ce împărtăşesc această învăţătură sunt şi acum prigoniţi ca şi înainte de Constantin.

Experienţa a dovedit că puţini oameni sunt în stare să discearnă din relele aparente ale unei vieţi de damant, bucuria interioară izvorîtă din credinţă şi din speranţa creatoare. Dar dacă teama trebue înlăturată, să nu mai pună stăpânire pe nimeni, cât s'atinge de marea mulţime nu-i de-ajuns de-a predica curajul şi nepăsarea faţă de rele: trebuie de făcut să nu mai existe nici o pricină de teamă, de făcut aşa fel ca o viaţă plină de bunătate să nu mai fie menită neizbândei în înţelesul lumesc, trebuie de împuţinat răul care-ar putea lovi pe cei cari nici n'ar bănui că-i aşteaptă vre-un rău şi nu şi-ar lua nici o măsură de apărare.

Privind relele ce bântuesc în vieţele pe cari le cunoaştem, vedem că aceste rele pot fi împărţite sumar în trei categorii: Mai întâi **relele cari decurg din natura fizică.** Dintre acestea sunt moartea, durerea şi anevoinţa de-a face ca solul să producă o îndestulătoare substanţă. Le vom numi „rele fizice". In al doilea rând putem să le punem pe acele cari decurg din **neajunsurile caracterului** sau din neajunsurile destoiniciei celui ce sufere. Dintre acestea sunt ignoranţa, lipsa de voinţă şi patimele înfocate. Le vom denumi „rele de caracter". In al treilea rând, vin **relele cari atârnă de puterea unui individ sau a unui grup asupra altora.** Relele acestea cuprind nu numai tirania vădită, ci ori-ce amestec în libera dezvoltare a cuiva, fie prin forţă, fie prin înrâurirea mintală covârşitoare, cum se poate întâmpla cât e vorba de educaţie. Ori-ce sistem social trebuie judecat în raporturile sale cu aceste trei soiuri de rele.

O deosebire riguroasă între aceste trei soiuri de rele anevoe se poate face.

Răul curat fizic are o limită pe care nu putem fi nici odată siguri că am atins-o. Nu putem desfiinţa **moartea,** dar adesea o putem amâna prin ştiinţă, şi poate că, în cele din urmă, va fi cu putinţă să se asigure marei mulţimi o viaţă prelungită până la cea mai adâncă bătrâneţe. Ni-i cu neputinţă să preîntâmpinăm cu totul **durerea.** Suntem însă în stare să o împuţinăm mult de tot, asigurând tuturor o viaţă tihnită şi sănătoasă. Nu putem face ca pământul să-şi dee roadele, cu toată îmbelşugarea, **fără de muncă.** Dar avem putinţa de-a împuţina suma de muncă trebuitoare şi de-a îmbunătăţi condiţiile muncei până la gradul de-a înceta ca munca să mai fie o trudă.

Relele caracterului sunt adesea urmarea răului fizic, sub formă **de boală** şi mai adesea urmarea relelor **stăpânirei,** fiindcă stăpânirea degradează în acelaş timp şi pe cei ce-o exercită, şi, în de obşte, şi pe cei ce-o îndură.

Relele stăpânirei sunt sporite de **relele caracterului,** la cei cari deţin puterea, cum şi de teama **răului fizic,** susceptibil de-a copleşi pe cei lipsiţi de putere...

Pentru toate aceste motive, cele trei soiuri de rele se confundă. Totuşi putem să deosebim în scurt, dintre relele noastre, pe cele a căror pricină imediată e în lumea materială, pe cele datorite mai ales unor cusururi ce sunt în noi, şi pe cele prilejite de supunerea noastră autorităţei altuia.

Cele mai de căpetenie mijloace de-a combate aceste rele, sunt: pentru relele fizice: **ştiinţa.** Pentru relele caracterului: **educaţia,** în cel mai larg înţeles, şi-o liberă desfăşurare a tuturor înclinărilor cari nu aduc dominarea. Pentru relele puterei sau stăpânirei: **reformarea organizărei politice şi economice a societăţei.** Ca să se reducă la cât mai puţin amestecul unui individ în viaţa altuia...

Vom începe prin categoria a treia de rele, fiindcă mai ales relelor puterei sau stăpânirei, Socializmul şi Anarhizmul au căutat şi caută să le pue capăt. Protestările Anarhizmului şi Socializmului împotriva neegalităţilor bogăţiei se întemeează mai cu samă pe sentimentul relelor ce decurg din puterea atribuită de bogăţie. Acest punct e stabilit cât se poate de bine de Mr. G. D. H. Cole:

„Care-i cel mai fundamental rău, al societăţei moderne, pe care ar trebui să-l desfiinţăm mai întâi? Două răspunsuri sunt cu putinţă, şi-s încredinţat că o mulţime de oameni cu gânduri cât se poate de bune vor da răspunsul cel rău: **Sărăcia,** pe când ar trebui să zică: **Sclavia.** Puşi zilnic faţă-n faţă cu ruşinosul contrast dintre bogăţie şi sărăcie, cu marile dividende şi cu salariile coborîte, şi de-abia dându-şi seamă de neînsemnătatea oricărei încercări de a echilibra balanţa cu ajutorul carităţei, ei vor răspunde că sunt pentru **înlăturarea sărăciei.** Fie. Ca rezultat, toţi socialiştii vor fi cu asemenea oameni. Dar răspunsul lor la întrebarea mea nu-i mai puţin greşit. Sărăcia-i simptomul. Boala-i sclavia. Extremele dintre bogăţie şi sărăcie, urmează neapărat extremele dintre abuz de putere şi de supunere. Nu pentru că-s săraci atâţia oameni sunt sclavi, ci sunt săraci pentru că-s sclavi. Cu toate astea, socialiştii şi-au îndreptat prea adesea privirea asupra mizeriei materiale a celor săraci, fără să-şi dee seamă că asta se întemeia pe degradarea, pe înjosirea morală şi intelectuală a sclavului"... Vezi „Self-Government in Industry, (G. Bell and Sons, London).

Nu cred că cineva cu chibzuinţă, s'ar putea îndoi, că relele puterei sau stăpânirei, în organizarea actuală, sunt cu mult, cu mult mai mari decât s'ar cuveni. Nici că, aceste rele, nu s'ar putea reduce, până la spulberare, printr'o formă apropriată de socializm. Unele persoane favorizate, ce-i dreptul, sunt chiar acum în stare să trăiască fără constrângere, cu ajutorul rentelor şi-a dobânzei, şi cu greu s'ar putea bucura de mai multă libertate într'o altă organizare. Dar marea mulţime, nu numai a celor săraci, ci a tuturor categoriilor de salariaţi şi chiar a profesiunilor liberale, e sclava nevoei de-a câştiga cât mai multe parale.

Aproape toată lumea e nevoită să muncească până într'atât, în cât puţin răgaz mai are să se distreze sau să urmărească nişte studii sau lucrări favorite, în afară de îndeletnicirea regulată, obligatoare. Cei ce se pot retrage la o vrâstă mijlocie o duc într'o plictiseală, fiindcă n'au învăţat a întrebuinţa timpul ce-l aveau liber, iar interesul ce-l aveau odinioară pentru alte lucruri în afară de munca lor a pierit. Une-ori aceşti oameni sunt oarecum fericiţi. Majoritatea însă trebuie să muncească până la adânci bătrâneţe, pururea cu frica în sân de mizerie: cei mai bogaţi, temându-se că nu vor fi în stare să dee copiilor lor educaţia sau îngrijirile medicale neapărate: cei mai săraci, bântuiţi mereu de teama să nu moară de foame. Şi aproape toţi cei cari muncesc sunt lipsiţi de orice drept asupra conducerei muncei lor. Dela începutul până la sfârşitul zilei lor de muncă nu sunt decât nişte simple unelte cari îndeplinesc voinţa stăpânului. Munca, de obiceiu, se îndeplineşte în condiţii neplăcute, cari dau naştere la suferinţi şi dureri fizice. Singurul stimulent al muncei este salarul: ideea că munca ar putea să fie o plăcere, ca în cazul artistului, ideea asta este de obiceiu luată în derâdere, ca fiind cu totul utopică.

Cea mai mare parte din asemenea rele **n'au însă** nici o raţiune de-a fi. Dacă partea civilizată a omenirei ar putea fi adusă să-şi dorească mai curând propria fericire decât durerea cuiva: dacă ar putea fi adusă să lucreze mai curând în chip constructiv, pentru îmbunătăţiri de cari s'ar putea împărtăşi la olaltă cu toată lumea, decât în chip distrugător, pentru a împiedica pe o clasă sau alta, sau pe vre-o naţie, să nu întreacă pe celelalte, să nu se ridice cum-va mai presus, întreaga organizare prin care se îndeplineşte opera mondială s'ar putea preface din temelie numai într'o singură generaţie...

In româneşte de **P. MUŞOIU**

Urmează:
Care ar fi cel mai bun sistem social
şi Ce efecte va avea noul sistem social.

„ZOOLOGICE"

Serenadă

Mosorul lunii de sidef
Deşiră aţă cristalină;
Pe cadrul largului gherghef
Brodează fire de lumină, —
Şi, magic, stelelor le ţese
Beteli de aur, siderale,
Ca la fluidice mirese
Ce figurează 'n nunţi astral

In zări obscure şi cernite,
Trec noctambulele blazate,
Purtând, sculptate în orbit
Electricele becuri mate.

Mosorul alb s'a deşirat...
Iar luna cu ardoare comică
Priveşte „Terra" ne 'ncetat
Printr'o lunetă astronomică,
Şi din culcuşul ei feeric,
Apoi — prin radiofonie —
In tactul patimei depline,
Ascultă o palinodie,
Cântată de-un quartet isteric
Şi morganatic de feline...

ALEXANDRU BILCIURESCU

Frumuseţi italiene pentru America

O societate de filme „Fox-Film" din Los-Angelos anunţă la Roma un mare concurs al frumuseţii italiene. Italienii şi Italiencele cari vor obţine premii la acest concurs vor fi angajaţi pentru oraşul filmelor—Hollywood. Li se va garanta un onorar minimal de o sută de dolari pe săptămână şi li se va plăti drumul pentru ei şi pentru familiile lor până la Hollywood. Societatea „Fox-film" a şi cheltuit 50.000 dolari pentru organizarea concursului. Se crede că frumuseţea italiană va înviora industria cinematografică din America.

Prieteniile lui Petru Arbore

Duminică 17 Aprilie, 1921

...Făcusem, după amiază, câteva din acele vizite familiare, de unde pleci mai plictisit decât ai venit. Vizite pe cari le făgădueşti fără să vrei, le uiţi sau le amâni — şi unde trebue să-ţi ascunzi gândul sau să-l deformezi, dacă vrei să faci plăcere gazdei care te sileşte să iei din prăjiturile şi cafelele ce înlocuiesc, în astfel de ocazii, ideile şi sentimentele.

Mergeam prin străzi cari par, Duminica, ciudat de liniştite. Rătăceam cu acea nostalgie a singuratecului care, timp de o săptămână, s'a „înecat" printre oameni. Cunoşti acest simţimânt? — acea dorinţă (pe care n'o pot schimba într'o ideie) de a fi lângă tovarăşul unic, egal cu mine şi care mă întregeşte. Prietenul lângă care să uit de uzura vieţii şi de rutina societăţii... Să merg lângă dânsul, în pas domol, privind înainte şi ascultându-i puţinele cuvinte cari ritmează *tăcerea* amândurora, vie, plină de realităţile spiritului descătuşat...

Rătăceam — şi soarele n'avea prietenia lui de zeu radios. Părea gura unui cuptor incandescent, cu răbufneli seci, peste pământul asfaltat. Imi târam paşii: mers silnic într'o lume creată de om. Horbota verde a primăverii zărită printre grilajuri şi copacii pătaţi de primele frunze, păreau şi ei artificiali, cu nuanţe minerale. Gâtul sec, ochii îndureraţi — şi, în urechi, acel murmur tânguitor pe care-l cunosc din copilărie...

Trebuia să mai fac două vizite. Trebuia? şi înaintam, lent şi mut, ca un lucru care umblă. Am zărit o firmă a unui ziar... Am urcat spre redacţia unde îşi iroseşte marele său suflet şi gândirea sa de profet umil, Al. N. Il ştiam doborât la pat, de un surmenaj stupid şi de criza sa anuală de rinichi. Totuşi, îl găsesc la biroul său, cu acea figură de hotărîre, de abnegaţie firească, cu urmele de rob care domină însă o lume armonioasă: — o cosmogonie individualistă, pătrunsă de o omenie suavă exprimată în cuvinte dibuitoare. Ca să „se odihnească", îmi citea, traducând din ruseşte, pasagii din opera dascălului său: sociologul Mihailovski. Eu, replicam adesea. Discuţia deveni doctrinară, deşi eram aproape unul de altul. — M'am convins că umanitarismul întemeiat pe biologie, concepţia „organismului omenirii", este ca o sferă cuprinsă în sfera universală a concepţiei individualismului combativ al lui Mihailovski.

Am uitat, desigur, vizitele „de rigoare". După două ore plec cu Al. N. Era calm, afectos. Coborând, m'am oprit la mijlocul scării.

— Acum, coborâm în stradă! Ca într'un infern sau într'o mlaştină.... Ce ştie mulţimea aceasta, în hainele ei cele mai bune de Duminică, despre sărmanele noastre doctrine şi idealuri? Iarăşi ne pierdem în turma omenească, în So-ci-e-ta-te...

— Eu iubesc mulţimea aceasta, răspunse N.

— Şi eu. Dar mă îndurerează. Ce *ştie* dânsa? Ce *vrea* dânsa?

— Ea îşi împlineşte destinul ca şi noi. E purtată pe aceleaşi căi.

— Adică, şi ea îşi are individualităţile cari, după Mihailovski, caută să supună individualităţile inferioare şi reacţionează împotriva celor superioare. Sau, după Nicolai, este şi ea o parte din organismul omenirii în care individualităţile îşi găsesc o armonizare firească.

— Da, ea trăeşte, acţionează inconştient, după aceleaşi „legi" pe cari noi le bănuim ori le cunoaştem. Şi e atâta frumuseţe în mulţime, acum, când strada e plină!

— Eu văd această frumuseţe totală, dar trebue să ignorez indivizii. Ştii doar ce monştri sau ce stârpituri sunt prin mulţimea aceasta.

— Totuşi, îmi zic. Iată un tânăr cu ochi frumoşi! şi N. arătă spre un tânăr care trecuse lângă noi. Il admir ca pe un zeu. Dar el *nu ştie* că poate fi un zeu.

— „Cunoaşte-te pe tine!" acesta e secretul divinităţii omeneşti.

— Iţi aminteşti, când am scris despre Fenerbach, am stăruit asupra maximei: *Homo homini deus est...* Nu *lupus!...*

— In adevăr, lupii sunt calomniaţi. Intre dânşii, se împacă atât de bine! Maxima curentă e deadreptul răufăcătoare.

— Să privească oamenii şi la animale. Vietăţile din aceiaşi specie nu se războiesc ca noi, oamenii.

— Mă gândesc: când se va statornici era spirituală printre oameni. Ştiu că va fi cândva...

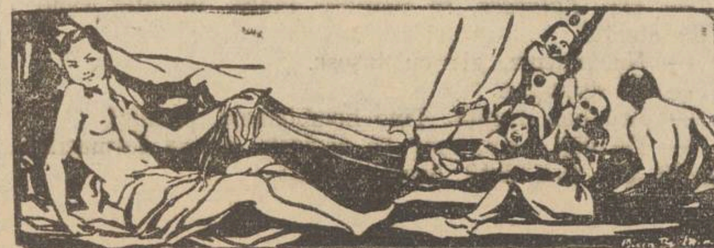
— Când vom şti să adorăm zeul din noi.

— Pentrucă am rostit atâtea citaţii, să sfârşim cu una a misticului Novalis: „Corpul omului e un templu. Atingi cerul când pui mâna pe un om..."

Şi mâna mea era pe umărul lui N. Mi-am amintit că în acelaş fel am pus-o şi pe umărul tău fragil. Erai în umbră atunci, într'o seară de toamnă. Mă priveai puţin nedumerit. Dar N. mi-a surâs cu ochii acei de mult-încercat...

Şi, în mulţimea despre care am vorbit în sentinţe, ne-am despărţit. M'am pierdut între oameni — şi singurătatea mea fremăta de suflete, ca frunzişul unei păduri sub adieri ce vin de departe...

EUGEN RELGIS

Umor sovietic

(Din jurnale şi reviste moscovite)

CULMEA FORMALITĂŢII

— Tovarăşe director, ai binevoit să faci o greşeală în rezoluţia d-tale: ai scris că sunt concediat din serviciu, conform declaraţiei făcute de mine, când mie nici nu mi-a trecut prin gând măcar, să scriu o astfel de declaraţie...

— Se poate?... Atunci, fă-o acuma tovarăşe: doar n'am să-mi schimb şi nici n'am să-mi spulber rezoluţia.

UN CETĂŢEAN CALIFICAT

— De ce-l votaţi pe tovarăşul Petuhov? Are fraude şi delapidări la activul său...

— Vai de mine! Dar ce, eu îl propun pentru postul de casier? Nu; — numai ca membru în comisiunea de revizie...

APUCĂTURI VECHI

— Ştefane, de ce nu vrei să te duci la întrunire?

— Mă dor picioarele.

— Ştii că diseară se va vota primirea unui nou membru în partidul nostru. Candidatul aduce un deca de spirt...

— Aşa? Cum de nu mi-a spus-o la timp? Dochiţă! Dă-mi şapca!

O SITUAŢIE FARĂ IEŞIRE

— Administratorul nostru a nimerit într'o situaţie fără ieşire...

— A, lipsa de bani în casă...

— Da de unde, mă! A nimerit în închisoare!

AFORISME SOVIETICE

Dacă trenul deraiază să nu credeţi că asta se întâmplă din cauza politeţii manifestată de mecanicul, care ar fi vrut să cedeze locul trenului venit din direcţia opusă, pe aceleaşi şine...

* * *

Construcţiile moderne sunt foarte scumpe şi atât de mizerabile, fiindcă constructorii cumpără pietrele în magazinele cu... bijuterii.

* * *

Unii, prea zeloşi, până şi chiţcăitul şoarecilor îl cred critică subversivă.

* * *

Mai mulţi şefi sunt mulţumiţi cu puţinul: sunt mulţumiţi de sine.

* * *

Cei de rea credinţă reproşează gazetelor lipsa de viaţă, şi n'au dreptate; fiecare gazetă are rubricile: „Viaţa muncitorească", „Viaţa partidului" şi multe alte vieţi.

* * *

Se poate măguli un şef, spunându-i că lui nu-i place linguşirea.

* * *

Un şef care n'are rude, e un fenomen supranatural.

O CAUZA NEINSEMNATĂ

— Tovarăşul Stopchin de ce n'a venit astăzi la serviciu?

— Aşa... din cauze... casnice.

— Anume?

— Casa unde stă, s'a prăbuşit.

IN CANTINA COMUNALĂ

— Ordonaţi!...

— Intâi supa, apoi cotletul.... iar gândacii serveşte-i separat, te rog, tovarăşe!

DIN LUMEA FILMELOR

Dorinţele stelelor de cinema

O anchetă întreprinsă la Hollywood de un grup de gazetari, arată că artiştii de cinema, dacă n'ar fi devenit celebrităţile filmului, ar fi vrut să fie:

Harold Lloyd — tejghetar într'un magazin cu aparate de radiofonie;

Charly Chaplin — şofeur într'o casă bogată, fiindcă un asemenea şofeur trebuie să aibă o înfăţişare mai prezentabilă decât stăpânul său, şi să ia parte la toate distracţiile acestuia, neavând nici o grijă din câte-l rod pe stăpânul său;

Douglas Fairbanks — profesor de gimnastică;

Buster Keaton (Malec) — croitor de dame;

Rudolf Valentino, mort acum câteva zile, — s'ar fi sinucis, dacă n'ar fi ajuns artist al filmului;

Dorothea şi Liliana Gish — proprietare ale unui magazin universal într'un mare oraş comercial;

Mary Picford — infirmieră pe lângă nişte copii bolnavi, cum a şi fost înainte de a se face artistă de cinema;

May Murrey — fotograf;

Gloria Swanson — stenografă, şi dactilografă, (sunt rolurile pe cari le joacă cu mult succes);

Pola Negri — soţia unui scriitor cu renume mondial;

Lia-de-Putty — cârciumăreasă într'un han puţin frecventat, fiindcă atunci ar putea bea ea singură tot vinul nevândut...

La sicriul lui Valentino 60.000 oameni s'au adunat lângă biserica din Broadway (New-York) când rămăşiţele lui Rudolf Valentino au fost aduse acolo. In înghesuiala au fost rănite peste o sută de persoane. Circulaţia vehiculelor şi tramvaelor s'a oprit pentru câteva ore. Mulţimea a spart şi ferestrele bisericii. După ce piaţa a fost evacuată, locul rămase acoperit cu batiste, ciorapi, ghete, bucăţi rupte de stofă, poşete pierdute, etc. In mulţime erau mai multe femei şi copii. Răspunderea cade asupra câtorva gazete „de bulevard" cari au afirmat că Valentino a murit otrăvit.

Ion Dongorozi: Socoteli greșite...

Inegal, dar totuș interesant în tot ceeace scrie, Ion Dongorozi e un scriitor cu talent încercat, un bun și spiritual observator al moravurilor burgheze. — „Cum s'o despărțit tanti Veronica", „Filimon Hâncu", „Surpriza", „Signor Berthelotty", „La hotarul dobrogean" și „Povestirile lui conu Costaki Stupcan", sunt lucrările cu cari scriitorul acesta s'a impus definitiv în literatura vremii.

Cu un stil bine susținut, cu o remarcabilă soliditate de ansamblu, și cu un belșug de impresii plastice, bucățile sale aduc o notă de ironie lipsită de severitate, și cu totul deosebită în scrisul nostru de azi. Satira socială nu înlătură humorul caracteristic genului pe care-l ilustrează temeinic Dongorozi, — însă el nu-l caută cu tot dinadinsul. Cu toate acestea, atât în formă cât și în fabulă, mijloacele de ridicurizare nu sunt întotdeauna originale; dar aceasta, nu diminuează nici efectul urmărit, nici valoarea schiței.

Fie că descrie tristețea, banalul și monotonia vieții de provincie, fie că pătrunde în sufletul mahalalelor bucureștene, Dongorozi știe să-și îmbrace analiza psihologică, sau caracterizarea mediului, în minunată haină poetică.

„Socoteli greșite" întrunește opt bucăți din cele mai reprezentative ale profesorului craiovean.

E admirabil înfățișată aci, în schița „Scăpat", suferința unui copil de oameni sărmani ; nedreptățile pe cari i le face un tată vitreg și bețiv, micile necazuri pe cari le îndură cu rară seninătate sufletească, un biet școlar, bătut de colegii răutăcioși, iar când se duce să reclame directorului, tot el mănâncă bătaie :

Domnul Director, speriat a tras mâna de sub poalele Domnișoarei dela a III-a, iar aceasta, sprintenă și subțirică, a sărit îmbujorată tare de pe genunchii dumnealui, și se face a căuta ceva într'un catalog trimestrial.

— De ce nu bați la ușă mă? Ii? Așa te-am învățat eu?

Mitriță bolborosește parcă ceva, și izbutește să se ridice șuiu, într'un genunchi.

— Ce vrei?... Ce-i halul ăsta pe tine?

— Do... Domn... — și băiatul cu toată truda, nu poate articula un cuvânt măcar întreg.

— V'ați tăvălit ca sălbatecii și-acum vii să-mi reclami... ha? Putoare! — și două palme îndesate îi smucesc capul dela dreapta spre stânga, apoi dela stânga spre dreapta, de simte cum i se clatină creerii.

Sufletul copiilor e redat în toată sălbătăcia inconștientă a vârstei. Colegii de clasă ai lui Mitriță sunt răi, ca toți copiii de azi. Insă pilda morală care vine de sus, nu le mai poate educa sufletul ; și nici nu se mai ostenește nimeni să încerce o schimbare...

„Socoteli greșite" ne strecoară în viața sentimentală și conjugală a procurorului Șerban Mironescu. Intr'o noapte, târziu, întorcându-se dela noua lui amantă, Puia Tomulescu, după inerenta ciorovăială dintre el și nevastă-sa, următorul interesant dialog se încinge între cei doi soți:

— A propos, știi că Mirescu și-a prins nevasta?
— Ce spui?... Cu cine?
— Cu maiorul Bâcu.
— Eram sigură... mironosița!
— Și-a făcut un scandal!.... Piiii!.... ca la șatră!
— Avea și dreptul!... El e un bărbat bine, cuminte, ținea mult la dânsa... ș'apoi a scos-o din mizerie, nu?
— Da, așa e... n'ar fi avut dreptul să-l înșele...
— Dacă și el ar fi întors capul într'altă parte, mda, mai zic....
— Sigur c'ar fi avut tot dreptu atunci!
— Găsești tu?
— Nici vorbă!

Mironescu își reduce la minimum tabieturile lui de seară, ca să curme astfel mai repede conversația, de teamă să nu degenereze cumva, și ca să poată închide ochii cu un moment mai curând. Răsucește becul, face de două ori semnul crucii, dă noapte bună, și se învelește bine în plapumă.

Ca să aibă aerul că e gata s'adoarmă, răsuflă dela început rar și apăsat. Câtva timp tăcere și nici o mișcare. Intr'un târziu simte o mână care-l pipăe, un picior gol care îi încleștează piciorul, o respirație caldă și întețită împungându-i obrazul. Gândul c'ar putea înșela chiar acum pe Puia, i-se pare o profanare a dragostei lui, pe care o vrea cât mai curată, cât mai adâncă.

— De ce nu ești tu cuminte... de ce?

— De ce nu-ți iubești tu mai mult nevestica, dece? (Și numai decât apoi, deși pe un ton de imputare, dar tot alintându-se :)

— Cât te-am așteptat răutate... n'am închis ochii pân'acum!
— Parcă dormiai când am intrat.
— Ași, mă făceam!
— Daa?
— Ei, dar ce parfum e ăsta? Uite cum îți mai miroase păru!... Ăsta nu-i parfumu tău... nu, e Pompadour!.... n'ai fost la club Șerbane... n'ai fost... pot pune mânan'n foc!
— Ba da, la club dragă!
— Ai mirosi a tutun, nu a Pompadour. Ai fost la un „rendez-vous"! — Ridicată 'n genunchi și cu ochii aprinși, tremură toată și-l sgâlțâie și pe dânsul, în neștire.
—Unde-ai fost Șerbane, unde?
— La club... da dă-mi drumu frate că mă dor umerii!
— Minți, minți... afemeiatule! Mă 'nșeli iară, nerușinat ce ești!... Asta e a doua, ba a treia oară!... — și-un plâns nervos o scutură toată.
— Nu meriți o femeie ca mine .. nu, nu!
— Didino... Didi.... liniștește-te pentru Dumnezeu!.. Plânsul izvorăște și mai năvalnic.
— Nu.... nu mă atinge ticălosule!
— Frumoasă vorbă n'am ce spune!
— Canalie atunci!
— Ei te rog!...
— Aah! dă un țipăt prelung, ascuțit, se rostogolește spre dreapta, spre stânga, bate din picioare, sgâlțâie din cap, apoi i se mai potolește parcă plânsul, săgetând-o însă fiori fiori, ca peste câteva secunde numai, valuri noui, înboldite de sughițuri, să se destrame într'un fel de tânguire tremurată. Lui Mironescu îi e tare teamă de leșin; știe el cât de greu poate fi trezită.
— Didino,... puică,... puicuțo,... liniștete-te bre,... ce vrei tu?.... cere-mi orice vrei, numai liniștște-te!... Spune tu o vorbă, spune!....

Plânsul s'a mai domolit; dânsul întinde mâna cu fereală, îi mângâie ușor buclele, ia batista de sub perină și-i șterge binișor lacrimele, ochii, nasul. Un val de plâns mai târzâelnic își face loc cu greu.

— Liniștește-te suflete... liniștește-te! — plânsul se întețește iarăș.

— Uite cum îți faci singură rău... uite! Ce vrei fetițo, ce?... Spune!... Cere-mi orice, numai calmează-te!

— Nu, nu,... n'ai merita să te mai iubesc! Plânsul se desmorțește iarăș.

— Ai merita să te 'nșel și să știi c'am să te 'nșel!... măcar așa ca să te pedepsesc!...
— Inșeală-mă zău, o și merit.... o prea merit!
— Va să zică îmi dai voie?... Hm?
— Iți dau firește,... e doară dreptu tău!
— Mda, o spui acum, ca să-mi închizi gura!
— Ba nu, o spun foarte serios!
— Daa? Ei bine dă-mi atunci cuvântul de onoare!
— De onoare?
— De onoare, da.

— Pe onoarea mea! rostește numaidecât Mironescu, crezând că scapă astfel de bucluc. Ar fi dat și declarație în scris, numai s'o vadă odată potolită. După o scurtă pauză, tot el, cercând să abată discuția înspre glumă ușoară:

— Numai să nu mă faci de râs dragă!
—Las' că am de unde alege, și nu m'oi lega la ochi!
— O cred, o cred!
— Atunci?
— Nu la asta făceam aluzie..
— Dar la ce?
— Mă gândeam să nu mă faci de râs în ochii lumii.... să nu se afle...
— Și dacă s'o afla?
— Cum și dacă s'o afla?
— Ei da, ce-mi pasă!
— Cum ce-ți pasă?... Dar reputația mea... Avansările dela April?! Câteva secunde de tăcere apăsătoare; clocotește și unul și celălalt. Un gând poznaș îl descurcă pe dată.
— Tu vrei numai să te răzbuni... să mă pedepsești.... nu-i așa?... Nu c'ai avea simpatie pentru careva... Ii?
— Mda!
— Cum adică?.... Ai? Hm?
— Vream... dar nu, nu-ți mai spun (își acoperă fața cu palmele și râde ușor).
— Ei haide spune.... te rog, te rog eu!
— Nu! nu!
— Te rog, hai, hai că m'ai făcut curios!
— Vreau și eu să cunosc alt bărbat... iac'așa?
— Bine... foarte bine!
— Cum bine... îți râzi de mine acum?
— Ba de loc.... mergem la Paris dragă....
— De ce să mergem la Paris?
— Acolo poți găsi cu ușurință un bărbat distins și...
— Și?
— Și nu te știe nimeni! Sunt nobili ruși refugiați... nobleță dela fundarea Moscovei... oameni interesanți din toate punctele de vedere...
— Nobili veritabili?
— Daa.... membrii de-ai familiei imperiale chiar!
— Adevărat?
— Oameni de-o distincție, și...
— Și?...
— Și extrem de interesanți în intimitatea lor...
— Daa?... Adevărat? (se 'ntoarce spre el și se apropie mult).

El șoptindu-i la ureche:

— Perverși chiar, da, de-o perversitate rafinată, artistică...
— Zăău?
— Pe onoare!

După o mică pauză:

— Și cum îi poți întâlni?
— Sunt vreo două case cu mare reputație.... găsești în album fotografia, și toate detaliile cari te interesează.... absolut tot! Americancele în special, se dau în vânt.... e o nebunie!
— Serios?
— Pe cuvânt de onoare!

Sunt și oameni de culoare dacă te interesează... negri, mulați, metiși....

— Nu, asta nu... nu mi-ar plăcea exoticii... Rușii însă da! (zâmbește jenată și roșește). Și după o scurtă pauză:
— Dar tu ce-ai să faci?
— Eu?.. Eu.. mda.. am să cat să petrec și eu.
— Așa da, să fim chit! Dar a propos: tu de unde le știi toate astea?
— Mi le-a spus comandorul Bălan... (minte el la moment).
— Prin urmare nevastă-sa... hm! mironosița ceia cu cap de păpușă...
— De, n'aș putea spune...
— Ei lasă lasă, nu-i mai lua apărarea!
— Nu că-i iau, da' nici nu vreau să-mi încarc sufletul!
— Uite, uite... sfântu de el!
— Atunci ne-am înțeles puicuțo... nu?
— Ințeles dragoste, înțeles! îl sărută înfocat și se lipește strâns cu tot trupul de dânsul.

Ochii îi scapără, iar respirația îi svâcnește pripit. Șerban Mironescu răsuflă ușurat, schițează un început de zâmbet, își șterge sudoarea, trage plapuma până la bărbie, și adoarme numaidecât...

Bucata aceasta are un sfârșit cu totul nepotrivit: întorsătură caragelească, cu bilețelul pierdut, ni se pare cam ieftină. O scrisorică de dragoste, compromițătoare, se află în posesia unui borfaș, care-i scrie procurorului: „...bilețelul cuconiței îl păstrez, poate mai cad în capcană eu ori vreunul dai noștri și ne-o prinde bine. — *Un fost și viitor client*".

Dealtminteri acesta nu e singurul ecou al influenței autorului „Momentelor". In ultima schiță, de pildă, oamenii lui Dongorozi au împrumutat aidoma expresiile eroilor lui Caragiale:

— Bravos cucoane Sică!...
— O mie de ani pace!
— ...da cum'ai procedat stimabile?
— ...scrisoarea asta, onorabililor, e a... etc.

Ion Dongorozi are destule mijloace personale de expresie, iar mediul pe care-l studiază și-a pierdut de mult vocabularul acesta... De ce să-și rateze forma un autor care aduce în scrisul românesc o atât de puternică uădejde?

Comicul lui e, cele mai adesea, de situație. Șarja verbală e prin urmare aproape inutilă, sau în orice caz, nu e indispensabilă. O adecvare logică e totuș necesară între grai și personagii. Dar atunci, teatralul trebuie exclus; oamenii trebuiesc lăsați să vorbească cum știu ei, nu cum vrea autorul.

Temele pe cari și le alege Dongorozi sunt icoana credincioasă a epocii noastre de superficialitate, de cruzime sufletească și de sensualism. Stilul lui e potolit, sarcastic și colorat. Atitudinea pe care o are în fața vieții e optimistă — și e optimistă pentrucă numai cine crede cu 'nverșunare într'un „mai bine", se poate hotărî să biciuiască răul.

Expresia sugestivă, firescul și simplitatea cu cari sunt schițate caracterele, precum și tonul glumeț al expunerii, fac din schițele lui Dongorozi câteva din cele mai minunate ale genului.

Cu un aport intelectual remarcabil — de care gama formală pe alocuri se resimte, — cu o adâncire a inspirației care merge uneori până la un rafinat psihologism, Ion Dongorozi e evocatorul spiritual, care știe să 'nveselească și să impresioneze...

H. Bl.

RUDYARD KIPLING *)

Pe colinele din Seeonee

Era ceasul șeapte, pe o seară foarte caldă, pe colinele din Seeonee. Taica Lup se trezi din somnul său zilnic, se scărpină, căscă și-și întinse labele una după alta pentru a împrășia sensația de lene care le înțepenea încă marginile. Mama Lupoaică era întinsă, cu marele ei nas cenușiu lăsat printre cei patru pui ai săi cari se hârjoniau râzând, și luna strălucia prin gura vizuniei unde trăiau cu toții.

—Augrh! zise taica Lup, e timpul să ne pornim iar la vânat.

Și tocmai era să se repeadă spre fundul văii, când o umbră mică cu coadă stufoasă umplu gura vizuniei și lătră:

— Noroc, căpitenie a lupilor! Noroc și dinți puternici și albi nobililor tăi copii. Fie ca ei să nu uite niciodată în lumea asta pe cei flămânzi!

Era șacalul — Tabaqui Linge-Blide — și lupii din India îl disprețuiesc pe Tabaqui, fiindcă dă târcoale peste tot făcând zarvă și mâncând petice și bucăți de piele din grămezile de gunoi dela porțile satelor. Dar li-e și teamă de el, fiindcă Tabaqui, mai mult decât oricine din junglă, e amenințat de turbare; atunci, el uită că i-a fost vreodată teamă și aleargă prin pădure, mușcând tot ce găsește în cale. Chiar tigrul fuge de el și se ascunde când turbă Tabaqui, căci turbarea e lucrul cel mai rușinos ce i se poate întâmpla unui animal sălbatec. Noi o numim hydrofobie, dar ei o numesc *dewanee* — nebunia — și aleargă.

— Intră atunci, și caută, zise taica Lup cu răceală; dar nu-i nimic de mâncat pe aici.

— Pentru un lup, nu, desigur, zise Tabaqui; dar pentru mine, ființă nevoiașă, un os gol e un ospăț. Ce suntem noi, noi ăștia Gidur log (neamul șacal), ca să facem pe pretențioșii?

Alunecă spre fundul vizuniei, găsi acolo un os de căprioară cu puțină carne, se așeză și-i savură capătul cu deliciu.

— Mulțumesc pentru dejunul acesta bun! zise el lingându-și buzele. Ce frumoși sunt, nobilii tăi copii! Ce ochi mari! Și totuși, așa de tineri! Ar trebui să-mi amintesc, în adevăr, că copiii regilor sunt stăpâni încă din leagăn.

Or, Tabaqui știa tot așa de bine ca oricine, că nimic nu-i mai supărător decât să lauzi copiii în față; îi făcu plăcere să vadă că mama și taica Lup păreau stingheriți.

Tabaqui se odihni o clipă, pe șezut, foarte vesel din cauza răului pe care-l făcuse; apoi reluă, șiret:

— Shere Khan cel Mare a schimbat terenul de vânătoare. Luna viitoare o să vâneze, mi-a zis el, numai pe colinele astea.

Shere Khan era tigrul care locuia lângă râul Waingunga, la douăzeci de mile mai departe.

— Nu are acest drept, începu taica Lup cu mânie. După legea Junglei, el n'are dreptul să-și schimbe locurile de vânătoare fără a prevesti cum se cuvine. O să sperie tot vânatul pe zece mile de jur împrejur, și eu... eu am de ucis pentru doi zilele astea.

— Maică-sa nu l-a botezat Lungri (Șchiopul) degeaba, zise mama Lupoaică liniștit; e șchiop de un picior din naștere; de aceia n'a putut ucide niciodată decât vite. Acum, sătenii din Waingunga s'au supărat pe el, și acum vine să-i supere pe ai noștri. El o să cerceteze jungla în căutarea lui... el o să fie departe, dar noi și copiii noștri o să trebuiască să fugim când vor aprinde iarba. In adevăr, suntem foarte recunoscători lui Shere Khan!

— Să-i vorbesc de recunoștința d-tră? zise Tabaqui.

— Ust! lătră brusc taica Lup. Du-te de vânează cu stăpânul tău. Destul rău ai făcut pentru o noapte.

— Mă duc, zise Tabaqui liniștit. Il puteți auzi pe Shere Khan, jos, în desișuri. M'aș fi putut lipsi de a vă înștiința.

Taica Lup ascultă.

Jos, în valea care cobora către o gârlă mică, auzi plânsul asoru, iritat, dușmănos și cântat al unui tigru care n'a prins nimic și căruia puțin îi pasă dacă o știe toată jungla.

— Dobitocul! zise taica Lup, să începi un lucru de noapte pe un așa sgomot! Iși închipuie el oare că căprioarele noastre sunt ca vițeii săi grași din Waingunga?

— Ssst! In noaptea asta el nu vânează nici boi nici căprioare, zise mama Lupoaică, ci oameni.

Plânsul se schimbase într'un fel de sforăit bâzâitor care părea că vine din fiece punct al spațiului. E sgomotul care rătăcește pe tăietorii de lemne și pe nomazii sub cerul liber, și-i face să alerge câteodată în chiar gura tigrului.

— Oameni! — zise taica Lup, arătându-și toți dinții albi. — Faugh! Nu sunt destule insecte și broaște, că-i nevoit să mănânce oameni, și încă pe terenul nostru?

Legea Junglei, care nu poruncește nimic fără chibzuință, interzice oricărei fiare să mănânce oameni, afară dacă-i ucide pentru a arăta copiilor cum se ucide, în care caz ea trebuie să vâneze dincolo de reservele clanului sau tribului său. Rațiunea adevărată e că moartea de om înseamnă, mai curând sau mai târziu, năvală de oameni albi înarmați cu puști și urcați pe elefanți, și de oameni oacheși, cu sutele, încărcați cu tobe, rachete și torțe. Atunci toată lumea sufere în junglă... Motivul pe care și-l dau fiarele între ele, e că, omul fiind cel mai slab și mai desarmat dintre viețuitoare, e nedemn de un vânător să se atingă de el. Ei mai zic — și-i adevărat — că cei ce mănâncă oameni, devin râioși și că-și pierd dinții.

Sforăitul crescu și se încheiă cu „Aaarh!"-ul puternic al tigrului care se năpustește.

Atunci, se auzi un urlet — un urlet bizar, nedemn de un tigru — scos de Shere Khan.

— Lovitura a dat greș, zise mama Lupoaică. Ce este?

Taica Lup ieși la câțiva pași de intrare; îl auzi pe Shere Khan mormăind sălbatec în timp ce se sbuciuma prin mărăcini.

— Dobitocul a avut înțelepciunea să sară peste un foc al tăietorilor de lemne și și-a ars picioarele! mormăi taica Lup. Tabaqui e cu el.

— Ceva urcă pe colină, zise mama Lupoaică ciulind o urechea. Fii gata.

Se auzi un foșnet slab de tufiș. Taica Lup, încordat, se chirci, gata să sară. Atunci, dacă ați fi fost acolo, ați fi văzut lucrul cel mai de mirare din lume: lupul oprit la jumătatea săriturii. Iși luase avânt înainte de a ști ce țintește, apoi încercă să se oprească. De aci ieși o săritură de patru sau cinci picioare drept în aer, de unde căzu aproape în acelaș loc de pe pământ de unde pornise.

— Un om! isbucni el. Un pui de om. Privește!

In adevăr, înaintea lui, rezemându-se de o cracă joasă, stătea un copilaș brun, gol de tot, care deabia putea merge, cel mai dulce și mai grăsuliu atom venit vreodată, noaptea, la vizunia unui lup. Iși ridică ochii pentru a-l privi pe taica Lup în față și începu să râdă.

— E un pui de om? zise mama Lupoaică. N'am mai văzut niciodată așa ceva. Adu-l aici.

Un lup, obișnuit să-și transporte proprii săi pui, poate foarte bine, dacă-i nevoie, să ia în bot un ou fără a-l sparge. Deși fălcile lui taica Lup să închiseseră cu totul pe spatele copilului, nici un dinte nu sgârie pielea când îl lăsă jos în mijlocul puilor săi.

— Ce drăguț e! Ce gol!... Și ce curagios! zise cu blândețe mama Lupoaică.

Copilașul se împingea, printre pui, lângă căldura pântecelui lupoaicei.

— A! a! Se ospătează cu ceilalți... Așa, e un pui de om. A existat vreodată o lupoaică putându-se lăuda cu un pui de om printre copiii săi?

— Am auzit câteodată vorbindu-se de astfel de lucruri, dar nu în clanul nostru și nici în vremea mea, zise taica Lup. N'are păr de loc, și l-aș putea ucide atingându-l numai cu piciorul. Dar, uite, mă privește și nu-i este teamă!

Lumina lunii se stinse la gura vizuniei, căci capul pătrat și umerii puternici ai lui Shere Khan îi astupau intrarea și încercau să pătrundă înăuntru. Tabaqui, înapoia lui, scância:

— Stăpâne, stăpâne, a intrat aici!

— Shere Khan ne face mare cinste, — zise taica Lup, cu dușmănie. Ce vrea Shere Khan?

— Prada mea. Un pui de om a luat drumul acesta. Părinții lui au fugit. Dați-mi-l.

Shere Khan sărise peste focul unei tabere de tăietori de lemne, cum o spusese taica Lup, și arsura labelor sale îl făcu furios. Dar taica Lup știa intrarea vizuniei prea strâmtă pentru un tigru. Chiar acolo unde stătea, umerii și labele lui Shere Khan erau chircite din cauza lipsei de loc, ca și mădularele unui om care ar încerca să se lupte într'un butoiu.

— Lupii sunt un popor liber, zise taica Lup. Ei nu primesc porunci decât de la Consiliul superior al clanului, și nu dela vreun ucigaș de boi mai mult sau mai puțin vărgat. Puiul de om e al nostru... pentru a-l ucide dacă ne place.

— Dacă vă place!... Ce vorbă e asta? Pe taurul pe care l-am ucis, trebuie oare să aștept, cu nasul în culbul vostru de câini, când e vorba de cele ce mi se cuvin? Sunt eu, Shere Khan, care vorbește.

Răgetul tigrului umplu vizunia cu tunetul său. Mama Lupoaică scutură puii de la pântecele său și se repezi, cu ochii, ca două luni verzi în întuneric, țintiți pe ochii înflăcărați ai lui Shere Khan.

— Și eu, Raksha (Diavolul), o să-ți răspund. Puiul de om e al meu, Lungri, al meu! N'o să fie ucis. O să trăiască pentru a alerga cu clanul, și pentru a vâna cu clanul; și, ia seama, vânător de pui golași, mâncător de broaște, ucigaș de pești! o să te vâneze pe tine!... Acum, ieși de aici, sau de nu, pe Sambhurul pe care l-am ucis — căci eu nu mă hrănesc cu vite moarte de foame, — te vei întoarce la mama ta mai șchiop decât ai venit în lume. Pleacă!

Taica Lup ridică ochii, uimit. Nu-și mai aducea bine aminte de zilele când o cucerise pa mama Lupoaică, în luptă dreaptă, cu alți cinci lupi; pe vremea când, în expedițiile clanului, nu din pură polițeță i se zicea ei Diavolul. Shere Khan ar fi putut ținea piept lui taica Lup, dar n'o putea ataca pe mama Lupoaică, căci știa că, în poziția în care se afla, ea avea tot avantagiul terenului și că ar fi luptat pe viață și pe moarte. De aceia se dete înapoi de la intrare bodogănind; și, când fu afară, strigă.

— Fiece câine latră în curtea lui. Vom vedea ce va zice clanul, cum va primi el creșterea asta a unui pui de om. Copilul e al meu și la urmă trebuie să cadă sub dinții mei, tâlhari cu coada stufoasă!

Mama Lupoaică se așeză la loc, gâfâind, printre pui și taica Lup îi zise grav:

— Știi, Shere Khan are dreptate; copilul trebuie să fie arătat clanului. Vrei să-l mai păstrezi, mamă?

Ea gâfâia:

— Dacă vreau să-l păstrez!... A venit gol, noaptea, singur și murind de foame, și nici măcar nu-i era teamă. Privește, a și dat deoparte un pui de-al nostru. Și măcelarul ăsta șchiop l-ar fi ucis și apoi ar fi fugit spre Waingunga, în timp ce sătenii de aici ar fi alergat, peste locurile noastre, să haituiască pentru a se răsbuna!... Dacă-l păstrez? Firește că-l păstrez. Culcă-te aici, broască mică... O tu, Mowgli, căci Mowgli Broasca te voiu numi, va veni vremea când îl vei vâna pe Shere Khan cum te-a vânat el pe tine!

— Dar ce va zice clanul nostru? zise taica Lup.

Legea Junglei stabilește foarte clar că fiece lup poate, când se căsătorește, să se retragă din clanul căruia-i aparține; dar, îndată ce puii săi sunt destul de vârstnici pentru a se ținea pe labe, el trebuie să-i aducă la consiliul clanului, care se întrunește de obiceiu odată pe lună, pe lună plină, pentru ca ceilalți lupi să le poată recunoaște identitatea. După examenul acesta, puii

Continuare în pag. VI-a

*) Cel mai mare scriitor al Angliei contimporane, împreună cu Thoma Hardy, Rudgard Kipling, s'a născut în India, la Bombay, în 1864. A debutat foarte tânăr, în gazetărie, la Lahor, unde locuia familia sa. Curând povestirile sale tinerești treziră atenția depărtată a metropolei prin arta lor originală, vie și brutală. Din călătoriile sale aventuroase prin India, Birmania, China, America, Anglia și Japonia, etc. Rudyard Kipling a adus imaginile unei vieți necunoscute nouă, dar pasionate prin sbuciumul și noutatea ei. Opera lui vastă e un iimens repertoriu de aventuri excepționale, de oameni și întâmplări extraordinare.

Dar ceeace formează una din fețele fermecătoare ale operii sale, sunt povestirile cu fiare sălbatece, în cari trăiesc pădurile fără sfârșit ale ținuturilor acelora nestrăbătute, în cari vibrează sufletul Junglei pe care a cântat-o acest poet incomparabil în pagini neuitate.

Junglei, întinsul acela păduros al Indiei, Rudyard Kipling i-a închinat două culegeri din cele mai frumoase povestiri ale sale: „Cartea Junglei" și „A doua carte a Junglei".

Din cea dintâiu, extragem povestirea de față, pentru a oferi cetitorului român câteva pagini diin opera marelui scriitor atât de puțin cunoscut la noi.

sunt liberi să alerge unde vor şi până ce nu au ucis primul lor cerb, n'are nici o scuză lupul adult şi din acelaş clan care ar ucide pe unul din ei. Ca pedeapsă, e moartea pentru ucigaş oriunde s'ar găsi, şi, dacă cugetaţi o clipă, veţi vedea că aşa trebuie să fie.

Taica Lup aşteptă până ce puii săi putură să alerge puţin şi atunci, în noaptea adunării, el îi duse împreună cu Mowgli şi mama Lupoaică pe Stânca Consiliului — o culme de colină acoperită cu pietre pe care se puteau izola vreo sută de lupi. Akela, marele lup cenuşiu şi singuratec, pe care vigoarea şi finețea sa îl puseseră în fruntea clanului, era întins dealungul pietrii sale; ceva mai jos de el se aflau aşezaţi mai mult de patruzeci de lupi de toate mărimile şi de toate culorile, dela veteranii de culoarea bursucului, cari puteau, singuri, să o scoată la capăt cu un cerb, până la tinerii lupi negri de trei ani, cari se credeau în stare s'o facă. Singuratecul era în fruntea lor de un an. In timpul tinereţii sale, căzuse de două ori într'o cursă pentru lupi şi altădată fusese lovit de moarte; astfel că îi erau cunoscute obiceiurile oamenilor.

Se vorbia prea puţin pe stâncă. Puii se hârjoniau în centrul cercului unde şedeau părinţii lor şi, din când în când, un lup mai bătrân se îndrepta liniştit către un pui, îl privia cu atenţie, şi se întorcea la loc cu paşi tăcuţi. Câteodată, o mamă îşi împingea puiul în plină lumină de lună pentru a fi sigură că nu trecuse neobservat. Akela, la rândul său, striga:

— Cunoaşteţi Legea, cunoaşteţi Legea. Priviţi bine, o lupi!

Şi mamele reluau strigătul:

— Priviţi, priviţi bine, o lupi!

La urmă (şi mama Lupoaică simţi zbârlindu-i-se părul de pe gât când veni clipa aceasta), taica Lup îl împinse pe „Mowgli Broasca", cum îl numiau ei, în mijlocul cercului, unde rămase jos râzând şi jucându-se cu pietrele ce scânteiau în lumina de lună.

Akela nu-şi ridică capul dintre labe, dar continuă strigătul monoton:

— Priviţi bine!...

Un răget surd porni dinapoia stâncilor — era glasul lui Shere Khan:

— Puiul e al meu. Daţi-mi-l. Poporul Liber, ce nevoie are el de un pui de om?

Akela nici nu-şi mişcă urechile; el zise numai:

— Priviţi bine, o lupi! Poporul Liber, ce nevoie are el de poruncile oricui, afară de acelea ale Poporului Liber!... Priviţi bine!

Se auzi un cor de murmure surde, şi un tânăr lup de patru ani, întors către Akela, repetă întrebarea lui Shere Khan:

— Poporul Liber, ce nevoie are el de un pui de om?

Or, Legea Junglei, în caz de ceartă asupra drepturilor unui pui la primirea în clan, cere ca doui membri cel puţin ai clanului, cari să nu fie nici tatăl nici mama sa, să ia cuvântul în favoarea sa.

— Cine vorbeşte pentru acesta? zise Akela. Din Poporul Liber, cine vorbeşte?

Nu fu nici un răspuns, şi mama Lupoaică se pregătea pentru ceeace avea să fie ultima ei luptă, o ştia prea bine, dacă trebuia să se ajungă la luptă. Atunci, singurul străin care era admis în Consiliul clanului — Baloo, ursul cel brun şi adormit, care învaţă pe cei mici Legea Junglei, bătrânul Baloo, care poate merge peste tot unde-i place, fiindcă nu mănâncă decât nuci, rădăcini şi miere — se ridică în capul oaselor şi mormăi:

— Puiul de om... puiul de om? zise el. Eu vorbesc pentru puiul de om. Un pui de om nu face nici un rău. N'am darul vorbirii, dar zic adevărul. Lăsaţi-l să alerge cu clanul, şi să fie înrolat printre ceilalţi. Eu însumi îi voiu da lecţii.

— Ne mai trebuie unul, zise Akela. Baloo a vorbit, şi el e acela care-i învaţă pe puii noştri. Cine vorbeşte cu Baloo?

O umbră căzu în mijlocul cercului. Era Bagheera, pantera neagră. Rochia sa e toată neagră ca cerneala, dar semnele panterei ies la iveală, pe anumită lumină, cum fac reflexurile stofei numite „moire". Fiecare o cunoştea pe Baghera, şi nimeni nu se gândia să se împotrivească planurilor ei, căci Tabaqui e mai puţin viclean, bivolul sălbatec mai puţin îndrăzneţ, şi mai puţin de temut elefantul rănit. Dar glasul ei era mai suav decât mierea sălbatecă, care cade picătură cu picătură din copaci şi pielea ei mai moale decât puful.

— O Akela, şi voi, Popor Liber! murmură glasul ei convingător, n'am nici un drept în adunarea voastră. Dar Legea junglei zice că dacă se ridică vreo nedumerire într'o pricină, în afară de caz de crimă, privitoare la un pui nou, viaţa acestui pui poate fi răscumpărată în schimbul unui preţ. Şi legea nu zice cine ar drept sau nu să plătească acest preţ. Am dreptate?

— Foarte bine! foarte bine! — făcură lupii tineri cari sunt totdeauna flămânzi. — S'o ascultăm pe Bagheera. Copilul poate fi răscumpărat. Aşa e legea.

— Ştiind că n'am nici un drept de a vorbi aici, cer asentimentul vostru.

— Vorbeşte, strigară douăzeci de glasuri.

— Să ucizi un pui golaş e o ruşine. Afară de asta, el ne va putea ajuta să vânăm mai bine când va avea vârstă. Baloo a vorbit în favoarea sa. Acum, la cuvintele lui Baloo voiu adăuga oferta unui taur, a unui taur gras, proaspăt ucis la o jumătate de milă de aici, dacă primiţi puiul de om potrivit Legii. E oare vreo greutate?

Se ridică o larmă de voci amestecate vorbind împreună:

— Ce are aface? O să moară sub ploile iernii; o să fie prăjit de soare... Ce rău ne poate face o broască goală?... Să alerge cu clanul!... Unde-i taurul, Bagheera?... Primim

Şi atunci reveni lătratul profund al lui Akela.

— Priviţi bine... priviţi bine, o lupi!

Mowgli continua să se intereseze de pietre; nu binevoi să acorde vreo atenţie lupilor cari veniră unul câte unul să-l examineze.

La urmă, coborîră toţi colina, în căutarea taurului mort şi singuri rămaseră Akela, Bagheera, Baloo şi lupii lui Mowgli.

Shere Khan urla încă în noapte, căci era foarte mâniat că Mowgli nu-i fusese predat.

— Da, poţi să urli, îşi zise Bagheera în mustăţi; căci va veni vremea când lucrul acesta mic şi golaş te va face să urli pe un alt ton, ori atunci nu-i cunosc eu pe oameni.

— Am făcut bine, zise Akela: oamenii şi puii lor sunt fiinţe foarte chibzuite. La vremea lui, el ne va putea fi de folos.

— E adevărat, zise Bagheera; la vremea lui, cine ştie? vom avea nevoie de el; căci nimeni nu poate socoti că va conduce veşnic clanul!

Akela nu răspunse nimic. Se gândia la timpul care vine pentru orice şef de clan, când forţa îl părăseşte şi când, mai slăbit din zi în zi, e ucis la urmă de lupi şi înlocuit printr'un nou şef, ucis mai târziu la rândul său.

— Luaţi-l, zise el lui taica Lup, şi creşteţi-l cum se cuvine unui membru al Poporului Liber.

Acum, trebuie să vă daţi osteneala să săriţi zece sau unsprezece ani întregi, şi să vă închipuiţi uimitoarea existenţă pe care Mowgli o duse printre lupi, căci dacă ar trebui s'o scriu, asta ar umple nu ştiu câte cărţi. El crescu cu puii de lup, deşi, fireşte, ei devenisera lupi când el trecea drept un copil deabia; şi taica Lup îl învăţă meşteşugul şi sensul tuturor lucrurilor din junglă, până ce fiece fior al ierbii, fiece suflu al aerului cald în noapte, fiece gemăt al bufniţelor deasupra capului său, fiece sgomot de coajă de copac sgâriată de liliacul odihnit o clipă în arbore, fiece săritură a celui mai mic peşte din baltă să poată lua exact atâta importanţă pentru el cât pentru un om de afaceri lucrul său de birou. Când nu învăţa, se culca la soare şi dormia, apoi mânca, adormia iar; când se simţia murdar sau îi era prea cald, se scălda în băltoacele pădurii, şi când n'avea miere (Baloo îi spusese că mierea şi nucile erau tot aşa de bune de mâncat ca şi carnea crudă), se urca pe copaci ca s'o caute, şi Bagheera îi arătase cum să procedă. Lungindu-se pe o cracă, pantera îl chema: „Vino aici, fraţioare!" şi Mowgli începu să se urce ca şi „leneşul", dar în urmă îndrăsni să se arunce printre crengi aproape tot atât de îndrăsneţ ca şi maimuţa cenuşie.

Işi luă locul pe Stânca Sfatului, când se adună clanul, şi, acolo, descoperi că privind fix un lup oarecare, îl putea sili să-şi plece ochii; şi aşa făcea ca să se amuze. In alte clipe, smulgea spinii lungi din părul prietenilor săi, căci lupii sufăr grozav din pricina spinilor şi a tuturor ţepilor cari se prind de blana lor. Coborà noaptea coasta muntelui, spre ţarinile cultivate, şi privia cu o mare curiozitate pe sătenii din colibele lor; dar se temeà de oameni, fiindcă Bagheera îi arătase o cutie pătrată, cu o trapă, aşa de isteţ ascunsă în junglă încât el merse aproape pe ea, şi-i spusese că erà o cursă. Ceace-i plăcea mai mult de cât toate, era să se înfunde cu Bagheera în calda inimă neagră a pădurii, pentru a dormi toată ziua, şi să vadă, când venia noaptea, cum proceda Bagheera pentru a ucide: în dreapta, în stânga, după capriciul foamei, şi la fel făcea Mowgli, — cu o singură excepţie. De îndată ce copilul căpătase vârrsta de a pricepe, Bagheera îi zise că nu trebuia să se atingă vreodată de vite, fiindcă fusese răscumpărat, în Consiliul clanului, cu preţul unui taur.

— Jungla îţi aparţine, zise Bagheera, şi poţi ucide ceeace eşti destul de puternic pentru a atinge; dar în amintirea taurului care te-a răscumpărat, nu trebuie să ucizi vreodată nici să mănânci vită tânără sau batrână. Aşa e legea junglei.

Mowgli se conformă cu credinţă.

Astfel crescu şi deveni puternic cum face deobiceiu un băiat care nu merge la şcoală şi n'are să se ocupe în viaţă cu nimic decât cu lucruri de mâncare.

Mama Lupoaică îi zise, odată sau de două ori că Shere Khan nu era dintre cei în cari te poţi încrede, şi că într'o zi va trebui să-l ucidă pe Shere Khan; şi fără îndoială un lup tânăr şi-ar fi amintit sfatul în fiece ceas al vieţii, dar Mowgli îl uită, fiindcă nu era decât un băeţaş — şi totuşi şi-ar fi dat sieşi numele de lup dacă ar fi ştiut să vorbească vreo limbă omenească.

Shere Khan se găsia totdeauna în junglă, în drumul lui Mowgli. Pe măsură ce şeful Akela îmbătrânia şi-şi pierdea forţa, tigrul cel şchiop se împrietenise grozav cu lupii mai tineri ai tribului, cari îl urmau pentru a avea resturile lui, lucru pe care niciodată nu l-ar fi îngăduit Akela dacă ar fi îndrăznit să meargă până la capătul autorităţii sale legitime. Afară de aceasta, Shere Khan îi linguşia; se mira că nişte atât de frumoşi vânători tineri se mulţumiau să fie conduşi de un lup muribund şi de un pui de om.

— Mi se spune, zicea Shere Khan, că voi ăştia, la Sfat, nu îndrăzniţi să-l priviţi între ochi!

Şi tinerii lupi bodogăniau, sgribulindu-şi şira spinării.

Baghera, care avea ochii şi urechile peste tot în acelaş timp, afla ceva şi, odată sau de două ori, explică limpede lui Mowgli că Shere Khan avea să-l ucidă într'o bună zi. Şi Mowgli râdea, şi răspundea:

— Am de partea mea clanul, te am pe tine..., şi Baloo, oricât e el de leneş, tot o să dea o lovitură de labă sau două; în cinstea mea. Atunci de ce să mă tem?

Era o zi foarte caldă aceia când o ideie, născută din vreo vorbă auzită, se formă în creerul Bagherei. Poate Sahi, porcul sălbatic, îi vorbise de asta. In orice caz, adresându-i-se lui Mowgli, într'o seară, în adâncimile junglei, pe când copilul culcat îşi odihnia capul pe frumosul păr negru al panterei:

— Frăţioare, de câte ori te-am prevestit că Shere Khan e duşmanul tău?

— De atâtea ori câte boabe sunt pe craca asta! declară Mowgli care, bine înţeles, nu ştia să numere. Şi apoi?... Mi-e somn, Bagheera şi Share Khan e numai coada şi ţipete... ca şi Mor, Păunul.

— Dar nu mai e timp de dormit. Baloo o ştie, o ştiu şi eu, tot clanul o ştie, şi chiar proştii ăştia de cerbi o ştiu... Tabaqui ţi-a spus-o el însuşi.

— O! o! zise Mowgli, Tabauqi a venit la mine, nu-i mult de atunci, să-mi povestească nu mai ştiu ce poveste obraznică: că aşi fi un pui de om golaş, nici măcar bun să desgrop rădăcini... Dar l-am apucat pe Tabaqui de coadă şi l-am lovit de două ori de un palmier ca să-l învăţ să se poarte mai frumos.

— Era o prostie, căci Tabaqui o fi un bârfitor de rând, dar de data aceasta voia să-ţi vorbiască de un lucru care te priveşte deaproape. Deschide-ţi dar ochii, frăţioare. Shere Khan nu îndrăsneşte să te ucidă în junglă; dar aminteşte-ţi că Akela e foarte bătrân, că va veni curând ziua când nu-şi va mai putea ucide căprioara şi că atunci nu va mai conduce clanul. Mulţi dintre lupii cari te examinară, când ai fost prezentat Sfatului, sunt bătrâni acum, şi ei, iar lupii tineri gândesc — Shere Khan i-a învăţat — că un pui de om nu-i la locul lui în clan. Curând vei fi un om...

— Şi ce om e acela care nu aleargă cu fraţii săi? zise Mowgli. M'am născut în junglă, am păstrat legea junglei, şi nu-i niciunul dintre lupii noştri din labele căruia să nu fi scos un spin. Aceştia sunt fraţii mei.

Bagheera se lungi cu tot trupul, şi închise ochii pe jumătate.

— Frăţioare, pune-ţi mâna sub fălcile mele.

Mowgli duse înainte puternica-i mână brună, şi, exact sub bărbia mătăsoasă a Bagheerei, unde formidabilii muşchi se rostogoliau ascunşi în blana lustruită, simţi un mic loc gol.

— Nu-i cineva în junglă care să ştie că eu, Bagheera, port semnul acesta... semn de sgardă; şi totuşi, frăţioare, m'am născut printre oameni, şi printre oameni muri şi mama mea, în cuştile palatului regal, la Oodeypore. Din cauza aceasta am plătit preţul Consiliului, când erai un biet copilaş gol. Da, şi eu m'am născut printre oameni. Nu văzusem niciodată jungla. Eram hrănită înapoia zăbrelelor, dintr'un ceaun de fier; dar într'o noapte simţii că eram Bagheera — pantera — şi nu o jucărie printre oameni; sfărâmai lacătul mizerabil cu o lovitură de labă, şi plecai. Apoi, cum învăţasem meşteşugurile oamenilor, deveni mai teribilă în junglă decât Shere Khan, nu-i adevărat?

— Da, zise Mowgli, toată jungla se teme de Bagheera,... toată jungla, afară de Mowgli.

— O! tu, tu eşti un mic om! zise pantera cu o duioşie nesfârşită; şi precum eu m'am întors la jungla mea, astfel trebuie tu la urmă să te întorci la oameni, la oamenii cari sunt fraţii tăi... dacă nu eşti mai întâiu ucis la Consiliu!

— Dar de ce, de ce ar dori cineva să mă ucidă? replică Mowgli.

— Priveşte-mă, zise Bagheera.

Şi Mowgli privi fix, între ochii ei. Pantera cea mare întoarse capul după o jumătate minut.

— Iată de ce! zise Bagheera, încrucişându-şi labele pe frunze. Eu însumi nu te pot privi între ochi, şi totuşi m'am născut printre oameni, şi te iubesc, frăţioare. Ceilalţi, te urăsc, fiindcă ochii lor nu pot susţinea pe ai tăi, fiindcă eşti înţelept, fiindcă le-ai scos din picioare spinii... fiindcă eşti un om.

— Nu ştiam lucrurile acestea, zise Mowgli — bosumflat.

Şi încruntă sprâncenile sale grele şi negre.

— Ce este Legea Junglei? Loveşte mai întâiu, şi apoi dă-i cu vorba. Chiar după nepăsarea ta, văd ei că eşti un om. Dar fii prudent. Am în inimă o siguranţă: primăvara când bătrânul Alkela îşi va scăpa prada — şi în fiece zi îi vine mai greu să-şi încolţească căprioara — clanul se va întoarce împotriva lui şi împotriva ta. Vor ţinea o adunare pe Stâncă, şi atunci... şi atunci... Am găsit! — zise Bagheera, ridicându-se dintr'o săritură. Coboară repede spre colibele oamenilor în vale, şi ia puţin din Floarea Roşie pe care o cresc ei; astfel, la momentul cuvenit, vei avea un aliat mai puternic, chiar decât mine sau Baloo sau cei din trib cari te iubesc. Du-te de caută Floarea Roşie.

Prin Floare Roşie, Bagheera vroia să zică foc. Dar nici o creatură din junglă n'ar spune focului pe nume. Fiecare fiară simte, toată viaţa, o teamă de moarte de el şi iscodeşte sute de chipuri de a-l descrie fără a-l numi.

— Floarea Roşie, zise Mowgli. Asta creşte în amurg pe lângă colibele lor. Mă voiu duce să caut.

— Iată puiul de om care vorbeşte! zise Bagheera cu mândrie. Aminteşte-ţi că ea creşte în ulcele mici. Ia una repede, şi păstreaz-o cu tine pentru clipa când vei avea nevoie.

— Bun, zise Mowgli, mă duc. Dar ai tu siguranţa, o Bagheera pe care o iubesc — el îşi trecu braţul în jurul gâtului splendid, şi-şi cufundă privirea în fundul ochilor mari — ai tu siguranţa că toate astea sunt opera lui Shere Khan?

— Pe lacătul sfărâmat care mă eliberă, am siguranţa, frăţioare!

— Atunci, pe taurul care mă răscumpără, voiu plăti lui Shere Khan ce-i datoresc, în mod cinstit, se poate chiar să primească ceva mai mult de cât i se cuvine.

Şi Mowgli plecă dintr'o săritură.

— Iată omul! iată în adevăr omul — murmură pantera culcându-se la loc. O! Shere Khan, niciodată n'ai făcut o vânătoare mai primejdioasă de cât aceia a broscuţei de acum zece ani!

Mowgli era deja departe prin pădure, păşind cu hotărîre, şi-şi simţia inima caldă în piept. Ajunse la peşteră în clipa când se ridica ceaţa serii; răsuflă şi privi jos, în vale. Tinerii lupi erau pe afară, dar mama, în fundul vizuniei, înţelese, după sgomotul respiraţiei lui Mowgli, că o grijă îi turbura broasca.

— Ce ai, fiule? zise ea.

— Palavre de lilieci cu privire la Shere Khan! răspunse el. Vânez prin ţarină astăseară.

Se cufundă în mărăcini pentru a ajunge la gârlă, în fundul văii. Acolo, se opri, căci în mijlocul strigătelor clanului în vânătoare, auzi mugind un **sambhur** gonit, horcăitul fiarei urmărite. Apoi se urcară urlete de batjocură şi răutate; erau lupii tineri.

— Akela! Akela! Singuratecul să-şi arate puterea!... Loc şefului clanului! Sări, Akela!

Singuratecul pe semne sărise şi scăpase prada, căci Mowgli auzi clănţănitul fălcilor sale şi un chelălait **când sambhurul** îl atinse cu piciorul dinainte. Nu rămase să asculte mai mult, dar se repezi înainte; şi strigătele slăbiră înapoia lui pe măsură ce se grăbia spre ţarinile cultivate unde locuiau sătenii.

— Bagheera zicea drept! — suflă el, cuibărindu-se prin nutreţul grămădit sub fereastra unei colibe. Mâine, e ziua lui Akela şi a mea.

Atunci, îşi lipi obrazul de fereastră şi privi focul din vatră: văzu pe femeia plugarului sculându-se noaptea şi hrănind flacăra cu bulgări negri; şi când veni dimineaţa, la ora când se înălbeşte bruma rece, văzu pe copilul omului, luând un coş de răchită căptuşit cu pământ pe dinăuntru, umplându-l cu cărbuni roşii, înfăşurându-l şi pornind să păzească vitele.

— Asta-i tot? zise Mowgli. Dacă un copil o poate face, nu am ce mă teme.

Ocoli colţul casei, întâlni pe băiat nas în nas, îi smulse focul din mâini, şi dispăru în ceaţă, în timp ce celălalt urla de spaimă.

— Sunt cu totul la fel ca mine! — zise Mowgli suflând în ulcica cu jăratec, precum o văzuse făcând pe femeie. Lucrul ăsta o să moară dacă nu-i dau nimic de mâncat.

Şi aruncă câteva rămurele şi bucăţi de scoarţă de copaci pe lucrul cel roşu. La jumătatea drumului colinei, o întâlni pe Bagheera, pe blana căreia roua dimineţii strălucia ca nişte pietre preţioase.

— Akela şi-a scăpat prada, zise Pantera. L-ar fi ucis noaptea trecută, dar te vroiau şi pe tine. Te-au căutat pe colină.

— Eram în ogor. Sunt gata. Uite!

Mowgli îi întinse ulcica plină cu foc.

— Bine!... Acum, am văzut pe oameni aruncând o creangă uscată în asta, şi îndată Floarea Roşie îmboboci pe ea... Nu ţi-e teamă?

— Nu. De ce mi-ar fi teamă? Imi amintesc acum... Dacă nu-i un vis... Că înainte de a fi lup mă culcam lângă Floarea Roşie, şi că era cald şi bine.

In ziua aceia, Mowgli şezu tot timpul în vizuină, veghiând asupa ulcelei sale cu jăratec şi vârând în el crengi uscate ca să vadă cum ardeau. Căută şi găsi o creangă care-i păru pe plac, şi, seara, când Tabaqui veni în vizunie pentru a-i spune destul de obrasnic că era chemat pe Stânca Sfatului, el începu să râdă până ce Tabaqui o luă la fugă. Şi Mowgli se duse la Sfat, râzând mereu.

Akela Singuratecul stătea culcat alături de piatra sa pentru a arăta că succesiunea sa era deschisă, şi Shere Khan cu suita sa de lupi hrăniţi cu resturi, se plimba din lung în lat, obiect al unor linguşiri vizibile. Bagheera îşi tolănia trupul său mlădios alături de Mowgli, şi copilul strângea ulcica cu jăratec spre genunchi. Când fură adunaţi cu toţii, Shere Khan luă cuvântul — ceeace n'ar fi îndrăsnit să facă niciodată în zilele frumoase ale lui Akela.

— N'are dreptul, murmură Bagheera. Spune-o. E un fiu de câine. Se va teme. Mowgli sări în picioare.

— Popor liber, exclamă el, Shere Khan este el oare şeful nostru?... Ce legătură poate fi între un tigru şi direcţia clanului?

— Din cauza succesiunii deschise, şi cum fusesem rugat să vorbesc... începu Shere Khan.

— Cine te rugase? făcu Mowgli. Suntem oare noi toţi nişte şacali de ne gudurăm pe lângă casapul ăsta! Direcţia clanului priveşte numai clanul.

Se auziră urlete:

— Tăcere, tu, pui de om!

— Lăsaţi-l să vorbiască. El a păzit legea noastră!

Şi, la urmă, bătrânii clanului tunară:

— Lăsaţi-l să vorbiască pe Lupul Mort!

Când un şef de clan şi-a scăpat prada, i se zice „Lup Mort" tot timpul ce-i mai rămâne de trăit, şi nici nu-i altceva.

Akela ridică greoiu bătrânul său cap:

— Popor liber, şi voi, şacali ai lui Shere Khan, timp de douăsprezece anotimpuri v'am condus la vânătoare şi v'am adus înapoi, şi în tot timpul acesta, nici unul din voi n'a fost prins în cursă şi nici ciopârţit. Mi-am scăpat prada. Ştiţi cum s'a urzit intriga aceasta. Ştiţi cum m'aţi dus la o vânătoare grea, pentru a-mi arăta slăbiciunea. A fost făcut cu dibăcie. Aveţi acum dreptul de a mă ucide pe Stânca Sfatului. De aceia întreb: Cine vine să-l dea gata pe singuratec? Căci e dreptul meu, după Legea Junglei, să veniţi unul câte unul.

Se făcu o tăcere mare: nici un lup nu se gândia la un duel de moarte cu Singuratecul. Atunci Shere Khan urlă:

— Ei! Ce nevoie avem de bătrânul acesta fără dinţi? E condamnat la moarte! Puiul de om e cel care a trăit prea mult. Popor Liber, el a fost prada mea dela început. Daţi-mi-l. M'am săturat cu batjocura asta de om-lup. A turburat jungla timp de zece anotimpuri. Daţi-mi puiul de om, sau de nu, voiu vâna veşnic pe aici şi nu vă voiu lăsa măcar un ciolan. E un om, un copil de om, şi în măduva oaselor mele îl urăsc.

Atunci, mai mult din jumătate din clan urlă:

— Un om! Un om! Ce putem avea noi cu un om? Să se ducă cu semenii săi.

—Aşa! Ca să îndrepte împotriva noastră tot poporul satelor? vociferă Shere Khan. Nu, nu, daţi-mi-l. E un om, şi niciunul din noi nu-l poate fixa în ochi.

Akela ridică din nou capul şi zise:

— Ne-a împărtăşit hrana. A dormit cu noi. A vânat pentru noi. N'a călcat nici o iotă din Legea Junglei!

— Şi eu, am plătit preţul unui taur, când a fost primit: un taur e puţin lucru; dar cinstea Bagheerei face poate o luptă! zise Bagheera cu glasul ei cel mai dulce.

— Un taur plătit acum zece ani! mormăi adunarea. Ce ne pasă de nişte ciolane cari au zece ani.

— Şi jurământul? — zise Bagheera ridicând buza pe dinţii săi albi. — Ah! bine vi se zice vouă Poporul liber.

— Nici un pui de om nu trebuie să alerge cu poporul Junglei! urlă Shere Khan. Daţi-mi-l!

— E fratele nostru în totul, afară de sânge, urmă Akela; şi voi l-aţi ucide aici!... In adevăr, am trăit prea mult. Câţiva dintre voi sunt mâncători de vite, şi am auzit că alţii, urmând lecţiile lui Shere Khan, merg în nopţile întunecoase de fură copii de pe pragul sătenilor. Deci ştiu că sunteţi laşi, şi vorbesc unor laşi. E sigur că trebuie să mor, şi viaţa mea nu mai face mult; altfel, aşi oferi-o pentru aceia a puiului de om. Dar pentru a salva cinstea clanului... o nimica toată, pe cât se pare, pe care aţi uitat-o tot trăind fără şef... mă angajez, dacă-l lăsaţi pe puiul de om să se întoarcă la ai săi, să nu arăt nici un dinte când va veni pentru mine clipa de a muri. Voiu muri fără a mă apăra. Clanul va câştiga astfel cel puţin trei existenţe... Nu pot face mai mult; dar, dacă consimţiţi, vă pot cruţa de ruşinea de a ucide un frate căruia nu i s'ar putea reproşa nimic... un frate care a fost cerut, cumpărat pentru a fi admis în clan, după legea Junglei.

— E un om!... un om... un om! mormăi adunarea.

Şi cea mai mare parte dintre lupi se făcură că se grupează în jurul lui Shere Khan, a cărui coadă începu să biciuiască coastele.

— Acum totul e în mâinile tale! zise Bagheera lui Mowgli. Noi ăştialalţi nu mai putem decât să ne batem.

Mowgli se ridică, cu ulcica de jăratec în mâini. Apoi se întinse şi căscă în nasul Consiliului; dar era plin de turbare şi de supărare, căci, ca nişte lupi ce erau, ei nu-i spuseseră niciodată cât îl urau.

— Ascultaţi! Nu-i nevoie să chelălăiţi ca nişte câini! Prea des mi-aţi spus, noaptea asta, că sunt un om (şi totuşi aşi fi rămas lup, cu voi, până la sfârşitul vieţii mele); simt adevărul cuvintelor voastre. De aceia, nu vă mai numesc fraţii mei, ci **sag** (câini), cum v'ar numi un om... Ce veţi face, şi ce nu veţi face, nu voi o veţi spune. Pe mine mă priveşte asta, şi pentru a scoate totul la lumină, eu, omul, am adus aici puţin din Floarea Roşie, de care voi, câini, vă temeţi.

Aruncă ulcica pe pământ, şi câţiva cărbuni roşii aprinseră o tufă de muşchiu uscat care se aprinse, în timp ce tot Sfatul se dădeau înapoi de groază în faţa săriturilor flăcării.

Mowgli înfipse creanga moartă în foc până ce văzu rămurelele întortochiându-se şi trosnind, apoi o învârti pe deasupra capului în mijlocul lupilor cari se târau de groază.

— Eşti stăpânul!, făcù Bagheera încet. Scapă-l pe Akela dela moarte. Totdeauna ţi-a fost prieten.

Akela, bătrânul lup sălbatec, care niciodată în viaţa lui nu ceruse îndurare, aruncă o privire rugătoare lui Mowgli, în picioare lângă el, gol, cu lungul său păr negru fluturându-l pe umeri, în lumina crengii aprinse care făcea să joace şi să tremure umbrele.

— Bine!, zise Mowgli, plimbând încet o privire circulară. Văd că sunteţi nişte câini, vă părăsesc pentru a mă întoarce la semenii mei, — dacă în adevăr sunt semenii mei... Jungla mi-e închisă, trebuie să uit limba voastră şi tovărăşia voastră; dar voi fi mai îndurător decât voi: fiindcă am fost fratele vostru în toate, afară de sânge, făgăduiesc, când voiu fi un om printre oameni, să nu vă trădez lor cum m'aţi trădat voi pe mine.

Dădu o lovitură de picior în foc, şi scânteile sburară.

— Nu va fi războiu între noi cei din Clan. Dar e o datorie pentru care trebuie să o plătesc înainte de a pleca.

Porni cu paşi mari spre locul unde Shere Khan culcat clipià din ochi prosteşte spre flăcări, şi-l apucă, de păr, sub bărbie. Bagheera îl urmà pentru orice caz.

— Scoală, câine! strigă Mowgli. Scoală când vorbeşte un om, sau de nu dau foc blănii tale!

Urechile lui Shere Khan se lipiră de cap şi închise ochii, căci creanga aprinsă era lângă el.

— Acest sugrumător de vite a spus că mă va ucide în plin sfat, fiindcă nu mă ucisese când eram mic. Uite.... şi uite..... cum noi, oamenii, îi batem pe câini. Mişcă doar o mustaţă, Lungri, şi-ţi vâr Floarea Roşie în gât!

Il lovi pe Shere Khan cu creanga în cap, pe când tigrul scâncià şi miorlăià într'o agonie de groază.

— Ptiu! cotoi pârlit de junglă, du-te acum, dar adu-ţi aminte de vorbele mele: prima oară când mă voiu întoarce pe Stânca Sfatului, cum se cuvine să vină un om, o să fie în pielea lui Shere Khan. Cât despre celelalte, Akela e liber să trăiască cum vrea. Nu-l veţi ucide, fiindcă o interzic eu. Cred, dealtfel, că n'o să rămâneţi mult pe aici, cu limba atârnată ca şi cum aţi fi cineva; nu sunteţi decât câini pe cari îi gonesc... aşa... Duceţi-vă!

Focul ardea furios la capătul crengii şi Mowgli lovia la dreapta şi la stânga în jurul cercului, şi lupii fugiau urlând sub scânteile cari le ardeau blana. In sfârşit, nu mai rămase decât bătrânul Akela, Bagheera şi poate zece lupi cari luaseră partea lui Mowgli. Atunci, Mowgli începù să simtă ceva dureros în adâncul lui, ceva care nu-şi mai amintea să fi simţit până în ziua aceia; respiră şi suspină, şi lacrimi curseră pe faţa sa.

— Ce este?... Ce este?... zise el. Nu vreau să părăsesc Jungla... şi nu ştiu ce am. Oare o să mor, Bagheera.

— Nu frăţioare. Nu-s decât lacrimi, cum li-se întâmplă oamenilor, zise Bagheera. Acum văd că eşti un om, că nu mai eşti un pui de om. Da, Jungla ţi-e de-acum încolo închisă... Lasă-le să curgă, Mowgli. Nu-s decât lacrimi.

Atunci Moowgli se aşeză, şi plânse, de i-se frângea inima; nu plânsese niciodată înainte, toată viaţa lui.

— Acum, zise, mă duc la oameni. Dar mai întâiu trebue să zic rămas bun mamei mele.

Şi porni către vizuina unde locuia ea şi cu taica Lup, şi el plânse în blana sa, în timp ce cei patru pui urlau jalnic.

— Nu mă veţi uita zise Mowgli.

— Niciodată, câtă vreme vom putea adulmeca o urmă! ziseră puii. Vino la poalele colinei când vei fi om, şi îţi vom vorbi; şi vom veni prin ţarini ca să ne jucăm cu tine noaptea.

— Intoarce-te curând, zise taica Lup. O înţeleaptă broscuţă; întoarce-te curând, căci suntem bătrâni, maică-ta şi eu.

— Intoarce-te curând, zise mama Lupoaică, puiul meu golaş; căci, ascultă, copil al omului, te iubiam mai mult decât am iubit vreodată pe ai mei.

— Mă voiu întoarce sigur, zise Mowgli; şi când mă voiu întoarce, o să fie pentru a întinde pielea lui Shere Khan pe Stânca Sfatului. Nu mă uitaţi! Spuneţi-le, în Junglă, să nu mă uite niciodată!

Zorile începeau să înălbiască atunci când Mowgli cobori colina, singur, în drum spre fiinţele acelea misterioase cari se numesc oameni

Trad. de: **MANUEL MENICOVICI**

Mistinguett călătoreşte...

Mistinguett a plecat la Berlin, cu scopul ştiinţific-instructiv:

Să vadă cum trăiesc şi cum muncesc regisorii şi scriitorii „revistelor" nemţeşti.

Tot ce se va găsi bun acolo, Mistinguet, va împrumuta pentru adoratul ei Moulin Rouge...

S'ar părea că tocmai Mistinguett n'are nevoie de şcoala vieţii în arta „revistelor": admirabilele-i spectacole din Paris sunt în fruntea tuturor scenariilor similare dela „music-hallurile" lumii întregi.

Mistinguett n'are numai talentul de executantă, ci şi pe acel de organizatoare, născocitoare de trucuri noui, cari, astăzi, trebuie să sclipească orbitoare pentru ca să delecteze într'o „revistă ultra-modernă" pe străinii bogaţi adunaţi din America, din Africa, din Indii şi din Australia — la Paris.

Seara, Mistinguett, pe o scenă orbitoare de efecte electrice, în mijlocul decorurilor din basme, cântă „Valencia", joacă — cu un realizm care desfiinţează toate tradiţiile, — rolul unei „apaşe" dela Montmartre, aprinzând imaginaţia americanilor prin glumele-i mai mult decât frivole, când apare ca o „elevă" din şcoala cocotelor.

Seara, Mistinguett e actriţă. Răsfăţata publicului, Idolul străinilor.

Iar ziua, Mistinguett e directoare, regisoară, comandant. Imbrăcată bărbăteşte, conduce repetiţiile unei reviste noui.

O suită de bărbaţi o înconjoară: pictori, autori, regisori, metteuri-en-scène, — decoratori, croitori — toţi se învârtesc în jurul unui soare cu numele de Mistinguett.

Ea aprobă planul revistei sau îl respinge. Ea alege desene, indică ţesături, comandă machete, recrutează artişti şi artiste, examinează mai ales pe acele artiste care pretind să joace cu sânii desgoliţi.

Ea ştie să fie foarte exigentă, aşa că femeile care apar la Moulin Rouge numai cu trena lungă scumpă, şi de fapt fără rochie, — satisfac ochii celor mai pretenţioşi esteţi...

Ultima „revistă" a ţinut afişul la Moulin Rouge zece luni de zile, fără nici-o zi de relache. De două ori pe săptămână — matineuri cu aceeaş revistă, integral. Şi Mistinguett n'a scăpat nici o reprezentaţie, nici-o seară, nici-un matineu.

Cu toate acestea găsea întotdeauna timpul necesar pentru a lua parte la numeroasele „bazare" de binefacere, sau la dejunuri cu Aristide Briand în societatea jurnaliştilor parizieni!

E de o nelimitată îndrăzneală, veselie şi putere de muncă, cu toţi anii ei înaintaţi.

Dar, tsss!... Cine poate vorbi despre anii unei femei fermecătoare?! Ea n'are decât atâţia ani, câţi se văd în aspectul său de toate zilele. Şi ea nu arată decât de 27-30 ani maximum...

După plecarea ei, Moulin Rouge va avea o nouă revistă de sfârşit de vară:

„Montmartre-an-nud".

Acest nume, desigur, obligă: revista nu poate duce lipsă de pulpe şi de sânuri desgolite!

Asemeni „titluri goale" domină actualmente toate scenele de vară ale Parisului. „Nudul" se prezintă în toate combinaţiile posibile:

Moulin-Bleu are revista **„Tout-a-fait nud... Madame ?"...**

La Concert-Mayot, la Buff-Parizien, etc. se joacă: — No, no, Nannette, — „Trei fete în pielea goală", etc...

Peste tot — despuiere absolută... De altfel, când la umbră avem 30 de grade Reaumur, desgolirea e totuş explicabilă.

UN RAPIN

Paris.

A apărut

„Lectura" No. 83

— Floarea literaturilor străine —

„Sclava neagră"

de **HALID ZIA**

Trad. de N. BATZARIA

Lei 4.— Scrierea completă

La chioşcari şi librari

A APARUT:

BIBLIOTECA „DIMINEAŢA"

Familia LOWTON

de H. SANIELEVICI

NUMARUL 66 — PREŢUL 6 LEI

CĂRȚI ȘI REVISTE

Cântarea spiritului

Manuel Galvez, scriitorul argentinian care ne-a dat câteva tablouri minunate ale țării sale, a publicat de curând un roman de analiză psihologică, care studiază problema artistică într'o intimă dar parțială legătură cu dragostea „El Cantico Espiritual". Un tânăr din clasa de sus din Buenos-Ayres s'a însurat cu o fată de condiție modestă, fiica unui artist italian care l-a ajutat să-și desvăluie vocațiunea de sculptor. Indemnat de socrul și de nevasta lui, el se inițiază în arta modelajului urmând procedeul impersonal academic. Dar tânărul nostru vine la Paris, vede operele lui Rodin, ascultă muzica lui Debussy, citește literatura modernă, și înțelegând falsitatea idealului academic, se consacră înfăptuirii unei sculpturi impresioniste, numai sensație, nuanță, spiritualitate, care i se pare că e arta supremă. Firește, ai lui se scandalizează și nevastă-sa se îndepărtează tot mai mult de dânsul. O clipă el se simte singur. Dar în mijlocul bogatei colonii argentiniene întâlnește o femeie inteligentă și frumoasă, care-l înțelege și-l stimulează; e căsătorită cu un om ridicul, și n'are copii. Incântat, el o caută și încearcă pentru ea o dragoste platonică, imaterială: e inspiratoarea lui, și s'o iubească sensual ar însemna să-și ucidă idealul. Câteodată totuș, instinctul lui de bărbat îl copleșește pentru o clipă, dar se stăpânește numaidecât și se mulțumește să-și sărute iubita pe frunte. In sfârșit, aflând că nevastă-sa pe care aproape a părăsit-o, îl înșeală, simte clătinându-i-se hotărîrea de-a rămânea curat. Și într'o zi, în intimitatea atelierului lui, simțind că femeia iubită se pierde, încearcă s'o sărute pe gură. Dar de-odată se ridică tremurând: *Cântarea spiritului*, murmură el. A găsit titlul unui monument alegoric în care vor figura marile spirite ale umanității și care va fi capod'opera lui.

Ca toate lucrările lui Galvez, și cartea aceasta e bine închegată, frumos compusă, suficient desvoltată, scrisă cu generozitate și curgător. Dar cazul pe care ni-l descrie nu ne poate convinge. Pasiunea aceasta a tânărului sculptor, de-un romantism atât de ascuțit încât îl face să renunțe la dragostea întreagă, în numele unei incompatibilități problematice — abținerea aceasta a femeii care pentru a rămânea credincioasă ideilor sale artistice, ucide intr'însa sentimentul și-și distruge fericirea, atitudinea aceasta a amantei care nu-și iubește bărbatul și nu are prejudecăți religioase, dar se ferește să iasă din platonism: toate astea, simțim că nu pot fi adevărate. Cât despre ideile pe cari autorul le predică în cursul povestirii, ne conving cu-atât mai puțin.

Arta aceasta impresionistă care se inspiră din literatură, din muzică și care disprețuiește linia necăutând decât modelarea expresivă, uneori haotică, poate fi oare socotită ca o culme a sculpturii? Artiștii de azi, cari caută mai ales construcția, și soliditatea, contrazic această ipoteză. Dragostea aceasta imaterială, incomplectă și prin urmare maladivă și enervantă, să fie oare indispensabilă artistului creator? Credem dimpotrivă că în bucuria dragostei integrale, artistul poate să-și desvolte mai bine imboldul lăuntric, căci, orice s'ar spune, sensualitatea rămâne unul din cele mai mari stimulente ale vieții. Analiza psihologică care ocupă mai multe capitole e condusă cu îndemânare, cu pătrundere, și cu minuțiozitate, dar ea nu depășește domeniul sentimentelor și ideilor pe cari le explorează Paul Bourget.

Cred, afirmă Francisco Contreras în „Mercure de France", că Galvez a pornit pe drum greșit. Iată de ce am dori să-l vedem revenind la forma primelor sale lucrări, aceea care i-a permis să dea la iveală opere cari vor rămânea — ca „La Maestra Normal" sau ca „In umbra schitului"...

Un roman al Sovietelor

Un tânăr scrtiior din Moscova, Leonid Leonof, a publicat un roman în cea mai pură tradiție a romancierilor ruși, care se zice că a avut un mare succes. Este romanul războiului dintre clasele sociale ale Rusiei și se intitulează: „Bursucii" (Barsouky), iar în traducerea germană se intitulează: „Țăranii din Wory". Leonid Leonof descrie, cu amploarea, vigoarea și simplitatea care amintesc pe Tolstoi, viața țăranilor dintr'un sat rus, în timpul primului pătrar al secolului nostru, și în special în timpul răsboiului și revoluției. Doi frați, Semen și Pavel, au fost duși de mici la Moscova; Semen se însoară și se reîntoarce în sat, Pavel rămâne în oraș ca lucrător într'o uzină, fiind trimis în cele din urmă, în calitate de comisar al poporului, să reprime mișcarea de revoltă a țăranilor din satul lui de origină, cari n'au înțeles temeiurile regimului nou și cari se află refugiați într'o pădure, trăind aci ca bursucii, ceeace justifică titlul lucrării. Șeful țăranilor revoltați este, natural, Semen, fratele lui Pavel, pe care femeea sa l'a urmat, în costum bărbătesc, în pădurea în care s'au încazarmat.

In acest cadru, întrucâtva romantic, autorul a grupat o întreagă serie de caractere, care se reliefează prin particularitățile lor distincte. Este cel dintâi roman, dela revoluție și până azi, care întrunește calități literare de prim ordin.

Folclor tutovean

Revista „Țara de jos" își continuă cu avânt tinerese apariția. In ultimul număr colaborează: G. Nichita, G. M. Vlădescu, Tutoveanu, Cardaș, Stamatiad, Botez, Papadopol, Băcilă, ș. a.

Sterian Dumbravă găsește cuvinte călduroase și aprecieri deși incomplecte totuș judicioase, despre romanul lui Ionel Teodoreanu „La Medeleni". Nu pricepem însă o contrazicere. La pagina 176 citim: „...de astă dată pe d. Teodoreanu nu-l mai preocupă atât de mult avântul formei, cât mai ales concentrarea acțiunii, analiza fondului." Iar la 177: „Deși s'ar părea că în noul său volum d. Teodoreanu s'a concentrat mui ales asupra analizei fondului, totuș aceea ce constituie marele farmec al acestui volum este aceiași măestrie a formei..."

O imagine frumoasă și-o versificație corectă găsim în ultimele strofe ale poeziei d-rei Virginia Gheorghiu. „Singură":

...păsărelelor din crâng...
Le voiu spune tot aleanul,
Să te afle, să te știe,
Când îi mai dădea pe-aice,
Ca pe-un fulg de păpădie

Să te ia la goană-afară,
Să te certe 'n graiul lor
Pentru vină de uitare
Și păcat de vrăjitor.

„Strigăturile la joc" pe cari le-a cules V. Ghebac, sunt creațiuni caracteristice de folclor tutovean, și minunate perle ale geniului popular:

Fă, vecino,
Fă, creștino,
Ține-ți bărbățelul bine
Nu cumva să-l scapi la mine,
Că sânt femeie miloasă
Și de mână-l trag în casă

Vecina de lângă casă
Niciodată nu te lasă;
Când ți-i inima mai rea
Ea te scapă de belea.

Asear' am fost pe la tine
C'o păpușă de smochine,
Greșii calea, vai de mine,
Nimerii la altă casă
Cu nevasta mai frumoasă
Și bărbatul nătărău,
C'acolo mă trag și eu!
Când am vrut să viu la tine,
Era întuneric bine,
Greșii calea vai de mine;
Nimerii printre urzici,
Mi-a făcut pielea beșici.
Când a fost la sărutat
Nu puteam de scărpinat.

De ți-i bărbatul urit
Leagă-i un curmei de gât
Și-l scoate Joia la târg,
Și strigă în gura mare:
Hai la bărbat de vânzare,
Cinci parale și-o para
Și mă scapă de belea.

De ți-i bărbatul urit
Ia țărna dela mormânt
Și-i presară 'n așternut,
Să se scoale surd și mut,
Iar la ca,, să-i pui dovleac
Ca să nu mai aibă leac,
La picioare ițele
Să-i ia dracu' minții.

Viața lui Dostoiewsky

„O carte plină de adevăr" spune André Suarès în frumoasa prefață pe care o scrie pentru volumul „Viața lui Dostoiewsky de fiica lui". Aceasta e într'adevăr impresia care rămâne după lectură, și aceasta îi dă atâta interes lucrării, în deosebi în partea a doua, când Aimée Dostoiewsky ne povestește ceeace a văzut și ceeace a simțit în mod direct în apropierea acestui geniu întunecat.

In primele capitole cugetarea lui Dostoiewsky e mai mult evocată în cadrul tradițiilor familiare, decât adâncită. Amănuntele pe cari le aduce sunt foarte numeroase și foarte semmnificative. Ce de fapte tragice în adolescența acestui scriitor! Și toate sunt minunat simțite și povestite de fiica lui. Iată de pildă cum ni se descrie moartea tatălui lui Dostoiewsky.

Era un alcoolic, un om brutal cu servitorii săi. Intr'o zi pleacă din Dorovoie pentru a vizita o altă proprietate numită Cermașnia. Nu s'a mai întors. A fost găsit la jumătatea drumului, sufocat sub pernele trăsurii sale. Vizitiul dispăruse cu caii. Câțiva țărani din sat au dispărut și ei tot atunci. O crimă din răzbunare.

Aflând de moartea tatălui său, Dostoiewsky avu prima criză de epilepsie.

„Mi s'a părut întotdeauna, spune d-șoara Dostoiewsky, că autorul „Idiotului" s'a gândit la tatăl său atunci când a creiat tipul bătrânului Karamazow... Cred că nu e numai o simplă coincidență că Dostoiewsky dă numele de „Cermașnia" satului în care-l trimite bătrânul Karamazow pe fiul său Ivan, în ajunul morții sale. Și cred mai cu seamă că după o tradiție de familie, tatăl meu s'a zugrăvit pe el însuși sub trăsăturile lui Ivan Karamazow. De bună seamă că toată viața lui, Dostoiewsky a fost urmărit de spectrul însângerat al tatălui său, și l-a analizat minuțios în propriile sale acte, temându-se să nu fi moștenit viciile acestuia..."

Dar iată o altă dramă:

Sora lui Dostoiewsky se căsătorise cu un om foarte bogat care murind îi lăsase venitul câtorva rânduri de case din Moscova. Ea deveni foarte sgârcită, trăia singură, fără foc și deabia se hrănia. Portarul ei, ajutat de-un vagabond o gâtui ca să-i fure banii.

Dostoiewsky avea pe-atunci douăzeci de ani. El își dete seama că alcoolismul tatălui său îi distruge familia: unul din nepoții săi e idiot, un altul e paralizat. Pentru ca să uite, își risipește întreaga moștenire. Greutățile și umilințele se succed apoi la editori. Trăiește în mizerie și îndură cele mai mari torturi fizice și morale.

Apoi ocna siberiană după conjurația lui Petracewsky, „Casa morților", a cărei atmosferă apăsătoare trebuia să se adauge la groaza unei eredități morbide, pe care o transpusese în „Bieții oameni" „Umiliți și ofensați", „Posedații", „Crimă și pedeapsă", — toate aceste opere străluminate de o zi mohorită și îmbâcsite cu ființe vicioase convulsive, ticăloase.

In cartea aceasta remarcabilă, a d-șoarei Dostoiewsky, — spune Léon Deffoux — observațiunile, ipotezele chiar, nu se depărtează niciodată de caracterul operei și de viața marelui romancier. Toate amănuntele contribuie la reconstituirea acestui ansamblu halucinant care a fost existența aceasta străbătută de suggestii bolnave, de coșmarul ocnei și de neliniștea crizelor de epilepsie, — viața unui mare mistic, dominat de geniul literar și împăcat prin credința religioasă.

La centenarul călătoriei lui Dinicu Golescu

Sub acest titlu, poetul Perpessicius transcrie în ultimul număr al „Universului literar" rânduri de pioasă evocare a memoriei logofătului Dinicu Golescu.

Un călător atent la toate curiozitățile europenești din epoca sa la tot ceeace era așa de deosebit de ce lăsase în patrie, o judecată urmărind cu vigoare deosebirile, căutând să cuvinteze, neincetat, pentru stările din țară și pentru pildele de peste graniță, un suflet generos, cum numai un pocăit întors din drumul greșit al orientalismului putea să fie, o minte limpede, capabilă să organizeze vastul material pe care călătoria îl acumulează ,zidindu-l pe bara de oțel a iubirii de patrie, — și nu e mai impresionant imn al iubirii de patrie decât leit-motivul gândului la țara lui, din însemnările lui Dinicu Golescu, — iată atâtea însușiri pentru cari marele logofăt merită epitetul de „întâiul Român modern"", cum îl numește Pompiliu Eliade în lucrarea sa franceză din 1905.

Logofătul Dinicu Golescu, spune redactorul „Universului literar", cu toate criticele și cuvântările defavorabile pentru patria sa, n'a căutat decât îndreptarea, — și îndreptarea i se datorește în mare parte și lui... Mai presus de toate însemnarea călătoriei alcătuită acum un veac, este o carte de actualitate — și evident nu prin latura ei documentară cât prin acele însușiri pururi actuale ale artei. Carte de nemiloasă critică socială, memorial al unui suflet virgin, în care impresiile stau incrustate cu aderența fildeșului în abanos, tezaur de curiozități ale unei limbi literare nescoasă pe drumurile apusului, muzeu pitoresc al unui arhaism la răscruce, ciudat aliaj de antic și modern.. „Insemnarea călătoriei" logofătul Dinicu Golescu, este sortită unei tinereți permanente. Pentrucă permanent și tânăr a fost de când lumea ceeace a pornit din inimă...

REGIS GIGNOUX

Răzbunarea lui Holofern

In Bethulia, moartea lui Holofern era sărbătorită în fiecare zi. Ozias, guvernatorul orașului, prezida banchetele și parada. Armata lui Holofern fusese nimicită, și pe câmpia măcelului, rămăsese încă destul vin pentru a asigura beția patriotică.

Iudita, reclamată de mulțime a trebuit să ia parte la toate banchetele. Dar la al șeaizecișipatrulea, când levitul Chabri anunță sosirea apropiată a marelui preot din Ierusalim, ea se ridică dela masă și plecă. Comesenii se ridicară în picioare și-i sărutară poalele mantalei.

In piață, Iudita avu o amețeală; duse mâna la fruntea înfierbântată, își desfăcu gulerul tunicii pentru a scăpa de apăsarea aceea neînțeleasă, care-i oprise ritmul pieptului. Iși șterse ochii cari i se împăianjeniseră. Dar, ca să poată s'o pornească mai departe, trebui să se razime de brațul servitoarei și să-i dea să ducă ea coroana de aur pe care guvernatorul o dăruise liberatoarei.

In jurul Bethuliei câmpia era nemișcată. Nu se vedeau în zare decât vulturii sburând din ce în ce mai apăsător.

Iudita fu scuturată de un fior. Voia să intre la dânsa și mergea pe lângă marginea zidului. Aproape de poarta cea mare, fu oprită de o gloată de soldați și de copii. Soldații o recunoscură și se 'ndepărtară respectuoși. Copiii o luară la fugă...

Atunci, în nisipul strivit sub picioare, ea văzu capul lui Holofern, care căzuse de pe zidul unde fusese țintuit; pe jumătate mâncat de corbi și de viermi, nu mai era decât o țeastă albicioasă și vânătă.

Iuditei i se făcu greață; se dădu un pas înapoi, vru să se întoarcă. Dar simți împrăștiindu-i-se în tot trupul greutatea fierbinte care-i apăsa fruntea; leșină...

Când își reveni în fire, în camera întunecoasă, ea-și cuprinse pieptul cu mâinile, fără să poată totuș să respire în voie. Iși sfâșie cămașa pentru a desveli arsurile cari renășteau. Iar când fu goală, se aruncă în neștire pe pat, se svârcoli în așternut, își acoperi capul... Nebună de groază, îl aștepta, cum îl așteptase și în noaptea trecută, când a ieșit să-și concedieze garda.

Va reveni, cum a mai revenit, brutal, și cald, feroce și copilăros... Va lua cupa de aur cu un surâs de urias domesticit; apoi va 'nainta, va ridica tremurând cuvertura, o va cuprinde pe frumoasa Evreică, la început cu patimă aprinsă și făr'a cuteza să se uite 'n ochii ei... Apoi, forța i se va îngreuia, gura va căuta gura, și într'o explozie de bucurie și de durere, de orgoliu și de rușine, o va copleși...

In sfârșit, în imensa tăcere a nopții, sălbatecul va redeveni cuminte ca un copil... Va adormi cu brațul stâng încolăcit în jurul trupului posedat, cu brațul drept svârlit pe pat, cu arătătorul întins, ca pentru a indica în colțul cortului, locul paloșului...

Holofern revenise. Sângele lui se redeștepta în pântecele văduvei. Acuma Iudita nu se mai putea îndoi. Copilul uriașului Asirian prinsese viață într'însa, și cea dintâi tresărire a acestei existențe odioase, trezea în toate mădularele mamei, din tălpi și până 'n vârful unghiilor dela mâini, un fior delicios și în acelaș timp desgustător...

Intinsă 'n patul ei, cu pulpele desfăcute, Iudita se supuse răzbunării lui Holofern...

In românește de: H. BLĂZIAN

„Rasputin și Rusia"

(**Rasputin und Russland**, von **Boris Almasoff**, mit siebzehn Abbildungen. Amalthea Verlag. Ziirich-**Wien**-Leipzig.)

Cartea d-lui Boris Almazoff, basarabean din Chișinău și unul dintre cei mai expeditivi ziariști din Petersburg, înainte de 1914, nu este o istorie și nu este un roman. Titlul pare teoretic, vestește parcă analize de situații politice și geneze de oameni, de idei și de curente. *„Rasputin și Rusia"*. Dar nu este o interpretare istorică, așa cum au încercat-o acum câțiva ani și mereu este încercată de diplomații occidentali, martori ai prăbușirii, și martori ai prologului care este și un epilog al sistemului țarist în măcinare de sine, și nu este nici o interpretare psihologică așa cum a încercat-o cu finețe îndeosebi Zenaida Hippius. Nici biografie nu este. Eroul — Rasputin — adesea lipsește din scenă, și dimpotrivă se încadrează biografia scurtă, deși cu amănunt anecdotic, a cutărui sau cutărui personaj, doamnă de onoar, satelit, client, dușman și chiar străin. Ar fi deci o scriere descusută și fragmentară, dacă nu s'ar ivi pretutindeni unitar acel element de extralogic, fatumul istoriei, căci este un expozeu precipitat al evenimentelor dinainte de revoluție, și care în mare parte o provoacă, este reportaj și ziar.

Documentul stă crud, aproape brutal. Stilul fără meșteșug și fără farmec, nu-l câștigă decât atunci când este mai rece, în relatarea de conversații, de intrigi și de rapoarte. Faptele câteodată se repetă: pe măsură ce se încaeră și încalecă evenimentele, clasarea lor se încâlcește, convingător. Totul are gustul imediat și urât al vieții, totul este văzut de aproape, însemnat febril, fără alegere parcă. Distanță nu este decât mulțumită rapacității în căutarea și expunerea impersonală a faptelor. Rasputin este o figură antipatică și lipsită de orice măreție, și autorul știe să redea aceasta fără să insiste, și chiar știe să-l zugrăvească netendențios, într'un cerc intim al unei cântărețe la care îl întâlnește, și unde „făcătorul de minuni", gelos ca un copil și ridicol, se ia la întrecere cu Sașa Orlow, un dansator al baletului imperial, și vrând să joace la fel cu acesta pe o mescioară, cade greoiu, beat, în spaima tuturora. Dar cu toată uscățimea, interesul crește biciuit, deși nu se face nicăieri apel la viața de desfrâu exotic a celui care a fost botezat stareț de către partizanii săi. Interesul este susținut de însăși tragicul epocei, și totuși, fiindcă este văzută din vecinătate adevărată, meschinătatea este desgolită fără crutare, într'atâta că întâmplările toate par epizoadele unui roman senzațional de cinematograf, făcut să ispitească pe un regisor care ar lucra, așa cum se spune că se lucrează acum în Germania, la un film cu Konrad Veidt.

Cartea lui Almazoff nu este și nu vrea să fie decât jurnalism harnic și cinstit. Rasputin nu a fost nici preot, nici călugăr, și nici Rasputin nu-l chiamă. El este al treilea copil al unui grăjdar de poștă, Eftimy Wilkin, argat bețiv care își chinuia nevasta și copiii. Odată, beat turtă, i se fură din șleau un cal de poștă, este dat în judecată, închis, iar când iese din pușcărie, nemai având nimic și nici un rost, Eftimy se duce cu ai săi în gubernia Tobolskului, unde tocmai se împărțea coloniștilor pământ. Aci locuitorii îi spun „Eftimy dela locurile cele noui", pe scurt „Nowych", și el își primește porecla, se obișnuește cu ea, își uită numele cel vechiu și ca Eftimy Nowych, cu nume nou și om nou, se face gospodar cinstit în tot satul, și este pus epitrop. Dar nenorocirile reîncep, nevasta îi moare, fata se îneacă spălând în părău, și el cade iar în darul beției, pierde tot, și mai rău, ca oricând, fură pe vecini. Țăranii satului său, Pokrowskoje, îl bat ca pedeapsă măr și Eftimy moare în spital, unde îl duce fiul său Grigore, care îndată își pierde urma.

Când după ani de zile, Grigore Wilkin sau Nowych, acum Grigorie Rasputin, cu numele scornit de el, se întoarce la Pokrowskoje, nimeni nu-l recunoaște, și nimeni nu bănuie al cui fecior este. Aci el trăiește harnic și obscur până este descoperit de preotul Wostrogov, preot cu oarecare vază în cercurile monarhiste, care într'o călătorie de propagandă ajunge și în satul pierdut, și se ciocnește cu el. Grișa îl înfruntă cu întrebări sediționase cucerindu-și toate simpatiile satului, iar propagandistul antiguvernamental și de dezordine rămâne singur. Dar întors, preotul istorisește la centru întâmplarea, propune monarhiștilor să-și aleagă propagandiști deadreptul din popor, iar cercurile de sus, mai ales saloanele feministe, al baroanei Ignatew în întâiul rând, cel mai intrigant și turbure salon, arătând interes pentru țăranul cel straniu și necioplit, Wostrogow hotărăște să-l aducă, gândind să se ridice prin el. Așa intră Rasputin în viața Rusiei .

Admiratorii și desfrâul se grupează, pretextând misticism. El, Rasputin, este un om unic și mărunt, el nu este un factor, ci un prilej, exponentul întâmplător al putreziciunii claselor de sus rusești. El nu le înrâurește, ci este creat de ele, ca o necesitate. Minunile sale sunt farsă. Wostrogow care mai târziu încearcă zadarnic să-l demaschezе, este acel care în parte îi sugerează întâia minune In salonul Ignatew, Rasputin taie, fără să fie văzut, un nud cu briceagul, apoi face în văzul tuturor semnul crucii peste tablou, și ceilalți cred că binecuvântarea sa a spart tabloul „imoral". Ei vor să creadă, vor să-l aduleze, și el caută să se potrivească lor. Vor să fie uimiți, stăpâniți, el le povestește basme pentru copilași, cu o voce de inspirat. Câteva au și fost publicate: admiratorii vrând să vadă tâlc, tălmăceau și răstălmăceau. Așa era toată atmosfera curții Abia urcat pe tron, Nicolae al II-lea, își făcuse o curte de magicieni, teosofi și ocultiști mai ales, și faimoși și obscuri. Țarul și Țarina se închiseseră de mult într'un cerc de vrăjitori și de spiritiști, chemând câteodată și așa zise celebrități străine, pe Papusse și pe alții. Protestul nu venise decât din grupul marelui duce Nicolae Nicolaievci, și în această atmosferă de-o parte Rasputin face stăruitor și până la ridicol pe profetul.

Dar adevărata „rasputinadă" orgiile și uriașa influență politică, nu încep decât după surghiunirea sa la Pokrowskoje. Din uitarea în care stă să se înglodeze aci, el nu este scos decât mulțumită atentatului făcut împotriva sa, la a cărui înscenare a lucrat camarila și în deosebi, Anna Vymbova, doamnă de onoare. Atunci abia, după rechemare, Țareviciul nu se mai poate lipsi de el, apoi nici Țarina și treptat nici Țarul. Atunci abia începe, desgolită până la fund și plină de meschinărie, prăpastia.

Intrigile de simplă coterie, al căror purtător de cuvânt, este, nu mai ajung. Rasputin își face miniștri după indicațiile cercurilor sale. Cele ce-i spune Max Horowitz privitor la pacea separată cu Germania el le repetă „mistic" țarului. Și mereu îi spune că: „atunci când nu voiu mai fi eu, nici tu nu vei mai fi": Rasputin se simte exponentul, procedează în consecință, și mereu stă înconjurat de poliție secretă. Pe oameni și-i alege în felul său. Pe A. Chwostow, în mare ținută, îl pune să cânte în cor împreună cu țiganii, într'un varieteu, căci nu-i place în deajuns corul; și încântat de el și mulțumit, face să fie numit chiar peste două zile ministru de interne. Pe Stürmer, care funcționar pe vremuri la ministerul de interne, fusese dat afară cu scandal, fiindcă în numele ministerului pusese impozite ilegale asupra țăranilor și încasa el tot ca să-și refacă situația la propria sa moșie, Rasputin îl face prim-ministru, iar Dobrowlsky, ministrul de justiție, face orice fiindcă este jucător de cărți și din pricina patimii sale este în mâinile unui samsar, secretar al „făcătorului de minuni", care face și desface miniștrii.

In toată această frescă murdară de coșmar, singur Vladimir Purișchiewici, membru al Dumei, și cel mai activ dintre omorâtorii lui Rasputin, este o figură mai îmbucurătoare, iar dintre cei mai lipsiți de vlagă și mai adulatori sunt câțiva membrii ai sinodului. Totul este mărunt, totul nedemn, totul este desagregare, și povestea lui Rasputin este însăș istoria desagregării în care măreț, dar și absurd, nu este decât mașina pneumatică a fatumului.

ST. N.

INSEMNĂRI

„Chat Noir“ şi literatura

Intr'o după masă de Martie 1904, s'a vândut la Hôtel Drouet, un mobilier istoric, mobilierul lui Chat Noir. Cabaretul fusese închis cu câteva luni mai înainte. Dar se putea citi încă pe faţada clădirii această inscripţie: „Trecătorule, modernizează-te!“ care amintea populaţiunii ambiţiunile fundatorului şi ruptura sa cu Academia, păstrătoare a tradiţiunilor. Dar Chat Noir n'a înmormântat Academia, cum credea Rodolphe Salis, fundatorul cabaretului. Iată, printr'un ciudat joc al soartei, că un membru autentic al ilustrei companii, un vechiu tovarăş al lui Salis, un vechiu poet „de la Butte“, Maurice Donnay, astăzi membru al Academiei franceze, într'o carte vie, spirituală şi gingaşă, evocă amintirea lui Chat Noir, reînviind analele uitate şi chipurile, în mare număr dispărute.

In 1881 deschise Rodolphe Salis, la Montmartre, la numărul 8 al bulevardului Rochechouart cabaretul care se făcu repede cunoscut. Avusese un fel de deschidere, cu mai multe grupuri de poeţi, care se numeau: Clubul Hidropaţilor, Clubul Hirsuţilor, pe care le prezida Périgour din Emile Goudeau. „Emile Goudeau, scrie Maurice Donnay, inventase modernismul şi cultiva parisianismul, care este o invenţie a provinciei, un fel exagerat de a fi parisian. S'a spus adeseori: când Parisianul se înduioşează, se îmblânzeşte — provincialul care vrea să fie parizian, pălăvrăgeşte ironic; când adevăratul Parisian se arată încrezut, provincialul care vrea să fie parisian devine sceptic. Nu trebuie însă să ne întristăm, nu e nimic tragic.

Din bulevardul Rochechouart, Chat Noir, în plin succes, se mută în „hotelul“ din strada Victor-Massé, unde se afla „un perron des Suisses“, o sală François-Villon, o sală des Gardes, o mare scară de onoare, o sală de consiliu, o sală de sărbătoriri, o lojă a preşedintelui Republicei (pe atunci, Jules Grévy) şi un tron relicvar. Se începuse, în noua locuinţă, să se dea mici piese cu mutre chinezeşti. Intr'o seară, pe când Jules Jouy cânta „Les Sergots“, Henri Rivière avu ideea să ilustreze cântecul camaradului său făcând să treacă înapoia unui şervet alb, întins ca un ecran luminos, mici personagii de carton. Teatrul de umbre fu creat. El cunoscu succesul său dintâi şi cel mai durabil, cu „Epopée“ de Caran d'Ache. Henri Rivière aşezase arta umbrei chinezeşti pe o treaptă neîntrecută de atunci. Intr'un metru patrat de pânză luminoasă el alcătuia cele mai minunate peisagii. Pictor şi poet, el a fost deasemenea fizician, chimist, mecanic şi mai ales inginer maşinist; prin aceste diferite daruri suntem siliţi să-l comparăm cu marii artişti ai Renaşterei.

In jurnalul publicat sub auspiciile cabaretului şi botezat de el, publică Maurice Donnay cel dintâi sonet, imprimat pe cea din urmă pagină, deasupra unei reclame pentru bretele. După puţin timp, viitorul academician fu atras către „chansonniers“, nouii lui amici, spre a debuta într'o repetiţie generală. El recită aci „Le Qatorze Juillet“:

...Tu riais ton rire sonore
Qui faisait rire les échos,
Et, dans tes fins cheveux d'aurore,
Tu mettais des coquelicots
Rouges, des marguerites blanches
Entremêlés de bleuets bleus.
Et moi je baisais tes mains blanches,
Ta lèvre rouge et tes yeux bleus .

Jules Lemaître făcu o dare de seamă a acestei repetiţii generale în foiletonul său din „Les Débats“. El compara pe Maurice Donnay cu un mandarin anamit şi făcea cunoscut cititorilor săi că acesta avea păr albastru: începea celebritatea. Lemaitre venea adesea să ia masa la Salis şi prietenii lui. Intr'o seară, Paul Verlaine veni şi se aşeză deasemenea la masa cântăreţilor. Mâncă foarte puţin, explicând că, abuzul aperitivului nu deschide apetitul, ci-l închide. Vorbea despre simbolişti, pe care-i numea cimbolişti „din cauză — adăuga el — că fac prea mult sgomot“.

Anecdotele, spuse cu o vervă sensibilă, precizau atitudini şi dădeau expresie figurilor. Graţie prezentei cărţi a lui Maurice Donnay, Chat Noir se fixează într'o pagină a spiritului francez. Căci spiritul dela Chat Noir, n'a fost numai spiritul parisian din Montmartre, ci spiritul francez întreg din Parisul anilor 1880—1890. Spiritul acesta, zis al lui Chat Noir, venea din toate colţurile Franţei: din toate provinciile, din toate curentele, din toate mediurile: din Périgord, cu Emile Goudeau; din Normandia şi din şcoala de farmacie, cu Alphonse Allais; din Provenţa şi din şcoala de mine, cu Alfred Capus; din Helada, cu Jean Moréas; el venea încă din Palais, cu Felix Decori. Edmond Haraucourt era redactor în ministerul comerţului; Albert Samain, amploiat în prefectura Seinel; Georges d'Esparbes, la compania de omnibuze; Maurice Vaucaire, la Compania de drumuri de fier dinSud... Maurice Donnay, singur, venea dela şcoala centrală.

Duşmanul poporului

Nu este vorba de piesa cu acelaş nume a marelui dramaturg nordic. Henric Ibsen; cele ce urmează s'au întâmplat în oraşul Gratz.

Duşmanul poporului, pentru creştinii sociali din Viena este „l'enfant terrible“ al partidului catolic austriac, Mgr. Johann Ude, prelat roman şi profesor la Universitatea din Gratz. Savant foarte stimat şi predicator popular de mare elocvenţă, Mgr. Ude a avut curajul şi imprudenţa să pornească răsboiu asupra aceeace el numeşte „corupţie morală“ în mediul politic austriac şi, ca manieră mai generală, în contra spiritului partidului, pe care-l găseşte puţin conciliabil cu caritatea creştină şi învăţătura evanghelică.

Curios personaj acest Don Quijotte în sutană. Vegetarian strict, adversar hotărît al alcoolului şi tutunului, el a făcut a 52-a ascensiune a Muntelui Alb (Mont-Blanc) în sandale, fără călăuză şi fără antrenament. Este un om al naturei, care propovădueşte întoarcerea la natură. Niciodată n'a consimţit să fie înscris în listele partidului creştin-social şi organizează conferinţe populare, în care denunţă călcarea datoriei a unor oameni politici cunoscuţi, fie că sunt sau nu catolici. El învinueşte pe aceşti oameni politici de participarea la afacerile financiare; el acuză partidul catolic, care este la putere, că propagă antisemitismul, războiul religios, într'un cuvânt: numai *ură* în loc de *dragoste*. Incă de multă vreme ziarele îl numesc „Savonarola din Gratz.“

Cel mai vechi ziarist italian

Cel mai vechi ziarist italian este Luca Assarino care, născut din părinţi genovezi în 1602 în Brazilia şi întors la Genova după un exil în Corsica, întemeie la 21 Aprilie 1646 cel dintâi ziar tipărit. Titlul — „Sincerul“ — voia să fie un întreg program.

Dar Assarino publică şi o gazetă manuscrisă, pe lângă un ziar politic secret, cu veşti provenind dela Paris. Partizan al Francezilor, ziaristul se văzu adesea nevoit să facă faţă duşmăniei susţinătorilor dominaţiei spaniole din patria sa; izbuti totuşi să-şi impună ziarul, punându-se în contact cu Curtea din Torino, cu ducesa Cristina, cu Cardinalul Mazarin şi cu Republica din Lucca.

Acest schimb de veşti nu era o afacere proastă pentru ziaristul ale cărui moravuri sunt surprinse într'o scrisoare prin care cerea Secretarului amintitei Republici, plata ostenelilor sale:

„„ar trebui ca Domnia Ta să-mi spună care'mi este răsplata, deoarece veştile mă costă riscuri şi parale, fiind copii de scrisori pe care un personagiu de frunte mi le trimete personal prin curierul Marelui Duce din Florenţa.... Dar deoarece, de sărbătorile Crăciunului e obiceiul de-a da răsplata dublă, trag nădejde acelaş lucru dela Domnia Ta şi mai sper că, după cum ţi-ai dat cuvântul, foaia secretă va fi transmisă la alţi doi Mari Duci. In afară de aceasta, gazeta mea e plină de veşti variate şi interesante, după cum va putea vedea Domnia Ta. Adăst deci fără zăbavă răsplata care, bine înţeles se plăteşte odată pe an. Sântem nevoiţi s'o cerem dela alţii, deoarece şi colaboratorii noştri au drept la un bacşiş de vrem să fim serviţi precum se cuvine“. Lesne ne închipuim cine vor fi fost aceşti colaboratori: evident curierii, cari, în schimbul unui bun bacşiş aduceau veşti însemnate, deschizând fără remuşcare corespondenţa care, ca lucrul cel mai firesc din lume, era cercetată ba uneori chiar suprimată, sau copiată, închisă la loc şi apoi expediată destinatarului.

Nu se ştie cu siguranţă când şi-a încetat apariţia „Sincerul“. Colecţia lui, păstrată în Arhiva de Stat din Genova, nu continuă după 30 Martie 1652. Sigur este însă că Assarino nu şi-a părăsit meseria. In adevăr, în 1663, el somează pe un oarecare preot Giona să suspende publicarea unei gazete scrisă de mână, căci el, Assarino, avea dela guvern exclusivitatea publicării ziarelor. Preotul îl atacă pe stradă şi, după un schimb de ocări, caută să-l rănească cu cuţitul, dar fu împiedicat de un trecător. Assarino muri la Torino în ziua de 7 Octombrie 1672, istoriograf al Curţii.

Variante ale „Mioriţei“

Numeroase variante ale frumoasei noastre balade lirice poporane a aflat d. N. Plopşor în Oltenia, pe care culegându-le şi publicându-le în No. 25—26 (1926) al revistei *Arhivele Olteniei*, — le-a împărţit în: variante poporane anterioare Mioriţei lui Alecsandri şi variante ale baladei culese de Alecsandri, astfel cum au fost răspândite de lăutari. Ne amintim că o asemenea variantă a cules din Basarabia şi d. Mihail Sadoveanu, pe care a publicat-o, acum câţiva ani, în revista *„Viaţa Românească“*. Iată o variantă de tip vechiu din colecţia d-lui N. Plopşor:

Pe-al picior de munte
Coboară oi multe,
Multe şi mărunte,
Multe şi cornute,
Mii de miorele
De-ale ocheşele,
Cu noo ciobănaşi,
Noo berbecari.
Unu a fost mai mic.
Şi iei s'a vorbit
Pe iel să-l omoare
Şi să-i ia turma.
Dar o oaie ocheşea, —
Nu ierea 'n turmă ca ia —
Ia c'a auzit
Şi c'a şi văzut
Şi ia că i-a spus
Că iei s'a vorbit
Pe iel să-l omoare
Şi să-i ia turma.
Iel că a răspuns:
— Iei m'or omorî,
Dar să mă 'ngropaţi
In târla oilor,
In jocul mieilor,
Şi la cap să'mi puie
Glugulita mea,
Semnişoru meu,
Fluieraşu meu,
Stâlpuşoru meu.
Când vântu o bate,
Flueraş că mi-o ţipa
Şi oile s'or strângea
Şi pe mine m'or plângea,
Lacrămi de sânge or vărsa.
Iar dac'ai vedea,
Surioara mea,
Iei să-i spui aşa:
Că m'am logodit
Pe-al munte vestit,
Sus pe munte 'n jos
Pe cel deal frumos;
Bacii căvălaşi
I-am avut nuntaşi,
Bacii gârbovii
Mi-au ţinut fâclii.
Cin' m'a cununat?
Lupii cântăreţii,
Urşii preoţii,
Cuci ca lăutari.
Mierle trâmbiţari.

Psihologia amorului contimporan

Cartea aceasta extrem de curioasă a fost prezentată cititorilor francezi de către Marcel Prévost şi Paul Géraldy. Leopold Stern, care e Român, dar scrie în franţuzeşte cu o uşurinţă şi cu o corectitudine de care puţini francezi ar fi capabili — după cum spune şi redactorul revistei „Candide“, — n'ar fi putut găsi o împerechiere mai potrivită.

E vorba aci de amorul, „contimporan“, şi e de ajuns să-l citeşti pe Leopold Stern pentru a băga numaidecât de seamă că acest amor „contimporan“, diferă foarte mult de dragostea aşa cum ne-o închipuiam noi înainte de război.

Leopold Stern e înzestrat cu o minunată putere de pătrundere şi cu o mare fineţă psihologică. Felul cum ne vorbeşte de ceeace au devenit astăzi concepţiile noastre despre pudoare, gelozie, despărţire, e bogat în crude adevăruri. — Dar autorul aparţine prea mult vremii sale, pentru a mai întârzia în regrete inutile.

Faptele pe cari le constată sunt deasupra oricărei discuţiuni.

Fie că o găsim mai bună, fie că o socotim mai rea vechea concepţie de dragoste, în orice caz, nu-i putem tăgădui lucrării lui Leopold Stern o reală atracţie. Cine va voi, în această materie, să cunoască adevărul, va trebui să mediteze asupra acestei „Psihologii a amorului contimporan“, — presărată cu anecdote şi care revelează câteva aforisme definitive, pe cari nu le vom mai putea uita.

Joachim Gasquet

Implinindu-se cinci ani dela moartea lui Joachim Gasquet revista „Le Feu“ consacră o fascicolă întreagă pentru evocarea memoriei poetului „Imnurilor“.

Binet-Valmer, Erlande, Quinton, Elie Faure, Marius André, ş. a., aduc elogii poetului, soldatului, bărbatului şi sufletului de bun şi incomparabil prieten care a fost autorul lui „Narcisse“, — „unul dintre cei mai buni, credincioşi şi mai generoşi copii ai Franţei.“

Gabriel Boissy notează o interesantă caracterizare a poetului:

Artă mediteraniană prin excelenţă, care adaogă celui mai aprins temperament o constantă stăpânire de sine şi impune deasupra frământării omeneşti divina inteligenţă. Artă impregnată de natură şi de ştiinţă. Poezie profundă, cu largi unduiri, cu versuri îmbelşugate şi depline, cu desfăşurări armonioase, — poezie sensuală, caldă şi filozofică în acelaş timp, care nu neglijează nici un sunet şi care tinde deşi uneori e înfrântă de ambiţia lui, să compună sinteza cântecului.

O Academie medievală în America

Activitatea intelectuală din Statele-Unite este veşnic vie şi se manifestă în domenii totdeauna noui, mai ales în ceeace priveşte studiile clasice. Astăzi 976.000 elevi şi studenţi americani din Statele Unite învaţă limba latină şi 25.000, limba greacă. Sunt cifre destul de impunătoare şi care fac să se prevadă viitorul studiilor clasice sau, în genere, viitorul culturii intelectuale în Statele Unite.

Pe de altă parte şi foarte de curând s'a întemeiat „Societatea de linguistică americană“ şi revista „Language“, a cărei animator este profesorul Roland Kent, dela Universitatea din Pensylvania. Iată, astăzi un nou grup şi o nouă revistă: „Academia medievală a Americei“ şi „Speculum“ revistă de studii medievale. Academia a fost oficial fundată la Boston, la 23 Decembrie 1925, în vederea de a dirija şi provoca cercetări, publicaţii, metode de învăţământ pentru tot ceeace priveşte, literile, artele, şiinţele şi civilizaţia Evului de mijloc. Prezidentul Academiei este savantul, destul de cunoscut, E. K. Rand, dela universitatea din Harvard. Necesitatea acestei Academii se resimţea într'adevăr în Statele-Unite. In mod practic, Academia exista de mai înainte, căci studiile medievale sunt de mult în onoare în America şi asociaţiunile clasice, arheologice şi de limbi moderne, socoteau printre membrii lor, un număr foarte mare de savanţi medievalişti. Se simţia însă nevoia de a grupa, de a coordona toate aceste activităţi în vederea unei mai bune acţiuni comune şi pentru aceasta a fost creiată Academia.

Halid Zia

Halid Zia, trece drept unul din fruntaşii prozei turceşti moderne.

Scriitor foarte fecund, nuvelist de prima forţă şi autor al mai multor romane, străbătute mai toate de un pesimizm pronunţat, Halid Zia dovedeşte în scrierile sale că e un cunoscător adânc al sufletului omenesc. Printre romanele sale cari au avut mai mult succes citām următoarele: „Catastiful unui mort“, „Nunide“ (disperata), „Ferdi & Co.“, „Cronica unei veri“, etc.

Halid Zia, prozator care n'a scris măcar un vers, a contribuit foarte mult, prin numeroasele traduceri din literatura franceză, la modernizarea, „europenizarea“ stilului turcesc, a ideilor şi a concepţiilor literare.

Una din cele mai valoroase nuvele ale sale „Sclava Neagră“ a apărut în ultimiul număr al „Lecturei“ (83).

Prin această nuvelă publicul românesc are ocazia să cunoască în puţine dar caracteristice pagini, felul interesant de a scrie a lui Halid Zia.

MARUNTE

In cursul lunei Septembrie va reapărea primul număr de după vacanţă al „Sburătorului“ cu colaborarea d-lor: Eugen Lovinescu, Ramiro Ortiz, G. Brăescu, Perpessicius, Camil Petrescu, F. Aderca, G. Nichita, Pompiliu Constantinescu şi a d-nelor: Ticu Archip, Sanda Movilă, Hortensia Papadat-Bengescu, etc.

Dintr'o regretabilă greşală de paginaţie, articolul d-lui Paul Zarifopol „Criza Stilului“ din ultimul număr (300) al „Adevĕrului Literar“, a apărut fără dedicaţia făcută de autor: **Domnului F. Aderca.**

Pentru tot ce priveşte „Adevărul *Literar* şi *Artistic*“, manuscrise, cărţi, reviste, informaţţiuni — a se adresa la redacţie numai Joi, Vineri, Sâmbătă orele 5—6.

Curiozităţi

O fabrică de... maimuţe

Numărul de persoane, care se adresează doctorului Voronoff şi aspiră la reintinerire, creşte necontenit şi ameninţă cu dispariţia acelei specii de maimuţe, cari servesc pentru operaţiile lui Voronoff. Pentru a preveni exterminarea acestor specii, un doctor veterinar rus, Tobolchin, a şi înfiinţat într'o regiune sub-tropicală din Caucaz, o grădină pentru maimuţe, unde se vor întrebuinţa toate mijloacele posibile în scopul de a spori înmulţirea acestor salvatori ai omenirii. Actualmente Tobolchin se află la Paris, unde duce tratative cu clinicele franceze în ce priveşte furnizarea de maimuţe.

Paraşute pentru aeroplane

Un inginer american a inventat o paraşută, care ajută aterizarea nu numai a aviatorilor ci şi a avioanelor. Experienţele făcute la Los-Angelos au permis aeroplanelor, stopându-şi motoarele şi desfăcând în mod automat paraşuta, să se coboare dela înălţimea de 2500 metri, fără vre-o surpriză şi fără nici un zdruncin. E de-ajuns ca un buton apăsat să producă umflarea paraşutei prevăzute cu aer comprimat, pentruca greutatea unui avion să fie susţinută în aer şi să nu se mai supună legii gravităţii.

Excursionişti burghezi

Până acum numai delegaţiile partidelor muncitoreşti erau lăsate să viziteze Rusia sovietică. Iată că în curând va sosi la Petrograd un mare vapor „Cap-Polonis“ din Argentina cu 350 de excursionişti admişi de guvernul sovietic, toţi oameni bogaţi, şi anume: consulul japonez din Argentina, ambasadorul argentinian dinn Berlin, ambasadorul grec din Argentina, câţi-va scriitori argentinieni, un pictor brazilian Garano, câţiva militari marcanţi din Brazilia şi Argentina şi o... văduvă a unuia dintre fiii împăratului Wilhelm.

Un papagal bolnav

In strada Flitstreet din Londra, într'o tavernă cu firma „Brânzetul vechi“ se află un papagal care de 40 de ani amuză publicul cu răspunsurile foarte nostime: ce crede el despre împăratul Wilhelm? Răspunsurile acestea nu sunt totdeauna numai spirituale, ci uneori şi pornografice. Acest papagal „Polly“, e succesorul unui alt „Polly“, contimporan cu Dickens şi cu Johnson, cari veneau foarte des la celebra tavernă „Brânzetul vechi“. Acum câtva timp, „Polly“ s'a îmbolnăvit, ceeace a întristat aproape întreg oraşul uriaş de pe Tamisa. Proprietarul afişează de două ori pe zi buletinele medicale privitor la starea lui Polly. Aceste buetine apar şi în jurnale. Ultimele informaţii anunţă că sănătatea papagalului se ameliorează spre marea bucurie a miilor de oameni, cari vin zilnic la tavernă. Polly e îngrijit de cei mai buni medici şi se află într'o linişte absolută, departe de lumea curioşilor săi adoratori.

Porumbei de poştă în Germania

Peste 300.000 de porumbei de poştă din Germania aparţin la circa 50.000 de proprietari. Cincisprezece societăţi se ocupă cu creşterea lor, şi un ziar zilnic apare la Berlin, ocupându-se exclusiv de această branşă.

Lupii în Rusia

Sovietul central din Moscova a decis să plătească din casieriile statului, pretutindeni în Rusia, 15 ruble pentru o lupoaică şi 5 ruble pentru fiecare pui de lup, — ucişi de amatori. Lupii se înmulţiseră în ultimii zece ani din cauză că ţăranii erau opriţi să întrebuinţeze armele de foc.

Gelozia la Berlin

Inainte de război bărbaţii din Berlin îşi tocmeau detectivi, cari erau însărcinaţi cu supravegherea soţiilor plecate la băi şi în vilegiatură. Atunci, la 5 bărbaţi geloşi au fost tot atâtea femei geloase. Acum statisticele spun că din 10 geloşi din Berlin, numai un bărbat mai tocmeşte un detectiv cu scopul de a urmări conduita nevestei. In schimb 9 din 10 geloşi sunt femeile care plătesc astăzi serviciile discrete ale detectivilor, însărcinându-i pe aceştia să le supravegheze bărbaţii rămaşi în Berlin, în serviciile de Stat sau de bancă pe timpul vacanţei de vară.

„O femeie modestă“

Judecătorul Kery din New-York a numit pe doamna D. Nans „cea mai neobicinuită femee din lume“, când a dat câştig de cauză soţului acestei femei în procesul de divorţ. La Paris d-na Nans era cea mai elegantă femeie. In fiecare an ea îşi făcea 120 de rochii, 40 de costume de dimineaţă şi 40 de toalete de seară, plus mai multe zeci de sport şi de carnaval. In fiecare iarnă îşi cumpără cel puţin 4 şube. 60 de perechi de ghete, 200 de perechi de ciorapi, cearşafuri numai de mătase a 800 dolari perechea etc., astfel că lingeria a costat anual 30.000 dolari, iar îmbrăcămintea 350 de mii de dolari, fără parfumuri şi cosmetice...

„Urmărirea“ femeilor

La Berlin şi la Paris bărbaţii salută cei dintâiu — femeile. La Londra, însă, Englezoaicele au acest privilegiu: ele salută cele dintâi sau nu salută, arătând astfel dacă bărbaţii prezintă sau nu vre-un interes pentru dânsele. La Londra nici un bărbat nu va acosta o femeie necunoscută: legile sunt foarte severe în această privinţă. Manierele bărbaţilor din Berlin cari acostează femeile, sunt de-o eleganţă desăvârşită ceeace le atenuiează fapta îndrăzneaţă. Se poate crede că *el* şi *ea* sunt cunoştinţe foarte vechi, deoarece bărbatul se pleacă mult în faţa femeii după ce-şi scoate pălăria. La Paris, însă, acostarea femeilor se face cu dezinvoltură: bărbatul o urmăreşte pretutindeni, ceasuri întregi, ca un agent de poliţie secretă, şi o aşteaptă la uşile prăvăliilor, a croitoriilor, cabinetelor dentare. Dacă femeia intră într'o cofetărie, poate fi sigură că urmăritorul ei va ocupa un loc la o măsuţă, alături de dânsa... La Roma se pare că e natural ca o femeie să fie urmărită în stradă de cinci sau şase bărbaţi în acelaş timp. Se recunoaşte atunci că are succes mare la bărbaţi. Femeia după care nu aleargă nimeni, pierde mult în ochii prietenelor şi adoratorilor ei...

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VII. — No. 302

6 LEI EXEMPLARUL IN ŢARĂ
12 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINTATE

Duminică, 19 Septembrie 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Despre Capitale

Bucureşteanul diferă de locuitorii de alte oraşe prin următoarea contradictorie trăsătură: pe deoparte nu poate suferi Bucureştiul; pe de-alta nu-l poate părăsi. Nu l'ar schimba pe nici un alt oraş din ţară, oricât ar fi acesta de superior din punctul de vedere al confortului, al esteticii sau higienii.

Explicarea nu e grea. Cât de multe şi de isbitoare ar fi inconvenientele Capitalei noastre, ea rămâne Capitală. Şi oricât pitoresc, bun gust edilitar, curăţenie de aer, comoditate materială, ar avea un oraş de provincie —, el rămâne oraş de provincie. Şi este o mare deosebire. In Capitală, omul trăieşte mai mult. In provincie, viaţa aceluiaş individ este automat încetinită. Şi nu-i un mod de a vorbi. Este un riguros şi palpabil adevăr.

Caracteristica unei Capitale nu-i atât de a servi drept local guvernului şi administraţiei centrale, cât de a fi centrul unde toate curentele converg. Acolo ştirile sosesc întâi ;de acolo pornesc toate inovaţiile. Un bucureştean este mai bine informat decât un locuitor din Bordeaux sau Montpellier, deşi Capitala noastră e mult inferioară în civilizaţie materială şi morală celor două oraşe franceze. De sigur, faptul că politica se face în metropolă, întreţine această stare de efervescenţă caracteristică ei. Dar şi contrariul poate avea loc. Un exemplu tipic îl oferă Statele-Unite. Acolo guvernul central rezidează la Washington, dar capitala adevărată e New-York. Washington, oraş mort, seamănă cu o localitate de băi în lunile când nu-i sezon. Pe când New-Yorkul pulsează de viaţă intensă, cu neîncetate diferenţe de potenţial dela om la om, cu schimburi sufleteşti inter-individuale multe şi dese. Ceeace înseamnă că aceste două elemente: reşedinţă politică a guvernului, şi convergenţă de curente sufleteşti — de obiceiu îmbinate — se pot uneori găsi disociate.

Din punct de vedere sufletesc individual, vreau să spun din punct de vedere al felului cum un individ *percepe* această realitate care se chiamă o metropolă, definiţia nu are nevoie să cuprindă decât unul singur din cele două elemente. Vom zice că este capitală acel oraş care — pentru un motiv sau altul — constituie răscrucea tuturor mişcărilor de idei. Este indiferentă *calitatea* acelor idei. Pot fi de o esenţă categoric inferioară, cum este ades cazul la Bucureşti, unde bilanţul moral al schimbului de intenţii şi conduite între oameni se încheie cu deficite mai mari ca în unele oraşe de provincie de aiurea. Ceeace importă e numai *cantitatea*. Ştirile care parvin trebuie să sosească repede, deci să se acumuleze iute, pentru ca tot iute să se grupeze în planuri şi realizări numeroase. Metropola se caracterizează prin diversitatea şi frequenţa posibilităţilor — pentru fiecare individ — de a intra în acţiune. Fără nici o figură de stil se poate spune deci că o capitală diferă de alt oraş printr'o viaţă mai puternică Sau dacă vrem să întrebuinţăm comparaţii, am spune că energia spirituală dintr'o metropolă prezintă un voltaj foarte înnalt, şi că descărcările de efluvii ale gândului sunt mai rapide şi mai înţesate.

Cum s'a ajuns la aceasta — este un întreg capitol de istorie socială vrednic de a fi scris odată. Şi unde se va ajunge cu acestea toate, — este iarăşi un capitol de „istorie viitoare" tot atâta de interesant. Lipseşte o monografie asupra acelei fiinţe vii, asupra acelei realităţi foarte specifice care se chiamă un oraş-capitală. Până atunci rămâne loc pentru câteva simple reflecţiuni.

Origina metropolelor se găseşte în inegalitatea dintre diversele categorii care compun societatea. Istoriceşte vorbind, metropola este un efect al oligarhiei, al regimului de castă. In orice societate există o tendinţă naturală a coteriilor ce se cred superioare de a monopoliza inteligenţa disponibilă. Una din manifestările cele mai tipice ale instinctului de singularizare pe care îi au aristocraţiile de pretutindeni e râvna de a acapara talentul de a gândi. Imi amintesc de societatea pariziană din secolul al 18-lea descrisă în faimosul roman al lui Laclos. Inteligenţa, dexteritatea de a traduce prompt şi eficace silogisme corecte în acţiuni reuşite, este apanajul aristocraţiei din Ile de France, interzis oricărui alt muritor al regatului. Iar în societăţile egalitare din ziua de azi lumea *„chic"* — acea aristocraţie ne-juridică ce cată în mod auto-mat să se selecteze din massă — nu urmăreşte nimic cu mai mare surescitare decât să aibă, în toate chestiunile, *„tuyaux"*-uri obţinute direct şi prompt. Aceste ştiri, după care oamenii gonesc cu lăcomie, n'au adeseori nici un raport cu interesele celui ce le vânează. Dar puţin importă. In viaţa noastră sufletească virtualităţile — chiar când sunt complect străine de biografia proprie — sunt valori preţioase. S'a zis chiar că sunt mai preţioase încă decât valorile deja realizate. Actualizarea epuizează conţinutul psihic al lucrurilor. Pe când o ideie păstrată sub forma de simplă posibilitate ne dă, prin chiar inutilitatea ei imediată, o impresie de bogăţie mentală neîndoelnică, şi o foarte certă sensaţie de „lux vital".

Această sete după un trai mai puternic, nimic nu-l poate realiza mai bine decât o organizaţie socială în clase inegal privilegiate. Inegale din punctul de vedere al timpului liber, al acelui lucru pe care Francezii îl numesc „loisirs" şi care se poate căpăta printr'o naştere ilustră ca altădată (şi chiar ca astăzi) sau mai simplu cu o solidă moştenire patrimonială.

De altfel acest fenomen curios pe care l'am numi „goană după monopolul inteligenţei disponibile" e general genului uman. Il întâlnim şi în oraşele de provincii. Decât acolo el eşuează. Aci stă toată deosebirea. Dar e fundamentală. In lucrurile sociale, totul e o problemă de succes. O anumită conduită se tentează pretutindeni. In unele locuri reuşeşte, în altele nu. Aşa, bunioară, orice marfă are tendinţa şi pretenţiunea de a servi ca monedă. Fiecare producător consideră articolul pe care îl produce el ca moneda cu care el cumpără acea marfă care este banul celorlalţi pentru ca astfel să plătească lucrurile de care va avea nevoie. Dar, dintre toate aceste veleităţi, nu isbutesc decât câteva. Iscălitura Statului, cekul, trata-deviză —, iată câştigătoarele în această întrecere după supremaţie.

Tot un fel de luptă agonistică se desfăşoară şi în fenomenul de care ne ocupăm, acel al formării metropolelor. Tendinţa formării de coterii selecte cari, mai presus de orce, urmăresc să acapareze premiciile informaţiunii de toate soiurile — se regăseşte şi în oraşele de provincie. Ba chiar acolo fenomenul e mai vizibil, căci lupta e mai exasperată. Decât ea se sfârşeşte printr'o lamentabilă nereuşită, datorită însuşi excesului de pasiune cu care este dusă. In provincie, dorinţa elitelor de a se singulariza este aşa de pătimaşe, încât se îndreptează în special către acele informaţiuni care privesc direct pe persoanele cunoscute. Şi atunci curiozitatea degenerează în cancan. Dacă însă scapă de acest punct mort, dacă setea de a şti se teoretizează aşa fel încât isvorul principal să fie lumea întreagă şi din contra chestiunile de biografie anecdotică a cunoştinţelor personale să treacă pe un plan secundar de interes, — atunci mişcarea de „metropolitanizare" reuşeşte.

In Statele-Unite — şi într'o mai mică măsură chiar în unele ţări din Europa — vedem cum capitalele înlăuntrul aceluiaş Stat se înmulţesc. America de Nord, Germania, Elveţia, au un număr destul de însemnat de capitale, de oraşe caracteristice prin acea promptitudine a tuturor acelor „funcţiuni de relaţie" pe care Germanii le numesc sintetic *„Verkehr"*: schimb de ştiri, de persoane, de concepţii, de mărfuri, de valori diverse. Se poate chiar spune că viitorul pare a pregăti o evoluţie în care fenomenul metropolismului se va generaliza, în paguba provincialismului care e menit să dispară. Şi progresele technicei materiale pe deoparte, generalizarea politeţei pe de alta, apoi, în al treilea rând, ştergerea treptată a inegalităţilor sociale sunt condiţiuni favorabile unei asemenea mişcări. Sunt şanse deci ca, în curând sau mai târziu, morfologia socială să se schimbe. Vom avea, atunci, deoparte oraşe, de alta sate, cu supresiunea acelui *tertium quid* care este oraşul de provincie, cu tot cortegiul lui de mahalagism snob şi de navrantă neputinţă.

E probabil însă că în România evoluţia va fi mai puţin uşoară. Condiţiile favorabile de care vorbeam mai sus există într'o mai mică măsură la noi. Şi apoi, între oraşele de provincie şi Bucureşti este o aşa de mare deosebire de — cum spuneam adineaori — „voltaj intelectual" încât cu greu ne putem aştepta la o „metropolitanizare" a unui mare număr de centre. Ceeace însă explică şi mai bine perversul amor al Românilor pentru Bucureşti, cu toate multele şi însemnatele sale inconveniente.

D. I. SUCHIANU

Maurice Dekobra şi un „Agent" despre străini

Ziarul parizian „L'Intransigent" a organizat o anchetă în chestiunea arzătoare : cum sunt priviţi străinii în Franţa ? Pictorul-caricaturist Henry Brock ilustrează cu mare artă răspunsurile. Primii „anchetaţi" au fost : un „Agent", adică sergent de stradă dela poarta Saint-Denis şi romancierul Maurice Dekobra, sensaţionalul autor al romanelor „cosmopolite": „Milioanele Grizeldei", „Madona vagoanelor cu Paturi" şi „Himere", care au avut cam astfel de tiraje : 310.000 exemplare, 400.000 şi 200.000 — deocamdată.

— Ce credeţi despre mişcarea contra străinilor, d-le **Agent** ?

Sergentul dela poarta Saint-Denis, netezindu-şi cu mâna stângă mustaţa-i imensă roşcată, şi agitându-şi cu mâna dreaptă bastonaşul cel alb, răspunde :

— Xenofobi ? Adică acei cari molestează pe străini? Desigur că n'au dreptate ! Străinii sunt foarte cumsecade.

— Cumsecade ?

— Sigur ! Ei vin la noi fiindcă le place Parisul, tot aşa cum şi noi ne ducem la dânşii fiindcă ne place...

— Hm....

— Tocmai. Vorbesc despre vremuri normale. Bineînţeles, astăzi toate s'au cam încurcat. Totuşi, când ne vin străinii, câştigăm : ei se mişcă, cumpără, iar noi vindem, îi servim....

— Cari sunt străinii preferaţi de dumneata ?

— Preferaţi ? Nu prefer pe nimeni: — simpatizez pe American caşi pe Italieni, Spanioli, Englezi. Dealtfel, Englezii — sunt specialitatea mea...

....Insă, bravul **Agent** n'a putut să-şi isprăvească mărturisirea, fiindcă fu nevoit să intervină contra unui automobilist, care profită de neatenţiunea acestui reprezentant al autorităţii publice şi contraveni la regulele circulaţiei.

Maurice Dekobra, la aceleaşi întrebări, răspunse :

— In Franţa nu există, în genere, vreo mişcare exnofobă, dat fiind adorarea străinilor dela noi.

Protestăm numai contra unor indivizi fără educaţie, din Colorado sau Yorkshire, care aprind ţigările cu hârtii de cinci franci, cari vă îmbrâncesc pe trotuare, ca şi cum ei s'ar afla într'o ţară cucerită. Nu ne place să vedem cum o bătrână isterică din Boston sau o nimfomană de 50 ani din Berkaley-Squire vâră negligent biletul de 1.000 franci în mâna unui dansator profesional care a dansat cu dânsa timp de o oră, foxtrotul. Când însă turiştii străini se poartă corect — cine să se gândească să-i huiduiască sau să-i scoată din autobuse ?... — Care naţiune prefer s'o văd la Paris ? — Una singură, bineînţeles: pe Hotentoţi — în afară de orice îndoială !...

Omul cu ochii de pisică

O întâmplare din tinereţe. Firele amintirii se întreţes c'o dibăcie diavolească.

La o răscruce, mi-a ieşit în cale, un om ciudat; închipuirea mea aşa vroia să-l plăzmuiască şi la asta s'a adăugat înfăţişarea şi temperamentul, speculate într'o anumită direcţie. Când i-am zărit ceafa de animal bine hrănit, am adulmecat aerul; când mi s'au întretăiat privirile, am încruntat sprâncenile cu îngrijorare şi când i-am desluşit din întuneric gura, tăiată parcă de un pumnal ştirbit, am simţit dorinţa s'o sfâşii, să înăbuş îndoielile şi desfrâul gândurilor.

Nopţile de vară, îs bune numai pentru hoinăreală şi visare. Mergi la întâmplare, cu ochii spre cerul spuzit de stele şi sufletul dus, de nu-i mai dai de urmă. Şi dintr'o glumă...

Aveam amândoi acelaş drum. Pe asfaltul poleit de lună, paşii noştri băteau aceiaşi cadenţă. Gândurile poate ne erau aceleaşi; şi următorul dialog rece, tăios şi pedant, se înfiripă ca la poruncă.

— Imi pare că vă cunosc.

— Dintr'o viaţă anterioară poate.

— Poate...

— Fiţi cu băgare de seamă să nu faceţi vre-o confuzie.

— Dece atâta prudenţă?

— Din estetism. Iţi închipui că dai peste o sfântă şi descoperi o Meduză şi cum nu bănuiesc în d-voastră însuşirile unui Perseu...

— După statură judecaţi vitejia bărbătească...! Don Quichotte...

I-am făcut semn să tacă. Nota-mi displăcea. Aş fi dorit să-i mângâi umerii ,ori să mă sprijin de ei; dar fu numai un gând fugar; în realitate urmăream un norişor de smarald, care se desprinsese din cingătoarea lunii şi plutea în neştire pe căile limpezi şi pustii.

— Ţi-e frică de un studiu mai amănunţit, ori vrei să-mi stârneşti curiozitatea?

— Eşti prea semeţ, dacă-ţi închipui că mă poţi măcar interesa.

Ochii străinului scăpărară şi c'o blândeţe ciudată, îmi atinse uşor braţul. Un fior de vânt trecu aproape neştiut...

— Bordurile pălăriei d-tale agasează. Aş dori să-ţi văd mai bine figura.

— Câştigul?

— Veşnic la câştig se gândesc femeile. Repet: aş dori să-ţi văd mai bine figura.

— Nu urca tonul, că rişti să nu vezi nimic. Roagă-te, şopteşte-mi, gândeşte numai şi dac'am să vreau... dar trebuie să vreau,... ca să-ţi dărâm o iluzie.

— Află că nu obişnuiesc să-mi fac iluzii. Nasul şi sprâncenele spun multe. Imi placi.

Izbucnii în râs.

— Şi râsul d-tale îmi place. Animal sănătos, şi fără...

— Scrupule?

— Nu; griji...

— Fără griji! Port pe umeri puhoaie de doruri şi în creier uragane de gânduri.

— Dacă te împovărează, dăruieşte-le!

— Unde-i amatorul?

Imi încătuşă braţul într'o strângere dezechilibrată.

— Spune ce-i cu tine?

— Te rog!... măsură... Intimitatea asta, scoasă aşa în vileag, jigneşte. Strânge braţul, dar nu spune nimic. Şi „tu" al d-tale, a rupt toată vraja.

— Mă iartă, dar vreau să te cunosc. M'ar interesa să-ţi aflu trecutul.

— N'am nici un trecut.

— De ce surâzi îndoielnic?

— De ce mă spionezi?

— Am eu oarecari drepturi!

De-aici încolo, cuvintele prea sărace, fură înlocuite cu gesturi convingătoare. O mână, îmi pare a mea, — se face câteodată oarecare confuzie în învălmăşeala unei hotăriri, — s'a întins să prindă o altă mână străină, şi înţelegerea fu aşa de deplină, că un şir nesfârşit de clipe, s'au scurs într'o încordare de fier. Ce-a urmat, a fost parcă un rit de duioşie şi desnădejde. Cu ochii plini de uimire cercetam noaptea şi n'o mai recunoşteam; şi privirea tovarăşului mă durea şi mă înfiora şi gura lui îmi lua răsuflarea şi braţele se încolăceau şi vroiau să sfăşie.

„Debemur morti nos nostraque".

— Vreau să trăiesc, într'adevăr.

— Numai să nu te răzgândeşti.

Acum mergeam ca mânaţi de-o vijelie, pe străzile pustii şi simţurile din noi strigau şi se contursionau în spasmuri demente; dar blânda poezie a nopţii, avu grijă să le zăvorască bine în ascunzişul lor, — cu gândul poate să le dea drumul la timp priincios.

— Dacă nu ne-am fi întâlnit!

— Viaţa n'ar mai fi avut nici un sens.

— Dar spune, ai tu suflet?

— Atât de mult, că n'am ce să fac cu el!

— Dă-mi-l mie tot.

— Hm... n'ai să-l ştii preţui,... şi-are să fie rău!..

Se făcu linişte. Cred că ne-am dat amândoi seamă, că totul nu-i decât o glumă, care trebuie să se sfârşească odată cu zorile, altfel nu ne-am fi lipit unul de altul cu atâta disperare. De mila sufletului meu, am prins a plânge şi pentru prima dată ideea sinuciderii, izbucni pe cale senzuală, ca singurul liman, unde se poate gusta fiorul unei fericiri sălbatece, de care sănătatea trupului meu avea atâta nevoie.

Fu primul pas spre prăbuşire. Bărbatul de lângă mine îl simţi, şi un surâs răutăcios i se întipări pe buze.

— E foarte prudent, să citeşti din când în când, capitolul relativ la femeie, din minunata carte a lui Manu.

— Mângâie-mă mai bine şi nu mai spune prostii.

Am râs, am mai plâns, am îngânat în gând fragmente dintr'o poemă; felinarele s'au stins, cerul a pălit ca şi chipurile noastre şi singurele puncte vii, luceafărul şi ochii celor doi călători fără căpătâi, rămaseră de strajă, să păzească o lume de vis.

— După o aşa înţelegere, nu mai există despărţire! Imi pare că te cunosc de când lumea, că paşii noştri au mers laolaltă în viaţă şi dacă cumva te-aş pierde, s'ar stinge ceva de seamă în sufletul meu.

M'am lăsat zguduită de-un hohot nervos de râs. Cu vocea scurtă, înăbuşită, i-am strigat:

— Ştii, că dacă încerci să-mi infiltrezi în sânge cele spuse şi vine o vreme în care ai să te deszici, rişti să-ţi pierzi capul?

— Nu mi-e teamă de fleacuri dintr'astea!

— Adio, cred că e mai bine pentru amândoi.

S'a petrecut atunci o scenă dureroasă. Ca o pisică mi-a sărit în spate, mi-a apucat ceafa şi şi-a înfipt în ea colţii până la sânge. Cu gura încleştată de tortură n'am putut decât să mârâi, iar capul mi-a căzut greu pe piept; şi când am deschis ochii era ziuă albă şi pe buzele bărbatului, flutura acelaş zâmbet răutăcios, surprins mai înainte.

Am ajuns acasă cu privirea tulbure şi figura descompusă. Aproape toată vremea mi-am şoptit: — trebuie să-l iubesc; cultul dragostei cred că-l săvârşeşte c'o artă minunată. Energia care zace în el şi pe care am s'o storc până la ultima picătură, are să facă din mine o femeie cu privirea ageră şi mersul sigur. Şi ce cap sănătos! Imi închipui c'ai putea s'arunci peste el un munte şi n'ai izbuti să-l zdrobeşti. Imi amintesc, că la un moment dat, am simţit chiar dorinţa să-l ciocănesc, ca să mă conving, dacă nu scoate vr'un sunet ciudat de ferărie. Era în miez de Iulie, pe-o căldură copleşitoare şi am ieşit afară, să-mi bată soarele în creştet ca să pot simţi mai adânc fiorul gândurilor, cari înfloreau în mine. Dar până a venit înserarea, câtă nelinişte, cât chin, pentru clipele scurse c'o încetineală înspăimântătoare, câte drumuri făcute în lungul şi în latul odăii, c'o regularitate matematică!... Ne-am întâlnit iarăşi şi multă vreme nu ne-am luat ochii unul de la altul, să ne scotocim statornicia simţurilor. O duioşie nespus de dulce, trăită arareori în vis, mi se furişă prin fibre şi se făcu de-odată linişte mare şi un gând se desprinse din vălmăşagul dorinţelor şi rămase statornic. Mi-am coborît pleoapele sub greutatea lui.

Doamne, dacă noaptea asta aş mai putea-o reînvia în amintire, nimic n'aş spune despre ea. Las gura să rămână mută şi să dea frâu liber închipuirii, decât s'arunce o haină sărăcăcioasă, peste noianul de simţire, deşteptat în plină înflorire.

A treia seară, ploaie, urât, vânt.

— Trebuie să ne decidem odată, să intrăm undeva; nici nu mai avem pe unde colinda.

— Eşti indispus?

— Mă doare capul.

— Pot să-ţi vin în ajutor?

— Te rog încetează cu sâcâielile.

— Ştii că-mi pot înfrânge semeţia şi deveni la porunca cea mai umilă femeie.

— Fă ce vrei! In noaptea asta trebuie să ne despărţim devreme. Am de lucru.

— Ce-am să mă fac până mâine seară?

— Ce-ai făcut până a nu mă cunoaşte!

Simţii dorinţa să bat, dar mi se făcu milă de visurile mele, întrupate într'însul.

— N'ai să pleci, până nu mărturiseşti ce s'a întâmplat cu tine. Judeci toată vremea în lipsa mea.

— Tu, să-ţi spun adevărul; eu trebue să plec într'o zi. Asta-i un lucru hotărît de mult; peste o lună, două, trei, un an... Dac'ai să-mi fii iubită cu adevărat, vreau să ştiu ce are să se întâmple cu tine în ziua când ai să rămâi singură.

— Cu ce sete am să mă sinucid atunci! Viaţa mi-a devenit de mult o povară şi n'aşteptam decât momentul prielnic. A sosit!

I-am încercuit gâtul cu braţele, mi-am trecut palmele prin păr, i-am mângâiat pleoapele, m'am alintat ca un copil de pripas şi'n toată frământarea se ghicea nevoia unei

înfrăţiri ca să pot sugruma în mine, singurătatea care simţiam că mă'năbuşă.

— Nu ştiu de ce, dar n'am încredere în spusele tale. S'apoi porţi în gesturi o sensualitate care jicneşte.

— Ţiu nebuneşte la tine, atât pot să-ţi spun.

— Şi'ţi place să scoţi omul din fire, tot vorbindu-i numai şi numai de-acelaş lucru.

— Se poate vorbi între noi şi de altceva! deocamdată...

— Acuma văd că nu eşti fiinţa visată de mine.

— Şi cum trebuie să fie femeia de care vorbeşti?

— Să aibă demnitate. Tu prea te târăşti.

— Sunt singură şi fără tine simt că nu mai pot trăi.

Voluptatea umilinţii am gustat-o atunci din plin. Mi-am înfundat capul la pieptul lui şi l'am rugat să aibă milă, c'am să-l ştiu răsplăti, pentru cea mai mică bună-voinţă, cu gesturi de înălţare sublimă. Era frig, capu-mi vâjâia, simţiam dorinţe bolnăvicioase: să muşc pământul cleios, să rod coaja copacilor, ori să mă întind de vie într'un mormânt umed şi strâmt cu dorurile celei mai sfinte iubiri drept căpătâi. Când m'am deşteptat din toropeală, fără vrere, în întunerec, i-am surprins figura; purta o mască de animal, care se desfată numai la zvârcolirile victimei.

— De când ţi-ai dat tot pe faţă, nu mai mă interesezi. Aş fi vrut să joci cu mine puţin teatru.

— Şi drept pedeapsă, pentru sinceritatea mea, vrei să mă părăseşti?

— Nu, asta n'am s'o fac, dar am să te ţiu la distanţă.

— Pentru ultima oară îţi repet, fără tine nu mai pot trăi.

— Capitolul din cartea lui Manu, trebuie iar recitit.

Mi-am ţintuit privirea într'a lui: o perdea crudă şi'ntunecată de nepăsare. Am mormăit în mine: dacă în clipele astea, ţi-ai izbi pieptul de-al meu, într'o încleştare nebunească, multe zile amare din viaţă mi-ar fi răscumpărate.

Acasă tremuram ca un bolnav de friguri şi goana în lungul şi'n largul odăii iarăş am reînceput-o, cu paşi din ce în ce mai iuţi, cu bătăi de inimă din ce în ce mai repezi. Mi-am amintit atunci, de mărturisirea unui bărbat, care izbutise — zicea el — să se desfacă de patima pentru femeie, cu ajutorul duşurilor. De câte ori se gândea la ea, îşi punea gheaţă la cap, ori se lăsa biciuit de un şuvoi nemilos de apă. Era iarnă şi lucrurile au mers mai lesne, dar ce te faci în toiul verii? S'aprind focuri şi să trec prin ele, ca un brahman habotnic? să-mi fac o rană, a cărei durere să copleşească pe cealaltă? să-mi batjocoresc cu limbă veninoasă şi vulgară, cele mai frumoase simţiminte? Ultima ideie, ca cea mai convenabilă, am pus-o imediat în practică.

„Dragul meu, aşa glăsuiau rândurile către cel adorat, astă noapte am dorit să-ţi mângâi doar amintirea, dar n'am reuşit. Purtai în tine ceva nelămurit şi când m'am aplecat să-ţi scotocesc jocul capricios al gândurilor, prostia şi orgoliul se desfătau din plin, pe căi pe unde visam să domnească adevărul şi frumosul. Şi pentru prima oară, fiorul suferinţii mi-a răscolit povara trupului, iar inima pe care visam să ţi-o dau în dar, am înveninat-o cu cele mai abjecte dorinţi, ca să ne scăldăm laolaltă, şi prostia orgolioasă să se armonizeze cu viciul. Am făcut asta pentru că era întuneric, frig şi urât.

„Şi când au venit zorile, mai limpezi ca niciodată, ca o făclie de lumină m'am înălţat spre tăria bolţii şi-am râs de colbul în care căzusem etc. etc..."

Trei săptămâni în cap, mi-am secătuit gândirea cu producţii dubioase, în care virtutea alterna cu viciul şi demenţa cu şiretenia şi seninătatea. M'am tăvălit în noroi, m'am înălţat până la stele, neschimbată a rămas hotărîrea bărbatului. Cu cât se arăta mai dârz, cu atât dorinţele mele deveneau mai aprige. Făcusem din atingerea lui o himeră.

„Spune, ce-ţi pot da? — îl întrebam într'una din scrisori, — ca să te mai pot renaşte o singură dată?... Aş răscoli pământul dela un cap la altul şi drumul mi l-aşi face pe lame de oţel, să las cu fiecare pas o picătură de sânge, dac'aş şti că la capăt mi-ai ieşi în cale..."

Venise toamna, cu zile neasemuit de limpezi, dar cu gânduri tot mai întunecate şi mai răscolitoare. Sunt victima propriei mele închipuiri! — îmi strigam ca ieşită din minţi, dar judecata rămânea neputincioasă. Intâmplarea făcu să-mi cadă în cale un vechi prieten, băiat înţelept şi plin de isteţime. Dela prima ochire, scrută toată dezordinea şi pentrucă între noi erau oarecari apropieri sufleteşti, i-am încredinţat cu dragă inimă toată taina, doar îmi voi mai uşura din povară. Nu se împlinise săptămâna, când îl văd venind cu'n surâs triumfător, vesel şi umflându-se de râs.

— Ştii, că ţi-am cunoscut „altarul visurilor".

— Te rog...

— Ce „te rog"! mai bine-ţi consumai energia zbuciumându-te pentru un câine, o pisică sau un iepure!

— Vorbeşti prostii. Hei, ce rol a jucat bărbatul ăsta în viaţa mea! In seara când ne-am ... că cineva trebuie să vie de departe...

— De la restaurant...

— Să-mi umple sufletul...

— Cu minciuni!

— Eşti nedrept; tu nu ştii că eu aveam neapărată nevoie, de-o zguduire în genu' ăsta!

— Te'nţeleg; dar să-ţi fi întins arcanul cu folos. Ai l-vit în plină burghezie sufletească, în plină chibzuială negustorească. Omul a văzut că din afacerea asta se pot ivi complicaţiuni grave, şi-a luat-o la fugă;... şi fără multe rugăminţi, începu să povestească scene intime, din viaţa celui întâlnit, până atunci în cel mai nepătruns mister.

Las locul gol, să nu mânjesc o amintire...

. . . .

. . . .

Au trecut ani mulţi de-atunci. Viaţa s'a scurs liniştită şi bună, cu iubiri simple şi frumoase, dar parfumul tristului episod nu s'a stins până astăzi. Poate că cele povestite odinioară de bunul meu prieten, n'au fost decât simple înscenări, ca să pot găsi în ele vindecarea unui vis bolnăvicios, dar ciudat de clară îmi apare şi astăzi figura omului cu privirea crudă şi dinţii încleştaţi.

— De când ţi-ai dat tot pe faţă nu mă mai interesezi

Imi înăbuş un zâmbet de îngăduinţă, pentrucă pe vremea aceia nici nu bănuiam măcar ce pot da!...

MARGARETA NICOLAU

De închiriat

Cismarul Preda, pe care îl rugasem să-mi găsească o casă cu chirie, mi se recomandase specialist. Mulţimea reparaţiilor la pingele şi tocuri, îl punea în legătură cu toţi gospodarii satului unde mă gândeam să mă stabilesc pentru a învăţa, lucrând grădinăria.

— Imi trebuie o casă încăpătoare, o curte mare, şură şi coşare. Vreau să stau aci vreo doi ani. Imi iau vite, păsări, unelte şi car şi îmi aduc familia la ţară. Dar nu am timp de pierdut.

— Fii fără nici o grije, Domnule. Nimeni nu ştie mai bine ca mine rostul comunei.

— Şi dacă mi-o plăcea casa, spusei cu voce confidenţială, nu mă uit la un câştig frumos pentru Dumneata.

Zicând „frumos" voiam să creez în aşteptările cismarului imagini sau analogii de purcei prezentabili, uşor de corectat la urma urmei cu dorul unui căţel de rassă, care cismarului nu-i făcea trebuinţă.

— Numai D-ta să fii mulţumit, condiţiona cismarul. Case goale, câte pofteşti.

Peste o săptămână, mă duc la cismar.

— Ce făcuşi Preda, că n'ai dat toată săptămâna pe la mine ? Te-am aşteptat pentru casă.

— Mai lasă câteva zile domnule judecător. Sâmbătă mă întâlnesc cu un om.

— Dacă azi e Luni, Sâmbăta ce vine cade tocmai peste şase zile. Ţi-am spus că sunt foarte grăbit.

— Nu mi-ai spus.

— Mi-aduc aminte cuvintele mele : „nu am timp de pierdut".

— Tot una e ?

— Atunci, de-aci încolo să ştii că mă grăbesc.

Mai trecură două săptămâni.

— Iar nu te-ai ţinut, Preda, de cuvânt ! Ce fel de socoteală faci ? Ai găsit ori n'ai găsit ?

— Drept să-ţi spui că nici n'am căutat. Dar ia mai spune odată : ce trebuia să caut, că nu-mi aduc aminte bine ?

— O casă, omule.

— De casă era vorba ? Am găsit.

— Unde e ? De ce n'ai venit să-mi spui ? E frumoasă ?

— Foarte frumoasă ! Are şopru pentru zece care de fân, grajd mare, fântână în curte, grădină.

— Haide s'o vedem.

— Merg bucuros, însă după amiază. Am nişte toburi de pus pentru notar.

— Bine, după amiază. N'ai aflat câtă chirie cere ?

— N'am întrebat.

— Era cel dintâi lucru de ştiut.

— Am uitat să-ţi spui că nu vrea să o închirieze.

— Atunci de ce să ne mai ducem după prânz !

— Aşa, ca să vezi casa.

La cinci săptămâni de la prima întâlnire, mă duc la cismar.

— Tot nimic, Preda ?

— Cum, tot nimic ?

— Vorbisem de o casă. Mi-ai spus că se găsesc câte vrei.

— Ai dreptate. Am găsit una pe uliţa mare.

— Frumoasă ? Incăpătoare ?

— Foarte bună.

— Pune ciocanul şi calapodul jos şi să mergem să vorbim.

Intr'o jumătate de ceas ne aflam dinaintea unei case de închiriat.

— Am uitat să-ţi desluşesc, zise cismarul, că închiriază numai grădina. Dar e o casă foarte bună.

După opt zile, vine Preda la mine. Renunţasem să mai găsesc casă în comună şi mă pregăteam să mă întorc la oraş.

— Bună ziua, domnule judecător.

— Mulţumesc dumitale. Ce vânt ?

— Nu căutai o casă ? Ţi-am găsit-o.

— Casă ?

— O casă de închiriat pentru dumneata.

— Bine zici, avusesem nevoie.

— Am venit să mergem să o vizităm. Ne aşteaptă proprietăreasa.

Intrăm într'o curte şi ne latră doi câini.

— Am uitat să-ţi spun un lucru, zise cismarul, ... fără grădină, fără şopru şi fără grajd.

— Hai să ieşim, Preda; mă faci caraghios. Ţi-am mai spus că mie îmi trebuie o gospodărie întreagă.

— Când mi-ai spus ?

— Când ziceam că vreau să-mi cumpăr vite, căruţă şi să-mi aduc familia.

— Tot una e ? răspunde Preda.

— Poate că ai dreptate.

— Ştii ceva ? să hotărăşte cismarul. Ţi-am găsit negreşit ! Mă duc să caut pe şchiopul de la ac. Acum doi ani când îmi trebuia casă şi mie, mi-a găsit patru.

— Şchiopul de la ac ? Ce vorbă-i asta ?

— Acarul dela gară. Acum trei ani, i-a tăiat piciorul un express.

— Iar o să mă porţi cu vorba, Preda !

— Nu mai spune nimic.

— Bine ,Ia seama că o să te cinstesc frumos.

Nu ştiu de ce mă obseda frumosul în toate făgăduelile mele. Poate că din prudenţă practică evitam cuvântul „mare" ca să nu-i dau cismarului prilejul, în ziua plăţii, să nădăjduiască un bacşiş enorm. Fără să fie voluminos, un bacşiş frumos face parte verbală din bacşişurile mari, putând să fie totuş foarte mic. Bacşişul frumos e ca tânărul inteligent, un titlu care în sine nu însemnează nimic şi al căruia sens se iveşte numai comparativ.

— Este sigur că ţi-am găsit-o !

Bucuros însă grav, cismarul se despărţi de mine, în faţa casii lui.

Peste altă săptămână, pe răzătoarea de la uşă se ştergea de noroi o pereche de încălţăminte grele. Era cismarul.

—Intră !

— Să-ţi fie de bine, domnule judecător. Mi se pare că ai cinat.

— Şi dumitale.

Cismarul nu intrase încă în odaia mea. Privirea lui rămase sfioasă, examinând păreţii.

— Şezi. Ia o ţigare

Stilul lui se încălţă numaidecât cu pluralul.

— Ce faceţi cu atâtea cărţi ? Le-aţi citit pe toate ?

— Dumneata îţi mănânci toate orătăniile din curte şi pisoii ?... Nici noi nu citim cărţile : le ţinem de pisoi Numai câteva se mănâncă.

— Ziceaţi că vă aduceţi familia la ţară, îmi aminti mirat cismarul, contemplând cu uimire numărul portretelor din odaie.

Era galeria intelectualului, compusă din domni cu barbă, cu ochelari, unii raşi, toţi cu figuri de clienţi din Capitală. Intelectualul trebuie neapărat să-şi înobileze pereţii cu chipuri de artişti şi cărturari, ca să dovedească altora şi sieşi că gustul lui alege şi că organismu-i terminal cugetă ca semenii iluştri de pe pereţi.

— Ai crezut, Preda, că sunt neamurile mele. Fii liniştit. Nici al nouălea neam : ăsta e englez, cel de lângă el e neamţ, celălalt e franţuz. Toţi sunt străini.

Preda nu înţelegea ceva, pe care nu putea să-l exprime şi nedumerit, îşi pipăia cu degetele marginea urechii

— Am mai văzut din acestea şi la domnul prefect şi la domnul deputat : numai figuri şi par'că totdeauna tot aia.

Deprins cu scenele vii, cismarul nu se învoia cu măştile încremenite ale monotoniei capului şi se simţea supărat de multiplicitatea unicului.

— N'am ce face. Preda ! cultura generală ! Dar mi-se pare că în sfârşit mi-ai găsit casa pe care o căutam amândoi de două luni de zile.

— Găsim câte poftiţi, răspunse Preda. Nu sunt amatori câte case.

— Să te vedem... Câte mi-ai adus ?

— Case? mă întrebă Preda fixând pe Bergson.

— De sigur ! Altfel, de ce venişi ?

— Vă găsesc, să nu mai aveţi nici o îndoială.

— Va să zică, tot nu mi-ai găsit...

— Uitasem să vă spui că şchiopul de la ac a murit anul trecut.

T. ARGHEZI

Documente omeneşti

Martorii

La cabinetul judelui de instrucţie No. 2, „ora 11 a. m.", cum sună citaţia No. 3729 din 1 Maiu.

Nu prea înţeleg dece or mai fi păstrând formularele de citaţii „ora 11 a. m.", dacă la ceasul unu n'au început încă strigările. O fi poate în interesul avocaţilor, ca să aibă timp pentru o ultimă repetiţie cu martorii acuzării, ori ai apărării, asupra mărturisirilor ce vor face, după depunerea jurământului pe sfânta cruce, că vor „spune adevărul şi numai adevărul"? Or fi păstrând „ora 11 a. m." pentru orăşeni, cari, prinşi în vâltoarea aranjărei nevoilor din prima jumătate a zilei, n'ar putea fi prezenţi mai devreme? Tot ce se poate!.. Căci nu pot merge cu răutatea până la bănuiala, că judecătorul de instrucţie n'ar prea fi suferind de boala punctualităţii.

Imi fac loc cu greu, prin furnicarul de lume împestriţată, care, nerăbdătoare, dă târcoale pe lângă aprod şi-l ispiteşte asupra ordinei „cauzelor". Gurile rele ar spune că această ordine nu-i ştiută mai dinainte, pentru interesul complectării oarecăror insuficienţe bugetare, în statul de lefuri ale subalternilor de biurou.

Cum stam pe banca, ce ţine loc de sală de aşteptare, dealungul culuarului cabinetului No. 2 de instrucţie, o descurajare adâncă mă cuprinde, când aud schimbul de vorbe dintre doi ţărani, între cari nimerisem să-mi aşez aşteptarea.

— De-am scăpa pe lumină, măi Ioane, să zicem bogdaproste ! — spune cel din dreapta mea, dându-şi căciula pe-o sprinceană.

— Te pomeneşti, bade Gheorghe ! — răspunde cel din stânga, scărpinându-se la ceafă, în semn de pagubă.

— Să fie oare cu putinţă — mă întreb eu, în gând — să-mi vie rândul tocmai peste şapte ceasuri de aşteptare?!

Şi doar nu-mi arde mie de chestia pentru care sunt chemat ! E vorba numai de un minut, până voiu depune manuscrisul original, al unui corespondent binevoitor, care, cum spune citaţia, ar fi calomniat, în foaia mea, o prea onorabilă epitropie de biserică.

In dreptul nostru se strâng ciotcă martorii acuzării, împrejurul unui ţăran, care venise c'o întreagă recoltă de capete de ţigări din sala paşilor pierduţi. unde-i „fumatul oprit" Se repede şi Ion c'o foiţă gata, dar se întoarce descurajat: n'a căpătat nici o fărâmă de tutun.

Tot se scociorăşte prin buzunare, le scutură în foiţă şi tot nu-şi încropeşte o ţigară ca lumea. Fac o ţigară şi i-o dau lui Ion. Simt că şi lui Gheorghe îi lasă gura apă după o ţigăruică, din tabacherea mea, chişcă cu tutun galben de cutie. Mai fac una şi i-o dau lui Gheorghe.

— Foarte mulţămim, domnule!—face el, rădicându-şi căciula de pe sprinceană, în semn de fericire. Că doar noi am avut tutun, dar, vezi, venind toată noaptea pe drum, orbăcăind prin toate hârtopile, apoi, aşteptând pe scările tribunalului, dela răsăritul soarelui şi până ne-a dat drumul să intrăm, am tot pufăit la tutun, până ce n'am mai văzut bine.... şi l'am dat gata.

— Cum văd, — întreb eu, pe baza drepturilor câştigate cu cele două ţigări — îi mare pricina dumnevoastră!

— Omor, domnule! — răspund amândoi ,într'un glas. Dar n'au citaţii, toţi câţi îi vezi, adaugă Ion.

— Omor? întreb eu cu groază.

— Chiar omor, toată ziua — face Ion.

— Ur ceas rău ? zic eu.

— Omor, cu gând de omor şi... asta-i !

—Ei cum?

— Apoi să vezi — începe Gheorghe, care fusese de faţă la omor. Şedeam la o masă cu mortul — atunci era viu — cu Ion, românul din dreapta dumitale, care-i ginerile mortului şi cu ceşti doi din stânga mea. Eram la cârciuma dumneaei, a treia din stânga mea, în odaia din fund şi cinsteam. Era în Marţea Paştelui. Erau la cârciumă, ca la o zi ca aceia şi ca la un sat ca al nostru — cât un târg — erau trei tarafe de lăutari. Un taraf cânta în hora de afară, altul unor prieteni aciuaţi în altă odaie, iar al treilea taraf ne cânta nouă, în pragul uşei noastre deschise. Dumnealui, ginerele mortului, opreşte lăutarii şi porunceşte un cântec de dor. Vrea românul să-şi potolească aleanul, că-i murise ,în postul mare, singurul lui băiat, pe care îl avea pe lângă cinci fete. Lăutarii încep să zică; dar n'apucă bine să se înfierbânte cântecul, că dau năvală trei flăcăi şi încep să ne sîcâe lăutarii, precum că ei au gust să le cânte lor, în altă odae, că lor le dă mâna să poleiască pe lăutari cu aur. — Unii una, alţii alta, când îi să fie păcatul, este şi pace bună ! — Mortul, Dumnezeu să-l ierte, sare de colo, să repede şi pune mâna în beregata unui flăcău şi-l judecă şi-i zice — fie lui acolo: „Bine, măi mucosule ! Crezi tu, că dacă eşti feciorul chiaburului Mărin, apoi nu ştiu eu că tată-tău a fost hoţ de cai? Ori n'am eu dreptul să petrec cum vreau eu, cu banul meu?!" — Şi n'apucă bine românul să-şi sfârşească vorba, că feciorul lui Mărin i-a şi înfipt cuţitul în inima lui Andreiu, socrul lui Ion. Şi s'a prăbuşit Andreiu grămadă. Când am văzut una ca asta am sărit să iau cuţitul din mâna ucigaşului. Şi n'am izbutit: Ceilalţi doi flăcăi au sărit asupra mea şi mi-au făcut capul ciur cu bocsurile. Că n'o să-mi uit vorba: Am ajuns grele vremuri, să vezi pe toţi flăcăii umblând cu revolvere, cuţite, bocsuri şi tot felul de băltage.

— Bine, omule! — fac eu —în satul dumneavoastră or fi şi oameni gospodari cu aşezământ la minte şi la cuvântul lor. Dece nu arătaţi stăpânirii, dece nu cereţi să aresteze pe toţi zurbagiii, cari umblă prin sat, armaţi ca în codru ? In felul acesta s'ar găsi ac şi de cojocul lor!

— Apoi, iacă n'ar fi rău — face ginerile mortului, înbujorându-se de acest gând.

— Cum să nu fie bine! — răspunde şi Gheorghe, scoţând de sub bancă o boccea cu lucruri de îmbrăcăminte. Te uiţi, dumneata ?

Şi mă cutremur, când mă uit la o cămaşă scăldată în sânge uscat !

— Asta-i cămaşa mortului ? — întreb eu uluit, uitând că lucrurile ucisului nu se pot găsi în mâinile martorilor.

— De unde ! — răspunde el, grăbit. Ii cămaşa mea, cum eram gătit în Marţea Paştelui. — Că eu, când am văzut c'o să mă gătească şi pe mine, cu bocsurile, şi-o să-mi facă tocană capul, am pus, ia aşa, binişor mâinele pe cap şi numai aşa am scăpat cu viaţă. Vezi dumneata semnele sgâncilor căzute de pe mâini ?

Cu bună seamă, amândouă mâinile poartă sumedenie de pete albe, locul rănilor vindecate.

Şi rămân peste măsură de mirat când aud pe aprod că strigă pe toţi martorii, şi pe ai acuzării şi pe ai apărării, la un loc, grămadă cu toţi. Ce înseamnă asta? Nu s'or lua la bătae cele două tabere ?

Mă liniştesc însă îndată ce aud că aprodul strigă pe primarul din satul cu omorul; dar tot atunci mi s'a ridicat o nouă nedumerire asupra prezenţei primarului la instrucţie. O fi chemat şi el ca martor? O fi luat şi el parte la primele cercetări ?

Şi nici n'am vreme să fumez una din nenumăratele ţigări ale aşteptării, pentrucă se şi deschide uşa cabinetului No. 2 de instrucţie, de unde iese înroşit până peste urechi şi grăbit peste măsură, primarul, iar după el ies buluc toţi martorii.

— Ai văzut judecător ? — face ginerile mortului, gata să sară în sus de bucurie.

— Halal !... cum mi l'a judecat pe primar — răspunde Gheorghe.

— Şi cum îi, mă rog, cu primarul? — întreb eu, amestecându-mă din nou în vorbă.

— Apoi cum să fie ? — răspunde tot Gheorghe. Ion ginerile mortului, când a văzut cum merge treaba, că primarul vrea să scape pe ucigaş şi că a adus tot satul să ceară să mărturisească precum că au văzut cu ochii, cum a căzut mortul în cuţitul ucigaşului şi că adică făptaşul ar fi nevinovat, a spus avocatului de-a adus treaba la cunoştinţa domnului judecător de instrucţie. — De unde ! — n'o să-mi uit vorba — când s'a întâmplat faptul de omor, eram numai noi, cei trei flăcăi, şi lăutarii, în odaia noastră şi asta s'a întâmplat într'o clipă. Satul s'a strâns numai după omor, că era toată lumea afară şi privea la horă. Cum era să vadă cei deafară cum s'a făptuit înăuntru !— Şi iacă aşa ! Da' încaltea, domnul judecător, mi l'a judecat frumos pe primar. Din porc şi din măgar nu-l mai scotea! Şi într'una făcea: Cum ţi-ai îngăduit, porcule, s'aduci înaintea mea, oameni, cari nu erau chemaţi de mine? Vrei să te bag la puşcărie ?

— Numai de n'ar rămâne vorbă de clacă !—face Ion, când vede pe judecător trecând puşcă la sala telefoanelor.

De-o fi având dreptate Ion, ori nu, asta o s'o aflu în ziua procesului dela Curtea cu juri.

SP. POPESCU

PANOPTICUL MEU

PRINŢUL PAPAL

lui Licuţă Brătăşanu

Pluteam peste adolescenţa mea svârcolită, teribil de lucid şi totuş inconştient. Dar am gâtuit toate ereziile, mi-am dizolvat adolescenţa, printr'un secret pe care nu-l mai posed. Bărbat, m'am trezit cu îndeletniciri simultane: reporter monden, calendarist, epos popular, profet. Ultima profesie e cea mai adevărată expresie a mea, făţişă, îndrăzneaţă, neprevăzută. De fapt, aş fi trebuit să descopăr de mult, această mină neexploatată. Am fost pururea un ins predispus spre aventuri şi supranatural. Predic prin bâlciuri. Reprezint un capital de preziceri şi un aparat automat, prevăzut cu sonerii şi's reprezentat de ţiganul Vitai, închiriat cu ziua, cel mai autentic exemplar de profet, neintrecut în şiretenie şi prin încrederea cu care debitează şi strânge mulţimea.

Vitai prezice, după formatul profeţiei imprimate şi compuse de mine:

TINERE,
dacă nu-ţi îngrijeşti dinţii, ajungi la bătrâneţe, javanez în costum de zahăr cubic.

PREA STIMATE DOMN, Fericirea-şi arată drumul deschis înaintea dv. Peste două luni intreprindeţi o călătorie siderală în yacht personal.
Muriţi de diabet.

DUDUIE, căţeluşa matale lup e amorezată de un fox irlandez.
Va muri de lingoare.

DOAMNA, nu vă palpită inima? Aţi remarcat desigur nervurile de sânge din ochii soţului. Ce altă dovadă mai concludentă că vă înşeală, parşivul?

Vitai e însă un tip intuitiv. Deaceia oferă planeta cuvenită doamnei geloase, unui tânăr şi viceversa; oamenii se amuză şi mie îmi cresc veniturile. Mi-am educat un suflet geometric. Vara sunt profet, iarna reporter, spectator, pilastru de bar, scafandru orizontal, un vis prelungit. Nu gândesc. Experienţa mi-a dovedit că ideea îţi suge creerii, dacă nu devii impresarul ei. Deaceia sunt, la drept vorbind, un simplu impresar profetic. Visez rar, port un piept de cvarţ, un pumn boxeur, o inimă veselă, vidă şi bună. Dacă, într'o bună zi aş smulge-o din rădăcini, ar scânteia ca luceferii, ar cauteriza răutăţi ca praful de nitrat peste ulcere...

Dar, iată o aventură pe care — deşi profet — n'am putut-o prevedea.

Răsfoiam — într'un bar — o publicaţie sportivă.

— Imi permiteţi?

— Poftim!

— Om bun! Te-am văzut şi mi-am şi zis: veni, vidi, vici. Toţi Românii, dealtminteri, gute Leute... Crede-mă, iubite domn, cunosc pe oameni, cunosc continentele cu cetăţi, societăţi de navigaţie, tundre şi pustietăţi... In Franţa, sgârciţii işi fură din mâncarea dela prânz, s'o păstreze pe deseară... în Argentina, proxeneţi cu monoclu, dinţi de aur... în Germania, populaţie de păpuşi îngrăşate cu bere şi tărâţe... Ehei! pe aici înţeleg şi eu: oameni, oameni la tot pasul, filantropi şi belşug!... Şi un obraz de sgârci, tatuat, o ţeastă rotundă, ascetică, netezită cu rândeaua, presărată cu cucuie, îmi ia contact de priză cu nasul. Mă cutremur.

— Imi permiteţi să mă prezint?... Sunt prinţ papal: Lescinsky, ancien colonel dans l'armée autrichienne... Sunt pensionar...

— Imi pare bine... Ce luaţi, domnule colonel?

— Avec vous du *poisson* même. Dar vedeţi dv., eu caut un împrumut până îmi vine pensia... Astăzi avem în...

Replică deconcertant de subtilă. Comand — să nu-mi dezic bunătatea, plec să n'o pierd. (Sunt inşi de care trebuie să fugi ca de climatele insalubre).

A doua zi, la bar, evit recenta cunoştinţă, a treia, a patra şi în cele următoare la fel.

Nenorocirea, domnii mei, nu se stăvileşte...

Intr'o noapte, îmi scot cămaşa să-mi pun pyjamaua. Ascult un scrâşnet... Da; coastele mele scrâşnesc. Observ că se despică sternul. Cine? Tăcere.

— Eu?... Nu se poate. Eu mi-aş răspunde mie însumi pentrucă mă stimez. Dar cine e? Iese din mine prâslea-prichindel, viu, natural, redus la esenţă... E prinţul papal, Doamne! E blindat ca un tank mic, se plimbă prin odaie ca un pisic, face salturi, se învârte, titirez, şi poartă uniformă de honved. E nostim! îmi zic. Mestecă din fălci ca un crocodil, moleşit de căldura care nu se mai hrăneşte decât cu gâze... Mă salută cu săbiuţa.

— Ciudat?... Hmm! Ţi se pare ciudat că ies din d-ta? Ai găsit tu *altă soluţie* ca să ai dreptul să te miri, să mă priveşti speriat? M'ai evitat, dar mie nu mi-a convenit să te evit. Te-ai struţit (iartă-mă că invent cuvinte) crezând c'am să te uit... Am recurs la un expedient pentrucă trebuie, totuş să trăiesc şi eu? Ma foi, comod, nu-i de loc în tine. Eşti un tip extrem de irascibil şi nu se poate discuta cu d-ta. M'am redus, din politeţă, la rădăcina pătrată, ca să pot exista. Două camere, pentru un prinţ, e cam puţin. Cred că recunoşti: mănânc în stomac, unde am închipuit o mică sufragerie şi dorm în plămân. Baia, sunt silit s'o iau în beşică. Te-aş ruga numai, dacă ţii să-mi faci plăcere, bea apa rece, fără săruri. Se depun sedimente şi mă sgârie când mă scald.

— Parazit! Cinism ambulant...

— Ah! Doamne! Urât mai vorbeşti! Credeam că ne vom înţelege. Puteam trăi nebănuit, impar, dar n'am vrut. Suntem cavaleri doar, mon cher. Remarc însă, spre marele meu regret că nu ştii să tratezi o minoritate; şi am să fiu silit să te reclam Ligii Naţiunilor...

— Reclamă! Reclamă! Se cunoaşte că nu eşti decât un simplu prinţ papal; altfel ai fi găsit alte perspective de viaţă. Un om nu recurge la expediente ruşinoase...

Vorbele mele cad în vid plescăind; prinţul se retrage calm în locuinţa lui... Mă apucă furia. Cerebelul scos din ţâţâni se agită, pendul, măduva fierbinte e gata să ţâşnească prin sute de puţuri arteziene.

A doua seară, prinţul nu mai apare. Mulţumit, mă felicit pentru energia mea, glumesc: — Am inventat deci un prinţ blindat — şi invenţia trebuie brevetată. A treia zi... Mă plimb. Intâlnesc pe prinţ. Ce plăcintă cilindrică, ridiculă şi inutilă! Ce cretin dornic de ubicitate!

Noaptea simt miriade de musculiţe ciugulind interior cu trompe de oţel. Devin străveziu. Privesc în mine ca într'un acvariu, în care vezi undind peştii. Un balet de prinţi iese din mine. Fumul cerneleşte. Iată sepii, caracatiţe, peşti cu ochi de cobalt, monştri nebănuiţi, toate jivinele pământului şi apelor. Ce ospeţe în măruntaiele mele! Vă rog să mă credeţi, că am trăit o clipă penibilă. — Ce's eu: hanul drumeţilor? cantina azilului de invalizi? Şi pe măsură ce mă înfuriam, creştea năvala prinţilor. Odaia s'a umplut de un norod princiar. Gândesc: trebuie să recurg la mijloace ultra-diplomatice; să-l silesc să emigreze fără discuţii. Nu înţeleg deoe aş apela la arbitrajul Ligii Naţiunilor. Declar greva foamei. Câteva zile nu mai iese nimeni. Dar, după aceia, aceiaş puzderie de prinţi... Renunţ la greva foamei. Mă voi sinucide! Dar pe dată mă răsgândesc: dacă mă sinucid, va cădea baletul de prinţi flămânzi. Eu vreau să distrug însă principiul iniţial; foamea cu creaţiile ei abjecte şi livide. Ce să fac? s'aştept? s'aştept? să mă sfârşesc de bătrâneţă? să reacţionez?...

* * *

Prevăd însă şi alte complicaţiuni. Cum să mărturisesc un sentiment care pâlpâie subteran, curge mai pur ca ozonul care spală plămânii? O coroană de spiriduşi magnetici arde peste fruntea-i de platină. Trupul e numai curenţi (câte miliarde de volţi?). O cheamă Florentina Ciri... Eleyson. E maşină de precizie: la anumite ceasuri flirt, sport orizontal, tenis, plimbare. Se pasionează şi râde interminabil, cu muşchii mobili. Imi place: e păpuşă. O admir, deşi deterministă, cunoaşte o independenţă necunoscută mie. Nu mă voi însura, desigur, cu ea niciodată, pentrucă nu's Pierpont Morgan şi ea...

Şi ce anotimp?... Ai preferi să te schimbi în plug motor! Cosmosul e un sloi de ghiaţă. Citeşti gazete şi visezi... La Bucureşti, pietonii taie pârtii printre troiene, să se plimbe Florentina, eu şi Lenuş; peste Balcani au îngheţat traectorii de vulturi; la Paris, nopţi, ploi, metro-uri, reclame luminoase — prieteni plecaţi să prindă gloria de aripi; la Roma, părăzi pontificale, prin toate metropolele glasul cifrat al burselor şi al reţelelor de telefonie, pe căi ferate, tendere plesnite... icebérguri topite de curenţi marini... Sunt atâtea minuni nevăzute! Şi când cugeţi mai profund: prin odăi calde, fetiţe fac gemnastică cu sandowul. Femei în blănuri epocale, aşteaptă în halluri, tineri cari ar trebui să fie inteligenţi. De nerăbdare citesc. Dac'aş fi independent l-aş reciti pe Aretino: *La putaine errante*. Mai sunt proletari ca mine, stingheri, de prisos. Noi suntem însă robusteţa pământului şi nu ne plângem. Cine ne-ar compătimi?...

Azi voi visa la dânsa. Mă duc la un bar, după obicei. Ceas calm de prânz, fără sgomot, fără oameni. Omule, şi un bar meditează câteodată!

Rar nu-l lasă chelnerii şi oamenii cari n'au ce face. Mese dorm. Clopote din pian visează dans. Ecouri se boltesc. Se fugăresc ca balauri lipicioşi, cu solzi. Imi amintesc de barul „Alhambra" din str. Sărindar, unde l-am întâlnit pe prinţ.

Adio, amorul meu platonic, vis caloric printre madrepore de ghiaţă, adio mizerie proletară pe care nu te pot lecui beatitudine celestă şi pământeană pe care nu te pot cuceri!

Ştiu: vine iar noaptea cu fantome mărunte de prinţi papali. Glontele de revolver e o soluţie provizorie. Moartea mă va invita odată la oaspăţul ei şi fără pofta mea... Un laş viu, e oricum preferit viteazului laş. N'am reuşit încă să dau oamenilor nici un crez nou, deşi sunt profet şi au să mă uite. Vreau să birui moartea.

Laşitate la etaj, păinjeniş de străzi fotogenice, parcuri, mansarde, expresse, nopţi cu svonuri lente ca valuri de azur dens, despletiţi balul vostru acrobatic! Am să rămân trist cum nu trebuie să fie omul. Am să mă resemnez; să fiu papagal, maimuţă, demon, vid...

Acasă, în frig, fără nimeni şi cu un duşman interior!... Şi să nu te vrei profund sentimental, să nu te vrei compătimit de tine însuţi!... Voi inventa maxime culinare pentru uzul proprietarei, voi dormi puţin, să-mi prescurtez visul...

— Ghiduş, astâmpără-ţi nervii: un calmant fortisim, un purgativ şi ocupă-te serios de trup! Trupul e suflet de esenţă mai dură... Strămoşul tău, B. Croitoru, n'a făcut filosofie. Când era şcolar visa numai o pereche de cizme...

Şi totul putea fi simplu, dacă n'ar fi existat un prinţ, Ajuns acasă, aflu că sunt citat la un proces ciudat. Zumzete, discuţii în interior. Liga Naţiunilor. Se discută evacuarea prinţului. Beşica e arenă presărată cu nisip de cupru cai şi ogari dresaţi aleargă... fanfarele cântă... eu stau într'o paraşută sus; prinţul papal, jos, pe banca acuzaţilor.

Juriul se compune din oameni oneşti şi o doamnă grefieră, care pare sufragetă... Dar e inutil să mai insist asupra suferinţei mele... Dacă nici Liga Naţiunilor n'a găsit soluţie?...

E greu să evacuezi un prinţ, după ce l-ai înghiţit.

ION CĂLUGĂRU

GOETHE

Craiul Ielelor

Dar cine s'avântă prin codrii, târziu?
E tatăl călare, cu unicul fiu;
La piept el îşi ţine copilul iubit,
De vânt şi urgie, de frig, ocrotit.

— Sărmane, tu tremuri; ce bâigui mereu?
— Nu-l vezi tu, o! tată, pe aprigul smeu,
Pe craiul cu stemă, — şoimanul codat?
Băiete, e-o dungă de ceaţă pe hat!

„Copile cuminte, hai, vino cu mine!
In jocuri frumoase, porni-voi cu tine
Şi jos pe răzoare, cu flori presărate,
Mămica-ţi dă haine, în aur brodate".

— Tată, o! tată. şi n'auzi tu oare,
Că-mi dă lucruri bune şi scumpe odoare?
—Stai bine, băiete, şi teamă nu-ţi fie:
E vântul ce-acuma prin frunze adie.

„Nu vrei tu micuţe cu mine să pleci?
Cu fetele mele, să râzi, să petreci?
Şi noaptea în horă, când saltă voios.
Incet să te-alinte un cântec duios?

— Priveşte o! tată, spre negrul desiş,
Cum ielele toate se strâng pe furiş! —

— Copile, copile: lucesc prin pădure,
Bătrânele sălcii cu frunzele sure. —

„Chipul tău galeş, mă 'ncântă, mă 'mbată,
Te iau cu deasila, de nu vii îndată".
— Ah tată! vai tată! m'a şi apucat!
Mă strânge! mă doare! cu el m'a luat! —

Şi tatăl dă pinteni, de groază lovit;
Copilul mai geme 'n prelung horcăit;
Cu trudă şi 'n chinuri, ajuns-au în poartă,
Odrasla din braţe, era însă moartă.

1781 Tradus de C. D. VEREA

Moara din Pietroaia

Calul ştie drumul. Indată ce a cotit podişca din răspântia lui Oprea Măcelaru din Suseni, micşorează pasul, ciuleşte urechile şi sforăie pe nas, bătătorind pământul şi opintindu-se în şleau. L'a întărâtat de departe ţignalul morei şi larma măciratului, pe ziua de azi. Nu-i chip să-l opreşti, chiar dacă vita ştie că în brişcă nu ai sămânţă pentru măcinat. Ai trecut podina din Suseni, lighioana face nepristan conac în bătătura morii, chiar dacă i s'ar abate pe spinare toată urgia bicelor. Dacă îl instrunezi în zăbală, te dă rostogol în şanţul morii cu încărcătură cu tot. Şi jigodia ştie că stăpânul îi cunoaşte metealna. De aceea se răsfaţă şi nici gând să se urnească din loc. Intoarce ochelarii spre poştalion, şi întreabă lumea cocoţată în leagăn dacă este vreo descărcătură pentru moară, sau dacă trebuie să-şi vadă de drum. Rândaşul Piţurcă coboară mânios din brişcă, îşi freacă pensionarul între sprâncene şi-l trage îndelung de urechi ţoncănind pe sfârcul buzelor groase şi bosumflate ca două frunze de pătlagină:

— Mult ai să mă fierbi aşa, măi puturosule? Păi nu ştii că drumul nostru e la pădure, la araci? Mâine la moară, azi mergem la d. Adam la Strâmba pentru buturugi. Vine iarna, tontule!

Piţurcă avea dreptate. Socoteala pe ziua de astăzi era să dăm cu ochii de administratorul pădurii, Adam Beslegeanu, pentru niscaiva sferturi de lemne; dar Dristor, calul cu pârţagul conacului, se împotrivea. Oprise ca deobicei în uşa morei şi nu mai vrea să se urnească cu nici un chip. Am lăsat atunci pădurea pentru altădată şi am intrat în moară. O glugă de oameni s'a ridicat îndată în picioare şi pălăriile bărbaţilor amestecaţi cu femeile, jos pe brânci, se deteră într'o parte a capului. Nevestele moţăiră şi ele din tulpane. Intre timp, în vremea când ne târguiam cu Dristor în poartă, ţignalul cortenise şi frământarea motorului îşi opri tânguirea într'o pocnitură surdă. O transmisie se stricase. Mecanicul strigă din podul morei, curelele plescăiră obosite pe roţi încetinându-şi cumpănit depănătura şi maşinăria îşi dete îndată duhul. Lumea adunată la măcinat se prăvăli pe vine, aşteptându-şi rândul. Postolea, vătăşelul morei, trimise după undrele. Trebuia cusută o curea. Intâmplarea anunţa o aşteptare îndelungată. Dela ocol ni se trimise vestea că d. Adam e plecat la oraş şi că Insurăţelu, pădurarul Strâmbei, nu cunoaşte măsurătoarea butucilor. Nu mai aveam ce căuta la pădure. Dristor se încăpăţânase la timp. Oamenii de jos, risipiţi pe brânci, pălăvrăgeau. Am lăsat pe Dristor înămolit afară, într'un morman de buruiană şi ne-am amestecat, eu şi cu Piţurcă, în clacă.

Cuvântările au început cu privire la bucatele de ăst timp. Povestitorii vorbeau de o mândreţe de recoltă, cum nu s'a mai dovedit de amar de vreme. Rodu mult puzderie, bogat, plin şi de soi. Un unchiaş ne tăiă dintr'un colţ al morei curajul, amintind că în gară stau gata de drum trei sute mii vagoane pentru *isport*. Femeia lui, întărindu-şi nodurile dela tulpan, oftă îngândurată. Celelalte neveste făcură la fel. Câţiva dintre flăcăi, adresară stăpânirii ocări. O parte din adunare lăuda pe Dumnezeu şi pentru mult-puţinul care li s'or mai cuveni după ce s'or îndestula străinătăţile, statul şi ciocoiul. O bătrână trase testimelul peste lumina unor părechi de ochi verzi, cu bobul vederii spălăcit de dogoarea prăşitului, se înălţă înfiptă din mulţime şi, proptindu-şi palmele de şoldurile ei puţintele, recomandă ascultătorilor că d'asurda îi mai dorm somnul de veci în râpele Jiului, toţi feciorii plecaţi la oaste cu duiumul, dacă cârmuirea le mai ia şi bucăţica dela gură. Grăjdarul Piţurcă aprobă cu încruntare, scuipând mânios într'o parte. Un invalid care moţăise toată vremea în chiolanul morei, luă cuvântul svârlind dintre dinţi o frunză de salcâm dir care până atunci trimisese jos, cântarea revoltei lui infirme:

— Ce ne trebueşte *„erou necunoscut"*? Toţi cu toţii suntem eroi şi toţi cu toţii suntem cunoscuţi! Pământ — pământul îl vrem! Unde mi-e piciorul, unde mi-e vederea, unde mi-e moşia?

— Iaca na, în curte la armarul boierului, sântără, — mocni adunarea, — unde să fie?

O tăcere adâncă se făcu şi o tristeţe ucigătoare se nărui din înălţimea morei, năpustindu-se în îngrămădirea oamenilor de jos. Slutul amuţi sus pe chiolan cu altă frunză de salcâm, între lopeţile dinţilor şi o altă cântare îndurerată trecu înfiorată printre buzele pline de bube dulci.

— Om smintit, bietul flăcău, — se tânguiră câteva neveste cu palmele la gură.

— Fiindcă vorbeşte drept omu, d'aia e smintit, — răbufni unchiaşul cu *isportul*.

Rudolf, mecanicul morei, care cosea transmisiunea cocoţat pe căpriorii şandramalei, îşi ascutea de-acolo printre împunsăturile undrelei, urechile, bucurându-se de jelania poporului de jos. Rudolf era din Magdenburg şi rămeriţa războiului îl prinsese aici, în slujba morei. In timpul ocupaţiei prusace, moara n'a măcinat şi Rudolf a slugărit la compatrioţii lui. După plecarea ocupanţilor, Rudolf şi-a reluat poziţia de înainte, blestemând megalomania Kaizerului. Acum Rudolf e bine cu toată lumea de aici. Are şi-o consolare: momâia invalidului de pe chiolanul morei care-şi plânge tinereţea apusă, din frunze de salcâm, şi indignarea bătrânului cu *isportu*.

Afară Dristor a fituit toată verdeaţa. In sgârciul buzelor tivite în piftia sură a botului, i-a rămas un zâmbet. Se pare că a ascultat şi el printre ulucile morei la *„palavrele"* dinăuntru. Un ţignal cutremură împrejurimea. Rudolf s'a afundat între maşinării şi povestitorii se înălţară pe gleznele amorţite, trecând fiecare în dreptul dăsagilor cu seminţe. Cureaua centrală lipăi pe lumina oţelului şi roţile îşi rostogoliră spiţele în goana mâniată a vaporilor. Magazia morii schinci din toate mădularele şi Dristor turburat din toropeala lui sătulă, schimba copită după copită. Pe urna din dreapta morii, se deşartă boabele de aramă ale grâului, şerpuind topite în pîrîiaşe de argint cari se închiagă pe zăblău, în purcoaie albe de făină sfinţită de lacrima pământului şi a semănătorului — pe cea din stânga, se deşartă goangele de chilibar ale porumbului, rostogolindu-se apoi şi ele pe alt zăblău în şuroaie luminoase de praf de aur, pregătind mămăligile sfinţite cu truda şi răbdarea aceluiaşi obidit şi de secole oblăduit semănător.

— Mână, mână nene Ghineo, mână că iar ne plesneşte cureaua, glumeşte un şugubăţ, spoit cu mălai pe ochi.

— Pă rând ca la moară, — chiue mătuşele pudrate cu făină.

— Păcat de moara din Brezoaia, — intervine îndurerat de amintirea ei, un văduv, — aia moară, moară de apă, scoate făina moale, albă şi luxoasă, făină trasă la piatră! Făina asta de motor când ai căuta e pipernicită, tăiată şi negricioasă, maşina nu macină lin, nu trage tărâţa toată, — dă bobu mare, încins şi aprinde făina — făină dă mecanism — moară nemţească — de!

Luleaua lui Rudolf se ivi în balconul cazanelor şi tăciunile din ea răscoli tutunul adormit, aprinzând necazul din obrajii mecanicului. O înjurătură pică de sus într'o limbă străină, luleaua fugi de pe grilaj, spre grinzile morii.

— Da ce vru să spună şoacăţu? ronţăi un vlăjgan.

— Iaca om necăjit şi el, — îl potoli văduvul care criticase maşinăria nemţească a moarei.

— Paişpce duble porumbu, şaişspce şi trei sferturi grâu. — ţipă vătăşelul morii trecând mâneca cămăşii peste fruntea aprinsă şi însemnând pe pălimarii magaziei, dublele strigate, cu cruci de tibişir.

— Vreau eu să înţeleg la urma urmelor cam ce a fost cu vorbele alea căzute din gura neamţului, aşa, tronc ca Miercurea la stână? mai insistă vlăjganul.

O mătuşe trase pe vlăjgan de cămaşe ţinându-i drumul cu o furcă. Văduvul care ocărîse moara cea nemţească îl domoli explicându-i că Rudolf se mâniase pe maşinării iar un cuţovlah mâncându-şi mustaţa pârjolită de tutun întări că de vină trebuie să fi fost vreo chingă. Vlăjganul cârmi spre ieşire, gonit de mătuşa care îl mai ţinea încă de pânza cămeşii, măcinându-şi supărarea între măsele.

— Scrie negustorule — răcni focarul morii spre vătăşelul Postolea care umpluse un pălimar întreg cu cruci de tibişir — paispce şi cu treispce — face douăzeci şi şapte duble, — porumbu — aşa e?

— Aşa e, — întări Postolea trecând tibişurul pe alt bulamac.

— Zi: şaispce şi trei sferturi şi cu treispce şi un sfert, fac tomna treizeci dă duble în cap, — grâu — aşa e zapciule?

— Tomnai, întări vătăşelul.

Cum dracu de se brodiră tomnai treispce, — se miră un sfătos cocoţat pe saci. Semn rău!

Frunza din gura schilodului de pe chiolan tăcu dintr'odată, sfâşiind cântarea care nu contenise toată vremea măcinatului. Vlăjganul înbrâncit mai adineaori spre eşire, de mătuşa care-l ţinea morţiş de spetele cămeşii, de un timp nu se mai ivise. Trecuse dârz pe după poştalion, vorbise ceva, în treacăt, cu Dristor şi se afundase grăbit în porumbi. Fluerul morii ţipă în podină prelung, simptomatic. Bubuiala motorului îşi împuţină vijelia şi curelele plescăiră slobode pe roţile cari îşi răreau razele spiţelor. O troznitură ca de piştol a surzit toată încăperea morii. Muerile se prăvăliră frânte pe zăblău scornind nori de făină, bărbaţii răcniră din rărunchi în bătătură. Fluerul

Continuare în pag. IV-a

Miez de noapte

Larve greoaie şi lungi, târând oboseală,
Tramvaiele gem, cotind spre negre depouri,
Vechi cartiere sub brumă, tresar somnoroase
In ţipete surde, ce nasc şi mor în ecouri...

Umbre târzii se preling pe ziduri... pe porţi...
Vitrinele ard încă viu, multicolor,
Mâini uriaşe luptând continu cu noaptea,
Sterg c'un burete-al cerului negru decor.

Gânduri amare-aţipesc sub straturi de-alcool
Incovoiate pe străzi, ca un semn de 'ntrebare,
Şuer de tren, proaspăt venit dinspre gară,
Scormone 'n suflet nelinişti vagi, de plecare....

O! vieaţa răsuflă acum prin vitralii deschise!
Cai şchiopi căznesc spre localuri de noapte să 'ndemne,
Sunet strident, de metal, pe-acoperişuri,
Planete prin cosmos, privind, prelung îşi fac semne.

G. NICHITĂ

își prelungi agonia în limpezimea cerului și roțile duduiră înăbușite în pivnița elevatorului. Transmisiunile se lăbărțară plesnindu-se dârze una de alta și motorul sucombă într'un oftat care cutremură toată întinderea câmpiilor. Cureaua centrală plesni ca într'o descărcătură de șrapnele și sufletul morii încremeni în detunăturile mecanismului explodat. Schilodul care își măcinase și el tărâțele zilelor, sus pe corlata morii, se rostogoli din înălțimile chiolanului, păstrând între buzele-i înălbite frunza cu care-și chemase moartea. Maghernița morii se cutremură din toate încheieturile și cazanul plesni în mijlocul noianului de fărâmături.

In locul moarei din Pietroaia care de vremuri uitate, frământase pâinea ostenelii ca și aceia a îmbogățirii, în aceeași plămădeală a lacrimei cu a nădejdei ca și a foametei cu a belșugului, s'a înălțat îndată un foișor de flăcări, cerșind par'că pe luminile limbelor lui de foc, iertăciunea cerului pentru dihonia dintre oamenii pământului.

Dincolo, departe mult de meleagurile visătoare ale Susenilor, unde întinderile de atlas portocaliu ale rapiței îmbracă volanele de flori ale Crevediei cu lucirea lor orbitoare, jos în nisipurile Argeșului, pe drumul Baiului, care dă în Gratia, caporalul Busnea de la postul central al jandarmăriei rurale din Arcuda, întinde de cămașa vlăjganului care-și pierduse urma în porumbi îndată după asediul morii și din sânul căruia pică în prag, la intervale apropiate, șapca, amnarul și luleaua lui Rudolf.

SĂRMANUL KLOPȘTOCK

Atât de simplu...

I.

Cea mai grea și periculoasă problemă pentru talentul unui pictor, sărac ca pasărea iarna, este — să treacă teafăr prin anii tinereții, cari premerg gloria sau decăderea. Și cu cât talentul e mai mare, cu atât perioada aceasta e mai primejdioasă: firea tânără, lipsită de stoicism călugăresc și de disciplină, e pândită de nenumăratele ispite fatale.

Talentul, chiar cel mai puternic, e totdeauna fraged și sensibil până la tragism. Nefiind încă afirmat și asigurat, el se frânge ca mugurele sub vânturile primăverii sau se înăcrește ca vinul cel nou neîngrijit.

Foarte des, mediocritățile artistice, care n'au decât puține ispite de înfrânt, o iau înainte și-i întrec pe aleșii Artei. Mediocritatea e o lichea, și academiile de pictură dau ajutoare, burse, sau trimit în străinătate — pe acei elevi, cari venerează scheletele sacre mai mult decât sufletul și trupul viu al artelor.

Pictorul Iaranțev trecuse odinioară prin aceste încercări, și reușise apoi să se afirme nu numai în țară, ci și în străinătate. Picturile sale din tinerețe n'au oglindit tradițiile academice, și Iaranțev s'a pomenit debarcat din corabia artelor, fixată atât de solid pe ancorele ei întinate.

Talentul fără nume, ca și frumusețea în mizerie, atrage priviri prădalnice. Iaranțev, acest sălbatec lipsit de abilitate, care se ținea numai de boroboațe, — cu niște mâni care spărgeau rubla de argint, și cu niște ochi albaștri timizi ca de fată, — a simțit ghiarele exploatării înfipte în producția lui, când primul amor l-a făcut bărbat și tată, la vârsta de douăzeci de ani.

Căsătoria prematură, pentru un pictor, e un aspect de sinucidere lentă a talentului. O căsătorie fericită e și mai primejdioasă decât cea nefericită, fiindcă distrage energia pictorului dela muncă și dela creațiune. Iaranțev era fericit și sărac; viața lui deci, se cufunda într'un venin ucigător, dela care nu-l putea scăpa decât o mare minune.

Era conștient, că mai trebuie să facă multă școală. Ii lipsea însă libertatea care nu se obține decât cu bani. Ceeace câștiga, neavând nume în piața artelor, nu-i aducea libertatea, ci numai lanțurile care îi încătușau orice avânt capricios al talentului său puternic.

Uneori era cuprins de disperare. Umblând prin străzile Capitalei, unde bogățiile îți chinuesc atâta gândurile, el se tot uita în jos, visând să găsească niște bani pierduți, de cineva, care să-i dea posibilitatea să plece în străinătate, să mai învețe. Cele mai absurde și mai ridicule planuri de îmbogățire izbucneau în capul său, însă culmea absurdității a atins-o Iaranțev, când a făcut să apară următorul anunț într'o revistă, unde lucra ilustrații pentru nuvele:

„Caut un nebun, care să-mi dea zece mii, — se poate și mai mult, — fără dobândă și fără garanție".

Și nici nu s'a jenat măcar să-și anunțe numele și adresa, atât de puțin cunoscute, după picturile-i stranii, cari apăreau prin unele expoziții și provocau mai mult nedumerirea. Acest anunț zămislit în seara unui chef cu camarazi-pictori, a dat prilej la glume nesfârșite în cercurile artistice.

Insuș Iaranțev râdea mai tare decât toți, fiindcă, cu toată sălbătăcia, era un băiat bun și cam ușuratec, mai ales atunci când soarele-și împrăștia căldura și strălucea, pentru ca el să-l treacă pe pânză în culori și contururi. Dar în seara aceea de Decembrie, când marea învăluia orașul cu ceața galbenă, lipicioasă, în care se înneca lumea, — glumele nu-i mai veneau ușor la socoteală: s'au isprăvit banii primiți pentru ultima lucrare ce i se comandase — portretul unui băcan — și ceasul de argint, care trebuia întors de două ori pe zi, era amanetat.

Lemne nu avea. Laptele pentru copil se încălzea pe o mică sobiță de fier, în care ardeau câteva bucăți de rame golite de pânză. Nici în zilele de ger nu era atât de frig în podul acesta prefăcut în proverbiala mansardă de pictor. Ceața pătrundea din toate părțile și învăluia tot trupul cu putreziciunea-i veninoasă.

Dar ceeace era și mai disperant — sub locuința lui Iaranțev erau alte locuințe, dela etajul al șaselea și până la parter, tot mai încăpătoare și mai bogate. Un singur gând despre locatarii lor sătui și încălziți, îi stârnea răutatea și invidia, simțiminte necunoscute până atunci. Ceaiul cu pâine, în loc de prânz nu putea să încălzească pe Iaranțev și pe soția lui. Pielea lor rămânea rece și umedă, ca și cum era numai o țesătură îmbrăcată după ce a fost spălată și nu s'a uscat încă de tot.

— Drace! Mai sunt și țări unde tocmai în acest moment strălucește soarele, se coc portocalele pe crengile cari poartă flori nouă și pregătesc a doua recoltă de portocale....

— Cum? Portocale și flori odată? —se miră nevasta.

— Da! Parcă numai aceste minuni sunt acolo? In Mexic crește o iarbă albastră, iar în Oceanul Indian sunt niște pești colorați, cari par a fi acoperiți cu pietre scumpe....

— Veșnic îmi spui parascovenii de astea, — zise ea, gândind că el își râde doar de dânsa. Până acum, aceste fantezii o făceau să râză veselă, însă de data aceasta de pe buzele-i se desprinse și un reproș:

— Dacă ai fi vorbit mai puțin într'auirea, poate am fi trăit și noi mai bine.

El își ridică privirea, foarte mirat, spre dânsa. In ochii lui se aprinse acea flacără amenințătoare, care duce dela fleacuri spre certuri fatale. Insă, în aceeaș clipă, răsunară câteva bătăi în ușă.

II.

Numai bine nu se putea aștepta, seara, în mizerie, dela aceste bătăi. Când, însă, o doamnă în negru apăru pe pragul ușii, soții Iaranțev se uitară la dânsa cu mare uimire. Necunoscuta era îmbrăcată foarte simplu, dar și cu mare eleganță; venise, evident, cu o trăsură, fiindcă nici o urmă de stropi de noroi nu se vedea pe mantoul ei de lutru. Fața ei mată, palidă și ochii ei triști păreau că vin dintr'o țară despre care „fantaza" Iaranțev chiar adineauri. Doamna nu era tânără, nici prea frumoasă, însă figura ei degaja o simpatie, care rămâne darul oamenilor cu pecetea tragismului vieții, blânzi față de lumea rea și de soarta înșelătoare.

Primul gând ce-i veni lui Iaranțev era, că doamna aceasta a greșit etajul. Dar ea pronunță numele lui cu atâta siguranță, încât el înțelese că i se va comanda un portret, iar simțurile lui începuseră să ghicească parcă un mister care va însoți portretul.

— Aș vrea să vă spun ceva, — zise doamna cu o voce slabă și frântă.

El se uită la nevastă-sa care se grăbi să intre în odaia unde dormea copilul. Aci, ea așteptă cu nerăbdare rezultatul acestei vizite.

— Nu mă desbrac, fiindcă vizita mea va fi scurtă, — zise doamna.

Se lăsă pe scaunul părăsit de nevasta pictorului, și puse pe masă, pe care erau împrăștiate în dezordine — păhărelele, ceainicul și fărămiturile de pâine, — o poșetă de modă veche, brodată cu mărgăritare.

El stătea rezemat cu mâinile de masă, jenat de mizeria casei și a costumului său.

Cu privirea-i atrăgătoare ea îl invită să se așeze pe al doilea scaun din odaie.

— Am citit anunțul dumitale — îi zise doamna privindu-l drept în ochi.

Iaranțev se înroși.

— Nu-i decât o glumă proastră.

Ea îl privi întrebător, și el își lămuri ideia:

— Ințeleg foarte bine că asemenea glume nu pot aduce decât o batjocură...

— Nu, am acceptat-o cu totul altfel și v-am adus banii, — răspunse ea foarte simplu.

Iaranțev se cutremură, se ridică de pe scaun, se așeză din nou. Parcă era o povestire de Crăciun! Dar el nu era atât de prost ca s'o creadă. Ghici într'o slipă: prietenii lui au hotărît să-și bată joc de dânsul, și i-au trimis pe doamna aceasta, care își joacă rolul de minune. Foarte bine. El se va arăta un bun partener în acest joc, astfel ca să-i prostească pe toți, și în primul rând pe necunoscuta.

— Probabil că numai vă bateți joc de un pictor sărac, — zise el tare ca să-l audă și nevastă-sa, care, desigur, sta la gaura broaștei și asculta. Cum va ști ea să-i prețuiască apoi acest joc de comedie!

Dar, prefăcătoria lui, evident, n'a putut s'o facă pe doamna în negru să-și schimbe tonul cu care începuse jocul: era, așa dar, o artistă de dramă, foarte rutinată, pe care el nu o cunoștea fiindcă nu se ducea niciodată la teatru.

— Imi bat joc? Nu. N'am de ce. Dimpotrivă. Vă prețuiesc talentul și sunt sigură că veți aduce oamenilor multă bucurie, dacă vă veți desvolta în împrejurări favorabile. M'am ocupat și eu cu pictura, însă dragostea pentru artă nu e totdeauna un semn al talentului. Nici priceperea fină a artei nu poate înlocui geniul artistic. Am văzut și am studiat multe. Ceeace îl ridică pe un adevărat artist, servește mediocrității numai ca o ramă, în care se vădește și mai pronunțat milogia lipsită de talent...

Iaranțev nu se mai îndoia: numai artistele dramatice de mare experiență pot pronunța un astfel de monolog cu atâta expresie și simplitate. Deci, el trebuie să-i țină isonul, să joace pe pictorul foarte mișcat, naiv, însă stăpân pe el însuși.

— Sunteți prea gentilă și prea indulgentă cu mine. Insă toate acestea nu-mi dau nici un drept să contez pe un ajutor fabulos venit din partea unui străin.

El triumfă, văzând ca o umbră trecu prin fața femeii, și apoi vocea ei răsună cam a nemulțumire (doar, scena pregătită de dânsa, se lungea inutil)...

— Nu e așa; vă spun, domnule, cu totul altceva. — și un accent de nerăbdare se ivi în tonul luat de dânsa:— vă spun că n'am fost străină de lumea artei. Aș vrea ca acești bani să dea lumii ceeace inima și dorința mea n'au putut să-i dea. Adică dumneata, cu ajutorul banilor, vei da oamenilor mult mai mult, decât nădăjduiam eu odinioară să le dau. Iată banii.

Ea puse mâna-i fină, frumoasă, în poșetă. In degete nu purta inele. Liniile mâinii veneau de minune cu florile de mărgăritare artistic brodate. Doamna aceasta aparținea și ea unui trecut nobil, desăvârsit...

Nu atâta vorbele ei, cât mâna, îl făcu să nu se grăbească cu replica. Se uita tăcut. Insă, deodată fu izbit de gândul că privirea lui îndreptată spre mâna ei, și această pauză — pot fi interpretată ca o lăcomie din partea lui. Atunci Iaranțev se grăbi să răspundă:

— Dar, desigur, pricepeți că nu pot da nici o garanție? Am și anunțat în acest sens. Adică, prima mea datorie va fi să restitui banii la cea dintâi posibilitate. — El se sili să fie natural și continuă: — Insă n'aș sfătui pe nimeni să fie sigur de restituirea banilor și mai ales pe dv...

— De ce tocmai pe mine? întrebă ea, cam îngrijată.

El făcu un nou efort ca să nu izbucnească în râs. Râsul ar fi pus capăt comediei. Insă îngrijorarea ei arăta că ea se simte aproape demascată — deci el trebuia să-și continue jocul. Astfel, privindu-i drept în ochi, Iaranțev zise cu tristețe prefăcută :

— Fiindcă n'ar fi păcat să înșel un cămătar sau un zvăpăiat risipitor, un bigot sau un criminal, cari caută să-și potolească mustrările conștiinței dându-mi un ajutor. Dar d-vs... nu aparțineți nici-unuia dintre aceste tipuri de oameni.

Un cutremur trecu prin colțurile buzelor scârbite ale femeii, iar privirea ochilor adânci intră parcă înăuntru, departe. I se păru atunci lui Iaranțev că jocul cuvintelor trece peste limita artei. Un fior inconștient îl străbătu. Regreta că spusese mai mult decât îi cerea rolul pe care-l juca.

— Așa e, — zise femeia, parcă numai pentru dânsa : — aveți dreptate. Insă sunt cazuri când banii atât de importanți pentru unii, pierd orice valoare pentru alții. Acești bani îmi sunt de prisos...

Degetele femeii s'au mișcat pe florile de mărgăritare, și florile parcă au înviat și au tresărit sub această atingere.

— Atunci, aveți prea mulți bani ! ?...

Un zâmbet îi răsări în colțul buzelor.

— E indiferent, — răspunse ea încet cu vocea frântă.

Ridică și a doua mână. Desfăcu poșeta și scoase dintr'ânsa un mare teanc de bilete noi de bancă.

— Aveți aci de două ori mai mult decât ați dorit.

Și-i întinse teancul, simplu de tot, ca și cum i-ar fi restituit o datorie.

Fără voie Iaranțev atinse teancul și simți suprafața încă cleioasă a hârtiilor noi, încă nedesfăcute. Ochiu-i alunecă pe aceste hârtii și văzu cifra: 500, un desen cunoscut, pete frumoase de culori. Acest aspect atât de proaspăt îi goni într'o clipă fiorul încercat la atingerea banilor. Camarazii lui știau că el nu văzuse, poate niciodată hârtii noi și mari, — și le-au desenat și le-au boit cu o artă de invidat, numai pentru ca să-l prostească.

— Luați-i cu acelaș sentiment de camaraderie, cu care vi-i dau, — zise ea și se ridică gata să plece... Dar văzându-i fața îngălbenită și buzele care voiau să spună ceva, ea își ridică ușor mâna, și degetele-i fine îi opriră din nou privirea. Suspendate între lumina lămpii și privirea lui, degetele îl izbiră cu transparența lor de chilimbar și cu reflexele trandafirii, asemenea petalelor brodate din mărgăritare.

Ea îi întinse mâna.

— Adio !

Când simți în mâna lui mare — mâna ei gingașă și rece ca o floare, un nou fior, și mai puternic, îl străbătu involuntar. El îi reținu mâna și vru să-i spună ceva fără prefăcătorie și fără teatral.

Insă, înainte ca el să fi putut să se stăpânească, ea își retrase mâna și o porni grăbită spre ușă.

— Ce-s glumele acestea răutăcioase?—strigă el brutal și fricos: — Spuneți-mi măcar numele dv!...

Ea se opri, mișcă ușor din sprâncene, mai scoase din poșetă o carte de vizită, i-o întinse, se întoarse și dispăru după ușă.

III

In aceeaș clipă nevasta lui intră din camera cealaltă, ca o năvală a vieții lor zilnice într'o scenă mistică. Iaranțev se desmetici.

— Ai văzut ce comedie ni se joacă ? — strigă el supărat, blestemându-și slăbiciunea cu care se supusese unui joc atât de fin, mistificator: — Ai auzit?! O! Acești șarlatani ar fi putut să-l prostească pe altcineva, nu pe mine.

— Ah.... și eu care-am crezut.... că...

— Mi-au trimis o comediantă cu niște bani falsificați. Am să le arăt eu!

Și neștiind încă ce și cum le va arăta, continuă numai decât cu un râs vesel :

— Mai întâi să nu o pierdem din vedere, pe această persoană..

Se uită la cartea de vizită : — E un nume pe care nu-l cunosc. Adresa, la Hotelul Europa.

Nevastă-sa se apropie de teancul cu bani, legat cu o sfoară, și-l atinse cu teamă.

— Poate... că... sunt bani adevărați!? — zise ea holbându-și naiv ochii albaștri.

— Cum ? Crezi că există proști cari nitam-nisam să-ți aducă douăzeci de mii de ruble? De sigur că numai două hârtii de deasupra sunt atât de bine imitate, iar înăuntru e hârtie albă...

Femeia întoarse teancul, și începu să-l deslege, pe când Iaranțev alerga dintr'un colț într'altul, trudindu-se să născociască modul în care să-i răsplătească pe camarazii lui mai mult decât farsori. Teancul se umflă, deslegat, și hârtiile se deslipiră puțin una de alta.

— Toate-s la fel!...

Atunci el se nelinisti de-al-binelea. Nu mai era vorba de o glumă ci de ceva și mai rău. Se apropie de masă și privi cu atenție. Nu, nimeni n'ar fi putut să lucreze atâta pentru a-și bate joc de dânsul. Atunci... banii sunt falși și cine știe ce primejdii îl așteaptă acuma. Ușa poate să se deschidă, poliția să-i invadeze casa, și atunci — s'a isprăvit nu numai cu visurile lui, ci, poate și cu viața.

— Stai! — se zbătu el. — Mai înainte de toate trebuie să-i controlez adresa. Dar nu vreau să las acești bani în casa noastră.

Mâna-i tremura. Iși vârî teancul în buzunar și se repezi pe scări, strigând nevestei :

— Voi cere informații la telefon.

Alergă pe scări până la portar, unde era telefonul. Cu o voce răgușită ceru hotelul Europa. Intre timp află dela portar că doamna, care coborîse scările, a plecat cu un automobil închis.

Primi dela hotelul Europa un răspuns afirmativ.

— E acasă doamna ?

— Nu.

„Dacă banii sunt falși nici nu va mai veni pe-acolo", — îi trecu prin gând.

Dar acest „dacă", plin de îndoială, îl făcu să urce înfiorat scările din nou și să ia o hotărîre imediată și definitivă.

— Doarme copilul ?

— Doarme.

— Cred că nu i se va întâmpla nimic dacă îl vom părăsi pentru câteva minute. Ia-ți paltonul și ieșim împreună. Voi risca să schimb o hârtie într'o prăvălie mai mare din apropiere. Să mă aștepți în stradă. Cu o singură hârtie falsă cred că voi scăpa cu bine. Atunci tu vei arunca undeva restul, acest gunoi.

El scoase pe nimerite o hârtie, din teanc. Ea îl ascultă și se îmbrăcă repede.

Intr'un magazin mare de coloniale și delicatese, el, cu disperare de cerșetor, cu teama cu care se pune miza pe o cartă pe viață sau pe moarte, comandă câteva articole cari îi ispiteau imaginația de om flămând.

— Și vin ?

— Da, și vin, și coniac...

Cu un calm, care l-a uimit pe el însuș, întinse hârtia la cassă, și cu greu își reținu un geamăt de bucurie, când cassierul, după ce o examină cu atenție, îi numără restul.

Atunci Iarantev lăsă adresa la care să i se trimeată cumpărăturile făcute și ieși din prăvălie. Se repezi la nevastă-sa, o ridică în brațele-i vânjoase ca pe o fetiță, o puse din nou pe trotuarul alunecos și murdar. Apoi râzând de bucurie copilărească, începu să salte lângă dânsa ca un sălbatec.

— Bogați ! Suntem bogați !

Ea se îndoia încă :

— Poate casierul s'a înșelat.

Dar el nu mai avea nici o îndoială. Prin ceața aceasta, lipicioasă, mișcătoare și galbenă, el vedea grădinile înflorite ale Palestinei, și iarba albastră din Mexic, și peștii cu solzi ca pietre scumpe din Oceanul Indian. Dar ceeace era mai important, — vedea Parisul, Luvrul, Galeriile Florenței, Vaticanul...

Puteri înfrigurate de tinerețe și de încredere în sine, în talentul și în puterea lui de muncă — i-au stârnit dansuri și cântece în piept, ca sub năvala vânturilor de primăvară.

Dar deodată, în mijlocul acestei furtuni de bucurie, îi trecu pe dinaintea ochilor o mână palidă de chilimbar, cu vinele gingașe trandafirii, cu reflexe de lumină între degetele fine, — și durerea tăinuită a unor ochi mari îl străbătu inima ca o săgeată de întuneric.

Și simți un fior, dar nu de frică sau de mister, ci de grijă pentru ceva care îi devenise acum grozav de scump, mai scump decât tot restul lumii. Vru să alerge la hotelul Europa, numaidecât. Pentru ce ? — Pentruca înainte de toate să-i aducă recunoștința lui fără margini. Doar, nici nu i-a mulțumit atunci, acasă. Nici nu-i atinsese măcar cu buzele lui, mâna de chilimbar, mâna care nici nu putea să aparțină unei comediante. Ah, el nu s'a purtat decât ca un bufon. Simți scârbă și rușine pentru lipsa lui de înțelegere. O ! trebuie să alerge la ea, să-și justifice purtarea.

Insă, nevasta îl opri. Era târziu. Prăvăliile se închideau în gemetele obloanelor de fier. Srăzile sunt cufundate'n beznă. Felinarele electrice par paianjeni albi cari își aruncă paianjenișul uriaș, des și lipicios, peste oraș.

Au hotărît ca el să se ducă la ea a doua zi. — Noaptea trecuse neliniștită și fără bucurii, cu toate că au mâncat și au băut ca niciodată. Amândoi au visat paianjeni albi, umflați și lucitori. Copilul țipă de câteva ori și le trezi îngrijorări neînțelese. Se părea că dimineața tot întârzie, și el se mustra tot timpul că nu s'a dus noaptea la hotel, la această femeie misterioasă, mai stranie și mai enigmatică, decât destinul.

A plecat la hotelul „Europa", înainte chiar ca orele dimineței să îngăduie o asemenea vizită.

Pe tabela numelor din vestibulul hotelului, văzu numele ei și întrebă pe portar dacă e acasă.

Portarul îl privi cu bănuială :

— Sunteți rudă cu doamna?

— Nu.

— Atunci pot să vă spun fără ocol : doamna s'a împușcat în zorii zilei.

AL. FEODOROV

Nevroză

Vreau... astăzi să mă duc la bal: să joc, să cânt, să beau!
Să beau, să cânt, să joc! La bal să mă duc astăzi... vreau!
La bal, în ritmuri de jazz-band, să cânt un ideal!
Un ideal să cânt, în ritmuri de jazz-band, la bal!...

Din viața mea intimă vreau, să joc o pantomimă!
O pantomimă vreau, să joc, din viața mea intimă
Ca Istrion eu am să joc în pas de vals-boston!
In pas de vals-boston, eu am să joc ca istrion!

Pe-altarul voluptății azi aș vrea să beau nectar!
Să beau nectar eu azi aș vrea, pe-al voluptății-altar!
O simfonie să ascult cântându-mi dulce mie
Cântându-mi mie să ascult o dulce simfonie.

Să beau, să cânt, să joc La bal să mă duc astăzi vreau
Vreau astăzi să mă duc la bal: să joc, să cânt, să beau;
Un ideal să 'ngrop, în ritmuri de jazz-band, la bal!
La bal, în ritmuri de jazz-band, să 'ngrop, un ideal!

A. POLICHRONIADE

OSCAR HAN

Sculptura nu e numai arta de a reprezenta în relief formele obiectelor; sculptura e în primul loc, ca toate artele, un mijloc de expresiune al sentimentelor. Pentru un ochiu exersat, toate nuanțele execuțiunii plastice sunt vizibile și impresionante, după cum pentru un spirit plastic, toate aspectele mai deosebite ale vieții sunt prilej de îmbinare formală pentru tălmăcirea sentimentelor încercate în contemplarea firii.

Estetica sculptorului se întemeiază pe două legi fundamentale: una de ordin moral, care rezidă în sufletul artistului, și alta care nu e decât o normă de observație a naturii. Contopind în operă sufletul care depășește materia și clipa, împreună cu ceeace este necesar din elementele statornic percepute din afară, artistul se adaugă naturii, o idealizează, și se desăvârșesc reciproc. Arta trebuie să eternizeze în lume prezența unei frumuseți superioare. Ori această frumusețe superioară nu poate exista mai întâi decât în sufletul nostru. Arta ne ajută să ne-o tălmăcim, și s'o împărtășim altora.

Imitația naturii n'a fost preocuparea serioasă a niciunui sculptor; ea trebuie să fie numai un instrument, un mijloc de reprezentare a unei idei sau a unui sentiment. Imitația naturii n'a fost preocuparea sculpturii egiptene. Figurația reprezentativă a naturii vii, totdeauna corectă în proporții, nu e la Egipteni decât un mijloc de a reda expresia gândirii sculptorului, care vrea să ne arate ceva măreț, ceva cu legături adânci în infinit, fără să ne lege de forma exterioară de care s'a servit. Dar arta egipteană, deși e eminamente sintetică, s'a folosit totuș de natură; acolo însă nu era decât un mijloc pentru ca imitația să corespundă unei forme abstracte, pentru redarea unui sentiment sintetic colectiv, de pildă, sentimentul religios.

Odată cu multiplicarea și desvoltarea ideilor, odată cu particularizarea sentimentelor, artistul a renunțat la o imitațiune elementară, tinzând să găsească în formă un limbagiu complect și variat.

Isus și Magdalena

Grecul, dintr'o nevoie de echilibru sufletesc, a realizat o sculptură în care perfecția formelor se înalță până la tipul reprezentativ al frumuseții plastice.

Dacă arta însă, e rezonanța unei sensibilități personale în contact cu realul, dacă arta e punctul de manifestare exterior pe care omul îl are pentru ideile sale, în prezența și prin mijlocirea naturii — ni se pare că artistul modern trebuie să aibă deplina libertate, pentru ca, deslegat de formă, și de sentimentul colectiv pe care nu-l mai poate avea, să ne spună ce simte, să idealizeze, să individualizeze și să plăsmuiască nu o fotografie artistică și cu proporții matematic calculate, ci o natură nouă și cu noui înțelesuri. Sculptura trebuie să rămână simbol, fiindcă așa a fost încă dela începuturile ei — nu alegorie. Artistul nu trebuie să ia din realitate decât ceeace e necesar pentru a fi înțeles de cei cărora li se adresează. O corespondență trebuie astfel să se nască în mod necesar între sentimentul artistic realizat, și sentimentul plastic al privitorului.

In cadrul acestor considerații ,personalitatea lui Oscar Han și-a fixat un drum original și hotărît de evoluție.

* * *

Elev al sculptorului Paciurea, Han obține în 1915 diploma de absolvire a școalei de bele-arte din București în 1921 i se atribuie prin concurs o bursă de studii, de către Ministerul Artelor; iar în 1923 are primul prilej să viziteze marile muzee de artă italiană din Veneția, Florența și Neapole. A expus în 1913 la salonul Oficial, iar din 1919 până în 1924 la Arta Română, al cărei membru fondator fusese. A participat la expoziția internațională din Veneția, în 1924, și la expoziția românească din Paris, în 1926. In 1926 a expus la salonul Oficial și în „Grupul celor patru", alături de Tonitza, Șirato și Ștefan Dumitrescu.

Am trecut, spune Han, printr'o epocă de formație, în care nu mă găseam pe mine, și alta în care m'am pus de acord cu sentimentul meu plastic. — Iubitor de construcție și de formă, înțelegând că sculptura trebuie clădită pe un schelet geometric, artistul nu s'a putut adapta curentului rodenist dela noi, care sta pe o sculptură impresionistă. După terminarea școalei, el a trebuit să muncească să se desbare de tot ce-a învățat în școală. Arta gotică și muzeele de artă pe cari le-a cercetat, au contribuit la clarificarea sentimentului său plastic în fața naturii și i-au lămurit direcția posibilităților sale de realizare.

Han e în acelaș timp un idealist și un vizionar. Iubește și simte profund viața în tot ce are mai constant și mai esențial. Frumosul îl caută el născând din atitudinea nestudiată și firească, țâșnind sub formă de entitate expresivă din blocul inert, din elanul misterios, din pulsația lăuntrică, din simplicitatea simbolică a unei atitudini sufletești: Grupările sale nu sunt creațiuni forțate. Caracterele dominante ale volumelor sunt adâncite ca vigoare și fundamentale ca expresie.

Monumentul poetului Săulescu

Echilibrând massele, sau desvoltând siluetele, operele pe care le taie Han în piatră, au o construcție solidă și izvorăsc todeauna fără efort din aplicațiunea unui spirit, înverșunat să înoiască arta, tălmăcind sub forma unui neînduplecat avânt sufletesc și cu o poezie ciudată, vitalitatea puternică a unui ideal de artă conștient. In frământarea strălucitei sale evoluții, Oscar Han ne lasă mereu să relevăm adâncimile nebănuite ale vieții și drumul adevăratei desăvârșiri. Astăzi mai ales, când nici o doctrină nu se mai respectă cu sfințenie — nici o concepție de artă nu se va putea impune, dacă nu se va sprijini pe viață, dacă nu va avea viața ca isvor nesecat al formelor și simțimintelor — model etern al oricărei creațiuni plastice care vrea să 'nfrunte greutățile zămislirii.

Sculptura e o realitate în spațiu și ca orice realitate în spațiu, ea trebuie să aibă stabilitate. Han iubește viața, și-i iubește poezia, dar el nu face piatra să tresară și să respire, el nu vrea să ne dea iluzia mișcării și a vieții imediate: statuara lui e în primul rând arhitectură și de aceea piatra lui nu trăiește omul în carne și 'n oase, ci 'n vitalitatea materialului: — simbolizează.

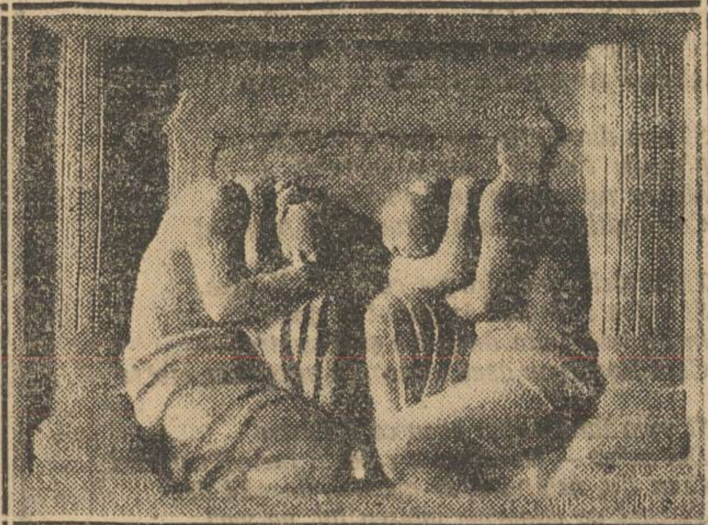
Sculptura monumentală, spune Han, trebuie să reziste în cadrul naturii profilată pe arhitectură, să formeze un element decorativ și subordonat. Un monument este și arhitectură și sculptură: arhitectura și sculptura să se unească într'un volum, într'o formă în care planurile și liniile sculpturii să facă un tot unitar ca stil, contopite astfel încât monumentul privit din orice latură să facă o singură siluetă, o singură încheiere arhitectonică prin armonie și unitate.

In realizarea sculpturii monumentale a lui Săulescu, și în cea viitoare a lui Eminescu, acestea sunt principiile călăuzitoare. Accentul grav cade nu pe ceeace constituie personalitatea fizică a poetului, ci pe ceeace constituie personalitatea lui poetică.

Și prin alegerea subiectelor și prin tratarea lor, Han

Dante Alighieri

Basorelief

se dovedește un intelectual. Liniile lui urmăresc un ritm unitar, o accentuată sensibilizare a formei; el a împrumutat dela Bourdelle simțul arhitectural, grav și masiv. Plasticul lui nu redă amănuntul de stăruință exterioară, ci cântecul lăuntric prins din viața reală, în ceeace ea are mai generic și mai ideal. De aceea tălmăcirile lui plastice au un atât de larg personalism, o atât de înaltă viziune, și atât de puțină valoare fotografică. Natura e pentru el prilej, pretext, nu scop. Arta lui purcede nemijlocit din fund de suflet și e puternică, evocatoare și definitivă.

I-am văzut alături pe Eminescu, pe Săulescu și pe Dante. Mi-a tresărit ceva în suflet. Eminescu în ghips, frumos și tânăr, plutind parcă 'n seninul poeziei lui — lângă un Dante masiv și rece: o frunte îngândurată care umbrește doi ochi închiși ca tăcerea.

Săulescu, un geniu într'aripat scoborît pe soclu, strâns în el, avea ceva din desnădejdea versurilor lui: o pasăre pierdută care-a țipat în noapte.

Trebue să te duci acolo lângă ghipsul cald, lângă piatra dură, sau lângă bronzul proaspăt patinat, trebuie să simți vibrând în tine un vers evocator, pentru ca să pricepi adâncul simbolic al acestor monumente.

Dacă Săulescu ar fi fost redus la dimensiuni obicinuite, ar fi exprimat prea puțin; în mărimea pe care o are însă, el domină prin nemișcarea lui încordată și prin patosul atitudinii.

* * *

In simbolul minunat al „Maternității" în îmbrățișarea castă a lui „Isus și-a Magdalenei", în „bustul lui N. Iorga", care sintetizează întreaga-i personalitate, în „Eschile", în „Vlahuță", în contopirea sensuală și parcă nesăturată a „Sărutului", sau în imnul de simbolic avânt către „Eden", în capul de șarpe al „Domnișoarei Iulia", în „Primul să-

Bustul lui Mihail Eminescu
ridicat la Putna de către cercul studențesc „Arboroasa"

rut", sau în portretul „Claudiei Milian", în „Elegii", în „Schițe și 'n „Basorelief", — Han aduce adâncime de concepție, siguranță și spiritualizare înaltă în realizare.

Han cunoaște puterea volumelor expresive, spiritul care circulă dela formă la formă; el subordonează sentimentului moral, o adevărată beție plastică. Grija expresiei o bănuești în suprafața împietrită, în unda musculară. Blocul e tăiat în forma elementară a subiectului, massele și contururile sunt înscrise după un imbold interior, care-i particularizează plasticizările. Sculptura lui Han se înalță astfel la o culme neatinsă în arta noastră. Figurile lui, conforme celui mai exigent geniu arhitectural, ne dau cea mai elocventă lecție de sinceritate și de probitate artistică și sufletească.

Tendința de eliberare a formelor din jugul „atitudinilor" — cari frivolizează omenescul — și întrebuințarea acestor forme pentru înfăptuirea unui gând, a fost remarcată la Han dela început. Pentru el legile anatomice n'au decât valoare de experiment, și ține seamă de ele numai cât nu-l stingheresc. Legile adevărate i le creiază simțirea lui. El nu redă tipicul echilibrat și stilizat în perfecțiunea formelor, și neglijează adesea linia, pentru expresie. Preocuparea lui merge către particularul gândit sau sufletesc, înfăptuit prin sentiment. Sculptura lui descifrează în chip desăvârșit expresia simbolică și caracterul esențial. Ca să țâșnească un acord perfect între idee și materia pe care o frământă, el a turnat în tipare de intensă emotivitate, o convingere fermă și o însuflețire rară, sacrificând adesea logica vizuală, pentru logica imaginativă.

S'a vorbit de o întoarcere la primitivism. Da: la primitivismul acelora cari având un conținut sufletesc, găsesc și expresia potrivită, — iar nu la „arta" acelora cari neavând nimic de spus își legitimează barbarul și insuficiența formei, intitulându-și inepțiile „primitivism".

Un sentiment primitiv de vieață răspunde unor mijloace egale de realizare primitivă, și atunci opera e perfect unitară; (stilurile arhaice); când însă mijloacele de expresie nu corespund conținutului sufletesc sau îl contrazic voluntar, atunci arta e hibridă și nu contează.

Există un primitivism formal, care neglijează ceeace e inutil, și *esențializează expresia,* pentru că sufletul o simte în felul acesta. Han se socotește el însuș înrudit cu arta egipteană și romană, cu arta gotică și cu arta primitivă. Afinitățile lui însă cu așa zisa artă primitivă, trebuiesc înțelese ca o conștiință complexă, echilibrată pe temeinice conținuturi sufletești și care folosește pentru expresie o formă primară, păstrându-și toate însușirile dobândite lăuntric.

Moderația mișcării și sobrietatea gestului, constituie o lege primordială pentru sculptor. Han face ceva mai mult chiar: el împietrește gestul. Elementul static e fundamental

Elegie

în arta lui. Figurile lui sunt piatră, sunt materie care-și perpetuează calitățile primare.

Oscar Han, care rămâne reprezentantul tipic la noi al clasicismului expresiv, a dat artei sale semnificația unei cutezanțe geniale, înălțând compoziția plastică românească pe culmea de unde o apropiere cu Rodin și cu Bourdelle, nu este nicidecum exagerare.

* * *

Am spus altădată că Oscar Han e între sculptorii noștri cel mai de seamă modelator . El n'aduce în arta lui acea abstractă perfecțiune a stilului grec, în care l-am văzut stăruind adesea pe Storck. N'are nimic din platitudinea lui Mățăuanu sau din impresionismul palid al lui Paciurea. Nu se abate în construcții grave și grele ca Medrea, Spaethe sau Onofrei, ori în „filosofică" diferențiere de imagini mitologice ca Faur și Jalea. Arta lui nu-i nici alegoric-fotografică cum e sculptura lui Dimitriu-Bârlad și nici inexpresivă ca a celor mai mulți.

Cu mijloace cumpănite, dalta lui Han nu sapă decât esențialul văzut în spațiu. O turmentare de proporții echilibrate totuș în discreția sentimentului și 'n simetria planurilor și volumelor, evidențiază timbrul tumultului interior și răsunetul larg al pulsațiilor vieții.

Nu e o violentare a naturii: e o adâncire într'un continuu și sincer efort, mereu amplificat și intensificat către un ideal artistic conștient.

Han ciopleşte cu limpezimea și ingenuitatea formei sintetic cugetate, trupuri pline de ritm, de căldură și de suflet : piatra lui se cere mângâiată.

Vitalitatea materiei e vitalitatea secolelor. Simbolul e nepieritor în vreme.

H. BLAZIAN

Nicolae Iorga

Moartea lui Don Juan [1]

Un negru fir, ca raza printr'un hău,
Trecutul lui — în ora din urmă a simţirii,
Şi una după alta, pe firul tot mai greu,
Ciudate, se înşiră mărgelele iubirii.

Sunt capete bălaie de mult visate zâne
Din vremuri inocente; fecioare ce mereu
Şi-au plâns dorinţa mută — şi altele, păgâne,
Scrâşnesc cu ură stearpă; iar rânjet de desfrâu

Sbucneşte lângă chipuri cu zâmbete senine, —
Şi ignoranţa pală, durerea care frânge
Se-alătură de râsul naiv, de gânduri line,
De reverii, de dorul ce-i răzbunat cu sânge..

Şi capete zărite, în umbră, pe balcoane;
Nostalgice priviri, ce după stor dispar
Şi dârze frunţi — şi masca bătrână din saloane
Alături de martira pierită 'n lupanar.

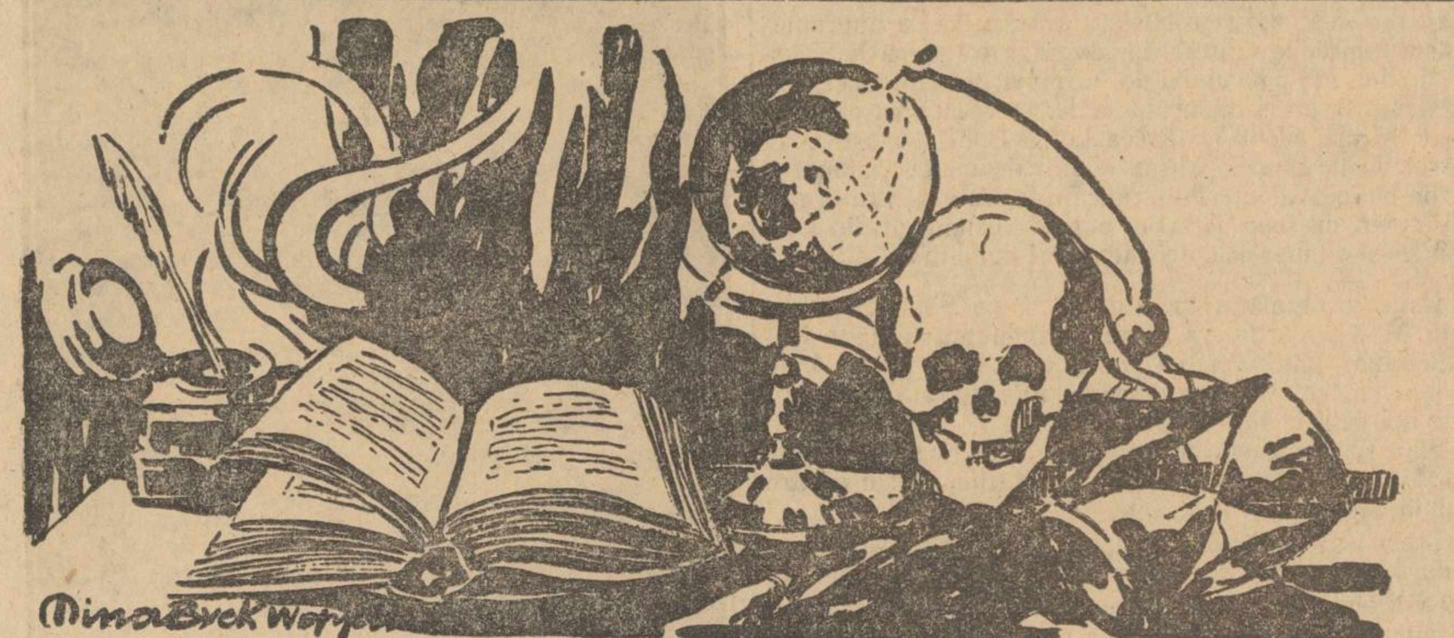
Şi una după alta, pe firul amintirii,
Figurile Femeii înşirue secretul
Mereu reînoit de arşiţa iubirii
Ce 'n ultima lui oră e roasă de regretul

Zădărniciei mândre pe culmile albastre.
Şi salba Afroditei în juru-i şerpueşte
Intr'o înlănţuire de jertfe şi dezastre —
Căci Don Juan ascultă neantu 'n el cum creşte

Şi cum fatală vine acea ce îi lipsea
Din salba — ce priveşte cu ochi încinşi sau reci
Cum Ea, nebiruita, se-apleacă lin să-i dea
Sărutul ce adoarme iubirea lui, pe veci...

EUGEN RELGIS

1) Din volumul „Poezii" (1914-1920), ce se află sub tipar.

EDGAR POË

Masca morţii roşii

Moartea roşie bântuise mult timp ţinutul. Niciodată o boală nu fu mai omorâtoare, mai hidoasă. Bucuria ei era sângele, roşul şi spaima sângelui. Mai întâi dureri ingrozitoare, o ameţeală neaşteptată, apoi o sudoare roşie pe tot trupul şi topirea fiinţei. Petele purpurii de pe corp şi mai ales de pe faţa victimei o puneau în afara omenirii şi-i închideau orice ajutor şi orice simpatie. Năvala, progresul, rezultatul bolii, erau întâmplările unei jumătăţi de oră.

Dar prinţul Prospero era fericit, întreprinzător şi priceput. Când domeniile lui fură pe jumătate pustiite de locuitori, întruni o mie de prieteni viguroşi şi veseli, aleşi dintre cavalerii şi damele curţii, şi se retrase cu ei într'una din mânăstirile sale fortificate. Era o clădire vastă şi măreaţă, o creaţie a prinţului, de un gust excentric şi totuş grandioasă. Un zid gros şi înnalt o înconjura. Acest zid avea porţi de fier. Curtezanii odată intraţi, se serviră de maşini de topit şi de ciocane puternice pentru a lipi zăvoarele. Ei hotărîră să se baricadeze împotriva năvălirii neaşteptate a desnădejdii din afară şi de a închide orice ieşire freneziilor dinlăuntru. Mânăstirea fu din belşug aprovizionată. Graţie acestor griji, curtezanii putură să sfideze molima. Lumea din afară n'avea decât să facă ce va putea. Aşteptând, era nebunesc lucru să te necăjeşti ori să te dedai gândurilor triste. Prinţul se îngrijise de tot ce putea să aducă plăcere. Adusese bufoni, improvizatori, dansatori, muzicanţi. Frumosul strălucia sub toate formele. Vinul era din belşug. Inăuntru găsiai toate aceste lucruri frumoase — şi siguranţă. Afară, *Moartea roşie*.

Spre sfârşitul celei de-a cincea sau a şasea lună a retragerei sale, când molima bântuia afară cu cea mai mare furie, prinţul Prospero învrednici pe prietenii săi cu un bal mascat *de cea mai neobicinuită măreţie*.

Ce tablou frumos această mascaradă! Dar mai întâiu lăsaţi-mă să vă descriu sălile unde a avut loc. Erau şapte, — o înşiruire împărătească. In multe palate, această serie de saloane formează lungi perspective în linie dreaptă, când uşile sunt date la perete, de fiecare parte, în aşa fel încât privirea merge până la capăt fără obstacol. Aci, lucrul stătea cu totul dimpotrivă, cum de altfel era de aşteptat din partea ducelui, care avea un gust foarte viu pentru bizar. Sălile erau aşa de neregulat aşezate, încât ochiul nu putea îmbrăţişa mai mult de una dintr'odată. La fiecare douăzeci-treizeci de paşi întâlniai o cotitură bruscă şi la fiecare întorsătură un nou aspect. La dreapta şi la stânga, în mijlocul fiecărui zid, o fereastră gotică, înaltă şi strâmtă dădea într'un coridor închis care urma sinuozităţile apartamentului. Fiecare fereastră era făcută din sticle colorate în armonie cu tonul dominant al decorului sălii. Spre exemplu, aceea care ocupa extremitatea orientală, avea tapete verzi, — şi ferestrele erau de un albastru închis. A doua cameră era împodobită cu obiecte şi tapete purpurii, ferestrele erau şi ele de culoare purpurie. A treia, era în întregime verde şi ferestrele chiar, erau verzi. A patra, decorată cu portocaliu era luminată de o fereastră portocalie, — a cincia, albă, — a şasea violetă.

A şaptea sală era îmbrăcată numai cu tapete de catifea neagră, care acoperea tot plafonul şi zidurile, căzând în falduri grele pe un covor de aceeaş stofă şi culoare. Dar, spre deosebire de celelalte, în această cameră culoarea ferestrelor nu corespundea cu culoarea a obiectelor cari făceau decorul camerii. Sticlele dela ferestre erau cărămizii, — de culoarea vie a sângelui. In niciuna din cele şapte săli, printre ornamentele de aur asvârlite cu bogăţie ici şi colo ori agăţate de pereţi, nu se vedeau nici lămpi, nici candelabre. Nici lămpi, nici lumânări, nici-o luminică de acest fel în această lungă înşiruire de camere. Dar în coridoarele cari le servia ca trăsătură de unire, drept în faţa fiecărei ferestre, se înălţa un trepied enorm în care ardea un jăratec strălucitor, ce-şi proiecta lucirea prin sticlele colorate şi lumina sala în mod orbitor. Astfel se produceau o mulţime de aspecte sclipitoare şi fantastice. Dar în camera dela apus, camera neagră, lumina jăratecului care îşi vărsa jocurile de lucire pe tapetele negre prin geamurile cărămizii, făcea un efect extrem de sinistru şi da fizionomiilor imprudenţilor cari intrau aci, o înfăţişare atât de stranie, încât puţini dansatori îşi luau curajiul să pună piciorul în această incintă magică.

Tot în această sală se ridica, rezemat de zidul dinspre apus, un gigantic orologiu de eben. Pendulul său se balansa cu un tic-tac surd, greoi, monoton; şi după ce acul minutelor făcuse încunjurul cadranului şi urma să fie sunată ora, se ridica din plămânii de aramă ai maşinei un sunet limpede, răsunător, adânc şi excesiv de muzical, dar cu o notă aşa de particulară şi de-o atât de mare energie, încât din oră în oră, muzicanţii orhestrei erau siliţi să întrerupă un moment acordurile lor, pentru a asculta muzica orologiului; atunci dansatorii îşi încetau în mod forţat evoluţiile; o turburare momentană alearga prin întreaga ceată veselă: şi atâta timp cât vibra aria cântată din clopote, puteai observa că cei mai nebuni deveniau palizi, şi că cei mai în vârstă şi mai aşezaţi îşi treceau mâinile pe frunte ca într'o meditaţie sau visare delirantă. Dar după ce ecoul ariei se pierdea de tot, o uşoară veselie îşi făcea drum în întreaga adunare; muzicanţii priviau unii la alţii şi surâdeau de slăbiciunea şi nebunia lor şi îşi jurau cu glas nehotărît că noua arie nu va mai produce aceeaş emoţie asupra lor; şi apoi, după fuga celor şaizeci de minute, care cuprind cele treimiişasesute de secunde ale orei dispărute, venia o nouă arie a orologiului fatal, cu aceeaş turburare, cu acelaş fior, cu aceleaşi visări. Dar în ciuda tuturor acestor lucruri, orgia era veselă şi măreaţă. Gustul ducelui era cu totul deosebit. Cât priveşte culorile şi efectele lor, avea un ochiu sigur, despreţuia *decorul* modei. Planurile sale erau îndrăzneţe şi sălbatece şi concepţiile lui străluceau de o splendoare barbară. Sunt oameni cari l-ar fi crezut nebun. Curtezanii lui simţiau bine că nu era aşa. Dar trebuia să-l auzi, să-l vezi, să-l atingi pentru a fi sigur că nu era nebun.

Cu prilejul acestei mari serbări prezidase el însuş la decoraţia celor şapte saloane şi stilul travestirilor sub costume fusese comandat după gustul lui personal. Desigur, erau concepţiuni groteşti. Era ceva strălucitor şi scânteitor, picant şi fantastic, — mult din ceeace de atunci s'a văzut în *Hernani*. Erau figuri cu adevărate arabescuri, absurd echipate, întruchipate după o modă cu totul necuviincioasă; fantezii monstruoase ca nebunia; erau lucruri pline de frumuseţe, de libertinaj, de bizar, unele cu nuanţe de ceva teribil şi desgustător totdeodată. In scurt, în cele şapte camere, erau răspândite ici şi colo o mulţime de visuri. Şi aceste visuri se contursionau în toate sensurile, luând culoarea camerelor. Ai fi zis, că muzica era executată de picioarele lor şi că ariile stranii ale orhestrei erau ecoul paşilor lor.

Şi din timp în timp se auzia sunând orologiul de eben în camera de catifea. Şi atunci, pentru un moment, totul se opreşte, totul tace, afară de glasul orologiului. Visurile sunt îngheţate, paralizate în ungherele lor. Dar ecoul ariilor orologiului se stinge, — n'a durat decât câteva momente; de abia a încetat şi îndată o veselie uşoară şi deabia stăpânită străbate din nou mulţimea. Şi muzica începe din nou, visurile reînvie, se răsucesc ici şi colo mai vesele ca oricând, reflectând culoarea ferestrelor prin care străbate strălucirea trepiedelor. Dar în camera care e acolo jos, la apus, nicio mască nu îndrăzneşte acum să se aventureze; căci noaptea înaintează şi o lumină mai roşie străbate prin sticlele ca sângele şi doliul draperiilor funebre este îngrozitor. Şi nechibzuitul care s'ar avânta pe covorul funebru ar auzi o arie mai grea, mai solemnă şi mai energică, decât aceea care se învârteşte în nepăsarea depărtată a celorlalte camere.

Acestea furnicau de lume şi inima vieţii bătea aci cu căldură. Şi sărbătoarea îşi purta mereu alaiul, când din orologiu se ridică răsunetul pentru miezul nopţii. Atunci, precum am spus, muzica se opri, învârtirea dansatorilor fu întreruptă; acum, ca şi mai înainte, domni o înmărmurire plină de nelinişte. Dar de data aceasta orologiul avea de sunat douăsprezece lovituri şi se poate ca mai multe gânduri să se fi strecurat în meditaţiile acelora cari mai puteau să gândească în mijlocul acestei mulţimi în sărbătoare. Şi desigur din cauza aceasta se făcu că mai multe persoane avuseseră timpul să zărească, înainte ca cele din urmă ecouri ale celei din urmă lovituri să fi intrat în lumea tăcerii, prezenţa unei măşti, care până atunci nu atrăsese atenţia nimănui. Şi noutatea acestei ştiri neaşteptate răspândindu-se pe şoptite din gură în gură, din întreaga adunare se ridică un mormăit, un zgomot semnificativ de mirare şi de dezaprobare, la apariţia aceasta care-i înspăimânta pe toţi.

Intr'o adunare de fantome, astfel cum am descris-o, trebuia fără îndoială o apariţie cu totul extraordinară pentru a pricinui o mirare aşa de puternică. Libertatea de carnaval a acestei nopţi era, e drept, aproape fără margini; dar persoana de care vorbim depăşise extravaganţa unui Irod şi trecu de marginile — fixate cu bunăvoinţă — ale decorului impus de prinţ. Există în sufletele celor mai nepăsători coarde cari nu se lasă atinse fără emoţie, chiar la cei mai stricaţi, chiar pentru cei ce privesc şi viaţa şi moartea cu acelaş surâs, sunt lucruri pe cari nu le poţi desvălui jucându-te. Intreaga adunare păru atunci că simte cu putere prostul gust şi lipsa de cuviinţă a atitudinii şi a costumului străinului. Acesta era înalt şi slab, şi învăluit dela cap până la picioare într'un giulgiu de mort. Masca care ascundea faţa, înfăţişa aşa de bine fizionomia unui cadavru înţepenit, încât analiza cea mai minuţioasă ar fi descoperit cu greu artificiul. Şi totuş toţi aceşti nebuni veseli ar fi suportat poate, dacă nu ar fi aprobat chiar, această glumă proastă. Dar masca mersese până acolo, încât luase chipul *Morţii roşii*. Haina îi era plină de sânge, — şi fruntea-i largă ca şi toate trăsăturile feţii erau stropite cu un roşu îngrozitor.

Când ochii prinţului Prospero căzură pe acest chip de spectru, — care, cu o mişcare înceată, solemnă, emfatică, ca şi cum ar fi dorit să-şi susţină mai bine rolul, se plimba printre dansatori, — oricine îl putu vedea zguduit de un puternic fior de groază şi desgust; dar o clipă mai târziu fruntea i-se împurpură de furie.

— Cine îndrăzneşte, — se adresă prinţul cu glas răguşit curtezanilor care stăteau în picioare lângă dânsul — cine îndrăzneşte să ne insulte cu această blestemată ironie. Luaţi-l şi-l demascaţi! Să ştim pe cine vom avea să spânzurăm pe înălţimea turnului, când va răsări soarele! Când pronunţă aceste cuvinte, prinţul Prospero se găsia în camera dela răsărit, în camera albastră. Ele răsunară cu putere şi clar prin cele şapte saloane, — căci prinţul era un om poruncitor şi puternic, iar muzica tăcuse la un gest al lui.

Prinţul se afla în camera albastră cu un grup de curtezani palizi în jurul său. Mai întâi, când vorbia, în grup se făcu o mişcare ca şi când curtezanii ar fi voit să înainteze spre intrus, care un moment fu la doi paşi de mâna lor, dar care acum cu un mers cadenţat şi majestuos se apropia din ce în ce de prinţ. Printr'un fel de groază nedeslușită, pe care îndrăzneala nebunească a măştii o strecurase în inimile tuturor, nu se găsi nimeni care să o atingă; astfel încât, neîntâlnind nicio piedică, ajunse la doi paşi de prinţ; şi pe când imensa adunare, supunându-se pare-că unei singure mişcări, se retrăgea din mijlocul sălii spre ziduri, străinul îşi urmă calea fără întrerupere, cu acelaş pas solemn şi măsurat, trecând din camera albastră în camera purpurie, — din camera purpurie în camera verde, — din cea verde în cea portocalie, — din aceasta în cea albă, — din cea albă în cea violetă, mai înainte ca vreo mişcare hotărîtoare să-l poată opri.

Atuncia, prinţul Prospero întărâtat de turbarea şi de ruşinea unui minut de laşitate, se repezi ca o furtună prin cele şapte camere, unde nimeni nu-l mai urmă; căci o groază de moarte pusese stăpânire pe toţi. El ameninţa cu un pumnal strălucitor şi se apropie cu furie la câţiva paşi de fantoma care se retrăgea, când deodată aceasta, ajunsă la capătul sălii de catifea, se întoarse brusc şi rânji la cel care o urmăria. Un strigăt ascuţit se auzi, — şi pumnalul alunecă cu o străfulgerare de lumină pe covorul funebru pe care un moment mai târziu prinţul Prospero cădea neînsufleţit...

Atunci înflăcărate de curajul furtunos al desnădejdii, o mulţime de măşti năvăliră deodată în camera neagră; şi apucând pe necunoscutul, care stătea ca o statue, drept şi nemişcat în umbra orologiului de eben, se simţiră înăbuşiţi de o groază fără nume, văzând că sub giulgiul şi masca de cadavru pe care cu atâta furie puseseră mâna, nu era nimic care putea fi pipăit.

Toţi recunoscură atunci, că au aface cu *Moartea roşie*. Venise ca un hoţ de noapte. Şi oaspeţii căzură unul câte unul în sălile orgiei, acoperiţi de o rouă de sânge. Şi fiecare înţepenia cuprins de răceala morţii în poziţia plină de desnădejde a căderii. Şi viaţa orologiului de eben se pierdu odată cu cel din urmă dintre veselii oaspeţi. Şi flacările trepiedelor se stinseră. Şi Intunerecul, Ruina şi *Moartea roşie* îşi întinseră stăpânirea lor necuprinsă peste toate...

Traducere din englezeşte

„ZOOLOGICE"

Bemol

Reproducând în luciu-i nichelat
Profilul lunii fraged de lipie,
Originalul lac a inventat
Un procedeu de dagherotipie.

Vrăjită de fluidul singuratic
Al stelelor — pecetii siderale —
Privighetoarea cântă enigmatic
Un şir de melodii originale,
Tesute, optimist, c'un leit-motiv;
Iar notele, rapid, când sboară 'n stol,
Asvârle-o cucuvea pe portativ
Din glasul ei de cobe, un bemol....

ALEXANDRU BILCIURESCU

Pescuitorii de perle

— Sonet —

Ei toţi sunt robii — robi din Zanzibar...
Au trupurile negre şi luciaose,
Asemenea săgeţii mlădioase,
Şi ochii lor sunt al Saharei jar.

Dar cel născut sub semnul Ahernar,
E victima sclaviei nemiloase...
In mare sunt avuturi numeroase:
Deci cată perle scumpe de bazar

Şi trupul tău va fi însângerat
Cu biciul, de stăpânu-ţi, supărat
Că n'ai găsit comori nenumărate...

O! regi, o! prinţi, femei! O! Cresus, toate
Colanele de perle date 'n dar
Sunt lacrime de robi din Zanzibar...

ALEXANDRU FEODOROV

Mistinguett la Berlin

...Mistinguett. Mistinguett! Iat-o pe Mistinguett!

Intr'o cafenea foarte populată din Kurfuerstendam e zarvă mare şi plăcută, din cauza unei „senzaţii vii":

Regina „cerului de pânză", împărăteasa celei mai frumoase scene-varieteu din lume, incomparabila şi fermecătoarea Mistinguett e „la noi", la Berlin, în Kurfuerstendam, unde sunt tot atâţia Ruşi-Emigranţi câţi şi Germani-sadea.

Mistinguett e înconjurată de jurnalişti, artişti, antreprenori şi muzicanţi Ruşi şi Germani, între cari Mary Bran, M. Cuzneţova, violonista Lola Tezy etc., etc....

Toată lumea o cunoaşte încă de atunci, când generaţiile unite ale „studenţilor din toate ţările" o acopereau cu flori şi cu inimi rănite. Şi după cum nimeni nu se interesa de vârsta unei Lina Cavalieri, tot aşa nu e nevoie să definim bine când anume trecuse tinereţea lui Mistinguett.

Apropo ceva despre copilăria ei. Mica, slăbuţa Mimy, cânta atunci ca un veritabil „Wunderkind". Talentul acesta era moştenit de toată familia ei. Profesorul de vioară, un mic bătrânel, i-a compus un cântec cu refrenul: „tinguett, tinguett". Din acest cuvânt care nu înseamnă nimic, adăogându-i un Miss (Mimy semăna în copilărie cu o Englezoaică), s'a născut pseudonimul său atât de popular....

Energica antreprenoră care este Mary Bran ştiuse s'o aducă acuma pe Mistinguett la Berlin.

Astrul parizian întinde cu graţia unei regine, mâna ei pentru sărutările atâtor adoratori şi acordă interviewuri dintr'odată — mai multor jurnalişti. Vocea-i sună foarte tânără şi melodioasă.

Desigur, iubesc Parisul până la nebunie. Totuş visez de mult să văd şi alte oraşe mari, să cunosc cât mai *mulţi oameni. Astăzi Berlinul — mâine Londra — apoi* din nou Parisul.

La o masă vecină, un grup de oameni solizi şi graşi, ridică paharele în cinstea lui Mistinguett.

Vă mulţumesc, amicilor, — răspunde Mistinguett cu un gest larg şi elegant. — Sunt colegii mei, directorii de teatre din Berlin. Sunt şi eu o directoare la un teatru mic de tot, din Paris : Moulin Rouge, — râde Mistinguett explicând unui gazetar letonian.

Ştiţi, că în tot lungul carierei mele de artistă n'am avut decât prieteni printre gazetari. Unul dintre confraţii dvs. a compus chiar un cântec amuzant :

„In lume este un singur Paris, în Paris — un singur Moulin Rouge, la Moulin Rouge e numai Mistinguett şi Mistinguett sunt eu !

Şi loveşte uşor cu evantaiul ei umărul convorbitorului leton, un bărbat foarte frumos, care pricepe deodată că-i semn că audienţa ia sfârşit, şi se ridică. Mistinguett îl opreşte :

— Unde? Staţi puţin. Eu ador interviewurile...

Apoi vorbeşte despre apariţiile ei din teatrele berlineze şi râde, cu poftă, molipsind şi pe alţii.

— Recunosc : sunt dată pe mâna „manager"-ilor, cari mi-au reglementat fiecare oră din viaţa mea, aci: unde să mă plimb, unde să stau, unde să mănânc despre ce să vorbesc. Afişele anunţă : la premiera No. 1 va asista Mistinguett ; la premiera No. 2 va asista Mistinguett. Nu pot să mă cert cu dânşii. Dealtfel, pretutindeni nu mi-a părut rău de seara pierdută. Punerile în scenă sunt frumoase, publicul e perfect european la Berlin. Dacă aş scăpa măcar o singură seară, aş trebui să plătesc o mare amendă. Şi într'o seară eram gata s'o plătesc numai să mă simt liberă. Am şi deschis portofelul meu .. însă aerul cu care Haller antreprenorul — mă primise în acea clipă, mă făcu să-mi pun banii la loc, numai să nu-l amărăsc pe acest maestro, cel mai mare din „branşa" noastră...

In acest moment cafeneaua e invadată de un nou grup care se apropie de Mistinguett. Se văd chelii mari, burţi enorme, cu lanţuri de aur şi mâini încărcate cu inele sclipitoare.

— Cine sunt ăştia ?

— Regii filmelor. Un sindicat întreg in corpore vă cere voie să vă fie prezentat...

Antreprenorii se agită. Prezentarea începe.

Jurnaliştii sărută mâinile lui Mistinguett şi se îndepărtează. Ea-l însoţeşte cu privirea galeşă pe frumosul jurnalist leton...

A. RUMIN

Crisnamurti în America

Messia teosofilor, „Stăpânul Lumii" cum îl numesc credincioşii, a sosit în Statele-Unite. Inainte de-a debarca la New-York el a fost, ca şi toţi muritorii, supus unui examen medical şi a primit autorizaţiunea medicului vamal. Debarcarea lui în America s'a lovit totuş de unele dificultăţi. Acum câţiva ani profesorul Crişnamurti fusese condamnat la închisoare de tribunalul din Bombay pentru „păreri imorale" şi i se ridicase dreptul de a învăţa copiii. Astăzi, în polemica stârnită în jurul lui Crişnamurti, acest antecedent reapăruse şi provocase suspiciunea autorităţilor americane în ce priveşte moralitatea unui Messia, care a fost crescut de un profet indian imoral. Totuşi, dificultăţile au fost aplanate, şi Crisnamurti fu întâmpinat pe ţărmul Americei, de mulţimea adoratorilor săi, cari i-au arătat toate semnele de cea mai adâncă şi nelimitată veneraţie. Crişnamutri îşi petrecuse drumul în cabină — şi deocamdată nu vorbeşte despre planurile activităţii sale în America. El va asista la congresul teosofilor din Chicago.

A apărut
„Lectura" No. 84
— Floarea literaturilor străine —
PANTOMIMĂ
de BRUNO FRANK
Trad. de E. MARGHITA
Lei 4.— Scrierea completă
La chioşcari şi librari

CĂRŢI ŞI REVISTE

I. PELTZ: Fantoşe vopsite

Genul miniaturii literare nu e o născocire pur formală. Sufletul simte fragmentar. Impresiile se succed independente în relaţiile lor cu viaţa. Temperamentul de totdeauna, încearcă în mod universal sensaţii parţiale: lumea le izbeşte sensibilitatea rapid, şi puternic în acelaş timp.

Miniatura, hrana cea mai fericit acceptată de sufletul modern, virgin de încordări prea mari spirituale, — e însă pentru scriitor o grea încercare: conciziune şi substanţă; totul, spus în cât mai puţine cuvinte; şi spus frumos, fără stângăcii, fără şovăiri.

In opera fiecăruia dintre marii scriitori universali se găsesc două sau trei miniaturi, două sau trei flori rare de literatură, în cari scriitorul a sintetizat caracterul de primă esenţa al operei sale. O miniatură e o piatră de soclu. Soliditatea ei duce greul unui întreg monument.

Incercând o miniaturizare a inspiraţiei, I. Peltz s'a apropiat adesea cu fantoşele sale vopsite, de poemul în proză. Nedesăvârşirea lumii de sensaţii din care ţâşneşte şi spre care tinde din nou sufletul contimporan, l-a îndreptat pe acest scriitor, pe drumul notaţiilor unui pesimism poetic în formule rezumative de literatură de concizie. E uşor să spui mult în vorbe multe; e artă să spui mult într'un cadru redus.

Frumoasele miniaturi poetice pe cari le fixează Peltz într'o proză ritmică şi colorată, — aduc un vocabular foarte bogat, metafore şi imagini uneori căutate, totdeauna bine alese.

Intâlnim printre aceste fantoşe vopsite, eroine romantice cari ar voi să aibă un roman fioros: o barcă zbătându-se în vârtejul valurilor, un cavaler cu braţul tare sărind în apă s'o prindă de talie şi să-i redea viaţa cu grădinile şi bucuriile ei. O răpire în noapte, cu sunete vechi de clopot ruginit, cu mantii de negură şi cu primejdii...

Intâlnim fete cari îşi vor iubitul, cu nebunia primelor cutremurări. Sunt bunici sfătoase şi copii bolnavi; curtezane, beţivi şi demenţi; cerşetori cu chip sărman şi 'ntunecat; dragoste, iluzii, evadări şi umbre...

Peltz stăpâneşte un stil de intelectual şi de peot:

O femeie, într'o seară cu pâclă, trecu pragul casei. Avea părul alb, ochii galbeni, fruntea albastră şi dinţii de culoarea căpşunelor.

Intră grăbită, îşi aruncă pălăria şi voalul pe un scaun şi se întinse pe covor. Cel invitat se odihnea pe un fotoliu voluptuos. Piciorul, cu pantof subţire, căuta loc pe umărul femeii, iar braţele acesteia, mângâiau şoldurile tânărului în dorinţa găzduirii.

— Spune-mi povestea aromei care a îndrăgostit trupul virginei din palatul celor douăzeci şi trei de împăraţi, grăi cu voce aspră — vâjâit de vânt — tânărul.

— Ai să-mi spui tu — răspunse femeia — istoria tânărului care a voit să se iubească pătimaş cu un stejar?

— Am să ţi-o spun! — urlă cel din morţi înviat.

— Atunci (glasul ei părea scârţâit de nisip) iată povestea: era o aromă, atât de pătrunzătoare că trebuia numai să ajungi în vârsta când băeţilor le mijeşte mustaţa şi fetelor li se rotunjesc sânii, ca s'o simţi. O! şi în palatul acela trăia o fată. Işi spăla în fiecare dimineaţă, cu rouă trupul. Şi odată — zorii încă nu se arătară — simţi cum un fior, năprasnic ca fulgerul, o zguduie. Era aroma dorinţei. Femeia tăcu.

— Şi ce-a făcut fecioara?

Femeia râse:

— A căutat drumul care duce la împlinirea dorinţei. In noaptea aceea patul ei rămase gol, iar grăjdarul împărăteştei curţi, purta în braţele lui vânjoase, spre un culcuş tăinuit, un trofeu scump...

Uneori autorul acesta filosofează poate prea mult şi cu voinţă, viaţa. Dar pretutindeni lirismul îl domină. Iată un minunat imn al primăverei noi:

Primăvara nouă a turnat foc în vine, a supt obrajii amantelor, a risipit tristeţile de ieri şi a născut tristeţi proaspete, a scos din rafturi prăfuite scrisori cu slova tremurândă, a împins cerul ceva mai sus şi a îmbrăţişat, cald, inimi adumbrite; primăvara nouă a ucis imaginile — toate — etern aceleaşi şi a săpat, cu violenţă, alte făgaşuri sufletului, mic ca o floare şi turburat ca un sân frământat...

Dar Peltz are şi construcţii de natura asta: Un pitpalac dintr'o casă vecină îi curmă visul cu un şuerat scurt ca un punct într'o frază sentimentală. — Sau: Imi mângâiam sufletul — acest indispensabil al juneţei — şi, etc... sau: Am întâlnit-o, târziu, în seara care murea ca o amantă în braţele perverse ale infinitului...

Il impresionează ploaia care cade, — ca stropi de durere, cu sgomote, cari dor auzul, — peste toate întinderile şi peste toate năzuinţele... Şi e impresionant strigătul mumei, care şi-a pierdut feciorul, muma cu cearcăne în jurul ochilor, cu mâini tremurânde, cu glasul gemăt de vânt: — De ce nu prăbuşeşti cerul Doamne, şi nu deschizi fundurile pământului şi nu cutremuri oraşul, — oraşul fără Ion?..

Observaţia simplă, prozaică în aparenţă, împleteşte de fapt o rezonanţă care poartă un intim contact cu viaţa sufletească.

Peltz aduce un fond adânc de sensibilitate, grefat pe un real şi generos avânt poetic...

Benedetto Croce: „Cultura şi viaţa morală"

— Intermedii polemice —

Bari, Ed. Giuseppe Lataza, 1926

Partea cea mai mult gustată din revista lui Benedetto Croce, **„La Critica"**, este constituită din acele **„Postile"** — note marginale — pe care filozoful şi istoricul napolitan le plasează la sfârşitul fiecărei fascicule, ca pentru a se recreia de munca prea obositoare a cugetării şi eruditiei. Acestea sunt un fel de vivisecţiuni a ideilor şi evenimentelor, care se prezintă lui Croce sub o formă polemică, în care el instrueşte, fie chiar sub forma glumei, dupăcum îi e obiceiul.

Volumul este împărţit în două, de război: spiritul care-l animă este acelaş; dar polemica la care se dedă este diferită, remediul este asemănător, dar ocaziunile în care este administrat, sunt altele. Intâia parte se adresează acelora care-şi fac profesiune din filozofia academică, ea se ridică în contra retorilor literaturii naţionale, suspinătorilor după misticismul gol, sau în contra discipolilor vanitoşi şi obraznici şi atâtor altor lipsuri. Cea de a doua parte se ridică în contra acelora cari, crezându-se filozofi, aplică această filozofie prost înţeleasă politicei şi o fac să servească drept justificare a pasiunilor lor; ea se mai adresează iarăşi retorilor, dar retorilor patrioţi. Ţinta, semnul, s'a schimbat, dar ochitorul este acelaş.

In aceste din urmă pagini găsim polemica dusă în contra lui Giovanni Gentile, pentru apărarea liberalismului, ceeace, la Croce, nu este o dogmă filozofică, ci numai o atitudine a spiritului: considerarea cu un calm înţelept, dar cu oarecare realism, a agitaţiilor oamenilor, a iluziilor lor, a fragilităţii cuvintelor cu care-şi acoperă interesele practice. Toată învăţătura lui Croce se poate sintetiza într'un apel la neînsemnata, modesta datorie zilnică. Croce este un mare seigneur burghez care ghiceşte în orice gentil-homme, strălucitor de vorbe pompoase, un sperie vânt, şi încearcă totdeauna o adâncă supărare când vede pe un mujic distrugând, cu o grosolană lovitură de pumn, munca delicată a unui artist.

Croce este un mare reprezentant al onestităţii burgheze. El este fericit când poate arăta că filozofia este de acord cu sensul comun. Sfaturile lui către tinerii Italieni au dispărut adeseori, pentrucă erau lipsite de poezie şi eroism. Croce ştie, de fapt, că eroismul rezidă mai adesea într'o viaţă făcută din mici sacrificii, decât din încercarea supremă a morţii. Croce este un înţelept. Inţelepciunea lui are adeseori ironia glumeaţă a moralei lui Ariosto, morala omului experimentat, eşit din domeniul închipuirii şi al visurilor, care se sintetizează în ambiţia de a avea o casă la ţară, departe de orice zgomot şi falsitate, aşa cum o doria Ariosto: „Parva sed opta mihi, sed nulli obnoxia, sed non sordida; parva meo sed tamen domus".

Arhivele roşii

In cel din urmă volum apărut din „Krasny Archiv", Tomul al XIV-lea găsim o corespondenţă inedită care proectează noui lumini asupra agoniei autocraţiei ruse. Toţi autorii scrisorilor sunt monarhişti convinşi, rude sau prieteni ai familiei imperiale, care au trăit foarte aproape de curte în timpul ultimelor luni din 1916, şi cari zadarnic, au încercat să lumineze pe ţar şi să-l sustragă influenţelor nefaste: prinţul Felix Iusupof, mama şi soţia lui, care era propria nepoată a lui Nicolae II; marele duce Dumitri Pavlovici, femeia lui Rodzianko, născută principesa Galitzine. Toţi alcătuiau grupul hotărât ostil împărătesei Alexandra Feodorovna. Unii voiau să obţină internarea acesteia şi deportarea lui Rasputin în Siberia; alţii nu se dădeau la o parte dinaintea unor soluţiuni mai violente şi mai însângerate.

„Trăim toţi ca deasupra unui vulcan, scria, în Noembrie 1916, prinţul Iusupof şi avem în capul nostru gânduri de aceeaşi natură". La 8 Decembrie, tânărul prinţ vorbeşte în termeni voalaţi de complotul care se prepara în contra lui Rasputin. El cunoscu atunci pe Purişchievici, care este „un om onest", şi care „vede lucrurile ca şi noi". „Ceeace se petrece aici, este un adevărat coşmar, scria el la sfârşitul scrisorii, şi aceasta nu mai poate să dureze mult timp astfel".

Scrisorile d-nei Rodzianko, soţia preşedintelui Dumei sunt cele mai interesante. Ele repetă fără încetare acelaş leitmotiv: patria este în pericol, puterea în mâinile forţei întunericului şi a personagiilor iresponsabile, dezordinea domneşte peste tot, armata şi populaţia sunt ameninţate de foame. La 1 Decembrie ea povesteşte principesei Iosupof o întrevedere a soţului său cu împăratul. „Audienţa a durat o oră şi trei sferturi. De astă dată, totul a fost dat pe faţă; intervenţia Alexandrei Feodorovna şi a lui Rasputin în afacerile statului, ura pe care amândoi o inspiră naţiunei, groaznica situaţie a ţării în toate domeniile, inerţia guvernului şi mai apoi, nemulţumirea care creşte în armată. Tot timpul El a tăcut, fuma şi-şi privea unghiile".

Mai târziu, la 12 Februarie 1917, d-na Rodzianko scrie că a primit vizita unui ofiţer întors de pe front: „El povesteşte că iritaţia contra acestor doi este extremă. Pe frontul Riga se spune deschis că împărăteasa protejează pe toţi spionii germani, iar comandanţii armatei, la ordinele ei, îi lasă în pace". Deşi în general foarte indulgentă cu Nicolae al II-lea, soţia preşedintelui Dumei, sfârşeşte prin a scrie, de data aceasta, că nu numai Alexandra Feodorovna e vinovată, ci chiar El, ca ţar al Rusiei, este mai mult decât un criminal.

Din toată această corespondenţă, o singură scrisoare este posterioară revoluţiei din Martie: este aceia pe care tânărul Dimitrie Pavlovici, exilat în Persia din cauză că a luat parte la uciderea lui Rasputin, o trimite lui Iusupof:

„In sfârşit, ceeace am prevăzut noi, s'a întâmplat: marele eveniment a sosit. Numai din încăpăţânarea uşoară şi strâmtă a unei femei care a adus catastrofa finală vânturând „Tzarkoie Selo" şi pe noi toţi, numai din această încăpăţânare numele Romanov a devenit sinonim cu pângărirea, mârşăvia şi ruşinea".

După acest verdict final, pronunţat asupra familiei imperiale de către unul din Romanovi, se mai poate oare adăuga ceva ?

O legendă

In „Nouvelle revue française", Ramon Fernandez scrie rânduri intemeiate despre lucrarea lui Clémence Dane, „Légende". Acest frumos roman al lui Dane a obţinut o bună primire din partea criticei, care i-a semnalat cu deosebire originalitatea compoziţiei. La dreptul vorbind însă, această compoziţie nu e cu totul nouă: Conrad şi alţi câţiva, izbutiseră şi ei să evoce un personagiu, închipuind o convorbire, în care alte personagii, însufleţite de simţiminte diferite, schimbă păreri în privinţa celui absent.

Procedeul acesta de creaţiune indirectă, prezintă totdeodată mari avantagii şi mari dificultăţi Substituind înfăţişării directe sau descripţiei, — care ne face de cele mai multe ori să ne închipuim că autorul are nevoie să se încredinţeze el însuş de realitatea personagiului său, — o serie de raţionamente cari fac aluzie la firea eroului, i se dă astfel acestuia o greutate deosebită. Apoi, caracterul de sugestie, propriu artei, e incrustat în cel mai înalt grad prin acest procedeu: există întotdeauna o *deosebire* între părerile cari ne înfăţişează nu personagiu şi imaginea pe care ne-o facem noi înşine despre dânsul.

In rezolvarea acestor dificultăţi, Clémence Dane nu întâmpină nici-o greutate. Replicele sale sunt juste, uşoare, spontane şi cu toate că fiecare dintr'însele ne poartă mai departe, dialogul nu lasă deloc impresia că a fost compus ca să ne spună o poveste (povestirea e aproape cu totul eliminată).

Sunt schimburi de vederi şi de teorii între câţiva inşi cari se cunosc foarte bine şi cari socotesc că-i cunosc tot atât de bine şi pe cei despre cari discută, astfel încât ei dau destul de multe desluşiri cetitorului, şi aceste persoane îşi făuresc chiar lor înşile, fără să-şi dea seama, foarte spirituale portrete comice.

Dane evită o monotonie periculoasă prin variaţiuni de interes... Autorul acesta a transcendat dialectica pirandelliană. O fantomă mesager al realităţii, ne îndepărtează de retorica înourată care începuse să ne obosească.

Antigenialitatea matematicei

Numărul din 12 Septembrie al „Universului Literar„ aduce colaborarea d-lor Tonitza, Sărmanul Klopstock, Celarian, Emil Isac, Marcel Romanescu, Struţeanu, Băgulescu, Sergiu Dan, Ion Călugăru, Şicloveanu, Cardaş, Ojog, Cecropide, etc.

Lucian Blaga semnează articolul „Intre intuiţie şi raţiune", a cărui concluzie o transcriem:

„Geniile cu sfială de matematică între cari se înşiră şi Schopenhauer, confundă prea mult ţâşnirea creatoare de forme a aritmeticei cu sterilitatea logicei. In timpul său nu putea însă să ştie că invenţiile mari în matematică reprezintă fiecare un impuls primar de zămislire, în multe privinţe în afară de logică. După ce Newton şi Leibnitz au creiat calculul infinitesimal, s'au ivit o seamă de obiecţiuni, nici astăzi încă definitiv înlăturate, cari demonstrau raţionalul creaţiei lor. Orice începător iniţiat în matematica superioară ştie bunăoară că infinitul mic e luat când egal cu o mărime, când egal cu zero! Astfel de fapte ilogice numără matematica între trucurile ei. Supralogicul, ilogicul, antilogicul — devin astfel, prin faptele unor genii inspirate, isvoare creatoare şi în matematică.

Şi oare ce-ar fi spus Schopenhauer dacă din întâmplare ar fi ştiut că Descartes, unul din cei mai de seamă inventatori de construcţii matematice, a fost un calculator nu tocmai aşa de strălucit pe cât s'ar crede? Poate că ar fi revenit naiv satisfăcut asupra teoriei sale despre antigenialitatea matematicei".

Frumoasa artă de a învăţa

Concepând şi scriind cartea sa asupra „Frumoasei arte de a învăţa", autorul Pierre Mille, nu s'a gândit la profesionişti, la educatori sau la pedagogi; iarăşi, el nu se adresează numai şcolarilor, ci tuturor acelora cari sunt doritori să se instruiască, din interes sau din curiozitate, din acea infinită nevoe de lumină, care ne stăpâneşte, care ne face să dorim cunoaşterea umanităţii de odinioară şi de astăzi. Pentru Pierre Mille, arta de a învăţa înseamnă a-ţi face o idee personală despre tot ceeace a învăţat, a încerca să vezi, chiar în ipoteză, mai departe decât ceeace se ştie. Neîncetat el revine asupra acestei idei: a-ţi face o idee personală, înseamnă a-ţi îmbogăţi experienţa, a-ţi clasa achiziţiile, a-ţi revizui fără încetare, judecăţile. A vedea prin tine însuţi, a judeca prin tine, este cel mai plăcut lucru din lume. Pentruce atâţia oameni sunt adeseori incapabili să înveţe ceva ? Pentrucă le convine să posedeze un mare număr de opiniuni deja formate şi acceptate, asupra unui mare număr de subiecte. Când ne preocupăm mai mult de ceeace trebue să spunem, decât de ceeace trebue să cugetăm în mod real, pierdem, în cazul acesta, ocazia de a învăţa.

Arta de a învăţa se compune din arta de a vedea, din arta de a asculta. Deasemenea arta de a citi. In societăţile primitive se punea mare respect pe experienţa bătrânilor, pe care-i dispreţuim astăzi, afară doar în Parlament, unde li se recunoaşte o situaţie eminentă, conducătoare. Or, în societăţile civilizate, cartea a luat locul bătrânilor; ele s'au însărcinat să conserve şi să clasezc experienţa acumulată de secoli întregi. Nu mai este vorba decât de a controla sau perfecţiona experienţa trecutului, prin experienţa contimporană şi, uneori deasemenea, deşi foarte rar, de a controla experienţa contimporană prin acea a trecutului, (cărţile vechi care fac parte din patrimoniul umanităţii, făcând baza inteligenţii noastre contimporane şi, mai mult încă, a sentimentelor noastre, a moralei noastre).

Pierre Mille n'a omis sfaturile oportune asupra manierei de a citi vechile cărţi, pe Charles d'Orléans, Joinville, Froissard, Villehardouin şi până la autorii celui deal optsprezecelea secol, trecând prin Rabelais şi Montaigne. Ca şi Emile Faguet, el crede că e mai bine să mergem dela cunoscut la necunoscut, de a citi mai întâi pe autorii secolului al XIX-lea şi de a coborî apoi până la cele mai depărtate origini ale limbei.

Deşi destinată profanilor, minunata carte a lui Pierre Mille, va face deliciul profesioniştilor, care vor găsi în ea destul interes.

Colţul librăriei „Hasefer"

Librăria „Hasefer" din Bucureşti, str. Karageorgevici 9, recomandă următoarele volume ale căror preţuri sunt scăzute graţie urcărei leului:

Din operele celebre ale scriitorului englez (mort acum o lună):

J. Zangwill: Rêveurs du Ghetto (3 vol.) Affranchis du Ghetto, Enfants du Ghetto, Voix de Jérusalem (ultima lucrare), Had-Gadja, Fantaisies italiennes, Ce n'est que Mary Anne, Le roi des Schnorrers.

H. G. Wells: Esquisse de l'histoire universelle. Intr'un volum mare (format mare) de peste 600 pagini, tipărit pe câte 2 coloane cu numeroase ilustraţiuni. Este cea mai completă istorie a omenirei dela alcătuirea pământului (La Terre dans l'espace et dans le temps, le ténoignage des roches) până în zilele noastre (La catastrophe internationale de 1914, La prochaine phase de l'histoire du monde).

Schelling: La liberté humaine.

Fustel de Coulanges: La cité antique.

Ch. Diehl: Figures byzantines (2 vol.) Manual de l'art byzantin.

Din operele profesorului **Sigmund Freud:** Trois essais sur la sexualité, Cinq leçons sur la psychanalyse, Le rêve, Introduction à la psychanalyse, Totem et Tabou, Psychologie collective et analyse du moi, Psychopathologie de la vie quotidienne.

E. Doublet: Histoire de l'astronomie.

Dr. Laforgue et Dr. Allendy: La Psychanalyse et les nevroses

Graţie legăturilor stabilite în ultimu-i voiaj, de către conducătorul librăriei „Hasefer" cu cei mai de seamă editori francezi şi germani, cititorii îşi pot procura în timpul cel mai scurt posibil, cu preţurile cele mai eftine, orice fel de cărţi străine. In provincie se trimit contra ramburs (după un mic acont anticipat).

G. NICHITA: Destrămare

Poeţii tineri cunosc o epocă de largă generozitate editorială. Graba de a strânge în volum versurile răsleţite prin reviste e însă adesea dăunătoare şi poetului şi literaturii.

Cu entuziasmul primelor succese, ne adormim inconştient spirtiul autocritic ,şi atunci, bucăţi cari ar fi trebuit păstrate încă în sertar pentru o revizuire conştientă, sunt asvârlite tiparului, ca să facă „numărul" necesar pentru volum.

Prietenii n'au curajul mărturisirilor, încurajatorii nu au cutezanţa hotărnicirii.

S'au editat prea multe versuri în vremea din urmă; asta poate n'ar fi atât de grav pentru prozaismul epocii, — dar s'au editat prea multe versuri proaste. Luăm în mână cu neîncredere orice volum nou tipărit. Şi scepticismul nostru e aproape în totdeauna confirmat.

Un poet cu însuşiri remarcabile, în marele număr de promisiuni ratate ale contingentului dragomirescian, e G. Nichita.

Străin de inspiraţii cu temei adânc sufletesc, poetul acesta, judecat numai prin capacitatea volumului „Destrămare", apare în acelaş timp ca un epicurean şi un sentimental descriptiv.

Ehei! să cântăm şi să râdem atât cât e soare!
Veniţi să gustăm din amara pământului pâine;
Viaţa e totul; din sânge zidiţi-oi altare
Şi nu vă gândiţi ce s'ascunde în ziua de mâine.

...spune Nichita unde-va, — pentru ca într'altă parte să suspine a zădărnicie, — căci pământul, soarele şi viaţa, îl dor în fiecare primăvară.

In faţa vieţii poetul trebuie să aibă o atitudine mărturisită. E explicabilă o contradicţie când e dictată de stări opuse sufleteşti; dar lucrul acesta trebuie simţit, nu numai versificat. O plăsmuire nesimţită sincer nu poate fi poezie. La Nichita nu e vorba de o contradicţie ci de o diversitate sufletească.

Poetul trebuie să aibă în totdeauna de exprimat un peisagiu lăuntric. Vorbăria goală, ritmată şi rimată nu preţuieşte. Şi Nichita are totdeauna ceva de spus. Am remarcat însă în poezia lui o slăbiciune inexplicabilă: dintr'o cât mai mică încordare el vrea să obţină un cât mai definitiv efect. Poezia însă nu e industrie. Rimele trebuie să se succeadă bogate şi noi. Ne-am săturat de geamuri-ramuri, vânt-pământ, tine-mine, ceaţă-viaţă-dimineaţă, ş. a. m. d. Poetul să nu-şi facă singur concesii, rimând de pildă în catrene, numai două versuri, iar înoirea rimei să îi fie preocuparea cea mai de seamă.

Talentul care nu-i dus de mână se rătăceşte. Prea le vrem toate fără efort. Trebuie să căutăm, să ne agităm puţin sufleteşte şi intelectual, — altminteri nu putem cunoaşte nici o evoluţie.

Greşelile de ritm, asperităţile de limbă, defectele de acord gramatical (zorile cari vesteşte), versuri greoaie ca acesta:

...Când soarele-ţi râde-oglindeşte-te 'ntr'însul...

sau repetarea aceleeaşi rime — sunt dovezi evidente că poetul nu se supraveghează deajuns.

Dar volumul aduce bucăţi remarcabile. Nichita nu are strigăte de desnădejde, deşi încearcă uneori melancolii şi măcinări sufleteşti cari îi tălmăcesc durerea vieţii:

Sub cerul nesfârşit de primăvară
Au aprins albe lumânări castanii,
Au înverzit şi teii şi platanii
Şi-i linişte pe prispa dela ţară.

Simţind cum rând pe rând se scutr' anii,
Aş vrea trecutu 'n mine să răsară,
Din inima pământului să-mi pară,
C'ascult cu drag, atâtea spovedanii.

Dar nu mai sunt copilul plin de soare
Mi-e sufletul ca toiul unei ierne
Rănit de-atâtea vise-amăgitoare,

Pe urmele regretelor eterne
O creangă doar, cu roza ei ninsoare,
Petalele, încet... încet... şi-aşterne...

Lirică prin structură, poezia lui Nichita încheagă într'un cadru romantic pe-alocurea , imagini cu adânci rezonanţe sufleteşti; „regretele eterne"ar putea totuş să lipsească.

„Toamna", care e dealtminteri o bucată izbutită, aduce o vagă reminiscenţă bacoviană:

Glas de clopot răguşit
Bangăne pe undeva,
A murit iar cineva,
Stropi de aur în noroi
Gânduri albe mor în noi,
Glas de clopot răguşit,
Oare cine-a fi murit?

Glas de clopot răguşit
Bangăne pe undeva,
Iar boceşte cineva,
Iar e toamnă pe pământ,
Tremur şi 's bătut de vânt,
Glas de clopot răguşit,
Oare cin-e ofi murit?

Glas de clopot, glas de clopot,
Intr'o toamnă aşa târzie,
Tot tu o să-mi cânţi şi mie,
Peste-a lumii negre gropi
Se vor cerne-aceiaşi stropi,
Glas de clopot, glas de clopot,
Spune-mi când o să-mă ngropi!

Vers sonor, muzicalitate necăutată, simţire, sinceritate şi talent în plină desvoltare, — sunt atributele de seamă ale poeziei lui George Nichita.

Volumul „Destrămare" închide un mănunchi de imagini nu lipsite de stângăcii şi de imperfecţiuni ,dar edificatoare şi expresive, — poetice şi delicate.

INSEMNĂRI

Haiducul Cotovschi

„Crasnaia Novi" („Ţarina Roşie") No. 8 din Moscova, publică un început de monografie a faimosului Cotovschi, fostul haiduc celebru din sudul Rusiei şi din Basarabia, inainte de 1917, şi apoi demnitar militar bolşevic intre 1918 şi 1924, Autorul, M. Barsucov, a adunat un material autentic compus din legende populare despre acest haiduc original. Toate crimele lui Cotovschi, săvârşite şi judecate în Odessa, Chişinău, Kerson, Nicolaev, etc., au avut o trăsătură profundă de protest social. Condamnat la moarte şi graţiat, trimis la munca silnică în fundul Siberiei şi evadat de acolo, a apărut din nou în judeţul Odesa. In 1915, Cotovschi fu prins dar reuşi să-şi apropie numeroase simpatii prin atitudinea pe care a avut-o în cursul procesului său la tribunalul marţial din Odesa. D-na Brusilova obţinu dela soţul ei (generalul Brusilov) micşorarea pedepsei, şi reuşi să-l treacă în categoria „pocăiţilor", cari mai puteau fi trimişi pe front. Totuşi revoluţia îl găsi pe Cotovschi ca deţinut în închisoarea centrală din Odesa. Revoluţia dela 1 Martie—25 Octombrie 1917, a fost o revoluţie idealistă prin excelenţă. La începutul ei, deţinuţii formau o gardă proprie, un comitet de conducere al închisorii; ei erau concediaţi pe rând în oraş şi apoi se întorceau de bună voie în celule. Garda militară şi gardienii speciali, profesionişti, au fost înlăturaţi din închisoare. In fruntea acestei idile recluzionare se afla.... Cotovschi. Dar idila n'a durat mult şi în curând autoritatea comitetului de conducere n'a mai fost în stare să-i forţeze pe deţinuţii concediaţi în oraş să se reîntoarcă în celulele lor. Apoi, după lovitura de stat bolşevistă, s'au deschis larg porţile închisorii, care s'a şi golit definitiv.

Acum începe cariera lui Cotovschi, ajuns în curând general de brigadă în armata roşie. M. Barsucov recunoaşte că Cotovschi n'a fost numai comandant. Dar el ţinea loc şi de comandament general, de tribunal, el era statul, partidul.... Acest stat în stat şi partid în partid, nu mai convenea nici regimului sovietelor. In 1924, Cotovschi muri. Barsucov observă că „în moartea lui Cotovschi sunt multe lucruri nelămurite, şi numai o judecată dreaptă ar putea să descopere misterul".

Lui Cotovschi îi plăceau efectele teatrale şi frazele bombastice. Ii plăcea să citească „Tarzan" şi romanele lui Pierre Benoit. Unele ordine de zi Cotovschi le scria personal în stilul romanelor de bulevard. De exemplu :

— „Unităţile dumitale, după operaţii, au avut aspectul lingeriei unei curtezane, după o noapte petrecută în orgii....".

Popularitatea lui Cotovschi, câştigată prin haiducia lui din timpul ţarismului şi-o menţinu până la moarte. Barsucov povesteşte cum o bătrânică din Kerson, întâlnindu-l pe Cotovschi într'o zi, îşi făcu semnul crucii şi îngâmă: — Mulţumescu-ţi ţie Doamne că m'ai învrednicit să-l văd odată în carne şi oase !" Marxiştii europeni să nu se mire că mai multe bătrâne rusoaice din Tula sau din Costroma făceau absolut la fel când li se întâmpla să-l vadă pe Lenin, Aşa e Rusia : adoratoare de ţari, de eroi, de sfinţi....

Figura lui Cotovschi din epoca tinereţii sale de haiduc, era aproape identică cu imaginea romantică a lui Rinaldo-Rinaldini. In perioada războiului civil din 1918-1922 Cotovschi a reînviat mai multe tradiţii ruseşti, trecute în istoria rebeliunilor căzăceşti şi ale pseudo-ţarilor,—cum a fost mişcările stârnite de Stenca Razin (1680) şi Pugaciov (pseudo-ţarul Petre al III-lea în 1772, sub Ecaterina cea Mare). Iată de pildă, cum a decimat Cotovschi, la Tambov, în 1922, un detaşament al „verzilor" de sub comanda lui Matiuhin.

Ocupând un sat, şi-a cantonat cavaleriştii prin casele ţăranilor, s'a dat drept „colonelul Florov" („verde" şi acesta) şi l-a invitat pe Matiuhin la o consfătuire.

— „In casă, povesteşte Barsucov, se pregăti numai de cât un ospăţ cam neobişnuit pentru vremurile acelea de mizerie: ciorbă grasă, miel fript, păsări. Au încăput în casă douăzeci de subalterni de-ai lui Matiuhin şi numai opt de-ai lui Cotovschi. O lampă de petrol ardea cu lumina-i gălbue. Oamenii lui Cotovschi erau înţeleşi : să-i împuşte într'o clipă pe Matiuhin şi pe ai lui. Cotovschi trebuia să tragă cel dintâi în Matiuhin... Şedinţa se deschide. Se mănâncă şi se bea mult rachiu „samogon" de producţie casnică. Gâtlejurile arse de „samogon" strigă discursuri arzătoare. Matiuhin urlă că va distruge „comuna cea roşie". Cuvântul e dat „atamanului" Florov. Cotovshi se ridică în picioare ; se ridică şi subalternii lui şi partizanii lui Matiuhin. Toţi ţin mâinile pe mânerele revolverelor şi săbiilor. Cotovschi loveşte cu mânerul de masă şi-şi îndreaptă revolverul spre Matiuhin: — „Destulă comedie! Nu sunt Florov ! Sunt Cotovschi !"... Lampa cade şi împuşcăturile haotice răsună în casă. După semnalul acesta soldaţii lui Cotovschi ascunşi prin sat încep să tragă în „verzi" lui Matiuhin. Peste un ceas tot detaşamentul verde era nimicit..."

Cotovschi se bucura de-o foarte mare autoritate printre soldaţii lui ; însă, după cum constată Barsucov : „era nevoit să satisfacă cererile partizanilor săi. Brigada lui era de fapt o unitate voluntară anarhistă, aşa că comandantul ei era şi tribunal, şi stat şi partid. Când s'a înscris la comunişti, toată brigada i-a urmat exemplul"...

Margueritte de la nuit

Lui Pierre Mac Orlan, pe care îl pasionează eroii diabolici, îi place să sugereze că misterul cel mai neprevăzut se 'mbină cu faptele din viaţa de toate zilele.

In „Răutate" o păpuşe era întruparea Răului. In „Negrul Leonard şi meşterul Jean Mullin", oameni inofensivi devin adesea actorii unui tărăboi bizar. In ultima lui lucrare „Margueritte de la Nuit", personagiile legendei lui „Faust", reîncarnate, au dobândit înfăţişarea unor eroi mediocri: Faust este un profesor bătrân ieşit la pensie, Mefisto e un vânzător de cocaină, iar Margareta... e Margareta nopţii.

Drama pe care o aşteptăm se naşte între dânşii, dar e lipsită de acea poezie de operă pe care o păstrează în spiritul Francezilor, e învăluită, dimpotrivă, într'o tristeţă cinică şi turburătoare, care e pecetea vremii noastre şi pe care Mac Orlan a notat-o adesea.

Ar fi totuş nedrept de-a considera aceastǎ povestire ca „aproape disperată" (cum ne sfătueşte autorul), căci idealul renunţării care respiră din ultimile pagini, dincolo de sacrificiul Margaretei, aruncă asupra atmosferii din carte, licărirea delicată a unei nădejdi nedesluşite. Şi aceasta cu tot cadrul care aparţine magazinului de accesorii al expresionismului german şi care — spune Daniel Rops — în „Margareta nopţii" ca şi în „La spitalul Mariei Magdalena", povestire cu care se încheie volumul, — procedează întocmai ca în filmele de dincolo de Rin, ca, de pildă, în „Cabinetul doctorului Calimari" sau „Cele trei dimensiuni"...

Cultura italiană

Se intitulează astfel cel din urmă volum de cronici al lui Giuseppe Prezzolini, apărut anul acesta şi în traducere franceză. Desfăşurarea sentimentului naţional la italieni; cauzele, avantagiile şi inconvenientele regionalismului; caracteristicile locale, din punct de vedere intelectual, ale Milanului, Florenţei şi Romei, incapacitatea Statului de a da directive şi, pe de altă parte, consecinţele unui individiualism excesiv; sistemul filozofic, sau „actualismul", lui Giovanni Gentile şi revoluţia operată de acest filozof-ministru în învăţământul de toate gradele ; caracterele poeziei noui ; binefacerile futurismului (?) părăsit astăzi; în istorie, reacţiunea contra metodelor documentare importate din Germania, după 1870; iată atâtea chestiuni pe care le abordează Prezzolini, ca observator atent şi clar-văzător. Asupra Turing-Clubului italian şi fericitei lui influenţe, asupra bibliotecilor şi universităţilor populare, asupra condiţiunii economice — în genere mizerabilă — a scriitorilor, asupra marilor case de editură şi semnelor lor particulare, asupra revistelor de avantgardă şi a principalelor ziare, asupra condiţiunilor prezente în teatru şi cinematograf, toate aceste lucruri puţin cunoscute la noi, asupra lor el aduce o sumă de preciziuni demne de reţinut. S'ar părea că, scriind, Prezzolini s'a gândit mai puţin la compatrioţii săi, decât la străini.

Se mai găsesc astfel, în cartea lui, portretele unora dintre îndrumătorii nouilor generaţiuni : Enrico Corradini, Ardengo Soffici, etc.; pagini cu totul interesante sunt dedicate lui Papini şi evoluţiunii cugetării sale. Dar numele care pare că domină, într'adevăr, întreaga mişcare intelectuală din Italia, este acela al lui Benedetto Croce ; îl întâlnim în aproape toate capitolele ; şi mişcarea aceasta întreagă se poate rezuma în câteva cuvinte : reacţiunea contra materialismului, contra pozitivismului, contra diletantismului. In Italia se cugetă mult şi chiar foarte serios. Dar, în admiraţia lui entuziastă, şi de altfel justificată, pentru De Sanctis şi noua şcoală isvorită din cugetarea lui, Prezzolini ne apare puţin just faţă de metodele de erudiţie şi pentru oarecari eruditi de mare valoare şi foarte stimaţi.

Cartea este, dealtfel, plină de fapte şi idei şi scrisă cu mult adevăr şi vioiciune.

Inceputurile dramei realiste în Germania

Ca o consecinţă a crizei politice din 1848, şi sub influenţa preocupărilor sociale şi patriotice cari au prevalat de aci înainte dincolo de Rin, literatura germană se desprinde de mişcarea idealistă şi se strânge tot mai mult în jurul realităţilor. Tendinţa aceasta s'a arătat în acelaş timp şi în roman şi în dramă, dar în acest din urmă gen, realismul a apărut cu o forţă particulară şi hotărîtoare. Friederich Hebbel, mai înainte de-a se încorpora şi el în noua directivă spirituală, începe piesa lui biblică „Iudita", căreia îi urmează o alta mai puţin bizară şi destul de rece, „Genevieva", al cărei subiect şi-l fixase într'o veche legendă. Mai târziu Hebbel dă la iveală piesa „Agnes Bernauer", în care renaşte sfârşitul evului mediu", „Inelul lui Ghighes" şi „Maria Magdalena", puternică tragedie burgheză.

Trilogia „Nibelungilor", cu care obţine premiul Schiller, e adaptarea pentru scenă a vestitei epopei medievale — e o lucrare lipsită de unitate, dar caracterele sunt trasate viguros şi cu multă artă.

Hebbel vânează impresii puternice; el îl sguduie şi-l umple de groază pe spectator mai mult decât s'ar aştepta...

Ca şi Hebel, Otto Ludwig vrea să dea emoţii adânci în piesele lui: „Pădurarul" şi „Macabeii".

După dânşii, producţia dramatică scade. Acuma apar piesele lui Rudolf von Gottschall: „Mazeppa", „Regele Carol al XII-lea", „Amy Robert" — cu subiecte împrumutate din istorie, — şi câteva comedii amuzante: „Pitt şi Fox", Diplomaţii", etc.

Ernest von Wildenbruch face să apară tragediile sale: „Harald", „Carolingienii", etc. — cari aduc o sensibilitate originală, dar situaţile din piese sunt cu totul neverosimile.

Adolf Wilbrandt uneşte unei filosofii profunde, distincţia rafinată a unui stil subtil, în piesele lui :„Neron", „Kriemhilda" şi „Stăpânul Palmerei".

Mai puţin îndrăzneţ în alegerea efectelor şi mai simplu decât predecesorii săi, dramaturgul Ludwig Anzengruber analizează cu pătrundere sufletul ţărănesc, în lucrări pline de observaţii izbitoare, de sinceritate şi de spirit.

Gustul exactitudinii minuţioase, căruia i se adaugă dragostea de amănuntul trivial, grosolan, se manifestă mai puternic decât oricând, începând din 1885, cu drama naturalistă.

H. Sudermann şi Gerhardt Hauptmann sunt socotiţi corifei ai acestui nou curent.

Noul Messia

Acum două luni s'a publicat în câteva ziare ştirea că într'un cerc de spiritualişti, aşa numiţi teozofi, un nou Mesia fusese proclamat, sau mai bine zis ales cu 3.000 de voturi contra 2; alegerea ar fi avut caracterul unei formalităţi publice, atribuindu-se divinitatea, ca o mare funcţiune universală, unui tânăr indian în vârstă de 30 ani. D. I. Krihnamurti, numindu-l noul Messia, Mântuitorul modern, Invăţătorul lumei, sosit fără de veste dar recunoscut îndată de acei cari proclamându-l, îşi alcătuiau tot de odată celebritatea.

Mişcarea teozofică e datoare să stabilească adevărul, desminţind această ştire senzaţională pentru marea presă de reportaj —adesea prea puţin documentată— care e nu numai batjocoritoare pentru cei ce cred într'o putere divină, dar şi un adânc dispreţ faţă de o întreagă organizaţie internaţională de pacifism şi de studii spiritualiste. Iată ce a motivat publicarea ştirilor simpliste de mai sus.

In mai toate scrierile teologice şi religioase se întâlneşte credinţa adevărată a venirii Mântuitorului pe pământ, la intervale de mai multe secole; coborârea lui pe lume, e anume legiuită penrtu a îndrepta tendinţele religioase şi rolul lor în omenire, şi pentru a dărui un nou avânt progresului. In concepţia teozofică venirea Domnului e o întrupare a divinităţii într'un simplu muritor care e ales din toată omenirea pentru nenumăratele pilde de inaltă evoluţie mentală şi de moralitate desăvârşită. Acelaş principiu, în termeni metapsihici, îl regăsim sub numele de disociaţiune de personalitate.

D-na Dr. A. Besant, preşedinta Soc. Teosofice n'a întrebuinţat niciodată termenul „Messia" pentru d. Krishnamurti, fiindcă acesta este un cuvânt de origină ebraică al cărui înţeles este „Cel ce vine numai odată pentru mântuirea poporului ales", pe când teozofia care întruneşte părţile esoterice din religiile actuale, arată că o manifestaţie superioară pentru îndreptarea omenirii s'ar putea ivi oricând.

Tânărul Krishnamurti, adougă d-na Besant, îndeplineşte pentru moment toate însuşirile cerute pentru o astfel de întrupare, firea, scrierile şi conferinţele lui au depăşit inspiraţia pur literară şi dovedesc fenomene cu totul neobşinuite. Aşa dar afirmaţia unei proclamări sau a unei alegeri a d-lui Krishnamurti, care nu este decât un simplu membru în Soc. Teosofică, ca „Invăţătorul Lumii", sau „Messia", sau un nou „Christ" e de o fantezie îndrăzneaţă.

Ellen Key, profetesă a vieţii

„Oricărui profet i se aruncă cu pietre", spunea Ellen Key, a cărei moarte e deplânsă de acei cari au văzut în opera şi viaţa ei un rar exemplu de abnegaţie şi de omenie. „Numai acei cari îşi fac din aceste pietre un piedestal, sunt adevăraţi profeţi". Aceasta se poate spune şi despre Ellen Key. — In **Europe** (No. 44, August). Georges Sautreau arată că rareori un novator a fost atacat cu mai multă violenţă ca autoarea „Secolului copilului". Insă nici o calomnie, nici o nedreptate n'au putut-o face să renunţe la ideile şi la acţiunea ei. Caracter întreg, ea mergea pe drumul ei, solitară şi hotărîtă, fără să privească în urmă dacă o urmează cineva.

Pentru a înţelege pe Ellen Key, nu trebue să judecăm opera ei numai din punct de vedere artistic şi literar. Ea nu avea acel egoism specific al artistului, care face din eul său centrul universului. Era o fire dinamică, radiând în jurul ei bunătatea, energia, optimismul. Dacă cărţile ei par să fie lipsite de concentrare şi logică, cauza e că vocaţia ei adevărată era în acţiune, în învăţământul oral. Deşi lipsită de „diplome", Key a fost una din cele mai culte femei din lume şi educatoare fără pereche. Ea învăţa pe elevii săi să iubească mai presus de toate adevărul, să gândească prin ei înşişi şi să primească responsabilitatea libertăţii pe acer o cer. Intr'un discurs ţinut la institutul muncitoresc din Stockholm, unde a profesat timp de douăzeci de ani, Ellen Key spunea : „Am vrut să vă instruesc pentru a vă face să trăiţi, cu ajutorul literaturii, o viaţă mai bogată, pentru a vă face să ascultaţi mai bine, prin poezie, glasurile vieţii". Viaţa! acesta e leit motivul întregei sale opere şi acţiuni.

Ea visa că şcoala viitorului va fi în mijlocul naturii; şcoală unică, pentru ambele sexe şi pentru toate clasele sociale, fără programe şi fără examene ; copiii, observând direct plantele, se vor deprinde să gândească singuri, să se intereseze de toate fenomenele vieţii ; rolul învăţătorului e să dirijeze creşterea tinerei plante omeneşti, ajutând să se desvolte personalitatea, aptitudinile.

In numele vieţii, Ellen Key a cerut libertatea iubirii, care e altceva decât „amorul liber". Iubirea pe care o predica, implică fidelitatea în fericire caşi în nenorocire şi o descendenţă sănătoasă. E indiferent dacă această unire a sufletului şi a corpului e legalizată de căsătorie civilă sau religioasă. Iubirea în sine, conştientă de menirea speciei şi de idealurile morale, poate fi mai tare de cât orice religie silnică. Key a condamnat, în numele vieţii şi al personalităţii, religia întemeiată pe doctrina monstruoasă a păcatului originar şi a graţiei divine. Morala trebue întemeiată numai pe sentimentul responsabilităţii personale.

Tot în numele vieţii, ea a cerut drepturi politice şi civile pentru femei, criticând însă unele tendinţe ale mişcării feministe, care depărtează femeia de menirea ei vitală : soţie şi mamă. Ea e printre cei dintâi cari au cerut protecţiunea mamei şi a copilului, dreptul de asociaţie şi limitarea orelor de muncă.

In numele vieţii, Key a condamnat şi războiul, militarismul şi falşul patriotism. Femeile au misiunea să organizeze „revolta sacră împotriva războiului". Femeile cari au în mâinile lor pe copii, pot cultiva sufletul lor în vederea păcii. Condamnând şi revoluţia, Key a vrut ca progresul să rezulte din desvoltarea personalităţii, începând din fragedă copilărie. Datoria oricărui om este să facă din propria sa personalitate, din propria sa existenţă, o capodoperă. Nu e nevoe decât de două calităţi : curaj pentru sine însuşi şi bunătate faţă de ceilalţi.

Opera scrisă de Ellen Key n'are acea perfecţiune a formei care conservă fructele spiritului omenesc. Dar acea care a scris : „Cunoştinţa ucide, sentimentul dă viaţă", n'avea ambiţiuni pur intelectuale. Cele mai frumoase pagini ale ei sunt scrise în inima a treizeci de generaţii de elevi şi de auditori. Multe din ideile ei pot părea azi banale, dar nu trebue uitat că ea le-a proclamat întâi. Pentru Key, ceeace era important nu era să scrie într'o formă impecabilă, ci să lumineze conştiinţa, să îmbogăţească suflete cari să rodească apoi în alte generaţii. Astfel, Ellen Key a luptat fără răgaz pentru toate idealurile înalte şi nobile şi a ştiut să facă din propria ei personalitate, din propria ei viaţă, un magnific exemplu de curaj şi de bunătate.

Curiozităţi

Congresul sexualiştilor

Acest congres va avea loc la Berlin, între 10 şi 16 Oct. a. c.,, când se vor întruni toţi exploratorii cunoscuţi ai domeniului sexual în viaţa oamenilor. Se vor discuta: problema întineririi, experienţele lui Voronov şi ale lui Şteinach, prostituţia, deşteptarea simţului sexual la copii, cauzele crimelor sexuale, etc.

Asasinatele şi execuţiile în Prusia

Statisticele adunate de profesorul Getz, arată că asasinatele şi execuţiile în Prusia au o tendinţă mare spre scădere. Numărul asasinatelor din anul 1919 era 1279; în 1920—1174; în 1921—1051; în 1922—958; în 1923—1021 şi in 1924—861. Pedeapsa cu moartea s'a aplicat în 1919 la 72 bărbaţi; în 1920 la 103 bărbaţi şi o femeie; în 1921 34 bărbaţi şi o femeie; în 1922 la 12 bărbaţi; în 1923 numai la 3 şi în 1924 deasemenea numai la 3.

O poliţie severă

Poliţia din Chicago a dat o ordonanţă care opreşte pe tinerii în vârstă de mai puţin de 16 ani să apară în stradă după ora 10 seara. Printe primii infractori arestaţi s'au găsit şi mai multe femei măritate, cari după părerea poliţiştilor nu împliniseră încă 16 ani.

Sportul birue duşmănia

Vierketter, care trecuse de curând înnot Canalul Mânecei, a fost primit cu mare entuziasm la Coeln şi la Berlin. El vrea să treacă canalul şi anul viitor, pentru a-şi bate propriu-i record.

Recepţia făcută lui Vierketter de autorităţile şi publicul francez la Calais, unde ajunsese înnot dela ţărmul englez arată că chiar Francezii n'au văzut în el decât pe un sportsman şi au uitat cu desăvârşire, că acest german se lupta pe frontul din Franţa în tot cursul războiului trecut.

Cât costă „Revistele"

Publicul marilor oraşe, care admiră „Revistele" Teatrelor-Varieteuri, nu-şi dă seama câtă muncă şi câte materiale scumpe se cheltuesc pentru asemenea „puneri în scenă". O revistă din „Grosses Schauspielhaus" din Berlin, a necesitat 12.000 de metri pătraţi de mătase, cu cari s'ar putea acoperi aproape întreg „Stadionul" din Berlin. Materialul de lemn s'a întrebuinţat exact cât s'ar cere pentru construirea unui palat de 40 încăperi. Sârmă — 38.000 metri; vopsele — 2.000 kgr.; 300 de proiectoare, 15.000 de lămpi electrice, consumând 350 de kilovaţi pe oră, adică atâta energie câtă se cere pentru o capitală de judeţ timp de o oră. Cosmeticurile ating cifre fabuloase. Fiecare artistă, goală, pentru a-şi păstra pielea albă la fel cu celelalte artiste, are nevoie zilnic de un sfert de litru de „lapte de crin"; săptămânal — un sfert de kgr. de pudră; şi zilnic un sfert de kgr. de diferite creme pentru îngrijirea pielei şi inlăturarea grimonului. Pentru peruci, într'o singură stagiune, se cer sute de kgr. de păr lucrat...

Cu 5 franci la Paris

Cu 5 franci la Paris se poate lua o masă: *hors-d'oeuvre*, carne, legume şi brânză sau desert, cu pâine inclusiv. Băuturile nu intră în acest preţ. Cu 5 franci se poate cumpăra la o măcelărie 200 de gr. de ramsteck, sau două cotlete de miel. La lăptărie — 3 litri şi jumătate de lapte bun, sau 200 gr. de unt, sau 300 de gr. brânză superioară. La brutărie — 2 kgr. de pâine albă, foarte bună, care-şi bate joc de pesmeţii impuşi brutarilor şi publicului de guvernul economiei severe. Cu 5 franci se pot cumpăra 2 kgr. de zahăr, sau o cutie de sardele, sau 200 de gr. de pişcoturi, sau 2 sticle cu „Bordeaux" destul de bun, sau 3—4 sticluţe „de probă" de Martel sau de Benedictină. Cu 5 franci vă tunde şi vă rade orice coafor, când nu ghiceşte că sunteţi străini. Cu 5 franci vă puteţi plimba cu taxicoul, însă să veghiaţi asupra contorului, altfel plimbarea va fi prea scurtă. Cu aceeaş sumă „Metro"-ul vă va duce de opt ori, iar autobuzul sau tramvaiul — de zece. Puteţi face drumul până la Versailles, cu tramvaiul, dus şi întors. Puteţi trimite trei scrisori externe, plus una internă. Puteţi cumpăra: o pereche de ciorapi proşti; sau o cravată şi mai proastă; sau o pereche de mănuşi de aţă care se vor rupe chiar în a doua stradă. Puteţi căpăta un loc suportabil la teatru, când aveţi un „Director" cunoscut, care vă poate acorda o „cartelă de taxă". Altfel la 5 frannci mai trebuie să adăogaţi încă vreo 50!...

Ateiştii-excursionişti

A sosit la Moscova o delegaţie de 25, din partea Uniunii ateiştilor germani, pentru a studia organizarea propagandei anti-religioase din Republica Sovietelor.

Cel mai scurt nume

In spitalul din Gratz (Austria) se află un bolnav, al cărui nume e cel mai scurt în intreaga lume: Anton N., născut în 1865 din părinţi necunoscuţi şi trecut în registrele comunale numai sub litera N., cu care a trăit toată viaţa.

Maria Vecera şi sinucigaşul

Un funcţionar de poştă din Viena, Laumann, după ce văzuse la cinematograf, filmul cu istoria dragostei dintre prinţul Rudolf şi Maria Vecera, a plecat la Mayerling să viziteze mormântulMariei Vecera. Impreună cu un prieten Laumann a acoperit mormântul Mariei cu flori, iar noaptea şi-a tras un foc de revolver în cap. Un bileţel lăsat de Laumann glăsuieşte că vrea să fie înmormântat alături de mormântul Mariei Vecera.

Ciorapii şi închisoarea

O domnişoară cu numele de Ratevici s'a oprit în colţul „Străzii a 14-a" şi „Aleea a 5-a", şi a început să-şi aranjeze ciorapii după ultima modă. Sucindu-i după cum cere sezonul de vară, ea arată, evident, pulpele desgolite, în acest punct extrem de animat al New-Yorkului. O mulţime de oameni s'au adunat acolo, a venit şi poliţia. Rezultatul: trei luni de închisoare.

ANUL VII. — No. 303

6 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINTATE

Duminică, 26 Septembrie 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888 1897
CONST. MILLE 1897 -1920

FONDAT în 1893

Cărţi reprezentative pentru cultura universală

Casa Şcoalelor a hotărât, mai de mult, înzestrarea publicului cititor din România cu acele câteva cărţi celebre prin cari se poate, cu agrement şi fără multă casnă. învăţa principiile ştiinţei economice. Când a apărut traducerea în româneşte a cursului lui Charles Gide, am scris aci pentru a arăta ce binefacere va fi aceasta pentru cultura noastră. Când mă gândesc că alţii se gândiau a suscita apariţia unui manual românesc original! Se instituise chiar şi un premiu pentru cel mai puţin prost. Când era aşa de simplu să se traducă excelenta şi eloquenta introducere a profesorului dela Paris.

Acum apare a doua carte din serie. Este **Istoria Doctrinelor Economice**" a lui Gide şi Rist. Carte celebră. deşi relativ recentă, şi despre care — fără exagerare — putem spune că figurează printre acele câteva pe care un om civilizat este obligat să le fi citit.

Sunt vre-o câteva cărţi de cultură generală pe care— cum spuneam — un intelectual nu are dreptul să nu le cunoască. Aşa, este „Kultur der Renaissance" a lui Burckhardt. „Les penseurs de la Grèce a lui Gomperz, „La cité antique" a lui Fustel de Coulanges. Unele din acestea sunt foarte vechi. Dar spiritul modern în care au fost scrise le fac să nu fie, multă vreme învechite.

La cele câteva de mai sus, trebue să adăogăm şi cartea lui Gide şi Rist pe care, datorită Casei Şcoalelor, o pot citi şi acei care nu stăpânesc bine limba franceză.

Acestui manual — ca şi aceluia de Economie politică al lui Gilde—i s'a adus reproşul de superficialitate. Ii este foarte greu unui savant să se facă iertat de colegii săi mai proşti penru vina de a nu fi plicticos. Gide este nu numai clar — dar e spiritual, e artist, e elegant în expunere şi în alegerea exemplelor. Defecte imcompatibile cu situaţia de mandarin.

Aceasta explică dispreţul pe care se cred datori să i-l arunce savantului profesor francez toţi graviii „frischi gebackene Doktoren" care ne vin din ţările de limbă germană. Şi este, o repetăm încă odată, meritul Casei Şcoalelor de a nu fi ascultat de opinia specialiştilor. Altminteri, ar fi tradus poate manualul lui Conrad — care e destul de indigest — sau poate acela — pe nedrept celebru — al lui Schmaller, care e cea mai „gazetărească" dintre scrierile de economie politică, cu toată valoarea personală a autorului.

* * *

La „Istoria Doctrinelor" a colaborat—parte egală—şi Chareles Rist, profesorul de economie dela Facultatea din Paris şi vice-guvernator al Băncii Franţei. El este autorul unei excelente monografii asupra finanţelor de război ale Germaniei, şi al unei lucrări — iarăşi celebre — intitulată „La Déflation en pratique" — singura carte de după războî unde reuşim a găsi câteva lucruri nouă în chestiunea monetară.

Charles Rist este un savant cu adevărat uimitor. Cultura sa filozofică egalează pe aceea technică şi cunoştinţele sale de sociolog sunt tot atât de întinse pe cât este şi competinţa sa de financiar şi de jurist. Iar „Istoria Doctrinelor economice" alcătueşte — fără hiperbolă — o reală capodoperă. E una din cărţile mari ale umanităţii. Carte care te învaţă să gândeşti şi să iubeşti ideile, carte care, într'un cuvânt, obligă pe oricine o citeşte să devină, măcar într'o mică măsură, un intelectual.

Când apărea prima ediţie, un economist francez, Dolléans, scria despre această carte că este întocmai ca un roman, plină de peripeţii şi evoluţii, palpitante de interes. Intr'adevăr, originalitatea ei stă în aceea că este **o pură istorie de idei.** Nu găsim într'însa fapte, evenimente, ci numai doctrine, concepte. Ca şi când pe deasupra Istoriei conduitelor ar exista una a ideilor, relativ independentă, capabilă a trăi prin ea însăşi. Teoriile planează deasupra realizărilor. Ele au o filiaţiune şi o descendenţă. Derivă unele dintr'altele, se desvoltă, se ofilesc şi se prefac în altceva, sau reîntineresc şi ating din nou un al doilea apogeu, etc., etc.

Această metodă nu-i desigur cea mai bună. Sau, mai precis, nu poate fi întrebuinţată singură. Are însă câteva incontestabile calităţi. Mai întâi ne obicinueşte a crede că şi ideile sunt realităţi, că şi teoriile sunt **fapte.** Fapte sufleteşti, fapte sociale —, realităţi totuşi, în stare a-şi determina, prin ele înşile, o viaţă proprie. Materialismul marxist şi determinismul său economic au întreţinut prejudecata populară după care ideile n'ar fi decât o simplă oglindire a faptelor. In realitate raportul e mai complex. „Ideologia" poate perfect influenţa „Technica", după cum poate fi la rându-i influenţată de aceasta din urmă. Iată de ce era util să se scrie un manual de doctrine, unde acestea să fie arătate ca o realitate relativ independentă de altele.

Celalt avantaj al metodei Gide şi Rist este unul — nu de ştiinţă, ci de artă. Nimic nu e comparabil în frumuseţe intelectuală unui tratat bine scris de istorie de sisteme ideologice. Şi cartea de care ne ocupăm este poate una dintre cele mai reuşite în acest gen.

Ca să revenim la ideea fundamentală care a determinat din partea Casei Şcoalelor comandarea acestei traduceri — şi anume înzestrarea publicului din România cu cele mai perfecte instrumente de cultură economică — trebue să declarăm că acum, după traducerea Cursului lui Gide şi Istoriei Doctrinelor lui Gide şi Rist, — mai rămâne o traducere de făcut: aceea a lucrării lui Karl Bucher: „Entstechung der Vilkswirtschaft". Traducere de care de mult îmi propusesem să o fac, şi pentru care chiar am obţinut învoirea autorului. Traducere însă anevoioasă, căci gândirea lui Bücher e ades subtilă şi trei sferturi din cititorii săi cei mai laudativi îşi fac o datorie de a-l fi priceput pe dos.

Insfârşit —, atrag atenţia asupra avantajelor unui inconvenient: avantajele pe care le putem trage din faptul că nu toţi Românii ştiu limbi străine, şi că în deosebi cei ce ştiu franţuzeşte nu ştiu nemţeşte şi viceversa. Această lipsă are şi părţi bune. Ea permite autorităţii culturale ca, prin traduceri alese cu socoteală, să facă, în acest chip automat, o educaţie selectivă cetăţeanului cititor. să-l ferească de a citi prostii şi să-l înveţe cu tovărăşia capodoperelor. Intr'atât este de adevărat că din orice rău iese şi un bine şi că fericirea poporului nostru o datorăm poate tocmai unui asemenea exces de rău...

D. I. SUCHIANU

La mormântul lui Ticu...

I

Te-ai dus, şi-i întuneric, şi îmi pare
Că noaptea s'a oprit la jumătate, —
Şi nu ştiu dacă inima-mi mai bate,
Dar sufletu-mi aşteaptă şi tresare...

Şi 'n noaptea asta lungă şi pustie,
Nici lilieci spre mine nu se 'ndreaptă, —
Dar sufletu-mi tresare şi aşteaptă,
Căci sufletul tău trebuie să vie....

Te-ai dus, şi 'n noaptea asta oarbă, mută,
Ce-mi toarnă întuneric sub pleoape
Simt sufletu-ţi aproape.... mai aproape...

Şi sufletele noastre se sărută.

II

Ard frunzele 'n mormane pe alei, —
Schelete par copacii scuturaţi, —
Şi fug ţipând cocorii speriaţi,
De vremea care s'a sbârlit la ei.

Fug pe de-asupra nori goniţi de vânt,
Intunecaţi ca gânduri de nebun, —
Dar tu nu vezi nimic din câte-ţi spun.
Căci în orbite ţi-a intrat pământ.

Mă sfâşie părerile de rău,
Ţipate sus de ultimii cocori, —
Şi soarele apare printre nori,
Să-mi culce umbra pe mormântul tău.

III

Stau lângă tine, stau fără să ştii
Că plouă zi şi noapte, plouă 'n şir, —
Că-s ud, că tremur, şi că 'n cimitir
Aleile sunt negre şi pustii.

Stau lângă tine şi nimic nu văd —
Stau lângă tine şi nimic n'aud, —
Stau lângă tine până 'n suflet ud, —
Şi plouă,... plouă,... plouă a prăpăd.
Stau lângă tine aiurit şi frânt,
Şi'n ploaia care nu mai ia sfârşit,
Stau lângă tine tot mai aiurit....

Şi parcă 'ncep să intru în pământ.

1926. D. N. TEODORESCU

De vorbă cu Demostene Botez

In tânăra generaţie de scriitori a căror activitate literară n'a trecut cu mult peste zece ani, d. Demostene Botez ocupă unul din locurile cele mai de seamă. Volumele sale de versuri: „Floarea Pământului" şi „Povestea Omului" au adus daruri preţioase poeziei româneşti.

D. Demostene Botez e un liric, singurul poet pur liric din ultima vreme. Când facem această afirmaţie ne gândim la expresia nouă şi originală a sentimentelor eterne. Versul d-lui Botez e simplu şi direct, o traducere sinceră a ritmului interior. Imaginile adeseori de o prospeţime încântătoare, fac totdeauna parte organică din gândul exteriorizat, alcătuiesc materialul lui cu necesitate, — n'au numai obişnuitul rol de ornamente încrustate pentru efect sau culoare.

Poetul „Toamnelor" melancolice, al tristeţelor din „Duminici" sau din „Putrezim", susţine viguros sforţarea către expresia nouă şi absolutismul aproape tragic al sincerităţii:

Cuvinte nouă-mi trebuesc să pot
Tăcerea mută care doarme 'n noi
S'o smulg din taina noastră de strigoi,
Ca pe-un copac, cu rădăcini cu tot.
(Primitivism)

La omul care scrie astfel, am fost într'o dimineaţă şi, cu cuvinte vechi, i-am cerut să-mi vorbească pentru cititorii „Adevărului Literar". L'am găsit la biroul său de avocat, între dosare şi coduri.

I-am spus:

— Trebuie să-mi vorbeşti despre gândurile şi opera dumitale. Nu vreau să-ţi fac examen şi să-ţi pun întrebări asupra unei materii pe care n'o cunosc. Sunt numai un ascultător şi iau note la conferinţa cu subiectul: „Despre mine şi gândurile mele" pe care o vei ţinea acum pentru miile de cititori ai „Adevărului Literar".

— D'apoi aici!! In decorul acesta de bursă? Unde drept antologie figurează „Codul Hamangiu" ca o enormă operă clasică în opt volume?! Printre dosare în care parc'aud gâlceava controverselor juridice cu artificiile lor uneori captivante ca nişte probleme de geometrie şi în care mai ales, ca pe nişte note de muzică scrise pentru un concert anodin, zace vulgaritatea pretenţiunilor reciproce, totdeauna inspirate de un interes pecuniar,—singura „muză" a lumii juridice?! Aici ţi-ai găsit să intri; să mă surprinzi în această tragică dedublare, mecanică uneori, şi dureros de conştientă altă dată? Aici unde mă refugiez uneori pândit de sterahorii şi unde mă împinge cotidian viaţa cu resorturile ei imperative, pentru ca alături de ceeace aşi fi vrut să trăesc şi să gândesc în fiecare zi, să-mi prostituez raţiunea, şi să devin tot mai mult altceva decât ceeace aş fi vroit să fiu. Ce-are să zică, dacă vine acum la mine.... domnul Kaufman, dacă ne surprinde vorbind despre literatură atunci când el intră la mine să-i dau teribila putere de execuţie cu forţa unei cambii lungăreţe, purtând efigia timbrului în colţ ca pe nişte iniţiale segnioriale, o scrisoare de curtezană?!

Dar, în fine, să profităm că suntem deocamdată singuri.

Să nu-mi evoci miile de cititori ai „Adevărului Literar". Cu conştiinţa trează a prezenţei lor nu ţi-aş putea spune nimic. Mulţimea mă înspăimântă, mă amuţeşte de groază. E o neînchipuit de îngrozitoare vietate miriapodă. Nu s'a putut trezi în ea niciodată un sentiment de milă. Osătura ei sentimentală poartă elementele unei primitivităţi atroce. Mai bine e să uit mulţimea. Să evoc imaginea lirică şi dulceagă a unui cititor izolat la gura sobii, care se caută de ani şi ani — prin pagiri de reviste şi prin tomuri, pentru a se regăsi, şi-i transformat de bucurie când a găsit undeva, într'o idee, într'un sentiment, într'o senzaţie, o bucăţică, un fragment de sine, ca de o descoperire care-l priveşte şi pe care o manifestă cu bucuria unui paralitic care şi-a găsit deodată, un picior sau o mână. Cu acest cititor izolat mă simt mult mai bine, şi'n căutările noastre halucinate, după acel „ceva" pe care nu'l poate defini nici un lector de literatură, simt că ne-am mai întâlnit.

Ideea aceasta apoi e şi mai precisă.

Aşi vrea însă şi mai mult ca şi acel lector (romantic prin aceea că e lector) să fie un fel de al treilea personaj nebănuit, ascuns undeva fără să ştim noi, după o perdea, ca într'o piesă proastă de teatru. Sinceritatea aşa de precaută şi de sensibilă, va fi mai desăvârşită. Educaţia generală la oamenii de astăzi impune instinctiv atâta ipocrizie, ca pe un instinct de conservare, inconştient, încât am nevoe să cred că suntem şi vom rămânea singuri pentru a-ţi spune deschis tot ce vei vrea.

De-aceea eu niciodată când scriu nu mă gândesc la public.

— Dar tipăriţi totuşi.

— Tipăream când eram mai tânăr şi deci mai iluzionist pentru satisfacerea acelui amor propriu şi a acelei vanităţi care ţine cu fatalitate de fiinţa fiecărui, şi care mişcă şi a mişcat aşa de mult lumile. Henri de Montherlant spunea tare frumos că chiar unei mumii dacă i-am desface bandajele am mai găsi un pic de vanitate. Se ascunde atâta vanitate şi orgoliu chiar în oamenii sceptici, sau mai ales în ei. Eu cred că Anatole France era un mare vanitos. Profesa vanitatea fără să ştie. Acum comentez pe „Hamangiu" cu seriozitatea resemnată, dar cu tenacitatea (nu şi cu plăcerea,— să mă ierte domnul Hamangiu) cu care aş comenta pe Homer.

Dau la tipărit atunci când domnul Ibrăileanu vroind să renască artificial vanitatea îmi spune cu aerul cu care ar face o tristă constatare filosofică: —„Ai îmbătrânit, Demostene. Nu mai scrii poezii",—sau când amicul Sevastos îmi dă o telegramă pe care o desfac cu febrilitatea cu care aş aştepta vestea unei catastrofe.

— Vreau să impun în programul conferinţei câteva amănunte biografice, dar nu isbutesc.

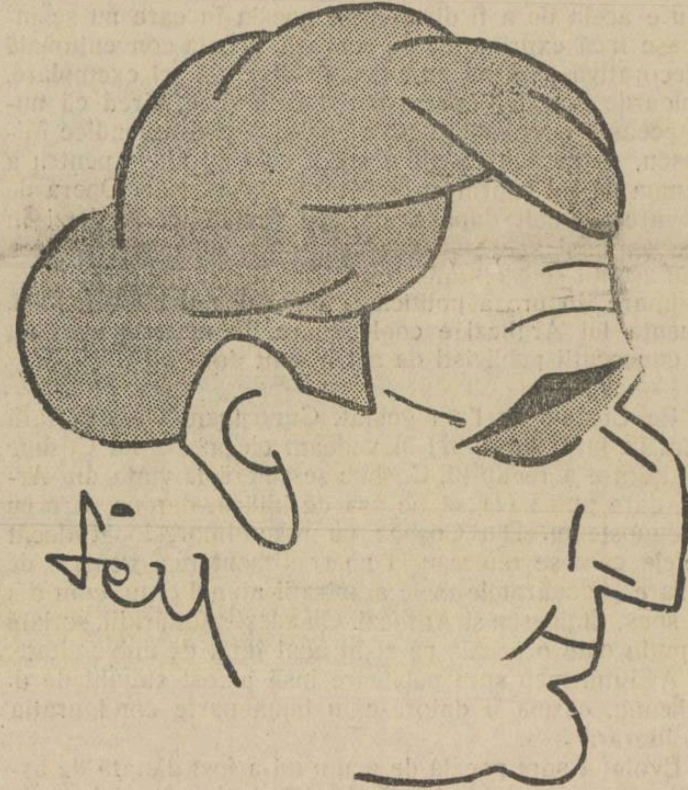
— Ar însemna că sunt prea bătrân. Asta poate să mi-o spuie d. Ibrăileanu în glumă.

Nu poate interesa pe nimeni. Biografia fiecărui are o universală importanţă pentru el însuşi, fiindcă cuprinde implicit în ea acea epocă a vieţii în care lumea se descopere fiecăruia, — în care lucrurile când au însemrat prima reprezentare dau o pecete personală cuvântului care le denumeşte şi care face ca acel cuvânt să aibă, prin oricâtă întrebuinţare, o putere afectivă pentru noi, care-i numai a noastră.

Biografia are astfel o mare importanţă, — mai mare decât i-se acordă de obicei, pentru acel ce face literatură, Capacitatea de impresionabilitate din copilărie va determina, va da calitatea şi puterea de sugestie cuvântului. In cuvântul şi expresiile verbale ale fiecărui om trăeşte inconştient tot „trecutul" acelui cuvânt, aşa cum s'a născut caracterizând o anumită noţiune în anumite împrejurări din viaţa celui care-l întrebuinţează. Oricât înţeles comun ar avea un cuvânt, el poartă pentru fiecare om o nuanţă proprie, care face în mare parte imposibilă o înţelegere complectă între oameni. Aşa de exemplu cuvântul generic „copac" va suggera unuia imaginea unui nuc sub care a copilărit, altuia un stejar dintr'o vie părintească, etc. Acest fenomen se întâmplă pentru cele mai precise noţiuni. Dar vezi unde mergem...

(Ajungem amândoi, pe căi deosebite totuşi, spre contactul prim cu literatura).

— Primul contact propriu zis cu literatura a fost pe când eram în liceu. Evenimentele din 1907, cu spaima elevilor de internat, m'au impresionat atunci adânc. Am rămas de-atunci cu impresia că se întâmpla ceva grandios şi de neînvins ca un cataclism universal, ceva ca o revanşă de dreptate a înseşi elementelor naturei. Intâmplările reale de atunci mi-au stimulat imaginaţia, şi purtam în mine dorinţa de realizare a unei opere extraordinare în care să

Demostene Botez

cuprind evenimentul acela cumplit. Era poate în asta mai mult un sentiment sau un instinct politic.

Apoi în clasa a IV-a de liceu, la liceul Internat, am găsit o erarhie bazată pe preocupări şi cunoştinţe literare, într'o atmosferă de multă emulaţie ocazionată de desvoltarea unei biblioteci de literatură cu cărţi foarte bune. In clasa mea exista chiar o societate literară care se chema, nici mai mult nici mai puţin decât „Junimea", care ţinea şedinţe în fiecare Duminică, cu lecturile membrilor, cu ceaiuri, cu cozonac, seriozitate şi pretenţie multă, aşa cum se întâmplă şi acum la Bucureşti, între oameni mai mari. Pe atunci simbolismul era la noi în plină luptă, excesiv ca orice curent nou, cu lecturi în camere galbene, cu etajere veritabile şi crizanteme de hârtie creaţă, cu recitări macabre în camere sumbre, pe întunerec, după 12 noaptea. Pentru un istoric literar ar fi foarte interesantă epoca aceia de exces, care a justificat şarjarea şi ridiculizarea simbolismului.

Printre „junimiştii" noştri se născuse deja ceeace a însemnat mai târziu lupta între tradiţionalişti şi simbolişti. Când mă gândesc am chiar impresia că colegii mei au deschis primul atac. Iţi închipui importanţa pe care şi-o dădeau aceşti junimişti şi partea de comic din seriozitatea lor egală cu acea încruntată şi prusacă a lui Titu Maiorescu.

Eu eram eminescian, deşi eminescianismul cam trecuse. Ceiace am scris la început era teribil de eminescian, dar asta m'a făcut ca din ziua când mi-am dat seama şi până astăzi să mă feresc de a-l reciti pe Eminescu.

Lectura lui Eminescu, — deşi el scrisese într'un timp când nu exista de loc o limbă literară, — cred că foloseşte foarte mult chiar pentru formarea limbii de astăzi. Am rămas cu impresia, care stărue până astăzi că limba românească a lui Eminescu e foarte frumoasă. Cuvintele lui au o claritate amplă şi precisă, şi o sonoritate limpede şi vie. N'aş putea spune dacă cuvintele au căpătat prin el un prestigiu special, sau dacă în adevăr Eminescu a făcut o selecţionare severă şi cu bun gust a cuvântului întrebuinţat.

Poate amândoi aceşti „dacă" sunt adevăraţi. Nimeni dela Eminescu n'a mai întrebuinţat cuvântul românesc cu atâta puritate. Pentru mine toate cuvintele şi expresiile

Continuare în pag. II-a

din poezia lui Eminescu au rămas cu nuanţele şi aspectul lor net şi luminos de-atunci. Azi am aproape o suferinţă fizică şi o jenă, ca o vinovăţie, când văd că răspândirea operei lui Eminescu i-a vulgarizat expresiile. E ca şi cum aşi auzi acum un vizitiu repetând cu trivialitate un cuvânt pe care l-aşi fi auzit întâia oară dela o femeie iubită. Eminescu pe note, Eminescu la lăutari, Eminescu la gramofon, Eminescu la festival... e ceva dezolant.

Trebue ucişi compozitorii şi lăutarii, trebuesc stricate gramofoanele, închise ateneele, pentru conservarea cu sfinţenie a celui ce este Eminescu în realitate.

Poezia lirică este menită să rămâe pentru un public restrâns. Răspândirea lui Eminescu cu instrumente muzicale şi „en gros" tinde să-l compromită. Vulgarizarea lui e dezastroasă. Iţi închipui cum apare Eminescu pentru un elev care l'a auzit pentru prima oară cântat de un lăutar „gurist", la patronul tatălui său!!

Azi fondul romantic al lui Eminescu nu mai găseşte în mine acelaş ecou. Unele expresii şi unele evocări, de pildă:

> Când prin crengi s'o fi ivit
> Luna 'n noaptea cea de vară.
> *Mi-i ţinea de subsioară,*
> *Te-oi ţinea de după gât, —*

cred că astăzi nu le-ar mai semna Eminescu dacă ar trăi. Această părere a atras aproape o excomunicare din discuţie din partea d-lui Ibrăileanu, într'o sară. Totuşi nici d-sa care-i aşa de logic persuasiv şi subtil, nu mi-a putut schimba părerea.

Tot din liceu am avut o stimă şi un interes, pe care le păstrez întărite şi astăzi, pentru Tudor Arghezi, pe care-l urmăream cu o asiduitate şi o plăcere bolnăvicioasă.

Deşi pe vremea aceia d. Minulescu avea o şcoală (Stamatiad, Ştefănescu-Est, etc), eu cred că renovarea poeziei la noi a fost făcută de către Arghezi. Meritul d-lui Minulescu e acela de a fi discreditat poezia în care nu se încercase încă exprimarea de senzaţii, poezia convenţională şi decorativă care-mi amintea, în diversele ei exemplare, „tablourile murale" contra beţiei dela şcoli. Cred că numai această operă distructivă poate să şi-o revendice Minulescu, — ceeace de altfel socot că-i de ajuns pentru a însemna un rol enorm în literatura românească. Opera de renovare a venit după aceia, şi-i revine lui Arghezi în mare parte şi apoi evenimentelor care au urmat şi care ne-au ascuţit sensibilitatea, creind apoi şi mijloace nouă de exprimare. In proza politică şi în critica politico-socială, influenţa lui Arghezi e copleşitoare. In materia aceasta, toţi cunoscuţii publicişti de azi îi sunt datori.

— ...?

Pe Coşbuc nu l'am gustat. Cunoşteam viaţa la ţară (eram în jurul lui 1907) şi vedeam că poezia lui Coşbuc e o alterare a realităţii. Coşbuc se referă la viaţa din Ardeal, care putea (!) să fie aşa de idilică, dar pe care eu n'o cunoşteam. Din Coşbuc nu m'au impresionat decât strofele care se refereau la un sentiment mai general de idilizare. Adevăratele mele admiraţii atunci erau, cum am mai spus, Eminescu şi Arghezi. Cu aceste admiraţii, scriam cel puţin câte o poezie pe zi în anul întâi de universitate.

Avântul meu spre publicare însă a fost stăvilit de d. Ibrăileanu, căruia îi datoresc în bună parte configuraţia mea literară.

Evoluţia spre poezia de acum mi-a fost dictată de aspiraţia spre o poezie simplă, lipsită de bombasticism, de teatral şi convenţional, şi unde să predomine expresia directă a senzaţiilor, pe care o socot mai capabilă de sugestii.

— La determinarea acestei atitudini n'au influenţat unii poeţi francezi, Francis James de pildă?

— Nu, pentrucă nu i-am citit decât după ce am început a scrie. Simboliştii noştri de pe vremuri (care azi au dispărut aproape complect) îşi însuşeau ca „colegi" pe Verlaine, Baudelaire, Francis James, Rimbaud, etc. şi izbutiseră să-i compromită şi pe aceştia până la refuzul de a-i cunoaşte. Când i-am citit, am fost surprins pentru moment că am găsit la mulţi din ei mijloacele simple de exprimare, către care eu inclinasem din instinct. Către simplitate mă îndemna şi faptul că fondul materialului meu poetic era constituit din impresii dela ţară, unde lipseşte bombasticismul şi convenţionalismul.

— Termenul: „fondul materialului poetic" cere să fie lămurit.

— Materialul pur poetic, „fondul" scriitorului în versuri (vorbesc de poezia lirică) îl constituie impresiile din copilărie şi evenimentele din timpul când se nasc noţiunile şi când senzaţiile se impun în conştient. In orice caz, până la vârsta de 20 de ani materialul poetic nu poate fi scos decât din senzaţii care sunt de mult stratificate; de aceia iluzionismul necesar pentru a scrie o poezie nu se realizează decât din izvoarele primei tinereţi.

Mai târziu acumularea unor senzaţii anumite în momente de contemplare creează stări de febră sufletească, stări care cer exprimare şi care pot să constituie ceiace în termenul comun e „inspiraţia".

— ... ?

Consider teatrul în versuri ca ceva cu totul artificial, care discreditează prestigiul poeziei. Fatal în construcţia unei piese de teatru eşti nevoit să exprimi (în versuri!) fapte cu totul prozaice. Trebue, de pildă, să spui servitoarei: „Pofteşte pe doamna", şi pe urmă să schimbi personajul sau să te chinueşti să găseşti o replică cu „toamna"... La noi s'a făcut abuz de teatrul în versuri, din lipsă complectă de aplicaţie şi ştiinţă teatrală şi scenică. Teatrul versificat, e un metod uşor de a scrie un volum întreg de versuri, fără să spui nimic. Teatrul vremurilor noastre, de observaţie şi de realism în versuri este anormal, ca şi „Opera" dacă ai considera-o ca artă dramatică.

Ia, închipuieţi o clipă că la un moment dat ai auzi pe stradă sau într'o casă doi oameni vorbindu-şi în versuri, sau te-ar acosta cineva pe stradă cu interogări versificate! Ce-ai spune?

Pe-aici prin Iaşi era odată un maniac poetic, care alcătuia cotidian vorbind versificat, tomuri zilnice de teatru în versuri.

Versul se mai poate adapta feeriilor pure, în care toate elementele sunt convenţional idealizate, eterizate, şi devenite prin aceasta „elemente poetice": zâne, feţi frumoşi, etc. (prin aceasta „Inşiră-te Mărgărite" a putut să reuşească), sau în teatru de natura „Cometei" lui A. Mirea, în care însă versurile, fiecare vers are o frumuseţe de sine stătătoare, proprie, şi nu constitue numai o necesitate de relatare a unui fapt divers.

Şi „opera", ca artă dramatică e o anomalie. Ea e în prim loc o operă muzicală. De aceea acţiunea scenică şi exprimarea prin cântec cu tremolo a unui fapt oarecare te face să zâmbeşti de multe ori. La operă poate asista şi culege emoţii artistice un orb. Ei, atunci opera nu-i o artă dramatică.

Claudel spune în articolele sale din „Nouvelle Revue Française" că versul reglementar e inutil în teatru. El spune chiar că e inutil şi dăunător şi în marea poezie lirică, în care sentimentul domină totul şi în care mijloacele trebue să se facă uitate. Claudel pledează pentru versul liber, spunând că trebue să ne mântuim odată pentru totdeauna de acest abominabil metronom a cărui bătae de „tournebroche" acopere intenţia, — de vocea acestui bătrân tiran al pianului care urlă neîncetat lângă noi: unu-doi-trei-patru-cinci.

— ... ?

— Fireşte, nu sunt principial contra versului liber în poezia lirică. Poezia lirică e poezie de sentiment şi puterea sentimentului trebue să fie instrumentul de transmisie a emoţiei către cel care citeşte. Nu cred a fi poezie o bucată în versuri impecabile, cu cele mai extraordinare rime, în care s'ar spune lucruri cu totul lipsite de sentiment sau pline de adjective care să suplinească o insuficienţă senzorială şi care să fie necesitate de marşul de paradă al versului. Am impresia că un vers prea corect poartă în el ceva artificial care îi scade din putere. Nu văd pentru ce atunci când dintr'un sentiment izbucneşte o expresie naturală ca un ţipăt, această expresie să fie pe urmă amputată sau diluată numai ca să corespundă ritmului ales.

Versul liber este, cred, tot aşa de greu de scris ca şi versul regulat. Dacă în poezia regulată nu-i fond, îmbrăcămintea de rigoare salvează aparenţele. Pe când în poezia cu versul liber, dacă nu există fondul poetic, ea nu poate reprezenta absolut nimic. La noi versul liber a fost compromis pentrucă l'au întrebuinţat întâiu tocmai acei care n'aveau nimic de spus. Iar ca o deformare a acestui gen, aceiaşi au introdus (şi compromis), şi poema în proză.

Printre cei cari au ilustrat versul liber românesc este d. Adrian Maniu, cu o bogăţie şi o frescheţă de senzaţii pe care poate versul regulat le-ar fi stânjenit. De asemeni versul liber al d-lui Lucian Blaga, lapidar ca o maximă rostită de un oracol inspirat, nu poate fi înlocuit cu versul regulat, pentru tot ce acest poet are de spus. Ca un virtuos al versului regulat îl consider pe d. Ionel Pillat, la care meşteşugul de versificare face ca fondul să apară mai puţin substanţial decât e în realitate.

Dar pentru versul regulat vorbeşte cu-atâta aristocratică nobleţă Paul Valery în „Au sujet d'Adonis" din „Variété", încât nu se mai poate vorbi fără un sentiment de inferioritate. Valery constată că cea mai bună susţinere a versului liber sunt versurile regulate proaste, şi viceversa; şi că cele proaste se aseamănă între ele aşa de mult încât este inexplicabil să se mai dividă.

Paul Valery deşi spune că după el toată lumea are dreptate şi că trebue să facă fiecare poet cum vrea, rămâne intrigat de încăpăţânarea pe care au avut-o poeţii tuturor timpurilor de a se înlănţui de bună voe în rigorile versului regulat. Şi Paul Valery găseşte, îmi aduc aminte, atâtea subtile explicaţii, exaltând plăcerea de a învinge rezistenţa materiei, care este acea a cuvântului brut, a expresiei care nu se lasă modelată la forma versului regulat. Dar versul liber a început a cădea în desuetudine.

In Germania numai se perzistă mai intens în cultivarea versului liber, subtilizându-i cu deosebită artă toate mijloacele.

Senzaţiile s'au ascuţit, s'au divizat şi multiplicat la infinit. Pentru exprimarea lor sau „numai" pentru o mai uşoară exprimare a lor a fost găsit versul liber şi tot ele au adus „imaginismul" de care se plâng criticii. Dar aici ajungem la alt aspect al chestiei... Am impresia că poezia începe să fie din ce în ce mai puţin apreciată şi cerută de cititorii de literatură, tocmai pentrucă cine mai poate face azi poezie are o senzibilitate excepţională, care nu mai interesează nici nu mai poate fi simţită de o majoritate apreciabilă. Disproporţia între producţia diferitelor genuri literare se poate observa mai ales în străinătate. In Franţa este o mare abundenţă a genului roman, a eseului şi o mişcare pur intelectualistă foarte pronunţată. In ceiace priveşte poezia actuală însă, nu se poate cita ca nou decât Paul Valery. Şi totuşi eclipsa poeziei franceze pare ciudată acum când în genul romanului predomină cu succes un fel de neo-romantism.

Criza aceasta a poeziei este poate în legătură cu greutăţile economice prin care trecem şi care impun autorului şi cititorului ocupaţii prozaice. Poezia în special cere atât pentru cel care scrie cât şi pentru cel care citeşte, o stare de răgaz şi contemplare. Viaţa de azi nu poate permite unui om să trăiască numai din meseria de scriitor. Această lege aspră e pretutindeni, chiar în Franţa, a cărei literatură are o vastă putinţă de desfacere. Se găseşte în „L'Ani du Lethé" din 1924 o interesantă anchetă cu privire la cariera care asigură scriitorilor demnitatea vieţii materiale. Foarte puţini trăesc numai din scris, şi asta târziu, după ce au devenit celebri — adică bătrâni şi uzaţi. Nu se găseşte însă nici unul. Pentru viaţă, ei sunt nevoiţi să îmbrăţişeze carierele cele mai diverse. In Franţa am impresia că mulţi, majoritatea fac ziaristică. Dar n'am găsit..."

Doi necunoscuţi intrară pe uşă unul după altul, tăind fraza interlocutorului meu, a cărui faţă căpătă deodată trăsături rigide, ca de mască.

Glasuri răguşite porniră să vorbească deodată, împiedicându-se mereu la aceleaşi vorbe: polite, da, protestate...

Din tot discursul lor nu-mi amintesc decât o senzaţie de nelinişte şi nişte mâni oacheşe şi bunduce care cercau să sboare în gesturi graţioase.

Au plecat. Demostene Botez era tot la biroul lui, — fără mască.

— N'am găsit nicăieri un poet liric care să fie şi avocat... *işi sfârşi el ideia şi închise incidentul cu un zâmbet ermetic.*

— In ultimul timp, — deschid eu din nou vorba — scriitorii noştri s'au manifestat în viaţa publică. Au sprijinit, între altele, acţiunea pornită împotriva lui Henri Barbusse. Nu ştiu dacă-i vorba de solidarizarea unor individualităţi care ştiu limpede ce vor sau e la mijloc numai nenorocitul spirit „moutonier" atât de înfloritor încă în societatea noastră.

— Eu cred că e ceva mai rău decât ceiace presupui d-ta. Chestiunea aceasta e în legătură cu cea de mai sus, cu nevoia unei ocupaţiuni pe lângă literatură care să asigure viaţa materială.

La noi foarte mulţi „scriitori" au rezolvat strălucit această problemă. S'au afiliat unui partid politic, de obicei celor burgheze care au cu ce plăti.

Burghezia a tins totdeauna să apară „intelectuală", să aibă contact cu intelectualii puri. E poate singura ei naivitate. Literaţii, când nu sunt cu totul dispreţuiţi, apar în ochii burgheziei ca nişte specimene foarte rari, faţă de care manifestă o neînţeleasă admiraţie, ca pentru un zeu ale cărui atribute nu le-ar prea cunoaşte bine. Burghezia recunoaşte benevol „intelectualilor" puri, ... cum sunt literaţii, o nediscutată superioritate pe care o acceptă ca dictată de divinităţi şi puteri misterioase.

Singura ei mândrie e să plătească şi să întreţie pe aceşti intelectuali.

Intelectualii la rândul lor lasă cu indiferenţă burgheziei această neînsemnată satisfacţie care o flatează şi iau darul pe care'l consideră datorit, cu aceiaşi mândrie, considerându-l ca firesc, ca un fapt normal impus de ordinea universală...

— Dar despre scriitorii „oficiali", — ce crezi?

— E aşa departe sufletul acestora de-acea simplă înţelegere de oameni care naşte dintr'un simţ de umilitate, din conştiinţa suferinţei altora pe care să o simţi ca pe-o personală durere fizică, din acel vast sentiment de compătimire şi milă pe care-l dă cunoaşterea vieţii, din oroarea suferinţei fizice care degradează şi ucide, — din sentimentul înduioşetor al iertării...

Dar, dragul meu, nu vreau să continui...

— Şi în ochii interlocutorului meu era o mare tristeţă.

STEJAR IONESCU

„ZOOLOGICE"

MATERNITATE

Subt evantaiul frunzelor de nuc,
Având în juru-i patru pui de miţă,
O mamă generoasă le dă ţâţă
Cu biberoane roz de cauciuc.

In pântecul matern cu toţi îşi scaldă
Pufoase boturi de bumbac, plăpânde...
Şi stropi de lapte — voluptate caldă
Le satisfac instinctele flămânde.

...Eşind din umbra palidă de pomi,
Se duc cu burta balonată, 'n soare.
Şi, digerând ca nişte gastronomi,
Se ling pe bot, pe nas, pe mustăcioare...

Pe cer, par norii pânze de corăbii
Ce merg spre o ciudată destinaţie;
Pisica, tacticos, vânează vrăbii,
Făcând regim de supra-alimentaţie...

ALEXANDRU BILCIURESCU

Colţul librăriei „Hasefer"

Librăria „Hasefer" din strada Karageorgevici 9 — *care dela 26 Octombrie curent va deschide în aceeaş stradă, la numărul 7*, cea mai vastă librărie din Capitală al cărei aranjament şi alegere de cărţi vor putea rivaliza cu marile librării din străinătate, anunţă cititorilor următoarele cărţi:

Din Docteur Cabanès: — autorul celebrelor studii asupra moravurilor intime ale trecutului — recomandăm următoarele volume cuprinzând numeroase ilustraţiuni în text:

Moeurs intimes du passé: uvraj în 8 vol. (Vol. I: Comment nos aïeux se garantissaient du froid, Antiquité de la fourchette, Quelques meubles „intimes", L'hygiène sexuelle, etc., etc.; vol II: La vie aux bains; vol. III: La faune monstrueuse des cathédrales, la vie d'autrefois, en marge des vieux missels, Les folies du carnaval, Le carême, les processions licencieuses etc.; vol. IV: La vie d'étudiant; vol. V: Les fléaux de l'humanité: peste, lèpre, cholera, variola, grippe; vol. VI: Usages et coutumes disparus; vol. VII: Enfances royales; vol. VIII: Education de princes.

L'enfer de l'histoire (Lucrèce Borgia, le Régent, Louis XV, La Dubbary, Danton, Fouquier-Tinville etc.); — *Fous couronnés* (Jeanne la Folle, Philippe II d'Espagne, Pierre le Grand, Louis II de Barière etc. etc.); — *Folie d'empereur* (Dynastie de dégénérés; Guillaume II); — *Les morts mystérieuses de l'histoire* (Rois, reines, princes, empereurs: 2 vol.).

Le cabinet secret de l'histoire: uvraj în 4 vol. (galanteries, péchés, opérations, accouchements, maladies, superstitions, nymphomanies, folies etc. etc.).

Légendes et curiosités de l'histoire (uvraj în 5 vol.).

Les indiscrétions de l'histoire: uvraj în 6 vol. (Moeurs d'autrefois, curiosités historiques, points d'interrogation de l'histoire, problèmes médico-historiques, variétés historiques et anecdotiques, variétés révolutionnaire, etc.).

La névrose révolutionnaire (2 vol.: Les instincts de la foule, persécuteurs et persécutés, phraséologie revolutionnaire, vandalismes, fanatisme de la langue etc.).

Lucrările doctorului Cabanès alcătuesc cea mai distractivă şi în acelaş timp cea mai instructivă şi mai interesantă lectură.

Preţul volumelor de mai sus variază între 90—110 lei.

In provincie se expediază şi contra ramburs (în urma unui acont remis prin mandat)

Românii în literatura franceză

Léopold Stern: Psychologie de l'amour contemporain

In eleganta tiparniţă pariziană *Les Editions du Monde moderne,* a apărut cartea d-lui Stern, scriitorul care a dat teatrului românesc în anul din urmă două comedii apreciate de public şi de presă.

Volumul d-lui Stern ne vine dela Paris, înarmat cu două prefeţe: una de *Marcel Prévost*, cealaltă de *Paul Géraldy.* Autorii prefeţelor nu sunt numai scriitori de valoare, ci şi experţi unanim recunoscuţi în analiza stărilor sufleteşti pe care le provoacă „iubirea contimporană". Marcel Prévost, în prefaţa sa, îi găseşte cărţii d-lui Stern două calităţi: e *„amuzantă şi veselă în formă"* şi este, în acelaş timp, *„de-o substanţă solidă şi strânsă"*. Şi, mărturisind că totdeauna refuză să scrie prefeţe. Prévost lămureşte: *„am făcut astăzi o excepţie, fiindcă este excepţional să citeşti pagini atât de adevărat franceze de un scriitor care nu s'a născut în Franţa"*.

Paul Géraldy spune în a doua prefaţă a volumului: *„Citind notele d-lui Stern, veţi vedea cât de aproape de cultura franceză este cultura românească"* şi adaugă cu spirit: *„De sigur, la Bucureşti oamenii se iubesc în acelaş fel ca şi la Paris"*. Analizând cartea însăşi, Géraldy vede în observaţiile şi în sensibilitatea d-lui Stern pe *„un descendent al lui Stendhal sau pe o rudă apropiată a lui Paul Bourget"*.

* * *

La elogiile lui Prévost şi ale lui Géraldy, în prefeţele cu care cei doi scriitori *„en vogue"* au înzestrat cartea d-lui Stern, se adaugă elogiile criticei pariziene.

Franc Nohain în *Echo de Paris,* scrie: *„o carte în care reflexiunea, experienţa şi intuiţia se îmbină ca să ne instruiască şi să ne farmece"*.

Lecuyer socoate acest volum, în *le Gaulois,* drept *„un strălucit şi amuzant essai"*, iar Valmy-Baisse în *la Volonté* laudă *„metodele de clinician şi şiretlicurile de povestitor"* ale autorului.

L'Intransigeant apreciază abilitatea cu care, *„un subiect foarte rar a fost tratat sub o formă veselă"*, iar *l'Est Republicain* exclamă: *„Un Parisien, vous dis-je, un Parisien!"*

Albalat, în *Journal des Débats,* laudă pe autorul care *„a ştiut să fie în acelaş timp agreabil şi original"* iar Pierre Valdagne în preţuita revistă *Candide* găseşte că d. Stern *„este înzestrat cu o minunată acuitate de viziune şi cu o mare fineţe psihologică"*. In acelaş timp, *Le Soir* vede în volumul de faţă *„operă îmbibată de spiritul rasselor latine"*.

* * *

Din aceste câteva extrase, se vede prea bine îmbucurătorul succes pe care l-a obţinut la Paris d. Stern, cu volumul d-sale asupra psihologiei iubirei de azi.

D. Stern adoptă un sistem de expunere amuzant şi înlănţuitor. *La Psyhologie de l'amour contemporain* cuprinde însemnările subtile ale lui Gaston d'Andremont, care este *„un homme à femmes"*. Sub forma anecdotică toţi criticii parizieni au subliniat talentul de povestitor al autorului, — d. Stern expune câteva „cazuri" interesante pentruca, apoi, să tragă concluziile sale. Asupra păcatelor iubirii — aşa cum este înţeles azi acest sentiment — d. Stern aruncă o privire indulgentă, profund înţelegătoare. D. Stern evită atitudinile de moralist sever şi predicile grave şi pedante. Un om vorbeşte, cu o iertătoare glumă despre ceilalţi oameni. Judecata lui se strecoară, — aproape neobservată, în orice caz nesupărătoare, — printre istorisirile vesele şi antrenante.

Totuşi, dincolo de aceste anecdote, stau adevăruri omeneşti vrednice de meditat. De pildă, această analiză a speciei numită *homme à femmes:*

„El este un cerebral. E produsul mediului, al educaţiei primite şi al epocei în care trăeşte. Temperamentul lui este un complex de sentimente, printre care predomină curajul, intrepiditatea şi spiritul aventurier. Dacă un astfel de temperament trăieşte într'un om de rând, face din el un bandit, dintr'un militar face un erou şi dintr'un om de lume, face un Don Juan.

„El este incapabil de a iubi; dar e ros, e obsedat de dorinţa de-a iubi. Această dorinţă, vecinic nepotolită, înlocuieşte, în el, iubirea. Numai în acest sens trebue să înţelegem cuvântul a iubi când e vorba de el.

„Deşi foarte ades credem că vedem în el pe un cinic, aşa cum vrea şi el să pară, — el nu este, în realitate, în cea mai mare parte din timp, decât un visător.

„Mânat de închipuirea lui despletită, îndrăgostit de un vis de dragoste imposibil, inexistent, — el caută acest vis fără zăgaz şi fără odihnă şi vede cum îl perde chiar în clipa când crede că l-a găsit".

Pagini de analiză ingenioasă, de felul acesta, sunt multe în cartea d-lui Stern. Asemenea pagini succed celor anecdotice, dând un tot armonios.

Cartea d-lui Stern este o *causerie* distractivă şi, în acelaş timp, utilă. Despre ea, vom spune cele două cuvinte cu care Prévost îşi închee prefaţa: *„citiţi-o!"*

TUDOR TEODORESCU-BRANIŞTE

Cu LEI 60 ori-cine poate avea 10 VOLUME Din BIBLIOTECA „DIMINEAŢA"

cea mai distractivă, mai instructivă şi mai răspândită bibliotecă de popularizare din ţară. Trimitem GRATUIT catalogul volumelor apărute. Editura „Adeverul", Sărindar 7-11 Bucureşti.

A apărut „Lectura" No. 85

— Floarea literaturilor străine —

GRAIUL UMBRELOR

de CHARLES DIKENS

Trad. de MAGDA DEM. NICOLAESCU

Lei 4.— Scrierea complectă

La chioşcari şi librari

Un sentimental

Un om cumsecade se ducea din când în când la vărul lui, pe care îl iubea mult și de lipsa căruia suferea, dacă nu-l vedea un timp. Era un om gros, greoi, cam necioplit dar de-o gingășie sufletească fără pereche. In tinerețe, verii fuseseră tovarăși și se îndeletniceau cu negoțul de ouă exportate. Ei rămaseră foarte legați unul de altul. Cel gros cumpărase o moșie iar vărul lui deschisese o prăvălie mare în oraș.

O dată, venind să-și vadă vărul din nou, moșierul îi aduse merele cele mai frumoase din grădină și doi iepuri vii. Dar tovarășul murise. Il găsi pe catafalc. Uimirea mosafirului fu atât de violentă în cât, izbucnind în lacrimi, îl lovi cum se zice neputința, în mijlocul familiei, a căreia durere era de nedescris. Un zgomot pe cât de sincer pe atât de puternic se revărsă în camera mortuară și un miros care făcea să se uite stricarea cadavrului, înconjură numaidecât fapta vizitatorului de la țară. Și fapta fu cât se poate de îmbelșugată. Ea îngreuie nădragii omului și își făcu loc pretutindeni de jurîmprejur. Toată lumea, și familia și vecinii adunați la durere, hohoti. Singur mortul își putea păstra sângele rece și numai vizitatorul mai plângea.

Hohotul de râs, al asistenții îl surprinse atât de tare în cât el nu avu timpul să-și dea socoteală de ceeace se petrecuse. Omul se uita, plângând, la fiecare, mișcându-și capul din ceafă, încet. Veselia nu se putea să fie stăpânită. Ochii omului se mutau de pe o figură pe alta și o desnădejde de nemaipomenită se zugrăvi pe fața lui amărîtă, când el începu să priceapă și să vadă, în sfârșit. După repetări treptate, râsul deveni enorm, nu se mai păstra nici o măsură. Dinaintea mortului, tatăl, soțul, fratele și prietenul lor, cei de față se simțeau vinovați și ar fi voit să se găsească oriunde afară de odaia catafalcului ca să se poată, în voie, tăvăli.

Omul nu se mișcase din loc, stând mereu în picioare, plângând din ce în ce mai zguduitor și strângând într'o mână plasa cu iepurii neastâmpărați și cu mâna cealaltă merele din basma. El le ținea cam depărtate de trup, plângând aplecat din șale și își depărtase și picioarele puțin. Adunarea trecuse pe încetul înapoia omului, care izolat între făclii și familie, plângea neștiind ce să facă. Incălțămintea lui dispăruse în două mușuroaie de materie lipicioasă, care sosea încet de-alungul picioarelor încremenite și omul era ca un proiect schițat, de statuie povârnită, ale căreia tălpi sunt încă nedesprinse din coca pământului frământat.

Văduva mortului luă o hotărîre, își încruntă obrazul cu voință și izbuti să capete o înfățișare nouă,, gândindu-se la momentul agoniei. Toți căutau să se adăpostească în câte o idee tristă și neagră și respectul în fața morții se restabili prin închiderea crâncenă a pleoapelor, pentru a nu se mai vedea omul și isprava lui. Ar fi fost de ajuns să se ivească o singură șoptire pentru ca râsul să se deslănțuiască. Fiecăruia îi era frică să nu se poată ține mult. Nevoia de a râde tocmai atunci când nu trebuiește, muncea pe din lăuntru, ca foamea. Casna de-a sta serios era cumplită. Ca să prelungească minutul căpătat cu opintire, nevasta mortului se îndreptă către catafalc și cu brațele întinse și cu ochii închiși de tot cuprinse cadavrul, izgonind imaginea omului cu o jăluire strigată:

— „Ai plecat și ne lași singuri pe lume..." Insă se opri, când ar fi dorit să se mai rostească. Iși aduse aminte zgomotul care-i lovise urechea, cu întorsăturile lui neînchipuite. Văduva se clătină de-asupra mortului, scuturată de un talaz de râs și toată asistența își dete drumul. Apoi, lângă catafalc și vărul de la moșie, văduva râdea cu gura căscată, umflându-se și desumflându-se ca un cimpoi, ducându-și mâinile când la gură, când lăsându-și-le pe genunchi, și mirându-se de cele petrecute și văetându-se și răcnind :

— „E de necrezut !

Asistența leșina, gâdâlată de-o uriașă răzvrătire a vocii.

Atunci, un bătrân, care se mai potolise, se apropie de vărul decedatului și-i zise :

— Trebuie să ne mai mișcăm puțin, nu-i așa ?

— Trebuie să fi mâncat pe drum niscai grăsimi, glumi o doamnă mai bătrână.

— Din pricina emoției... Ținea prea mult la el, spuse o altă cucoană.

— E adevărat... trebuie să ne mișcăm puțin, îngână halucinat și plângând vărul de la moșie...

El își desfăcu pingelele de covor, dus de mânecă de către cineva. Pașii lui erau însemnați îndărăt.

— Și pute! lămuri, nesocotit și ieșit din fire, vărul de la țară, aplecându-se spre cel care îl purta.

— Desigur, răspunse acesta cu cruzime. Nu e cu vanilie ! Și toți se arătară cruzi cu el, cruzi fără voie, ca dintr'o cerință de simetrie morală. Și vărul suferea atroce; din pricina mortului, din pricina întâmplării lui, din pricina râsului tuturora.

Vărul fu ajutat să se spele. El fu clătit cu apă rece, șters cu prosopul, îmbrăcat cu primenelile și cu o pereche de pantaloni din dulapul mortului, care era mai slab și mai lungăreț. Fără să spuie un cuvânt, vărul părăsi casa pe din dos, încins cu cureaua peste o betelie care nu-l putea ajunge, cu cămașa ieșită la pântec, cu o mânecă atârnând din mâneca hainei afară, descheiat la guler și cu capul gol, ducându-se nu se știe unde, căci nu s'a mai întors acasă.

Sunt de atuncea zece ani și povestirea e adevărată.

T. ARGHEZI

Din cuvintele înțelepte și de spirit ale lui Rivarol

Oamenii nu's chiar așa de răi pe cât îi credeți. Ați risipit douăzeci de ani ca să compuneți o carte proastă și nu le-a trebuit decât o singură clipă ca s'o uite.

* * *

Intr'o zi, pe când Rivarol prânzia cu abatele Sabatier, se aduse și niște salam de măgăruș:

— Abatele n'o să mănânce—zise el râzând, nu e antropofag.

* * *

Amica lui Rivarol, o tânără fragedă și puțin sipirituală era bolnavă. O chinuia grozav gândul ce va deveni în lumea de dincolo și-și mărturisi prietenului neliniștea.

— Nu te mai nelinişti atât, dragă, am să-ți dau o scrisoare de recomandație pentru servitoarea lui Molière.

* * *

Despre fiul lui Buffon, marele naturalist, Rivarol spunea :

— E cel mai sărac capitol din **Istoria naturală** a tatălui său.

* * *

De ce oamenii preferă să ia de ginere pe un prost care are stare sau nume în locul unui om de spirit? Foarte simplu: avantagiile prostului se împart, pe când cele ale spiritului sunt necomunicabile: un duce face o ducesă; un om de spirit nu face însă o femee de spirit.

* * *

Poporul dă favoarea sa, niciodată increderea sa.

* * *

Popoarele cele mai civilizate sunt tot atât de vecine de barbarie cât e fierul cel mai poleit de minereu. Popoarele ca și metalele, n'au strălucitoare decât suprafețele.

* * *

Statele despotice pier din lipsă de despotism, precum oamenii fini, din lipsă de finețe.

* * *

Nimic nu dovedește mai mult lipsa de stimă pe care o au oamenii pentru specia lor decât disprețul, involuntar mărturisit pentru actori și în genere pentru toți acei cari îi amuză și cari li satisfac plăcerile; și cei mai mulți oameni spun că pricina disprețului pe care-l au pentru o femee, e c'au avut-o.

* * *

Omul care vorbește e omul care gândește cu glas tare; și dacă se poate judeca un om după cuvintele sale, se poate deasemeni judeca o națiune după limba sa.

* * *

Omul îi va socoti totdeauna ca prieteni pe vrăjmașii vrăjmașilor săi.

Orfeu și inițierea orfică

Misterele nu erau reprezentații scenografice

Să fixăm, pentu orientare, cele câteva puncte statornicite până acum în ceeace privește esența orfismului.

1) ca orișice mister, orfismul urmărea mântuirea inițiatului prin contopirea, prin identificarea cu zeul ;

2) această contopire se desăvârșea printr'un rit ce simboliza moartea și învierea lui Dionysos :

3) ritul, departe de a fi o reprezentare scenică la care neofitul să asiste ca spectator, — era săvârșit chiar asupra acestuia ;

4) rezultatul era dezvoltarea unor stări sufletești cari influențau atât de puternic asupra inițiatului, încât acesta rămânea toată viața legat de secta respectivă.

Câteva lămuriri.

Asupra celor două dintâi puncte, nu se pot face obiecții. Se ridică, însă, îndoeli în ceeace privește caracterul **subiectiv** al misterului orfic și, deci, al celui dela Eleusis. Majoritatea savanților au acceptat ipoteza că misterele antice, ca și misterele creștine medievale, erau alcătuite dintr'o dramă sacră cu caracter scenografic, în care se reprezenta viața și moartea zeului. Aduceau întru susținerea acestei ipoteze câteva texte antice cari, însă cercetate fără părtinire, s'au dovedit lipsite de înțelesul pe care li-l dedeau acești savanți (în frunte cu **Lobeck**; vezi **Macchioro : „L'essenza del mistero"** în volumul **„Orfismo e Paolinismo")**. Foucart, eruditul istoric al misterelor dela Eleusis, s'a trudit a dovedi că în sanctuar se reprezenta, cu mijloace tehnice neobicinuite, drama lui Demeter, Dionysos și Persephona, — neluând, însă, în seamă că numeroasele colonade împiedecau orișice desfășurare scenică. Și apoi, dacă la Eleusis s'ar fi putut reprezenta drama sacră prin mijloacele tehnice de cari pomenește Foucart, — cum se putea îndeplini aceasta în celelalte sanctuarii mai sărace, în toate celelalte sanctuarii din lumea veche, multe adăpostite într'o peșteră ?

Părerea noastră este că reprezentații dramatice se puteau săvârși atât la Eleusis cât și în alte sanctuarii mai de seamă, dar nu credem că prin aceste reprezentații se îndeplinesc inițierile. Reprezentațiile aveau mai de grabă un caracter **exoteric** și se săvârșcau pentru cei neinițiați.

MĂRTURIILE INIȚIAȚILOR

Dar un alt argument se împotrivește mai cu putere concepției obiective a misterelor. Atâția scriitori antici cari au fost inițiați, vorbesc cu mult respect și multă teamă de mistere. Printre ei se aflau filosofi, oameni de stat, literați iluștri. Cum putem oare admite că toți aceștia au rămas atât de profund impresionați numai asistând la desfășurarea scenică a unui mit pe care, de altfel, il cunoșteau și mai înainte ? Și dacă la Eleusis această desfășurare ar fi fost—lucru, de altfel, imposibil—grandioasă și ar fi putut impresiona sufletele neofiților, cum s'ar explica succesul celorlalte sanctuarii, sărace și umile ?

S'a făcut până acum o mare greșeală când s'a încercat să se explice misterele : nu s'a ținut seama de atâția inițiați, dealungul atâtor veacuri, cari au rămas până la moarte devotați sectei. Fără îndoială că altceva, mai deosebit de religia oficială și de spectacolele teatrale, — aflau neofiții în mistere. Experința îndurată de ei în inițiere era de o esență mult deosebită de celelalte experiențe zilnice sufletești. Extazul cari îi coprindea — prin posturi, dansuri, cântece și, fără îndoială, alte practici oculte despre cari nu știm nimic — făcea să le răsară în suflet simțăminte noi și, poate, noi stări de cunoștință, noi simțuri, de cari ne vorbesc ocultiștii contemporani.

Cele scrise mai sus sunt sprijinite de fapte. In adevăr, Macchioro a dovedit științificește — atât în **„Zagreus"** cât și în **„Orfismo e Paolinismo"** — că neofitul suferea el însuși patimele și învierea lui Dionysos, și, că era adus prin aceasta într'o stare hipnotică asemenea extazului. Acestea sunt faptele. Și fapte sunt, deasemenea, mărturiile celor inițiați, atâtea personalități cari vorbesc cu admirație de mistere. Legătura pe care o facem noi e, deci, pe deplin justificată. Noi afirmăm că experiența suferită dezvolta în sufletele inițiaților **posibilități de cunoaștere** nemai întâlnite până atunci. Știm că neofiții trebuiau să treacă printr'o perioadă de pregătire; viață ascetică, rugăciuni, cunoașterea dogmelor, etc. Cu siguranță că în acest interval ei încercau și alte practici oculte, cari să le pregătească revelațiile inițierii. In orișice caz trebuie să admitem că ceremonia inițierii aducea ceva nou și prețios pentru neofit. Aducea o stare sufletească mistică, prin care neofitul se simțea înălțat, sublimat. Nevoia de a explica mărturiile excelente ale atâtor scriitori antici, ne silește să acceptăm această ipoteză.

„THE GHOST-DANCE RELIGION"

Esența orfismului, ca și a tuturor misterelor, de altfel, — era deci extazul. Prin extaz se dezvoltau — în cei mai desăvârșiți — posibilități noi de cunoaștere ; prin extaz sufletul părăsea (după credința lor) trupul și colinda prin Infern, convorbind cu morții. Faptul este mărturisit și de scriitorii vechi, dar este mai cu seamă dovedit prin comparația cu o religie a indienilor americani moderni, cu așa numita **„the ghost-dance"**.

Alăturarea dintre cele două religii — atât de deosebite ca aspect și totuș identice în origină — a făcut-o profesorul **Macchioro** în noua ediție, grandioasă, a lui **„Zagreus"**. Cum această ediție nu a început încă a se tipări, profesorul italian a avut deosebita bunavoință de a ne trimite manuscrisul capitolului respectiv (cap. 1, partea III) pentru a-l folosi în articolele de față.

Religia **„ghost-dance"** a luat ființă pe la sfârșitul secolului XVIII în America și s'a întins repede printre triburile indiene. In origina și ființa ei, „The ghost-dance religion" are multe asemănări cu orfismul. Nu trebuie să ne lăsăm înșelați de aspectul barbar al sectei indiene și să nu admitem nici o alăturare între aceasta și puritatea desăvârșită a orfismului. La origină, mentalitatea primitivă din care a izvorît orfismul, cea a triburilor prehelenice, — nu se deosebia de cea a indienilor de astăzi. Puritatea morală și dogmele orfismului sunt produsele unei îndelungi evoluții. Dacă și „the ghost-dance religion" ar avea posibilități de dezvoltare, ar atinge peste câteva veacuri o egală perfecțiune morală unită cu un sistem teogonic și cosmogonic desăvârșit.

Religia indienilor americani a fost născocită de un profet cu însușiri magice și răspândită de mai mulți asemenea profeți, dintre cari trebuie să reținem numele lui Sitting-Bull. Ceremoniile se desfășurau astfel. La răstimpuri, se adună toți credincioșii dintr'o regiune și încep să danseze într'un ritm și după o melodie anumită. Dansurile țin zile întregi și părtașii ajung într'o stare de surescitare nervoasă neobicinuită. Atunci profetul-mag începe să magnetizeze pe câțiva dintre dansatori și aceia cad pe dată într'un greu somn hipnotic. Când se deșteaptă, povestesc celorlalți călătoria lor în lumea subpământeană și conversațiile avute cu sufletele rudelor și prietenilor morți. E interesant faptul că un francez, Paul Boyton, căruia îi murise de curând fratele, a cerut să fie și el hipnotizat și a mărturisit după ce s'a deșteptat, că a întâlnit în adevăr și a convorbit cu sufletul fratelui.

Caracterul esențial al religiei „ghost-dance" stă deci în călătoria subpământeană pricinuită prin dansuri frenetice. Intocmai ca și la orfism. Textele și monumentele antice ne afirmă călătoria sufletelor în câmpiile Persefonei, iar legenda lui Orfeu, profetul-mag care a pus temelia religiei orfice, e cunoscută tuturor. Și Orfeu a fost in Infern, ca s'o caute pe Eurydice. Dar căutarea iubitei este un element adăogat posterior. La origină, Orfeu se cobora în Infern cum se coboară orișice profet al religiei „ghost-dance": în interesul credincioșilor din sectă.

PERSOANA LUI ORFEU — CONCLUZII

Orfeu n'a fost numai decât, o figură legendară. Orfeu a fost un profet și un magician, nu un „mare inițiat", după expresia lui Schuré, a cărui manieră poetică de a înțelege istoria religiilor nu trebuie, dealtfel confundată cu a noastră, întemeiată pe texte și pe cercetări științifice. Orfeu a împrumutat foarte multe elemente din religia dionisiacă, le-a dogmatizat,a introdus călătoria inițiaților în Infern prin extaz și a creiat orfismul.

Ipoteza aceasta a lui Macchioro, e deosebită de celelalte explicații anterioare date orfismului. E deosebită prin faptul că așează la temelia lui o mare personalitate : aceea care se ascundea sub numele legendar al lui Orfeu.

Mircea Eliad

Un romancier elvețian: C.F. Ramuz

Nu știu multe despre C. F. Ramuz; nici nu-i cunosc opera întreagă. Știu doar că e Elvețian, că numele lui deabia a trecut de hotarele țării sale și n'am citit de el, decât două romane, poate nu dintre cele mai caracteristice: „Joie dans le ciel" și „L'amour du monde". Mi-e însă deajuns pentru a socoti că e dintre aceia pe lângă cari nu poți trece cu indiferența cu care treci pe lângă un peisagiu comun și șters.

O simplă povestire a acestor două romane mă va justifica, sper, în fața cititorului. „Joie dans le ciel" 1) e simplă ca o poveste sau ca o fabulă. Un roman scris pentru a ilustra parcă un gând care s'ar putea exprima într'o frază, simplă cum e și cartea: nu ne dăm seama de fericirea noastră decât comparând-o cu nenorocirea altora. Pentru a fi fericiți e nevoie să avem mereu înaintea noastră spectacolul nenorocirilor altora.

Evident, ideia nu lovește prin noutate. E nouă însă hotărîrea de a scrie un roman pentru a o ilustra, și mai ales e nouă fabula în sine.

Intr'o zi, morții din cimitirul satului acela de munte se treziră. Porniră către satul lor, prefăcut dintr'odată în satul din anii primei lor vieți, cu casele, străzile și biserica de altă dată, și intrară în casele lor.

Cei înviați se regăsiră cu cei ce le erau dragi și de cari îi despărțise pământul ce le apăsa oasele moarte: se regăsiră cu îndoială, neputând crede în minunea vieții acesteia noui. Și mai multe decât toți regăsi Bé, orbul satului; descoperi lumea întreagă pe care n'o putuse cunoaște în viața dintâi, cu ochii lui morți. Și inițierea aceasta în frumusețile lumii o face cu teamă, cu reculegere, ca o inițiere în taine minunate. „Nu-și ridica însă decât ușor și prevăzător pleoapa, adunând o mică provizie de lucruri deodată, de oarece trebuia să le rânduiască. Dar iată că totuși și-a redeschis iar ochii și lucrurile veneau iară, în timp ce mergea printre cei doi oameni. Și a cunoscut albul și negrul, albul de lapte, trandafiriul, când e aproape verde, când e aproape galben și ca vântul vechi ; culorile tuturor lucrurilor și lucrurile cari sunt dedesubt, fiind îmbrăcate cu culori și nefiind cunoscute decât prin culorile lor".

Și satul întreg revine la viața de altădată; cu o deosebire însă : suferința și nevoile de altădată dispăruseră. Munciau cu toții, de plăcere însă. Iar Mathias, negustorul de dantele, își vindea marfa fetelor din sat în schimbul unui cântec.

Până când fericirea aceasta începu să-i obosească, totul era prea frumos. Vinul nu mai avea savoarea de altădată căci nu mai exista vin prost față de care celălalt să fie bun. Nimic nu se putea întâmpla care să surprindă pe cineva. „Ne lipsește un singur lucru: anume că nimic nu se poate schimba".

Tabloul tâmplarului Chemin, zugrăvind fericirea, era făcut numai din culori de lumină: „și atunci se mira văzând că ele luminau din ce în ce mai puțin".

Continua să stea în fața tabloului său, în care toate lucrurile erau frumoase; era pe tabloul lui, ca și cum n'ar mai fi fost.

Și regretul se strecoară ușor în sufletul lui Chemin, regretul de vremile acelea când inima îți era mai mult întunecată, când foarte rar erai mulțumit de tine, când grijile nu-ți dădeau răgaz să iei aminte la cântecul păsărilor, la freamătul copacilor.

Până când într'o zi, din culmea muntelui din spatele satului, răsvrătit din cine știe ce întâmplare, porniră spre sat cei de sub pământ, cei pedepsiți să nu cunoască bucuria de a se trezi iar la viață. „Cei de sub noi, pedepsitii! Cei la cari nu se mai gândea nimeni!

Cei ce-s pentru totdeaura supuși chinurilor, când noi eram fericiți pentru totdeauna—dar vin ! In adevăr, veneau de peste tot. Se scoteau afară în ciorchini unii pe alții, cădeau câte doi sau trei... îi distingeai în amănunt. Ca pe icoane, pe vremuri, în vremea veche, pe zugrăvelile bisericilor. Fără mâini sau fără figură, sau numai cu o mână, sau fără picioare. Fără piele, cu carnea crudă, sau dimpotrivă fără carne și cu pielea lipită de oase, cari se rostogoleau; și apoi, odată opriți, dădeau la o parte cu mâinile părul — fiindcă părul le cădea pe dinainte, până la piept, și aruncându-l peste un umăr și apoi peste celălalt umăr, priviau. Rânjiau".

Și tabloul continuă sumbru ca o pagină din Apocalips, până ce mulțimea aceea a chinuiților dispăru, fiindcă era o mulțime de neputincioși.

Numai după întâmplarea aceasta, satul cunoscu fericirea întreagă: atunci când își dădu seama că alături de fericirea lor era o lume de suferințe.

Și Chemin văzu atunci ce lipsește tabloului său și împărți tabloul în două părți. Partea de sus, de un albastru luminos, cu roz, alb, verde moale; partea de jos, în roșu și negru. Și în partea aceea de sus, suntem noi, e fericirea noastră; e locul unde ești fericit, unde îți cunoști fericirea, cu figuri mulțumite, cu liniștea în jurul tău sub înaltele stânci cenușii, sub zăpada trandafirie sau albă; — noi ăștia, cu fericirea noastră, în partea aceasta de sus.

Pe când jos era lumea aceea care le apăruse în norii de pe munte, și fără de ființa căreia fericirea lor nu le-ar fi fost cunoscută.

* * *

Mai simplă încă— dacă se poate—e morala celuilalt roman, de care pomeneam: „L'Amour du monde" 2). „Suntem un orășel de patru sau cinci mii de locuitori, nu mai mult. Trăim între noi, știm cine suntem. Avem o mică lume a noastră, cu vinul ei bun; asta-i tot ce ne trebuie. Noui ăstora, podgorenii, meșteșugari, funcționari, negustori, puși sub un soare frumos, în fața unei ape frumoase, patru sau cinci mii, printre viile noastre".

E încheierea la care ajunge cel care descrie frământările unui orășel în care introducerea unui cinematograf a trezit dorul de a cunoaște ceeace e dincolo de locul din marginea orășelului, dragostea de lumea cea mare.

A fost destul ca pânza mută să înfățișeze icoane străine de orizonturile localnice, pentru ca tăcerea întunecată în care se cufundase Joël, cel care cutreerase lumea ani de zile din setea de necunoscut, să se rupă dintr'odată, într'o sară, în cafeneaua „la Micul Paris". La început, nu-l luară în seamă: curând însă povestirea celor văzute în altă lume turbură orașul ca o licoare vrăjită. Nimic din ce-i interesa altădată, nu-i mai opria acum: ceasuri întregi ascultau povestirile lui Joël vagabondul.

Și tot cinematograful turbură căsnicia lui Ravussin, care-și găsi într'o seară soția în salon „într'o rochie ce lăsa să i se vadă umerii și brațele prin transparență, cu un decolteu ascuțit" ea care avea acum trei copii mari iar el privi din nou brațele, gâtul, pieptul, toată pielea aceasta care se vedea; și situația lui de om considerat se rușină în el și-l făcu să sufere; precum îl făcură să sufere perdelele noui de rips grenat, fotoliile și scaunele acoperite cu o catifea veche de aceeaș culoare grenat, cu ținte aurite".

Precum filmele acelea aduse din depărtări turburară și sufletul Theresei, fiica șefului postului de jandarmi, care dispăru într'o noapte cu iubitul ei, pe care-l învățase să fure dela banca al cărei funcționar era.

Dragostea de restul lumii vrăjise orășelul, prin mijlocirea cinematografului din sala comunei, care deschisese o fereastră în pereții de întuneric ai târgului.

Și cartea se sfârșește cu uciderea lui Joël turburătorul, ca și cum numai povestirile lui ar fi pricinuit turburarea aceea a sufletelor și nu setea de noutate ce ne mistuie pe toți, mai ales în timpurile mărunte, pierdute prinre stânci și vii.

MANUEL MENICOVICI

1) Bernard Grasset, Cahiers Verts, 1925.

2) Le Roseau d'Or — 1925.

COLŢ de PARC

SEPTEMBRIE

Un sylvan săpat in blocul unei marmure bătrâne
Râde ridicând in soare foarte sus ulciorul plin.
Apa curge 'ntr'o şuviţă de lumină, şi'n basin
Sunt fiori... Sylvanul râde... vrea să plece... şi rămâne
Un sylvan săpat în blocul unei marmure bătrâne.

Frunzele de viţă, roşii de dorinţa cea din urmă,
Au încununat statuia luminos şi cizelat
Şi se ţes sclipiri de viaţă şi surâsul nemişcat
Când se-aprind pe fruntea caldă, din lumina ce se curmă
Frunzele de viţă, roşii de dorinţa cea din urmă.

E 'ntuneric, apa cântă şi se scutură petale
Risipind povestea vrajei tăinuită'ntr'un parfum.
In văzduh plutesc dorinţe ne 'mplinite pân' acum
Şi pe faţă-mi trece visul mângâierii mânii tale.
E 'ntuneric, apa cântă şi se scutură petale....

Un sylvan săpat în blocul unei marmure bătrâne.
Râde ridicând in noapte foarte sus ulciorul plin.
Apa curge ntr'o şuviţă sclipitoare, şi 'n basin
Sunt fiori... Sylvanul râde... vrea să plece... şi rămâne
Un sylvan săpat în blocul unei marmure bătrâne

DECEMBRIE

Un sylvan săpat în blocul unei marmure bătrâne
Râde ridicând in soare foarte sus ulciorul plin.
Apa 'ncremeneşte 'n ţurţur luminos, iar în basin
Nu-s fiori... Sylvanul râde... vrea să plece... şi rămâne
Un sylvan săpat în blocul unei marmure bătrâne.

Fulgii de zăpadă, palizi ca nădejdea cea din urmă,
Au încununat statuia luminos şi cizelat
Ca un colţ căzut podoabă zeului neturburat.
Şi se-aprind pe fruntea rece, din lumina ce se curmă
Fulgii de zăpadă, palizi ca nădejdea cea din urmă.

E 'ntuneric. Apa tace şi nu flutură petale
Risipind povestea vrajei tăinuită 'ntr'un parfum.
In văzduh e gol de doruri ne 'mplinite pân acum
Şi-am uitat de mult pe pleoape mângâierea mânii tale —
E 'ntuneric, apa tace şi nu flutură petale.

Un sylvan săpat in blocul unei marmure bătrâne.
Râde ridicând in noapte foarte sus ulciorul plin.
Apa licăreşte 'n ţurţur ireal, iar în basin
Nu-s fiori... Sylvanul râde... vrea să plece... şi rămâne
Un sylvan săpat în blocul unei marmure bătrâne.

Septembrie 1923.

PAUL NEGULESCU

GUIDO DA VERONA

Caravana

Acuma caravana se intindea, prelungă, şovăitoare pe căile Taghit-ului. In spatele barierii Alpilor Atlantici, cobora în abisuri o altă zi de soare...

Iar cămilele, mari, mergeau pe caravaniera inceată cu legănarea lor de vite făcute pentru depărtări şi soare.

Privind cu ochi omeneşti nisipul bătătorit care nu se mai isprăvea, adormeau cu răbdarea lor ritmul eternei mergeri, părând nişte corăbii cu pânze pe scânteetoarea singurătate a unei mări liniştite. Ascultând poruncile lui Jossuf-el-Fonkani, iscoada se împărţi; opt călăreţi se depărtară in galop pe poteca bătătorită şi cârmuiră marşul stând cam la o bătaie de puşcă de cea dintâi cămilă; ceilalţi stăteau in urma caravanei. Jossuf-el-Fonkani călărea pe un mékari sprinten, aproape roşcat la păr, cu capul nălucă, de capră, încovoiat, şi cu gâtul asemenea unei cârme de corabie. Când Iossuf voia să ajungă iarăşi caravana, scotea un sunet pe nas ca să dea de ştire cămilei sale, iar aceasta, cu un răcnet supărat, o lua la goană, aplecându-se inainte cât putea, lungindu-şi gâtul indoit, încât dădea impresia bizară a unui animal ce-ar fi alergat în urma botului său, voind parcă să-l prindă.

Incet-incet pământul se schimbă intr'un nesfârşit jeratec; orice urmă de locuinţă, orice rămăşiţă de copac — dispărea. Totul, până în Zenit, era o imensă revărsare de soare. Vântul înfierbântat nu găsea nimic în ce să se abată; mergeau intr'o lume fără umbre.

O tăcere mai ucigătoare ca moartea strălucea peste acea flacără fără hotare.

Caravaniera era acum nesigură ca un piriu cu apele risipite; pe ici pe colo prindeau să joace uşoare împânziri de nisip; dinspre răsărit înaintau dune presărate cu sclipitoare colori...

Ce cale lungă, lungă... ce nesfârşită melancolie! Şi acuma duceau Soarele. In ei, în materia lor, în atomii lor vii, oamenii, carii, depărtările, toate lucrurile infinitului purtau Soarele. Chiar şi Timpul nu mai era decât un spaţiu incremenit, năpădit de Soare. Viaţa nu mai era decât tăcere plină de Soare.

Aici se rotea nesfârşirea fără umbră
Aici, in foc, mureau drumurile...

Iar ceasurile treceau, zilele treceau, curmate doar la mari depărtări de oaza scurtă a unei sfrijite dumbrăvi de palmieri. Când se arăta în zare, în cel mai depărtat semicerc al orizontului, umbra roşcată, haotică, a dumbrăvii ce se intrezărea ca o linie, oamenii, striviţi de infernalul delir al Soarelui, prindeau să urle de bucurie, să urle de sete, în timp ce se părea că vitele, investmântate intr'un giulgiu de muşte îmbătate, ar fi adulmecat în aerul mort, gustul apei subpământene.

— Sebala! Sebala! — strigau călăreţii iscoadei. — Fântâna! Fântâna!

Şi în mijlocul furiei de coame zburătoare, se năpusteau in galop către oază.

Ţipătul mântuitor alerga în jos, pe sfoara lungă a caravanei, până la cel mai trândav călăreţ care urla, dând din picioare şi bătând cu harapnicul, catârul său deşirat:

— Aïne!, Aïne! Izvorul! Izvorul!

Rarele triburi ce trăesc din mizerie în pierdutele oaze din Guébli, se adunau în marginea dumbrăvii de palmieri, să vadă sosirea caravanei.

Din oblâncul mékari-ului său roşcat, Jossuf-el-Fonkani, maiestos şi prietenos, vorbea puţin cu capii triburilor. Acei oameni nenorociţi dădeau semne de veneraţie pentru puternicul Fonkani, omul care vorbea limbba „roumi-lor", proteguitul Francezilor, prietenul Paşii din Beni-Onnis.

Ţâncii arabi se inghesuiau roată, goi, lungueţi, lucioşi ca nişte ghinde. Câte un negru înspăimântător râdea cu gura până la urechi, ţinând mâna vârâtă subţioara celuilalt braţ, şi astfel făcându-şi cruce pe pieptu-i presărat cu o funingine creaţă.

Laptele aromatic al stânelor firave, îl intindeau în căuce largi de lemn...

In şopotul apei care gîlgiia la izvor, cânta muzica naturală a vieţii.

Pe urmă vitele se sculau, leneşe, una după alta, şirag; şi la drum prin soare, prin delir, prin soare, către oaza cea mai depărtată.

Intr'o zi, pe neaşteptate, pe când mirajul Guibli-ului urca la fel unor torţe scormonitoare către înaltul Nesfârşit, se arătă o pădure de pavilioane de aur. Pe scena zării, aceasta era nelămurita pată a palmierilor din Taghit.

Ajunseseră acolo la asfinţit, pe când se încâlceau în creştetul copacilor dâre de nori violeţi şi clipeau in oază, printre corturile răsfirate, focurile de seară ale bivuacului francez.

Nu erau acolo decât puţini oameni şi un ofiţer bolnav; ceilalţi se duseseră să lupte către turbulentul Gharb.

Oaza din Taghit era mare, rodnică, fericită. In acel grătar îngrozitor de nisip care-o încercuia de jur-împrejur, palmierii aplecaţi sub povara curmalelor coapte, crângurile umflate de crini sălbatici, iarba moale care în preajma fântânilor înflorea presărată de picături, dădeau istovitei osteneli a nomazilor drumeţi, o părere de fericită umbră şi de paradisiacă primăvară.

Caravana se odihni până la asfinţitul zilei următoare, apoi — tărăgănat — o porni iarăşi.

Intra acuma într'un peisagiu de dune, mergea cu nespusă încetineală prin viscolul de soare. Către Apus, către groaznicul Gharb, valurile cele mai depărtate ale Saharei se împotmoleau în dâmburile podişului, ingropau, înnăbuşeau în marea lor moartă cele din urmă rădăcini ale stâncii Atlantului. Dar de partea cealaltă, către Guébli şi Chergin, ridicând furtuni de lumină sub emisferul încovoiat, vedeau pustiul cel călător avântându-se cu tempestele-i de nisip în potriva digului albastru al antipodului scânteetor. Nici o depărtare nu putea să egaleze, pentru ochiul omenesc, acea înfricoşetoare vastitate a sa. Pe coamele dunelor învălmăşite se aprindeau prismele curcubeului. Vântul roşu bântuia în marea singurătate, pământul ridica valuri: pustiul umbla.

Incete, fricoase, aproape respinse, vitele înaintau cu cazna pe cărarea ştearsă. Păreau a merge în lungul marginei unei maree, indoite sub primejdia valurilor iscate dintr'o clipă în alta. Aproape şi departe, cum face ploaia intr'o livadă, nisipul juca; o negură roşie venea în potriva cerului de amurg, strecurând în ochi şi 'n răsuflare o funingină de soare. In zarea depărtată, într'o luminare piezişă de cataclism, se vedeau dunele pierdute, alergând năuce.

Iată, era calea prin pustiu, calea Guébli-ului năprasnic, calea pământului ce nu bea niciodată. Vitele năpustite şi fricoase, căpătau forma scheletului lor; oamenii halucinaţi nu mai vorbeau. Se lăsau duşi, nu de cărarea ştearsă, nu de propria-le voinţă ucisă ci de un fel de instinct lăuntric: acela de-a căuta un drum acolo unde nu mai este drum.

Umblară câteva zile pe marginea acelui iad prodigios. Capul caravanei era singurul care nu dormea niciodată. Ii ajungea acea mantie albă pentruca vijelia de nisip să nu-i facă nici un rău. Avea pustiul în suflet şi era născut pentru calea dinspre Miază-zi.

... Apuca drumul vântului, şi cunoştea văzduhul de parcă ar fi cârmuit o luntre.

Trei zile şi trei nopţi umblară prin vârtejurile vijeliei; apoi o tihnă infinită se aşternu pe acea lume fără hotare.

Câte-o dună, mai sprinteană, zbura încă în depărtare pe mişunarea câmpiei moarte; dar oceanul de nisip şi de soare îşi redobândea, cât vedea ochiul, sclipitoarea-i încremenire.

In cele din urmă regăsiră poteca: nesigură, adesea ştearsă, îndoindu-se treptat-treptat în spre Gharb, înspre aspra şi deluroasa ţară din Apus. Departe de tot, se arătau colţii albaştri ai muntelui Atlantului. In spatele lui, tâlharii hoinari ai Chaoniei, întindeau curse şi măcelăreau coloanele franceze, după cum se împotriveau la plata birului şi la recrutarea sultanului din Fez.

El-Fonkani trimise înainte iscoada şi-i dădu poruncă să tragă asupra celui dintâi tâlhar pe care l'ar fi văzut strecurându-se şi pitindu-se intre dune. Sprintenii căluţi berberi, însetaţi şi prăpădiţi, galopau acuma fără spor. Caravana se cufunda şi se ridica printre valurile oprite ale pământului cu o şovăire istovită, de parcă genunchii vitelor nu le-ar mai fi ţinut. Catârii erau îndoiţi sub povara grea; pete negre de mii de gângănii îi acopereau ca nişte coji bâzâitoare. Mai slabe, mai înalte, mai lugubre, doar cămilele mergeau mereu, cu un pas de vite ce pot muri umblând. Uraganul încropit prelungise călătoria cu aproape două zile; apa în burdufe era pe sfârşite. Dromaderul care ducea cele din urmă înghiţituri fu pus în mijlocul caravanei, în privirea lui El-Fonkani, care n'ar fi şovăit desigur să stingă cu pistoalele-i lucioase setea nebună a ameninţătorilor conducători de cămile.

Insfârşit, într'o dimineaţă, pe cea din urmă cale a miezului-zilei, văzură iscându-se o slabă şi încâlcită dâră albastră, ca o poală de pâclă ce-ar fi ras pământul, ca o prăpastie de văzduh în nemăsuratul soare.

Şi ajunseră după cinsprezece ceasuri la oaza cea îndepărtată.

O vizită la Ion Minulescu

poet, romancier, dramaturg

Lui Paul Zarifopol

Poetul Ion Minulescu a fost numit prin aclamaţie director al Teatrului Naţional. Intâmplarea, care m'a slujit de atâtea ori, a voit ca după amiaza sortită să-l văd pe noul director, s'o petrec în întregime între zidurile micului şi fantasticului oraş care e Teatrul Naţional.

In acea după-amiază, cea dintâi după-amiază de adevărată primăvară, când toate trăsurile, duduile, automobilele şi şcolarii au ieşit la Şosea sau la câmp, am intrat în sala urias boltită şi crud luminată, ca un palat scufundat de basm în adâncul mărilor, pe cine ştie ce stâncă de coral, pentru ca în locul primăverii nestatornice şi tragice — ea poartă surâsul propriei morţi în fiecare vază, pe fiecare gură — să gust siguranţa operei de artă.

E un matineu. Se reprezintă „Tinereţe fără bătrâneţe" a poeţilor Adrian Maniu şi I. Pillat.

Nu, n'am noroc! Piesa rău primită şi de public şi de bunii mei confraţi cronicari dramatici, cu gustul atât de exersat pentru recunoaşterea mediocrităţii, piesa nu-mi oferă siguranţa operei de artă — pentru că simt şi aci gustul morţii. Piesa celor doi poeţi — extraordinar de bună faţă de producţiile obişnuite ale dramaturgilor autochtoni— e alterată de creerul obosit al nu ştiu cărui domn care a otrăvit miezul piesei, redând aidoma pe scenă câmpiile elizee şi gemetele umbrelor nefericite, uitând că poezia umbrelor din text e una, iar gemetele reale pe scenă sunt altceva. Opt tablouri vii nu mai izbutesc să stârpească efectul a două tablouri penibile. Moartea primăverii şi moartea operii de artă, alcătuiau în mine două cristale suprapuse, pentru cine ştie ce altă construcţie mai complexă poate şi mai dureroasă...

Şi piesa?.. Dar e însăşi povestea poetului care umblă după vecinicie, urmărit de criticul trivial, plin de catalogări, corectări şi filozofări, goana poetului după chipul care nu se va ofili, trupul care nu va cădea oase mucegăite în mormânt. Poetul trece prin cârciuma satanei, prin podul cetitorului de stele, prin stâncile unde apare Sf. Vineri hrănită de doi hultani — spre a face, dezamăgit, drumul înapoi. Dar drumul înapoi — în virtutea aceleiaşi legi de nestatornicie — nu mai e acelaş: excursioniştii sunt preumblaţi de un călugăr cu gânduri industriale pe locurile dintre stânci ale Sfintei, şi tot loc de turism a devenit podul cetitorului de stele. Poetul luat drept nebun, cade mort la picioarele lunetei uriaşe, cerând „frăgezimea stelei care cade..."

Ion Minulescu

Şi astfel se adaugă al treilea cristal al aceluiaş gând care se încheagă...

Mă ridic, aplaud cu discreţie — numai pentru mine!— această operă goethiană cu elemente fundamentale de basm românesc, căzută între un regisor care n'a fost poet şi cronicari dramatici care, vai! au fost, şi reprezentată în primele zile ale primăverii, când lumea fuge de voluptăţile cerebrale.

Dar nu, calvarul meu sentimental nu s'a încheiat aci! Se încheagă din nou, din voia mea, un nou cristal. Peste câteva clipe voi avea bucuria de a sta din nou de vorbă cu Ion Minulescu. Dar Ion Minulescu este însăşi imaginea unui început de anotimp în literatura română. După cele dintâi acorduri de încercare, pe o temă când de Eminescu, când de Macedonski, Ion Minulescu se înfăţişează în literatura noastră cu adevărata lui geografie — uluitoare prin culori, sunete, atmosferă şi elan! Nimic asemănător până la el. Spaima pe care ar provoca-o — el ştie! — e atât de mare, încât — din milă pentru contemporani şi critici — debutează în „Viaţa Literară" a lui I. Chendi — adversarul sumbru al „simboliştilor" Anghel, Demetriad, Macedonski („Macabronski") —cu o aşa zisă „traducere". Traducerea era însăşi poezia minulesciană, Romanţa *lui, aşa cum am cunoscut-o cu toţii mai târziu, înnoind limba, înnoind atmosfera literară, pătrunzând în şcoli şi saloane, în grădini şi reviste umoristice, jefuită de acea bandă de piraţi imitatori care confirmă totdeauna geniul creatorului.*

Un critic, eminent de altfel, mărturisea de curând că poezia lui Ion Minulescu trebuie cercetată din nou. Nu se ştie dacă e intr'adevăr vie şi viabilă. Sunt îndoeli... Popularitatea ei subită denotă o vulgaritate, nu îndeajuns de observată azi. Cine ştie dacă poezia minulesciană nu e decât un punct de plecare...

Dar acesta e destinul oricărei poezii adevărate! Toate lumile poetice originale, devin vulgare şi caduce. Şi în ce priveşte pe Ion Minulescu, el va trăi în literatura română nu numai prin poezia lui, deşi cuprinde elemente caduce sau născute moarte, dar şi prin acest „punct de plecare", de fapt înmormântarea unei anumite „literaturi" care l-a precedat şi a încercat de câteva ori să-l asasineze. Nu cunoaştem în ultimii 20 de ani un critic — în afară de două-trei personalităţi — care să fi făcut în cultura română şi gustul public, o mai definitivă şi sigură operă de ecarisaj şi higienă critică şi violentă ca acest poet! E puţin lucru? Dar e esenţial lucru pentru desvăluirea nouilor vieţi estetice!... Ion Minulescu, prin poezia şi marele lui succes, a făcut cu putinţă gloria unui Arghezi, unui Bacovia, unui Maniu, unui Philippide, unui Blaga şi alţii...

Că poezia lui, citită azi, ar putea apare uneori puţin întârziată faţă de creaţiile poeţilor contimporani ?... Dar e tocmai meritul lui Ion Minulescu! Şi e meritul oricărei primăveri adevărate care, după ce a suferit toate suliţele de ghiaţă ale cerurilor târzii, se topeşte fără urmă în cea dintâi zi de vară...

A! Dar să nu vă închipuiţi!... Ion Minulescu nu se „topeşte". El este un anotimp în neîntreruptă înnoire! Bonhomme vit encore! *(Vă aduceţi aminte de acest strigăt superb al bătrânului Breugnon!) Ion Minulescu nu cunoaşte starea pe loc. Versurile lui, în mijlocul puilor pe care i-a ocrotit douăzeci de ani, ultimele lui versuri pe care le găsiţi prin revistele cele mai proaspete şi mai tinereşti, sunt tot atât de originale şi vii, ca versurile „traduse" acum două decenii pentru amarnicul şi îndârjitul Chendi. „Artistul pentru mine, trebue să fie găina care cloceşte ouă de raţă! Dacă a clocit tot ouă de găină — s'a curăţat! Pe acelea le cunoaştem toţi". E deviza lui Ion Minulescu — şi deviza viitoarei Academii de poeţi liberă care va purta numele primului lor Cavaler !*

. . . .

Nu! A fost o iluzie!... Cristalele morţii pe care le înălţase una peste alta, imaginaţia mea, s'au topit în prezenţa poetului pururi inovator. Atât belşug de viaţă, o inteligenţă atât de imună la sugestiile ruginei, o imaginaţie care porneşte şi năzueşte la creaţia pură, la originalitatea absolută — deşi visul e himeric! — nu-ţi dă răgaz să guşti voluptăţile amare ale scurgerii anotimpurilor. Zadarnic mi se înfăţişează icoana multiplă, în camera şefului de cabinet, a artiştilor şi artistelor Teatrului Naţional de acum o jumătate de veac: Notara *tânăr,* Demetriad *cu mustăcioară,* Marioara Voiculescu *din profil tandru, cu pană mare deasupra pălăriei arhaice,* Tina Barbu *ca o fragedă unguroaică, odihnită şi cu ochi duioşi, doamna* Lucia Sturdza-Bulandra *în profil roman şi talia subţire de amazoană, cu graţie de lebădă fără vârstă, bietul* Radovici, *cu monoclu, demn ca un tânăr împărat... Mă urmăreşte aevea pe uliţi şi apoi noaptea până'n vis imaginea tinerească şi primăvăratecă a* Poetului fără Moarte prin Innoire.

F. ADERCA

Mai, 1926.

1013 portrete în 5 zile

Acum un an intr'o zi un tip nou apăruse în celebra **„Rotondă"** din Paris, unde odinioară Troţki şi amicii lui alcătuiau planuri revoluţionare ce păreau atunci neverosimile şi cu neputinţă de realizat.

Astăzi, **„Rotonda"** a devenit **„Capitala Marelui Ducat de-Montparnasse"** — comuna liberă a sutelor de dezordonaţi, adesea flămânzi, însă mereu înviora ţi „constructori de artă", creatori de noutăţi—dacă nu de viaţă nouă. Apariţia unui tip păros, de statură mică, cu faţa blândă şi cu buza tăiată de o cicatrice—evident un Rus,— n'a adus nimica nou, la început, pentru „Rotondă". Tipul, un cazac dela Cubani, fost elev al Academiei de Belle-Arte din Petrograd, fost combatant in război, fost vagabond prin Asia Mică, ajunse aşa dar, până la Paris. S'a acomodat aci, a intrat în cercurile artistice din Montparnasse şi în curând a apărut ca propovăduitor al unei teorii „proprii" de artă. Iată această teorie :

„Pentru a fi desenator, trebuie două lucruri : să cunoşti tehnica şi să ştii să prinzi subiectul. Detalii, pensula, retuşuri — aparţin trecutului şi nu sunt esenţiale. E deajuns cinci minute pentru ca să poţi prinde esenţialul modelului. Semi-tonuri, retuşuri, — se fac deodată, se desenează larg cu cărbunele, apăsat numai dintr'o parte. Iată totul. Arta trebuie să fie de acord cu timpul, deci modernă".

S'au găsit partizani şi adversari ai acestei teorii. Ratcenco, cubanianul, hotărîse că nici nu face să se impună cu vorbe. Pentru urechea lui de cazac dialectul francez se prezintă inadmisibil. El trecu deci, la fapte:

— Incerc. In cinci zile mă oblig să fac o mie de portrete.

Râs, neîncredere, glume.

Câte 17 ore pe zi, la mai multe mesuţe dela cafenelele Rotondei a lucrat acest cazac sălbatec din Cuban. Toţi trecătorii sau vizitatorii acestor locuri, copii, iar noaptea — „fluturii" de noapte erau invitate ca modele să-şi eternizeze chipurile în această colecţie imensă — rezultată dintr'o experienţă atât de neobicinuită.

Ratcenco nu-şi silea „modelele" să stea smirna şi să pozeze : faceţi ce vroiţi, — puteţi să beţi bere, să dansaţi, să vă sărutaţi. Pentru desenator asta nu-i important. El îşi opreşte numai privirea pentru o secundă pe figura subiectului, şi-o concentrează sub fruntea-i încăpăţânată, acoperită de sudoare, pe care şi-o şterge cu mâna lui neagră : n'are timp să se spele. Apoi, cu mişcări repezi, hotărîte şi distincte, schiţează „tipul psihologic".

Zi şi noapte controlorii voluntari din boema literar-artistică au veghiat lângă Ratcenco. Pe o mare foaie de hârtie albă, fiecare dintre controlori a trecut numărul exemplarelor primite spre păstrare. Unele desene au fost oprite de cumpărători imediat chiar după execuţie.

Controlorii, inserând 50—60 desene şi înghiţind o duzină de limonate, obosiţi de căldură, de zarvă şi de zgomot, plecau acasă, înlocuiţi de alţii.

Şi numai experimentatorul a lucrat neobosit şi îndărătnic. Iar alături de el stătea tot timpul un adversar păros, „evanghelistul artelor", care nu vroia să se increadă în controlori.

Experienţa s'a isprăvit cu 8 ore înainte de termen. La ora 8 dimineaţa după ultima noapte de nesomn, Ratcenco şi-a depus creioanele şi pensulele. Numărătoarea definitivă a constatat că făcuse 13 exemplare in plus, peste o mie.

Ca rezultat, Ratcenco a obţinut o diplomă, pe o coală uriaşe de hârtie iscălită de sute de membri ai boemei din Montparnasse, cari aparţin tuturor naţiunilor din lume...

NICOLAE TONITZA

Trezit la viață estetică prin eforturi și sacrificii rămase în parte fără răsunet în marile masse, poporul românesc se vede deodată și într'un chip spontan inexplicabil, — stăpânind o conștiință artistică revelatoare.

Concepțiile antagoniste se ciocnesc totuș astăzi la noi cu vehemență. De-o parte tradiționalismul exclusiv al acelora cari confundă academismul cu tradiția, și sunt de-o îndărătnicie feroce în fanatismul pentru o formulă perimată, — de altă parte aspirațiunile mereu fecundate spre o spiritualizare nouă și independentă de normele mucegăite ale academiei...

Cei cari n'au priceput niciodată nimic din artă, se întreabă, cer lămuriri, vor să știe, să fie inițiați: De ce, mă rog, arta aceasta e așa, și nu e altfel ? care-i rostul deformărilor, al frângerilor de raze, al descompunerii și recompunerii dinamice, etc ?..

A le răspunde acestora, e ca și cum ai încerca să-i explici unui surd, care 'n viața lui n'a știut ce-i muzica, de ce mi bemol nu-i tot una cu re diez, sau de ce cutare tonalitate e cromatică și alta-i diatonică...

Arta nu este, cum spune Croce, cutare, sau cutare, sau cutare lucru ; arta nu e de cât ceeace cu toții știm că e : artă. E desigur o glumă, dar e și-un mare adevăr : știm cu toții prin intuiție ce e arta; o definiție însă nu i se poate da, cum nu i se poate da o definiție vieții.

Cunoaștem prinurmare arta, simțind-o ; o distingem de ne-artă, educându-ne ochiul și sufletul. La noi în țară, în special, există o mentalitate cu totul ciudată și îngustă în privința artelor plastice. Plac mult acei artiști cari idealizând savant natura, o redau înt'o perfecțiune dulceagă, dar care nu poate prețui fără semnificație lăuntrică. Nici

Autoportret

idealizarea, nici fotografierea naturii nu pot alcătui un stil al vremii noastre. Și nu-mi poate spune nimic o formă frumoasă, când nu-i văd sensul sufletesc.

Arta nouă înțelege și acceptă deformarea exterioară, tocmai din nevoia de a nărui zăgazurile cari împiedică sufletescul să se afirme deplin.

S'au răscolit la noi împotriviri și paradoxe; expresia plastică, construcția și compoziția, culoarea, desenul, tehnica și modelarea, au încercat vii transformări. Individualitățile dornice de alte orientări, și-au săpat drum stingher, și excesele n'au fost prea izolate. In preziua unei dorite limpeziri, ne-am trezit cu un nou învățământ, și cu noi semnificații.

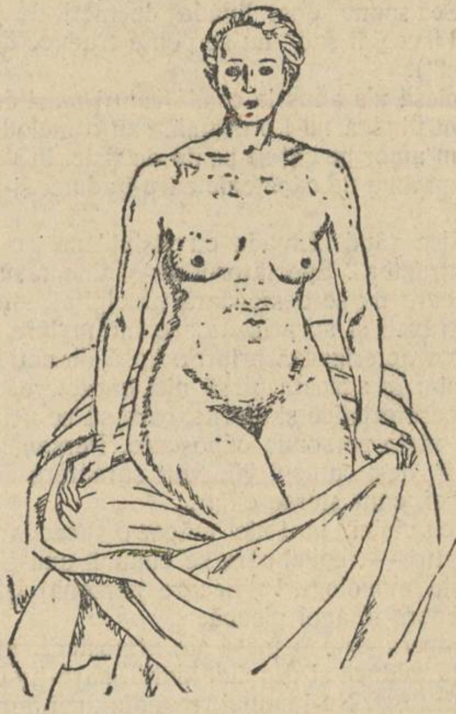
Mergând căi diferite, artiștii noștri și-au fixat punct de întâlnire pe culmea unde intențiile se confundă cu realizarea. Și puținii ajunși acolo, sunt acum recunoscuți. Antiacademismul lor a învederat un minunat simț organic.

Vecinica

Intre cei buni și-a făcut loc cu destulă greutate și cu un merit cu atât mai mare, Nicolae Tonitza.

Primele studii de pictură și le-a început acest artist, la scoala de Belle-Arte din Iași, cu profesorul Gh. Popovici. După cinci ani, (în 1907), a plecat — fără să fi obținut vre-un certificat de absolvire — la München. A ur-

Studiu de nud

mat acolo câteva luni preparatorii, în atelierul meșterului ungur Mageday. In urma unui concurs, el a izbutit să pătrundă la „Hoch Königliche Kunstakademie ?" în clasa profesorului Hugo von Habermann. N'a avut răbdare să termine nici această școală, cu reputație mondială pe atunci; în shimb însă, a avut satisfacția să fie acceptat la expoziția organizată de Kunst-Verein, alături de maestrul sărbătorit — Arthur Menzel.

„Münchener Neunsten Nachrichten" — gazeta müncheneză — a găsit de cuviință să-l laude. Intâmplarea l-a turburat adânc pe Tonitza, și i-a fost stimulent..

După câteva peregrinări prin mai toate orașele Italiei — (prima călătorie o făcuse la vârsta de 16 ani) — el s'a trezit rătăcind buimac, pe străzile Parisului. Câteva rare și scurte convorbiri cu pictorul Aman Jean, au însemnat— în afară de cercetarea atentă a muzeelor—singurele sale lecții.

Sena însă, i-a fost un profesor statornic și loial — necurmate luni de zile. Tonitza a zugrăvit atunci, adăpostit sub podurile ei, atâtea peisagii — în pâclă ori în soare, — câte nu crede el insuși să mai poată sugrăvi de-acum încolo... Obosit de Sena, el a prins să colinde împrejurimile. Se trezi astfel în Pontoise, unde își făcu un refugiu de muncă taciturnă și aprigă. Se credea peisagist. Se credea chiar, mărturisește el, peisagist genial. Drept care imita cu egal entuziasm și credință, pe Daubigny, pe Corot, pe Sisley, pe Harpigny...

Tonitza păstrează și acum două din cartoanele acelea „penibile", dar nu le arată nimănui....

Intr'o zi, adâncit în lithografiile lui Daumier, s'a dumirit subit că nu-i sunt dragi copacii, nici iazurile, nici infinitele perspective cu lanuri de varză și sfeclă.

Mirarea lui asupră-și fu nespus de mare: de ce s'a zdruncinat atâta pentru aspecte cari nu-l pasionau ?

Și Nicolae Tonitza a luat-o de la capăt — cu **omul.**

Desen

A cutreerat neobosit halele, gările și cafenele mizerabile. A frecventat cu egal bolnavă curiozitate, saloanele îmbogățiților și tavernele apașilor. A trecut prin cumpene grele, și a urcat povârnișuri amețitoare...

Succesiv omul îl exulta și îl scârbea. A sfârșit prin a-l înțelege. Dar... vai !... îl zugrăvea în impresionist ! Peisagiul — care îl învățase bucătăria paletei — îi vițiase retina. Oamenii lui erau compuși din fragmenticule vegetale, și aveau, în ansamblu, aerul unor stranii conopide multicolore. Nudurile de-așijderea : trunchiuri polichromale...

Cu cât se încăpățâna să se apropie de natură, cu atât se depărta de ceeace trăia viu într'însul, despre oameni.

Mai mult din nevoia de bani, decât din convingere, Tonitza renunță la model și prinse să schițeze din memorie. Lucrul mergea mai puțin chinuitor. El nu-și dădea însă seama de calitatea rezultatului. Dar, într'o după amiază de răgaz, el făcu fără voia lui, o comparație : încercările din minte erau mult mai simplu exprimate, mai limpezi, mai închegate și mai sugestive.

Cu această proaspătă nedumerire, Tonitza se svârcoli zile și nopți întregi, în urmă...

A plecat apoi spre țară, fără să fi învățat ceva, dar convins că pictura este o născocire drăcească, de capriciile și torturile căreia, nu trebuia să se mai lase momit.

S'a apucat, prin urmare, de alte îndeletniciri, ca să-și câștige existența.

El mai păstra însă ascuns într'însul un șearpe treaz, care-l mușca periodic. Banii se câștigau din greu, și plata unui model era pentru resursele sale un lux. Lucra deci din memorie, — deși condamna procedeul acesta, dezastruos, după părerea lui de-atunci.

In orele slobode, el continua să lucreze, fără să vândă însă nimic, și fără să nutrească gândul de-a se mai întoarce la vechea meserie.

La Iași — în timp ce Tonitza era încă pe front — câțiva din prietenii săi, pictori, mobilizați la Cartier, s'au gândit și la dânsul, punând temelia Societății „Arta Română".

Intors la cămin, a trebuit să dea și el câteva tablouri, la primul Salon organizat de „Arta Română" — în Iași.

Incurajat de atmosfera binevoitoare pe care i-au făcut-o camarazii și de cuvintele măgulitoare ale câtorva amatori — Tonitza s'a hotărît să vină în București și să încerce carieră din pictură. Era acum matur, cu sufletul și trupul trecut prin experiențe grele.

Trecură câțiva ani de scrâșnitoare frământări lăuntrice și de lipsuri jignitoare.

Problema picturii se punea pentru Tonitza din ce în ce mai adânc și mai grav. S'a dumirit lucrând neîntrerupt — și ținându-și sufletul în strictă observație. Până când s'a făcut în el lumină : Nu !... Pictura nu este imitația naturii — nici în jocurile ei luminoase, nici în fantaziile ei cromatice, nici chiar în aspectele ei grafice constructive...

El a înțeles forța extraordinară a naturii — care îl vroia sclav, care îl vroia gol de durerile, de bucuriile, de visurile și de idealurile lui. Il vroia oglindă tâmpă...

S'a închis într'însul și-a zugrăvit, cu o copilărească îndărătnicie, numai ceace spiritul său crea cu insistență...

Tonitza nu păstrează astăzi cu natura, decât raporturi de vagă politeță, în cari observatorul rutinat poate lesne recunoaște reflexul unor certuri permanente.

— Am împlinit, spune Tonitza, patruzeci de ani, în primăvara aceasta — și privesc în urma mea ca peste un teren vulcanic, frământat și sterp... Deși trăiesc cu ea în minte — n'am realizat încă pânza care să-mi placă. Nu-mi cunosc încă îndeajuns meseria... Ceeace înseamnă că va trebui s'o iau de la capăt...

Și Tonitza e prea cinstit ca să ne închipuim că pozează. El e perfect sincer. Dar n'are dreptate. Nu e el singurul artist nemulțumit de opera lui. Numai mediocritățile

Portret de copil

se adulează. Artistul adevărat, conștient de ceeace face, năzuește necontenit spre nouă desăvârșire — și nu se iubește decât când creează... Dar după aceea, opera nu-i mai aparține...

Arta lui Tonitza se aseamănă uneori în chip surprinzător cu o anumită sensibilitate apuseană. El e aproape feminin în inspirație și în realizare. Are fantezia și gustul flexibil când pentru grația figurilor nostalgice, când pentru formele de sugestie pură. Oamenii lui au uneori expresia misterioasă și liniștită ; alte-ori figura lungăreață și ovală, în care rătăcesc doi ochi de migdală, — figuri în cari linia nasului se pierde fără nuanțe în umbra genelor, gura mică, sensuală, nări vii...

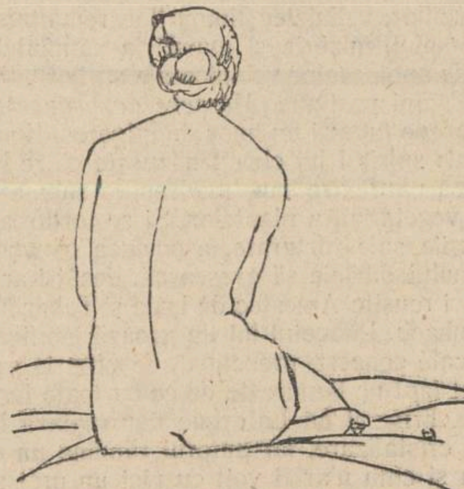
Culoarea lui Tonitza odihnește ochiul; tablourile n'au o adâncime de perspectivă, substanța vieții nu găsește la el interpretarea formală cea mai firească; tonurile lui rămân totuș vibrante, prietenoase, puternice.

Expresia lui cere libertate deplină, și nu admite nici un fel de socoteală intelectuală dăunătoare, în mânuirea penelului. Apropierea de simbol se păstrează necesară — și prin simbol opera lui trăiește o nouă prețuire.

Tonitza e una din cele mai interesante și mai populare figuri, între pictorii noștri de azi. Liniile nudurilor sale, atât de capricios tratate, au căpătat o largă expresivitate prin simplicitatea schematicei. Culoarea stabilește în pânzele lui un ritm de compoziție logică și unitară.

Insușirile decorative ale celor mai multe din tablourile acestui artist, nu pot fi socotite ca un argument împotriva valorii lor estetice ; pentru el însă, aceasta a fost o greutate nouă de înfrânt, ca să atingă un grad destul de înalt de perfecțiune tehnică, printre pictorii de expresiune ai generației actuale.

Tonitza nu mai are exclusiva preocupare de aspectele exterioare ale lucrurilor, ca mai 'nainte. Astăzi, el adâncește și sensibilizează. Tonalitatea generală a lucrărilor sale nu are caracterul decadent de care a fost învinuit. Inlăturarea tuturor trucurilor e necesitată de însăș puritatea structurii lăuntrice a operei. Prețioase prin con-

Studiu de nud

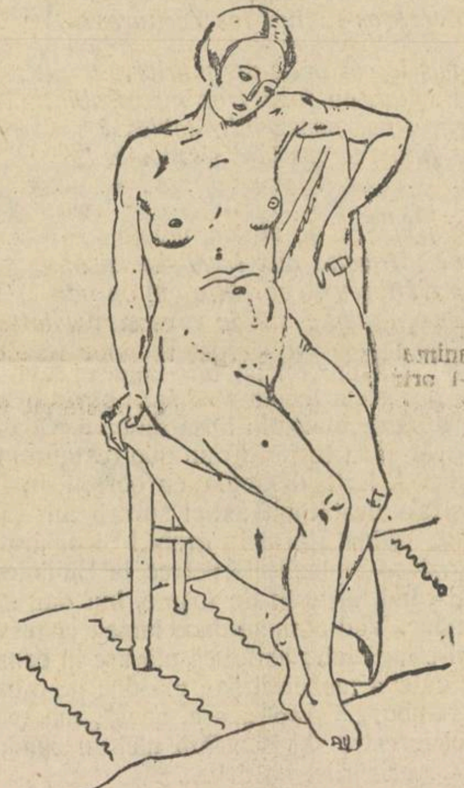
Orbii

trast, accentele emotive surprinse în tablourile lui, formulează adevărate mărturisiri sufletești.

Cu utilizarea unui procedeu de abstractizare caduc, Tonitza nu se împacă decât prin trebuința organică de a-și subordona tehnica lui puternică, unui nou ideal...

In opera lui Nicolae Tonitza, portretistica ține locul de frunte: „Vecinica", „Fata Armeanului", „Prințul pribeag", „Emigranta nostalgică", „Studiul pentru Putana", capetele de copii — mai ales acestea — vor rămâne pânze minunat înfăptuite, de cari va trebui întotdeauna să se pomenească, atunci când se va vorbi de acest pictor.

„Jidovul rătăcitor", Studiile pentru panourile „Orfanii" și „Spleen", „In urma convoiului", „In ospiciu", „Pe

Studiu de nud

verandă", etc... — ne arată un Tonitza preocupat de psihologie și analiză...

Expresivitatea figurilor, — cari poartă săpată într'însele gravitatea unei nedeslegate enigme, — face ca aceste lucrări să fie atât de interesante ca plan și execuție.

Fără a avea afinități profunde cu modernismul, și în deosebi neacceptându-l pe cel caricatural, Tonitza și-a însușit din arta nouă tot ce i-a putut ajuta expresia.

Prințul pribeag

Socotit impresionist, expresionist, sau decadent, el își croiește drum nou de căutare. Și, de un lucru suntem încredințați : tot ce va da și de-aci 'nainte, va fi artă...

H. BLAZIAN

ERNEST RAYNAUD

AMINTIRI LITERARE

Jules Laforgue

Unul din poeţii cei mai originali pe care i-a dat revista tinerească *Lutèce*, a fost Jules Laforgue (1859 — 1887) mort de o boală de piept în vârstă de 27 de ani, când atmosfera literară franceză răsuna de strigătele încăerării simboliste. Jules Laforgue era un breton născut la tropice, la Montevideo.

El s'a descris astfel, sub masca lui Hamlet, în *Moralités légendaires:*

„De statură mijlocie, crescut aproape deodată, poartă, nu prea sus, un cap lunguet, copilăresc; păr castaniu, despărţit în două de o cărare dreaptă; pletele acoperă două drăgălaşe urechi de fată; masca imberbă, de o paloare artificială, dar tânără; doi ochi albaştri-cenuşii, pretutindeni uimiţi şi timizi, când reci, când înfierbântaţi de insomnii; nas sensual; gură ingenuă, de obicei aspirantă, dar trecând repede dela întredeschizătura amoroasă la echivocul rictus al galinaceelor... Se îmbracă numai în negru şi merge-merge cu umbletul târât şi corect, corect şi târât".

Tot Jules Laforgue spune :

Mon père (un dur par timidité)
Est mort avec un profil sévère;
J'avais presque pas connu ma mère,
Et donc vers vingt ans je suis resté.

Alors, j'ai fait d'la littérature,
Mais le démon de la Vérité
Sifflotait tout l'temps à mes côtés :
„Pauvre! as-tu fini tes écritures?..."

Or, pas le coeur de me marier,
Etant, moi, au fond trop méprisable!
Et elles, pas assez intraitables!?
Mais tout l'temps là à s'extasier !

. . . .

C'est pourquoi je vivote, vivote
Bonne girouette aux trent'six saisons,
Trop nombreux pour dire oui ou non
— Jeunes gens ! que je vous serv'd'ilote.

Pe la 1880, aşa dar, el îşi târa amarul, „vivotait" la Paris. Pe vremea aceia locuia singur în strada Berthollet, mâncând foarte neregulat, din lipsă de bani. Odată a voit, după multă şovăire, să intre într'un mic restaurant cu preţ fix de un franc. A ieşit de-acolo cu obrajii în flăcări şi capul greu; şi s'a destăinuit astfel surorii lui: „De-ai şti ce e o mâncare ieftină, fiartă în grabă! Şi pipărată...!" Şi mai departe: „după-amiezile le petrec la Bibliotecă. Sunt plictisit numai când, asmuţit de foame, îmi dau seama că trebue să mănânc. Văd cum se duce lumea la restaurante, dar mie nu mi-e îngăduit; astfel că mă urc în camera mea unde mănânc câteva mezeluri sau mă duc pe o barcă ascunsă din Luxemburg... Apoi seara, acasă, mă reazăm de pervazul micei ferestre şi visez fără nici un gând, privind Nôtre-Dame, coperişurile, coşurile...

Mi-i capul atât de greu că adorm numaidecât".

Se târa astfel, descumpănit, cugetând la moarte, copleşit de o imensă tristeţe, când mulţumită protecţiei unui domn Ephrussi, dobândi la Berlin un loc de lector al împărătesei Augusta, cu salariul de 9000 franci pe an. Insuşi Norocul!... Iată-l introdus în lumea de la Curte, găzduit într'o clădire albă cu saloane aurite, înconjurat de lachei galonaţi, servit măreţ la masă; dar, observă el, „aceste mese somptuoase nu mai spun nimic stomacului meu, care a răbdat prea mult!" Şi aiurea: „Mi s'a adus să mănânc — nenumărate bunătăţi şi delicatese — dar mie nu mi-e foame decât în Franţa".

Impărăteasa îi arată cea mai mare bunăvoinţă. Curtenii ei îl răzgâie. Şi el se plictiseşte mai departe. E enervat că afară nu vede decât „prăvălii nemţeşti". Bucuria lui izbucneşte la Strassbourg, unde firmele sunt franţuzeşti şi o fată 'n casă strigă unui copil : *„Pourquoi que tu pleures, René?"* Laforgue scrie surorii lui : „Nu-ţi închipui cât m'a mişcat această frază simplă !" Şi încheie „Cel mai bun mijloc ca francezii să-şi iubească patria, e să fie siliţi să călătorească".

După cinci ani părăseşte slujba spre a se căsători cu o tânără englezoaică, săracă, din Berlin dela care luase lecţii de limba engleză. Căsătoria are loc la Londra, fără altă formalitate decât prezenţa unui clergyman şi a patru martori. Tinerii căsătoriţi se instalează la Paris, strada Commalile, No. 8. Situaţia bănească a poetului e jalnică. Vede cum i se duc ultimii bani. Crede că va trăi din scris. După ce şi-a tipărit volumul de versuri *Complaintes*, şi-a dobândit un nume mare şi prieteniii preţioase. Paul Bourget era de multă vreme un devotat protector al poetului ; dar boala lui de piept, pe care o avea în germene încă dela plecarea la Berlin, nu s'a lecuit în ceţurile Spreei. Dr. Robin examinându-l, găseşte un plămân în pericol. Poetul trebue să părăsească Parisul. Laforgue se gândeşte la Pau la Alger. Şi nici nu mai poate lucra. Opiul din pilule îl ţine amorţit două după-amiezi din trei. „Şi astfel, scrie poetul Gustave Kahn, a venit mizeria asupra acelei familii mici, mizeria fără leac, fără prieteni în stare să-i ajute. Dezastrul orgolios şi decent, casa ţinută din vânzarea albumelor, colecţiilor, cărţilor rare şi apoi boala agravată... Doamna Laforgue într'o dimineaţă, deşteptându-se, îşi găseşte soţul mort alături de ea".

„A! Funebra înmormântare! urmează Gustave Kahn, într'o zi cenuşie, umedă, ceţoasă ; înmormântare simplă, fără nici un baldachin la porţi, repede, la opt dimineaţa, fără a mai aştepta ca cineva să înmulţească numărul prietenilor dinapoia cosciugului: Emile Laforgue, fratele poetului, Th. Isaye, pianistul, câteva rude îndepărtate într'o trăsură cu doamna Jules Laforgue, Paul Bourget, Fénéon, Moréas, Adam şi eu. Am ajuns astfel, prin mizeria străzilor dela periferie, la cimitirul Bagneux, nou atunci, şi mai sinistru în goliciunea lui. Alături de trăsură, doamna Laforgue râde cu un hohot sfâşietor şi fără lacrimi, şi la spectacolul prăbuşirii acestor două vieţi nimeni nu cugetă la retorica tumulară..."

Jules Laforgue reprezintă tipul desăvârşit al intelectualului de la 1880. El a străbătut toate ţările, a vizitat muzeele, a devorat bibliotecile. A ascultat toate acordurile. Nici o manifestaţie de artă nu-i rămâne străină. La vârsta de douăzeci de ani, cu acea supra-activitate cerebrală proprie unora dintre tuberculoşi, a pătruns toate civilizaţiile. Creerul lui e o răscruce de drumuri unde se îmbulzesc laolaltă vasele, ideile, filozofiile, religiile. Stingher şi fără nici un ban, el poartă, prin spectacolele zilnice ale străzii şi feeria lucrurilor, un suflet mai bogat în senzaţii decât al unui satrap oriental, dar această vivacitate de impresii e plătită cu spulberarea voinţei. E boala timpului. Situaţia omului modern în mijlocul zguduirilor şi neîntreruptelor transformări sociale, e asemenea cu cea a unui acrobat silit să se ţie în echilibru pe o ghiulea rotundă care se rostogoleşte.

Jules Laforgue a citit cu pasiune proza fraţiior Goncourt. A fost intoxicat de otrava lor. El e pururea preocupat de „scrisul artist", de acea literatură pe care Barbey d'Aurevilly o numeşte *„literature du tabac"*, literatură de impulsivi, de sensitivi, de impresionişti, numai nervi, vibranţi. Jules Laforgue rămâne influenţat de Baudelaire, acest osândit al Parisului, de absentul Corbière, de somnambulul şi magneticul Rimbaud, şi în parte de Mallarmé bijutier al cetei. Ca toţi tinerii din epoca sa, el suferă de pe urma acestor influenţe contradictorii. In dorinţa de a afla şi a-şi găsi un punct de sprijin, se duce în toate localurile unde ştie că se declamă versuri. In cercul *Hydropaţilor*, Laforgue întâlneşte pe veselii farsori Sapeck şi Alphonse Allais.

La 1880 toată lumea crede în „misiunea" poetului... Vigny a mărturisit că poetul e sacru. Hugo vorbeşte cu gesturi profetice.

Religia artei a luat locul religiei creştine. Noua religie are nevoie de preoţii, de martirii ei; ea îşi ridică basilice şi capele. Toate acestea în vremea când trenurile se prăbuşesc şi opereta triumfă cu Hervé şi Offenbach, când Renan ironizează iar Taine tae avântul sufletului afirmând că virtutea şi crima sunt produse naturale ale creerului, ca vitriolul şi zahărul ; Wagner introduce misticismul şi influenţa lui Schopenhauer se vădeşte sub forma unei explozii neaşteptate de pesimism. Epoca e tăiată în două; această spărtură se observă la toţi scriitorii de atunci. Banville încearcă să arunce din nou pe umerii zeilor, purpura insultată. Ca şi Musset, el crede că geniul are datoria de a se jertfi. Musset a cântat icoana pelicanului care-şi hrăneşte puii cu propria-i carne. Banville, mai puţin solemn, evocă imaginea clovnului care, spre a înveseli poporul, se dă peste cap, amintind şi pe bunul Pierrot, eternul batjocurit, eroul melancolic al lui Verlaine :

Sa gaité, comme sa chandelle, hélas! este morte.

. . . .

Avec le bruit d'un vol d'oiseaux de nuit qui passe
Ses manches blanches font vaguement par l'espace
Des gestes fous auquels personne ne répond.

Jules Laforgue se recunoaşte în acest Pierrot. Lui îi va mărturisi neliniştea sa. Pe el şi-l va alege protagonist spre a juca pe scenă tragi-bufoneria la care cugetă.

Laforgue ar voi să scrie „istoria", jurnalul unui parizian dela 1880 care suferă, şovăe şi cade în neant — toate acestea în decorul parizian, într'o limbă modernă, fără teamă de asprimi şi crudităţi, de neruşinări cosmologice, de grotesc, etc."

„Cartea aceasta, zice Laforgue, se va numi *Plânsul pământului*. Partea întâi: plânsul cugetului, creerului, conştiinţei pământului. In volumul al doilea voi concentra toată mizeria, toată murdăria planetei în nevinovăţia cerurilor, bacanalele istoriei, splendorile Asiei, orga Parisului, carnavalul, morga, muzeul, spitalul, amorul, alcoolul, masacrele, Tebaidele, nebunia...

„Apoi un roman, numai de analize şi scurte însemnări psihologice. Un personagiu principal şi câteva secundare. Autobiografia organismului gândirii mele, transpusă într'un pictor, într'o viaţă cu ambiţii de pictor, dar un pictor gânditor, pesimist şi macabru. Un ratat de geniu...

„Şi însfârşit marea mea carte de profeţii, Biblia nouă care va duce la golirea cetăţilor. Vanitatea universală, sfâşierea iluziilor, neliniştea timpurilor, renunţarea, inutilitatea universului, mizeria şi murdăria pământului perdut în vârtejurile apoteozelor vecinice ale sorilor". (Vezi *Jules Laforgue*. Pagini postume, *Mercure de France).*

Şi Laforgue crează un haos de fulgere... E profetul inconştientului; spiritul lui obosit năzueşte către Nirvana, e numai o algă plutitoare sau madrepora submarină, care duce viaţa vegetativă a plantelor. Şi se tortureazǎ spre a scrie versurile sale torturate, asemenea clownului care pune mai multă dibăcie să greşească, decât i-ar trebui ca să facă figuri reuşite. Amestec de Isaia şi Tabarin, de Wagner şi Offenbach. Răcnetul lui de groază isprăveşte în refrenuri de café-concert, preocupat, de propria sa batjocurire, şi acest fapt ne lămureşte de ce cu toate însuşirile lui miraculoase, lirismul lui Laforgue naufragiază înainte de perfecta sa cristalizare, iar autorul rămâne un eseist impenitent, ca şi cum n'ar fi voit cu nici un preţ să fie altceva decât eroul plănuit : un ratat de geniu.

Cronica teatrală

Livada cu vişini

- Teatrul Regina Maria -

La Teatrul Regina Maria se reprezintă, din ce în ce cu mai puţini spectatori, minunata piesă a lui Anton Cehov : „Livada cu vişini". (De ce „Livada *cu vişini*" şi nu „Livada *de* vişini"? Se spune doar livada de meri, de peri, de pruni, etc., „Vişneovîi şad" nu se poate traduce decât „Livada de vişini").

Această piesă n'a adus la cassă valuri mari de spectatori mai întâiu fiindcă nu-i o dramă, sau o melodramă, de amor — de un amor pe cât se poate de fizic. In vremea de azi aceasta-i patima de căpetenie care-i adună şi-i desparte pe oameni.

In al doilea rând „Livada cu vişini" nu-i o piesă de acţiune, de caracter... Spectatorul nu-şi ţine răsuflarea în faţa acţiunii care nu se desfăşoară precipitat, etapă cu etapă într'o strânsă şi surprinzătoare întâmplare. „Livada cu vişini" se caracterizează printr'o lipsă de acţiune.

Nu întâlnim în această piesă nici caractere, fixate în linii precise, carcteristice şi eterne, care să ne urmărească pe stradă ca nişte persoane cunoscute. Personagiile „Livezii cu vişini", deşi oameni vii, sunt caractere de mijloc, fără mult relief, cam şterse chiar...

„Livada cu vişini" nu-i nici măcar o succedare încleştată de dialoguri — replici care se chiamă una pe alta, ci mai mult nişte monologuri : fiecare personaj îşi expune punctul de vedere şi apoi pleacă.

Această operă este o piesă de atmosferă, unde plu teşte o tristeţă adâncă şi desnădăjduită, care-ţi strică dispoziţia pe mult timp. Nu-i numai tragedia unei familii inactive şi dezordonate, ci prăbuşirea unei întregi clase sociale — cu cultura şi psihologia ei proprii : clasa proprietarilor, învinşi de ţăranii cu stare, muncitori aprigi, care pun cu patimă mâna pe pământul, unde moşii şi strămoşii lui, ca robi, au fost bătuţi pe fiecare brazdă.

Deşi acelaşi proces s'a petrecut şi la noi, deşi spectatorii au avut deci prilej să se gândească, în timpul reprezentaţiei, şi la împrejurări de aici, — am avut impresia că auditoriul îşi scăpase gândurile în altă parte.

Nici comicul strecurat, ca o amintire din trecut, în această operă târzie a *„posomoritului poet"*, nici tablourile de natură zugrăvite cu o delicată poezie : nici loviturile simbolice date de topor în trunchiul vişinilor, nici amărăciunea întinsă ca o ceaţă dela un capăt la altul al piesei — nimic n'a putut interesa publicul nostru.

Piesa n'a avut pentru el, nici măcar o semnificaţie istorică : descompunerea societăţii ruseşti dela sfârşitul veacului trecut, atmosfera de descurajare şi de neactivitate care stăpânea chiar sufletul intelectualilor. In „Livada cu vişini" însuşi reprezentantul lumii nouă, care nu se simte legat de trecut, care emite crezul unei alte vieţi, de muncă — chiar acesta nu-şi pune în aplicare programul în propria-i carieră : a rămas, etern, student. Activitatea lui este mai mult de ordin verbal.

Rolul acestui student a fost jucat cu măestrie de d. Manolescu, care şi-a alcătuit ruseşte — nu numai portul şi figura — dar şi gesturile, şi vorba repezită de intelectual semi-neurastenizat. D. Manolescu are o predilecţie pentru teatrul rus, pe care-l înţelege ca puţini alţii şi-l joacă cu o mare putere de adevăr.

De-asemeni, a reuşit şi d. Storin—cu energie şi fermitate—să creeze rolul lui Lopahin Ermolai Alexeevici, ţăranul înstărit. Ne-a prezentat un om grubian, îndîrjit la muncă, simplu, bun în fond, care calcă îndesat peste urmele culturii, lăsate de clasa boerească ce dispare. Pentru dânsul „livada cu vişini", încărcată de floare chiar în Octombrie, cu păsărele atârnate de crengi ca nişte brelocuri sonore — n'are nici o semnificaţie poetică sau de amintiri. El nu vede decât pământul gol, care va produce în curând aur.

Dispar şi slujitorii curţilor boereşti, care se identificaseră cu stăpânii lor. (In Rusia servitorii aproape făceau parte din familie : un scriitor rus spune că în străinătate, într'o gară, a recunoscut o familie rusească, numai după cum se purtau boerii cu o guvernantă la masă). Pe reprezentantul slujitorilor l-a jucat admirabil d. Maximilian, cu umor şi duioşie.

D-na Lucia Sturza-Bulandra a făcut o strălucită creaţie în Liubov Andreevna, văduva de boer, cu sufletul împărţit între Paris şi casa părintească — inactivă, dezechilibrată financiarmente, menită să coboare cele de pe urmă trepte ale mizeriei. D-na Sturza a pus în rol fineţă, pasiune, poezie — şi o durere adâncă a ireparabilului, a despărţirii, a prăbuşirii, care ne-a impresionat... deşi era vorba de-o durere străină, a unei clase antipatice, condamnate de istorie, şi executate chiar.

D. Toni Bulandra, cu un realism sobru, a izbutit să facă, în Gaev L. Andreev o creaţie remarcabilă.

In general — o piesă bună, bine jucată... prin urmare : menită căderii...

M. SEVASTOS

Fabulă calmucă

Intr'o zi un vultur întrebă pe un corb bătrân de o sută de ani, cum se face că vulturii nu depăşesc vârsta de treizeci de ani pe când corbii trăesc trei sute de ani.

— Pentrucă voi beţi numai sânge cald ! răspunse înţeleptul cu sutană, pe când noi ne hrănim numai cu carne de hoit aproape putrezit.

— Face să te hrăneşti cu astfel de spurcăciuni, pe preţul ăsta ! zise atunci vulturul.

Vulturul şi corbul îşi luară sborul. Iată că li se arătă ochilor un hoit de cal, peste care se aruncară cu vitejie. Corbul înghiţia cu lăcomie bucată cu bucată. Vulturul însă ciuguleşte de ici, ciuguleşte de colo, dar nu-i vine să înghită putreziciunea.

— Nu, strigă el însfârşit, desfăcându-şi mândrele aripi, nu vreau să trăesc trei sute de ani în aceste condiţii. Mai bine să mă îmbăt cu sânge tânăr şi cald şi pe urmă — fie ce o fi !

MIHAIL SADOVEANU
Dumbrava minunată
Edit. „Universala" Alalay
PREŢUL 60 LEI

Cronica muzicală

Noua stagiune a Operei Române

După cele câteva zguduiri morale de care suferise Opera Română în cursul stagiunii 1925—26 şi după un an în plus de experienţă materială şi artistică — iat-o deschizându-şi larg porţile, în seara de 1 Octombrie a. c. în faţa aceluiaş public meloman al Capitalei, oferindu-i un nou program al stagiunii 1926—27, prin care se speră, desigur, a se impune masselor bucureştene iubitoare de muzică de operă, un anumit gust şi un nou deliciu, în stare să scoată din buzunarele particulare aproximativ câte o sută de mii de lei pe fiecare zi.

Publicul Capitalei care furnizează contingentul spectatorilor pentru Teatrul Liric, e ispitit, desigur, să-l frequenteze cu multă voe-bună, deoarece arta Operei, superioară celorlalte spectacole teatrale împământenite aci de decenii, nu poate să nu adune pe cei ce doresc să apară numai, în localul Operei sau tind să-şi delecteze auzul. Dar nu se poate spune apriori dacă dispoziţiile generale ale acestui public în cursul stagiunei actuale, vor coincide într'adevăr cu activitatea Direcţiei Operei, cum se vede astăzi plănuită şi calculată.

Impresiunea noastră în faţa programului anunţat de Direcţie, este foarte simplă şi definită : nu s'a ţinut cont de nici un indiciu serios dat de critică şi de evenimentele din cursul stagiunii trecute. Nu s'a rezolvat chestiunea tuturor artiştilor dizidenţi, — cari trebuiau înglobaţi în rezerva forţelor Operei, nu numai ca pensionari — pentru că au fost fondatorii Operei — ci şi ca pioneri pentru turneuri de echipe artistice în provincie.

Recunoaştem că n'am fost tocmai drepţi acum un an, şi că am dispreţuit atunci forţa reală a acestor promotori, care trebue ţinuţi în legătură organică cu progresul Operei din an în an. Conservatismul raţional în acest domeniu demonstrativ al artei încurajate de Stat, care este Opera, trebue practicat astăzi mai ales când vedem tristul spectacol cum se destramă Opera, sau nu se închiagă de loc, prin marile centre provinciale, de la Cluj şi până la Chişinău.

E necesar un mare focar, cu personal şi repertoriu, menţinut în Bucureşti, pentru ca prisosurile lui să se întindă, mereu şi sistematic, către acele centre provinciale, lipsite din an în an de muzica educatoare a Operei. In acest sens nu vedem din partea ministerului vreo pricepere clară, — şi izolarea Operei din Bucureşti de restul ţării, înregistrează în stagiunea anunţată, încă un pas spre a deveni un fel de boală cronică.

Şi repertoriul, din nou se alcătueşte astfel ca şi cum am avea o Operă tradiţională, care ar fi utilizat şi profitat de toate resursele populare, — şi absolut accesibile publicului începător, — din literatura muzicală mondială, şi, deci, ne putem permite să trecem peste operele şi baletele favorite ale publicului rusesc, italian etc., de acum 30—40 de ani şi şi să naturalizăm în Teatrul Liric „ultimele strigăte" ale acestei arte.

Persoanele cari hotărăsc drumul de urmat pentru Opera Română, nu vor să urmărească în primul rând delectarea şi educarea Bucurestiului meloman prin revărsarea sursei nesecate de melodie lirică sau tragică conţinută în Operele lui Verdi, Ceaicovschi, Rubinstein etc. De ce nu vor ? — Fiindcă nu o cunosc, nu le place, sau au şi lăsat-o în urma gusturilor şi studiilor lor personale ?

Nu pricepem, iarăş, de ce au fost introduse în program cele câteva noutăţi lipsite de deliciul melodiei şi contrapunctuare, cari vor cădea cu siguranţă în cursul stagiunii, fiindcă nu vor putea satisface nici chiar pe iniţiatorii acestui repertoriu ? De ce ne putem permite un lux de cheltueli şi de experiente de prisos, când n'am epuizat încă nici pe jumătate pe Verdi, de pildă, şi nici n'am atins, integral, pe Ceaicovschi, acest mare educator al publicului de operă din Rusia ?

Nu vom proceda la argumentare şi la analiză, după titlurile anunţate în program. Căutăm numai să insistăm asupra principiului, care nu poate să nu fie cunoscut, deşi, pare dispreţuit,—de factorii hotăritori în ale Operei Române. Şi fireşte în cursul desfăşurării programului anunţat, începând cu „Boris Godunov" dela 1 Octombrie, — vom avea destule oportunităţi pentru urmărirea succeselor şi neajunsurilor repertoriului. Deocamdată ne pare rău, dinainte, că nu vom auzi, în sfârşit, şi nu vom vedea cum impresionează publicul de Operă, puternicile creaţiuni cantante ca Dama de Pică, Demonul, Neron, etc. arătate în această rubrică exact acum un an, şi nu vom avea plăcerea să ne bucurăm pe timpul sărbătorilor de bucuria massei bucureştene dacă ar vedea şi ar auzi „Pomul de Crăciun"....

ALEXIS NOUR

VIAŢA PĂRINTELUI VASILE FIVEISCH
este unul din cele mai impresionante romane ale marelui scriitor rus
LEONID ANDREEV
Lucrarea a fost tradusă în româneşte acum pentru prima oară şi a fost publicată în
BIBLIOTECA DIMINEAŢA
No. 67 68 PREŢUL 8 LEI

Un nou tiraj din romanul
SUB FLAMURA ROŞIE
DE DEM. THEODORESCU
a putut face faţă noilor şi multiplelor cereri ale librăriilor şi depozitarilor din ţară.
Sub Flamura Roşie e romanul care a obţinut cel mai mare succes din ultimii ani.

CĂRȚI ȘI REVISTE

PREOTUL N. V. HODOROABĂ: Imnuri, Note, Impresii, Tip. „Viața Românească", Iași Prețul 40 lei

Preotul N. V. Hodoroabă e un harnic publicist. Pe coperta ultimei sale cărți citim titlurile a optsprezece broșuri, volumașe și volume cu subiecte foarte variate: predici morale, studii sociale, învățături, predici și sfaturi pentru vremuri de pace și de război. Notele din campanie ale preotului Hodoroabă au fost premiate de Academia Română și Societatea Scriitorilor Români. In colecția „Basmele Românilor" a publicat patru povești cu nume ademenitoare: „Murăruș și Zâna Zorilor", „Ciocârtici finul lui Dumnezeu"...

Credem că preotul N. Hodoroabă, când scrie, se gândește la acel public — foarte numeros la noi — care face primii pași pe drumul ocupațiilor intelectuale și are nevoe de o hrană sufletească ușoară. Limpezime în exprimare, gândire onestă, puțin patetic și mult humor, — iată calitățile esențiale pentru genul acesta. In **„Imnuri, Note, Impresii,** găsim foarte bine îmbinate, claritatea cu ideia simplă, pateticul cu humorul. **Imnul pământului** cuprinde meditații creștinești pline de folos pentru cei ce n'au încă ochi să vadă. Unele pasagii, le citește cu plăcere chiar lectorul pretențios:

„Tu ești cartea de fiecare zi a țăranului. In filele tale el citește o viață întreagă. De cum se desprimăvărează și până îngheață, el cu tine stă de vorbă. Cu mâna pe coarnele plugului, cu ochii la glia ce aburește și se așterne desțelenită, brazdă lângă brazdă, numai ție și plăvanilor săi își spune el bucuria și aleanurile sale în cântecele frînte din sufletul său, căci: „boii mei, când aud doina, ară țelina și moina".

Notele și **Impresiile** sunt cronici scrise pe marginea actualității. Meditații asupra patimilor și virtuților omenirii: „Iubirea de argint', „Mila creștină'; portrete pitorești: „Cioclul", „Cerșetorul", „Birjarul", „Șeful" întregesc volumul. într'un amestec lipsit de pedanterie, variat și capricios ca însăși viața.

Slujitor al altarului, părintele Hodoroabă e obișnuit cu ideia morții și vorbește îndelung despre ea. Vorbește frumos, pentru sufletele simple cărora se adresează scrisul său. Cel puțin așa bănuim, și așa trebue să fie, pentru ca aprecierile noastre, sincer elogioase, să aibă valoare. Dacă însă autorul și-a tipărit cumva încercările cu pretenția să ofere lumii o operă literară nouă, cu o filozofie adâncă și personală, — lucrul se schimbă. Dar părintele Hodoroabă cunoaște întinderile morții și zăgazurile vieții. Cu atât mai ușor va înțelege rostul talentului cu care l-a înzestrat Dumnezeu.

STEJAR IONESCU

„VIAȚA ROMÂNEASCĂ" No. 7 și 8 (Iulie-August)

Un volum de 244 pagini, în format mare și tipărit mărunt. Sumarul te ademenește: Tudor Arghezi, Al. A. Philippide, Demostene Botez, Ioan D. Gherea, Mihai Ralea, Cezar Petrescu, etc. Răsfoind revista ai un singur regret: că a trecut vacanța și n'ai putut să te folosești, în liniștea zilelor libere, de lectura aceasta variată, cu pagini de subtilă artă literară și altele de literatură tradiționalistă; cu articole de analiză psihologică extrem de amănunțită și ingenioasă sau de viguroasă critică sociologică. Apoi alte bucăți, cu caracter filozofic sau istoric-informativ. In sfârșit, obișnuita parte dela sfârșit, destinată actualității; recenzii, revista revistelor și mai cu seamă „Miscellanea", totdeauna vioiu, inteligent și serios scrisă, în care găsim de astădată un comentar al „Chemării institutului românesc al Acțiunei naționale", lansată de beletriștii grupați în jurul ziarului „Cuvântul" și inspirați din manifestul-program al maurasiștilor dela „Action Francaise".

Susținătorii noului curent vor desființarea democracrației și a politicei și înlocuirea lor cu conducerea specialiștilor (statul corporativ). Cronicarul „Vieții Românești" relevă contradicțiile acestei doctrine care cere distrugerea parlamentarismului și restrângerea libertăților pentru a desvolta conștiința națională. Fără libertate și drepturi politice largi, nu-i posibilă nici un fel de conștiință.

D. Mihai Ralea discută aceiași chestiune pe larg, cu logică și documentare admirabilă, în articolul său „Democrație și creație". Citám concluzia:

„Democrația există: acesta e faptul ineluctabil. Amici sau dușmani ai democrației, trebue să ne resemnăm. Luminarea masselor aduce cu ea implicit pretenția la controlul și guvernarea colectivității. Aceasta e o lege aproape fizică, ca și gravitatea. Ea nu se poate evita. Massele adânci ale societății, conștiente de dreptul lor la viață, nu vor abdica de bună voe drepturile lor, fiindcă Ch. Maurras sau alt subtil literat găsesc că alt regim e mai bun.

„Tot ce ne rămâne de făcut, e să organizăm și să perfecționăm acest regim pentru ca să ne dea tot ce poate da. Dar remediile, ca să fie fecunde, trebue să pornească tot din inspirația democratică. Altfel nu vor fi primite sau vor da un rezultat hibrid mai plin încă de inconveniente decât cel actual".

D. O. G. Lecca sfârșește studiul său de sinteză etnologică asupra formării neamului românesc.

D. I. Simionescu scrie despre Niculai Milescu, moldoveanul pribeag, care a călătorit în China ca reprezentant al Țarului. Viața plină de aventuri a lui Milescu seamănă cu aceea a zvăpăiatului artist florentin Benvenuto Cellini.

In fantezia filosofică a d-lui Ion D. Gherea: „Două aspecte ale eului", găsim o metodă originală de investigație pentru analiza eului. D. Gherea face un fel de anatomie cu abstracțiile metafizicei, pentru a diseca complexul eului-tot. Dar studiul acesta nu poate fi rezumat; trebue citit cu atenție dela un capăt la altul, cel puțin o singură dată.

Fără să vrem, pornind dela sfârșit spre început, am lăsat la urmă literatura și am falsificat puțin caracterul revistei, care este, înainte de toate, literar. Dar ce importanță are locul? Esențial este să avem despre ce vorbi,— și avem. Numărul acesta cuprinde câteva pagini minunate din „Inchisoarea" d-lui T. Arghezi. Direcțiunea descopere un proect de evadare, căci: „Proectul de evadare este în deobște descoperit la timp și câteodată chiar în momentul anterior conceperii lui". Medicul-legist ia în cercetare pe cei bănuiți și dovedește în mod științific presupunerile administrației. Doctorul expune apoi directorului și funcționarilor închisorii, sistemul lui de poliție științifică pentru prevenirea tuturor infracțiunilor. Acest „sistem", scris cu o artă desăvârșită, este cea mai teribilă satiră a prostiei îmbrăcată în haină pretențioasă și pusă în slujba inchizitorilor moderni.

— „...De altfel poliția științifică o au în sânge toți oamenii de treabă, toți oamenii cinstiți, cu un venit net dela 5 milioane în sus. Ca doctrină, ea prescurtează și confundă toate celelalte științe vasale. Pentru poliția științifică toți cetățenii sunt delicvenți deopotrivă, afară de Directorii Generali, de Directori, de Subdirectori, de Agenți și de Inspectori, modelele statornice ale omenirii civilizate. Idealul nostru este să substituim ordinei capricioase a naturii o ordine rațională, demnă de gradul de cultură pe care l-am atins. Animalului-om i se va substitui chitanța, recipisa, cărțulia, certificatul și pașaportul. Pe mine nu mă interesează problematicile virtuți morale și facultăți intelectuale. Când mă voi întâlni cu Da Vinci îi voiu spune; arată-mi întâi actele și pe urmă să stăm de vorbă; iar dacă îi lipsește numărul sau biletul de identitate pe Da Vinci îl trimit în arest preventiv, până la clarificarea situației lui generale. Repet, statul ideal nu va fi realizabil decât atunci când fiecare ins va purta în cârcă o raniță cu legitimări, dovezi, bilete colorate, tipare digitale, numere de intrare și de ieșire, verificate la fiece control, fie de chelneri, fie de portarii de hoteluri, fie de către crupieri, dansatori și alți adepți ai poliției științifice. Poliția științifică este idealistă"...

In „Obsesia" d-lui Demostene Botez, găsim „tipul" cu care ne întâlnim mereu și în orice loc, și care ne persecută până la exasperare.

D. Cezar Petrescu închee romanul „Intunecare", iar Al. A. Philippide declamă:

Plecăm. Asvârle'n gârlă mormanele de cărți
Cu suflete presate în file, ca 'n erbare.

Vrem pădurea întreagă, nu frunza cu nervi subțiri.
Suntem sătui de iscusite tălmăciri.
Singuri vrem să ne fim ascultare și legi....
Păcat de cei rămași în urmă și betegi!

Un autograf al lui Gh. Asachi

Citim în „Revista arhivelor":

In muzeul Camerei de comerț din București, colecția de documente a d-lui D. Z. Furnică, printre hârtiile de corespondență ale vestitei case de comerț din Sibiu, Hagi Cont. Pop, se află și o scrisoare a lui Gh. Asachi, datând din anul 1823. Ea este adresată din Viena — unde scriitorul moldovean fusese trimis de Ion Alexandru Sturza spre a reprezenta Moldova pe lângă guvernul austriac — bancherului vienez Popp.

Profitând de prezența acestuia în București, precum și de vaza de care se bucura Popp în lumea aristocratică austriacă, Asachi îl ruga să se intereseze de soarta unui tablou, pe care îl trimisese baronului Hiller, cu rugămintea de a-l înainta domnitorului Grigore Ghica. In cazul când baronul Hiller (funcționar la Agenția austriacă) nu l-ar fi prezentat, Asachi îl ruga pe Popp să-i facă acest serviciu. Totodată îl anunța că pentru subscripția în vederea căreia Popp trebuia să meargă la Iași, el le scrisese prietenilor lui. Dintre aceștia îl recomanda pe tânărul Balș, descendent al vechei familii de boieri moldoveni, ca unul ce ar fi putut să dea un sprijin efectiv proiectelor sale.

Preocupările artistice pare că nu le-a părăsit Asachi nici chiar în funcția lui diplomatică. Dovadă rândurile finale (scrisoarea e reprodusă în întregime după autograful francez, în „Revista arhivelor"), în cari îl ruga pe Popp să copieze portretul lui Mihai Viteazul, din biserica ce-i poartă numele, aflătoare în București, și să i-l trimită la Viena pentru litografiere.

Deși concepută în termeni reci, de politeță, scrisoarea prezintă totuș interes prin aceea că evidențiază, în afară de întinsele relații pe cari Asachi le avea cu personalitățile marcante ale epocii, în amândouă țările române, și timpuria preocupare de a scoate la iveală din trecutul mort, figurile mari ale istoriei noastre, precum și mijloacele la cari apela el spre a-și aduna materialul necesar.

Despre existența lui Dumnezeu

R. Guénon, ocupându-se de această lucrare în „Vient de paraître", afirmă că Jules Lagneau, care n'a scris niciodată nimic, dar căruia i s'a făcut o extraordinară reclamă de filosof, — are în sfârșit un „testament filosofic".

Lucrarea aceasta „Despre existența lui Dumnezeu" a fost alcătuită după caetele elevilor, și citind-o, începem să ne cam emoționăm de reputația lui Lagneau.

Ni se înfățișează aci un profesor înbuibat de doctrina kantiană, cum erau mai toți cei de-acum vreo treizeci de ani. Lagneau acceptă poziția lui Kant, în întregul ei, ca un lucru asupra căruia nu se mai poate reveni, și el nu încearcă decât să perfecționeze așa-zisa „probă morală" despre existența lui Dumnezeu. In scopul acesta el pornește dela o anumită concepție a libertății; libertatea aceasta, de-altminteri, „gândirea nu și-o poate dovedi sie-și, „decât prin actul moral"; și, prin acest act, „Dumnezeu se realizează în noi", căci actul despre care e vorba constă în „a face ca legea să fie adevărată, voind să fie astfel".

Nu e vorba propriu-zis de existență, nici de ființa pură, ci de-o „trebuință de a fi", de o „valoare", de un „ideal", etc.

Toate acestea au oare vre-un sens, și dovedesc ceva? E într'adevăr curios din punct de vedere psihologic, cum s'a putut afirma o astfel de mentalitate; e interesant deasemenea pentru noi să citim condamnarea pe care și-o scrie singură, filosofia modernă, care neagă adevărata metafizică, prin chiar felul cum își pune chestiunile; și e un lucru care trebuie să ne mâhnească când ne gândim că sfârșim cu atâta ușurință în epoca noastră prin a lua drept expresia unei gândiri superioare și profunde, ceeace nu e decât simplă pologhie sentimentală.

Timizii în artă și literatură

La moraliști, la filozofi și oratori, timiditatea produce diferite rezultate și naște din diferite cauze. Aceste efecte și cauze sunt trecute în revistă la aceste trei categorii de cugetători, de către L. Dugas în cartea „Timizii în artă și literatură", Paris 1926, — fără ca autorul să-și epuizeze subiectul, pentru că a studiat problema întreagă și promite să revină. Moraliștii consideră pe timizi ca niște oameni bolnavi și se silesc să le propună remedii. Este cazul lui Montesquieu care, observându-și propria maladie, îi deplânge efectele: un interesant studiu asupra caracterului lui Vauvenargues, care sfătuește „familiaritatea" sau chiar diversiunea.

Filozofii sunt timizi de mai multe feluri: sunt timizii din vanitate, cari, nevoind să se măsoare cu alții în luptă, preferă să comită această lașitate, sau să-și mascheze orgoliul și inferioritatea retrăgându-se în timiditate. Inclinăm a crede că alte rațiuni, expuse de autor pentru P. Leroux, Maine de Biran și Amiel, duc la acelaș rezultat: necesitatea liniștei, a repauzului fizic, îndepărtarea luptelor, chiar morale, constitue pentru subiectele dedate speculației filozofice, o „primă de timiditate." Amiel mărturisește teama egoistă de-a-și turbura odihna... „fuga de responsabilitate". Și iată, poate, care este cel mai grav mobil al fugei timizilor!

Capitolul asupra oratorilor este mai viu și mai actual; scurtă privire asupra „trac"-ului la comedian. Urmărind portretele câtorva oameni politici, Waldeck-Rousseau, Henri Rochefort, cari au fost mai timizi, autorul justifică noțiunea maladiei lor constituționale, niciodată aptă pentru însănătoșire. Terminând, Dugas ne promite o analiză psihologică analoagă asupra lui Taine și Michelet, și într'o manieră mai generală, asupra poeților și romancierilor. Așteptăm ca acest proect de execuții să fie mai fericit decât cel din acest dintâi volum.

A APARUT

RECENZII

de CONST. ȘAINEANU

Lucrare de 260 pagini, elegant tipărită, cuprinzând 63 dări de seamă asupra operelor mai de seamă apărute între anii 1924—1926, *în domeniul poeziei, romanului, nuvelei, criticei, istoriei, filozofiei și culturei române*.

Carte utilă *oricărui intelectual,* cât și elevilor de curs superior, cari țin să fie inițiați în mod conștiincios, în cuprinsul acestor opere și în meritele lor.

Publicul cititor în genere va găsi într'însa o *îndrumare sinceră și pe înțelesul lui* în domeniul literaturii române din ultimii doi ani.

Editura „Adevărul". S. A. Prețul 60 lei.

Copilul în literatură

Cu prilejul apariției romanului lui Ionel Teodoreanu „La Medeleni", Cezar Petrescu a semnat undeva câteva juste considerații, enumărând lucrările cu renume universal, în cari viața copilului constituia preocuparea specială a autorilor. Fără a intenționa, de bună seamă, să dea un tablou complect, încheierile la cari ajungea erau parțiale pentrucă, evident, așa le-a vrut autorul „Scrisorilor unui răzeș". Mai vorbise atunci Cezar Petrescu, despre aspectele copilăriei, această introducere lirică a vieții, — în „Dumbrava minunată" a lui Mihail Sadoveanu, în opera lui Delavrancea, a lui Creangă, a lui Duiliu Zamfirescu — cari au presimțit poezia subtilă a copilăriei. A vorbit despre copiii odioși ai lui Caragiale, și a încheiat cu o serie de interesante reflecții asupra romanului lui Teodoreanu. Era în deosebi de reținut din studiul acela, considerația că în copil este un poet în permanent conflict cu realitatea imediată, cu trivialul și vulgarul cotidianului; el evadează în fiece clipă din real pe aripile basmului și metaforei, — e neînțeles și suferă fiindcă e neînțeles. Copilăria e tristă ca un destin poetic nerealizat.

* * *

Edmond Jaloux, în lucrarea sa „L'Esprit des livres", privește literatura care înfățișează viața copilului, dintr'un punct de vedere cu totul deosebit și original.

In 1863, Taine — în ultimul său volum despre „Istoria literaturii engleze" — vorbind despre Dickens, constata că în toată literatura franceză nu există niciun copil. „Micul Joas al lui Racine, adăoga el, n'a putut lua ființă decât într'o piesă confecționată pentru Saint-Cyr; bietul copil, și ca fiu de prinț vorbia în fraze pretențioase și învățate pe dinafară, parcă recita catechismul." Taine ar fi putut spune multe despre literatura antichității clasice. Dar el nu iubia deloc clasicismul.

De atunci, am văzut, dimpotrivă, numeroase volume consacrate studiului copiilor. L-am avut, spune Jaloux, pe „Jack"; l-am avut pe ștrengarul revoltat al lui Vallès și pe atâția alții. In sfârșit, am avut „Copilăria" lui Pierre Loti și a lui Anatole France.

Dar oare aceste descrieri ale sufletului de copil, sunt ele adevărate? și până la ce punct? E o problemă pe care nu încercăm s'o rezolvăm. Ne întrebăm însă dacă defectul esențial al acestor studii, nu e că au fost *regândite* de un creer de bărbat, ne întrebăm dacă curățenia copilăriei nu este o inconștiență pe care observațiunea noastră retrospectivă nu va fi nici când în stare să o mai redeștepte, și dacă alcătuind aceste lucrări din amintiri transformate de trecutul nostru nu reținem dintr'însele numai părțile extreme, ciudățeniile, tot ceeace va fi cândva perceptibil pentru judecata noastră de bărbați, neglijând, fără să știm, ceeace este propriu-zis stare copilărească, adică ceva negativ și ascuns, nemăsurat, străbătut de intuiții ciudate și asemănări înșelătoare.

Rămânem uimiți în fața nesfârșitului număr de raționamente dibace, pe cari le fac toți copiii din literatură. Oare asta nu se întâmplă tocmai din cauza că în puținele prilejuri din tinerețea noastră, în cari am încercat să cugetăm, am fost impresionați atât de puternic de vreun fenomen oarecare încât nu l-am mai putut uita niciodată și am intemeiat deasupra-i generalizări pripite?

Nici copiii minunați din romanele englezești nu scapă, în fața izbânzilor prea strălucite, dela un fel de îndoială, care nu se poate numi critică. Nici micul David Copperfield, nici Maggie Tulliver, a lui George Eliot, nici Jane Eyre, a Charlottei Bronte. Singur Dostoievsky, ca întotdeauna, a mers poate mai departe și ne-a înfățișat în „Frații Karamazov" copii nervoși, mai inconștienți, mai plastici ca ai noștri. Dar poate că și în vechiul Occident copiii raționează de-acuma tot atâta cât și cei mari.

Ceeace este de netăgăduit e sensibilitatea lor. Nici Dickens, nici Alphonse Daudet, nici Loti, n'au exagerat excitația nervoasă a micilor eroi. Nu e nimic mai singular pe lume decât un copil, nu e nimic mai de neînțeles pentru alții și mai turburat de enigma universului. Dar aceste cunoștințe el le capătă prin valuri neîntrerupte de mâhniri ascunse, de sguduiri deprimante, de amăgiri fără sfârșit. Un bărbat izbutește aproape întotdeauna să-și domine suferința, el cunoaște vorba care o poate stăpâni și alina; nu se resemnează dar învață să o localizeze, să lupte cu ea pentru a o îngrădi; așa că nu mai are caracterul acela spăimântător de imensă durere, de nemărginită groază, pe care îl are pentru cei nevrâstnici.

Dacă, după „Romanul unui copil", citim „Intâia tinerețe", rămânem uimiți de această groaznică putere de a îndura. Căci dacă e posibil ca fără voia noastră să dăm copiilor din cărțile noastre, un anumit fel de judecată care e al nostru nu al lor, — de bună seamă că dimpotrivă, transcrierile noastre sunt mai prejos de realitate, când e vorba să zugrăvim crizele de desnădejde, furiile de dezamăgire cari pot prigoni sufletul unui copil. Totuși ni se pare că nimeni n'a știut să le exprime atât de însuflețit ca Pierre Loti,

Și nici nu credem să fi existat un alt scriitor mai bine înzestrat pentru a tălmăci aceste turburări neînțelese. Trebuie să adăogăm că firea sa și viața liniștită (din multe puncte de vedere) pe care a dus-o ca ofițer de marină în tinerețea lui, au prelungit la dânsul pentru multă vreme și poate pentru totdeauna, un mare număr de apucături copilărești, pe cari le regăsim în toate cărțile lui și cari formează una din atracțiile lor. Astfel, el a întrunit cu ușurință această stare aproape de nedescris pe care am resimțit-o cu toții până la adolescență și a cărei emoție, numai el a știut să ne-o tălmăciască.

Pierre Loti ca și ceilalți descriitori ai copilărei și-a stilizat modelul; învăluindu-l în acest nimb inerent creațiunilor sale, el ne-a dat o imagine care nu era complectă, dar care a fost întregită la început prin spiritul lui de bărbat, iar mai târziu prin arta sa de scriitor. Cu toate astea însă, e vădit lucru că prin melopeia sa ascunsă, prin rezervele sale pudice, prin aluziile sale la stările îndoielnice ale conștiinței, prin nesecatu-i isvor de melancolie, — stilul lui Pierre Loti era cel mai nimerit pentru subiectul pe care l-a tratat. Cu el ne-am scăldat în acest univers de tristeți involuntare, de bucurii amețitoare, de observațiuni ciudate, de presimțiri neînțelese, — care e universul copilăriei. Aici Loti e la el acasă, în mijlocul visurilor nostalgiilor, curiozităților și chemărilor misterioase ale viitorului; și dacă copilul pe care ni-l zugrăvește nu e ca toți copiii, ca nici unul, ni se dă barem impresia justă a unei părți întregi din copilărie.

In acelaș timp în care Pierre Loti își întorcea privirea către trecutul său, spune mai departe Edmond Jaloux, Anatole France ni-l dădea pe „Micul Petre", egal cu cele mai perfecte din cărțile sale, și care pare o ediție mai rafinată, a „Cărții prietenului meu".

Aceste lucrări datorite celor doi scriitori, au importanța și adâncimea care caracterizează producțiunile marilor literați, ajunși la capătul unei vieți îmbogățite zi de zi în experiențe și în cunoștinți. E interesant deasemenea să vedem prin ce se deosebesc France și Loti unul de altul, la începutul lor, și prin ce se aseamănă.

Nu știm dacă toți copiii sunt la fel și nu vom ști-o niciodată, fiindcă singurele mărturii pe cari le avem în privința lor, ne vin dela oamenii de litere, cari formează în societate o clasă aparte, și au cu toții trăsături ce nu sunt ale tuturora. Credem chiar, și asta e oarecare vanitate, că ei sunt creați anume pentru a exprima natura omenească în particularitățile ei esențiale și despre cari ne dau imaginea cea mai fidelă, chiar când ne descriu stări sufletești ce nu există aidoma la toată lumea, sau le lipsesc, celor mai mulți, cu desăvârșire.

Imaginația e facultatea de căpetenie a copilului. Și trebuie să fie astfel: ea e chemată să umple toate golurie experienții, — cu atât mai mult prin urmare, era firesc să predomine la doi copii meniți să devină artiști și creatori. Prea de timpuriu și-au făurit o lume interioară. Au recurs la plăsmuiri de un dramatism copilăresc, pentru a organiza haosul amorțit care vegeta într'înșii. Deasemenea prea devreme au încercat turburarea misterului ce ne 'nconjoară, și au căutat să pătrundă taina ascunsă privirilor noastre. Misterul acesta i-a obsedat în ultimii ani ai vieții lor, mai mult decât oricând pe France și pe Loti, și ei au țintit să exagereze precocitatea și puterea covârșitoare cu care îi chinuise enigma. Dar preocuparea asta răsare atât de stăruitor și de adânc în cărțile lui France ca și în cele ale lui Loti, încât s'ar putea presupune că spiritul lor a fost prea de timpuriu chinuit de lucrul acesta.

Această trăsătură comună, de bună seamă că ei au împărtășit-o tuturor copiilor cari nădăjduiau să devină într'o zi scriitori. Vom vedea însă îndată prin ce se deosebiau, și cum lucra imaginația unuia sau a celuilalt, urmând căi diferite.

Loti era numai sensibilitate. Viața lui de copil nu cunoscuse decât frământări, iubiri tăinuite, mâhniri precoce și nedeslușite credinți păgâne. Il atrăgea tot ce era în stare să facă să țâșniască sentimentul acela al nestatorniciei lucrurilor omenești, din cari și-a scos mai târziu acentele lui familiare. Acesta este autorul „Cărții despre Milă și despre Moarte."

Altfel se petrec lucrurile cu micul Petre al lui Anatole France. Copilul acesta observă și raționează tot timpul. El scoate din spectacolul universal un mănunchiu de probleme subtile, de descoperiri ingenioase. Caută să priceapă cauzele și să lămurească efectele. E șiret și pătrunzător, știe mai cu seamă să deslușiască contrazicerile neîncetate și lipsa de logică a bietei mașinării omenești. E domnul Bergeret. Și s'a putut observa că cu cât Anatole France îmbătrânia, cu atât micul său Petre Nozière, copilul pe care îl cunoșteam de mai bine de douăzeci și cinci de ani, — devenea mai rafinat.

Trebue să înțelegem aceste două portrete fidele, cerându-ne numai ceeace Loti și France au izbutit să le suprapună fără voie din noțiunile apropiate cu vârsta. E aici o muncă imperceptibilă vederii noastre, fiindcă a scăpat ochilor lor.

Mai presus de această descoperire a copilăriei, care face mai limpede psihologia omului matur, oricât de stilizată ar fi putut fi, nu trebuie să uităm esențialul: doi scriitori ne-au adus să judecăm nu numai un prețios document omenesc, dar și două opere de artă ale unor autori cari ajunseseră la apogeul carierei lor. Cât de deosebită e arta unuia de a celuilalt! La Loti, care n'a primit dela univers decât impresiuni, și n'a căutat în lume decât prilejul ca să-și aprindă sensibilitatea, nu se va întâlni admirabila invocațiune a lui Racine, pagina definitivă a marelui umanist, care e cea mai frumoasă din „Micul Petre", cea mai frumoasă a lui Anatole France și a limbii franceze de astăzi.

H. BL.

INSEMNĂRI

Romanul contimporan

Multă vreme romanul francez a deţinut întâietatea pe piaţa literară. Dela Balzac şi până în 1914, un roman cu succes la Paris era sigur de succes în cele două lumi: Zola, Daudet, Maupassant, Paul Bourget şi Marcel Prévost erau scriitori europeni.

Dela o vreme, se pare că asistăm la o prefacere. Pe cei pomeniţi nu-i mai citeşte aproape nimeni, nici în Franţa nici peste hotarele ei, iar cei noi nu isbutesc să depăşească portiţele unui cerc mai mult sau mai puţin restrâns.

In schimb, atenţia europeană e oprită de alte nume, cu sonoritate exotică şi neobişnuită poate pentru urechile obişnuite cu muzica numelor franţuzeşti.

Nici odată nu s'a citit mai mult ca astăzi — o sută şi mai bine de ani dela naşterea lui — opera lui Dostojewsky, care apare ca un scriitor contimporan, preocupând stăruitor atenţia celor ce citesc încă : zilnic apar traduceri noui ale volumelor sale, studii şi amintiri asupra personalităţii sale.

Şi alături de el, culegem nume englezeşti ca Thomas Hardy şi John Galsworthy, scandinave ca Hamsun şi Boier, germane cu ale fraţilor Mann, pentru a pomeni numai acelea cu necontestată autoritate europeană.

Nu e greu de explicat cauza. Romanul francez n'a isbutit să se reînoiască. Opera lui Proust a rămas izolată, produs aproape exotic în grădina literelor franceze. Ori cât s'ar osteni noii veniţi, romanul francez nu poate să rămână de cât ceeace l-au făcut precursorii : analiza unicului şi eternului sentiment — dragostea.

Pe când romanul englez, german sau scandinav a isbutit să îmbrăţişeze viaţa în întregul ei, în care dragostea nu e singurul capitol, Francezii nu văd decât ceeace se leagă de dragoste : s'ar putea spune că romanul francez nu-i decât un stăruitor şi subtil „Voiaj în jurul iubirii".

Pe când romanul străin e o laborioasă incursiune în miezul vieţii.

L'amour doux et cruel

E titlul ultimei cărţi a lui J. H. Rosny, în care ni se povestesc aventurile sentimentale ale lui George, un tânăr din zilele noastre.

Intâia aventură, cu Maria, amanta prietenului său sculptorul Carol. Aventură „albă", căci Carol se înapoiază prea de vreme din călătorie şi trădarea lui George n'are răgaz să se înfăptuiască.

Aventura a doua, cu Roza, sora lui Emil. E fată. George pleacă pe front mai înainte de-a fi obţinut, mai înainte chiar de-a fi dorit un avantagiu mai palpabil.

A treia aventură, cu Ştefania, nora unui comerciant din spatele frontului. Dar în momentul în care victoria lui George e pe punctul de-a se îndeplini, intervine un locotenent.

A patra aventură, efectivă de data asta, dar extrem de mediocră, — cu o sărmană fată necunoscută pe care a întâlnit-o pe drum.

In sfârşit, George o regăseşte pe Maria, se înţeleg definitiv şi..... cartea se termină aci.

Rosny e un mare maestru. El a pus la generoasă contribuţie în paginile acestea, stilul său larg, care se adaptează totuş micilor şi nenumăratelor sclipiri ale conştiinţei, transpunându-le în planul cosmic.

Intr'un cuvânt, spune un recenzent în „Vient de paraître", dragostea omenească văzută din Sirius. Rosny e de-o ironie exasperantă.

Dacă Tolstoi ar fi fost rege

J. W. Bienstock publică în „La revue mondiale", traducerea unor scrisori inedite ale contelui Leon Tolstoi către N. N. Strakhov, cari au fost scrise între 1876 şi 1895.

Intr'o scrisoare din 1878, Tolstoi spune :

„Dac'aş fi rege aş edicta o lege, prin care scriitorul ce ar întrebuinţa un cuvânt al cărui sens nu-l poate explica, să fie condamnat să i se ridice dreptul de-a mai scrie şi să i se administreze şi o sută de lovituri de bici...

Prinţesa Belgiojoso

Femina sexu, ingenio vir, a scris Victor Cousin vorbind despre prinţesa Belgiojoso, şi această concisă definiţie latinească rezumă foarte bine caracterul eroinei zvăpăiate şi pasionate a cărei poveste o reeditează A. Augustin-Thierry în lucrarea pe care a publicat-o de curând.

Prinţesa Belgiojoso nu are din însuşirile sexului căruia-i aparţine, decât devotamentul întreg pentru cauza pe care o slujeşte, dorinţa de a străluci şi de-a seduce; dela sexul masculin, ea a împrumutat cutezanţa, hotărîrea, dragostea pentru arme şi pentru cai.

Descendentă a unei vechi familii de nobili, al cărei nume e pomenit la loc de cinste în cronici, ea conservă, deşi s'a lepădat de convenţiuni, orgoliul naşterii sale.

Viaţa acestei prinţese care preţuieşte cât viaţa unei eroine de Dumas, e un admirabil subiect de roman, — şi Augustin Thierry a ştiut să o desvolte în chipul cel mai remarcabil, rămânând totuş un istoric scrupulos...

Jocuri periculoase

Printre scriitorii cari după război au încercat să-şi reîmprospăteze maniera, trebue de bună seamă situat şi Henry Bordeaux.

Imprumutând elemente noui de compoziţie, el a dat la iveală o operă oarecum greoaie în întregul ei şi fără prea mare soliditate, — dar care conţine pasagii izbutite. E vorba de „Jocurile periculoase".

Ironia autorului însă nu e totdeauna de un gust prea superior.

E totuş oarecare îndrăzneală din partea acestui tradiţionalist înverşunat, de a propovădui înţelepciunea şi chiar virtutea, prin exemplul unei fete îndrăgostite de un bărbat de cincizeci de ani, care e însurat, — şi asupra căruia ea exercită o ispititoare violenţă pentru a-l îndepărta dela datoriile lui...

Bordeaux apare totuş în lucrarea aceasta, nou, — şi literatura lui se păstrează acceptabilă — însă fără strălucire.

Cristina şi el

Pierre Mille a publicat un studiu îndrăzneţ, — destul de cast în expresii. — despre un caz de ereditate sadică. El analizează cu o pătrundere ciudată, dragostea unui adolescent pentru o femeie mândră dar sentimentală, al cărei bărbat e, la petrecere, un monstru de sălbătăcie.

Un acces de furie erotică îl aruncă pe tânărul nostru, respins de cea pe care o iubeşte, în braţele cameristei, care face mai puţine mofturi şi e mai puţin desgustată decât stăpâna ei.

Bărbatul îl surprinde în această situaţie şi o informează numai decât şi pe nevastă-sa...

Tânărul fuge şi se fereşte să mai iasă în calea femeii iubite.

Dar mai târziu, mulţi ani după aceea, el se întâlneşte la Madagascar cu fiul pe care-l născuse dânsa după plecarea lui. Fiul acesta a moştenit dela tatăl său toate viciile. E o brută alcoolică care moare sub ochii lui, într'un acces de *delirium tremens.*

Apoi, peste alţi câţiva ani, când tânărul nostru acum încăruntit, se inapoiază în ţară, — prima persoană pe care o întâlneşte e bărbatul Cristinei, care i se spovedeşte.

Mille a scris un roman ciudat, tratat cu siguranţă şi cu îndemânare.

Lumea lui William Clissold

La şaizeci şi şase de ani H. G. Weells e mai fecund ca oricând Lucrarea pe care a terminat-o de curând şi care se află sub tipar, întrece în lungime trei romane obişnuite: va apărea in trei volume succesiv în lunile Septembrie, Octombrie şi Noembrie 1926.

Opera aceasta e un soi de roman cu totul original. Prefaţa cărţii care va avea titlul: „Lumea lui William Clissold" a fost comunicată presei, — şi e mai mult o protestare decât o prefaţă.

William Clissold e un personagiu pur imaginar. Ideile şi raţionamentele lui sunt, dela un capăt la altul, ideile şi raţionamentele fireşti ale tipului social pe care-l reprezintă. Atât cât i-a stat în putinţa lui, personagiul acesta e el însuşi — iar nu autorul său — în reacţiunile lui emoţionale, în încăpăţânarea lui sălbatecă, in credinţa lui, în ideile lui politice şi în gândurile lui...

E un specimen de liberalism modern, în sensul cel mai larg al acestui cuvânt. E studiul unui tip modern sub aspectele pe cari le dobândeşte în efortul său de-a se realiza. Aceste împrejurări şi aceste consideraţii sunt armonizate cu cea mai mare luare aminte, pentruca să se definească astfel o personalitate consistentă — şi să nu i-se mai impute autorului, că sub haina eroilor săi se recunoaşte acelaş H. G. Wells de totdeauna.

Romanul acesta care după însăşi mărturisirea autorului, este o operă de imaginaţie, o ficţiune, — va aduce totuş şi o interesantă inovaţie: vor figura într'însa, nominal chiar, un mare număr de personalităţi contimporane.

Lucrarea e aşteptată cu legitimă curiozitate.

Charles Dickens

Romancierul Dickens (1812—1870) e una din cele mai pure glorii literare ale secolului al 19-lea. El a scris cu inima, de aceea a câştigat inima oamenilor. A fost unul din cei mai mari binefăcători ai umanităţii,—căci mai multă bucurie şi veselie decât el nu a răspândit nimeni, şi nici un altul nu a lucrat cu mai mult succes în slujba iubirii. Pentru el era o lege a vieţii să întâmpine cu indulgenţă chiar şi pe cel mai decăzut şi să nu întoarcă dispreţuitor ochii dela nici o făptură cu faţă omenească. El deveni astfel avocatul obidiţilor şi necăjiţilor, iar romanele lui deveniră opere de tendinţă socială. Aşa înţelegea Dickens menirea artei. Dikens ieşise din norod, îl iubea şi suferise cu el; şi a izbutit să-l cucerească pentru literatură, descriind micile şi marile lui dureri şi puţinele lui bucurii. Dickens i-a iluminat murdara banalitate a vieţii prin humorul său şi i-a transfigurat-o până la înălţimea poeziei pure prin compătimirea sa. Dickens transfigura, idealiza, asta nu trebuie scăpat din vedere ; Dickens nu era un realist. Realistic, el zugrăveşte într'adevăr împrejurările, mediul, dar nu şi oamenii şi destinele ; fantezia lui miraculoasă creiază o întreagă lume nouă, pe care o populează cu propriile lui figuri. Când şi când îi reuşeşte câte un tip, câte un caracter fidel realităţii, dar în genere idealizează ca să emoţioneze şi atunci ajunge uşor sentimental şi melodramatic ; sau caricaturizează, ca să atingă efecte comice, şi toţi cititorii îl acompaniază în hohotele lui de râs sănătos ; dar adevărul e uitat. Nu-i vorbă, pe acesta îl găsiau din belşug aiurea cititorii lui contemporani. Dickens ţinea să le procure atâta plăcere cât îi sta în putinţă, de aceea le oferea numai ceeace cereau şi aceasta nu era adevărul, ci frumoasa aparenţă, frumoasa iluzie. Dar pe aceasta ştia să le-o dea de minune şi din sinceră convingere, căci el era în deplin unison cu ei: în toate cele bune şi în multe slăbiciuni el stătea absolut pe acelaş nivel cu publicul său.

Prima lui lucrare, „schiţele" sale londoneze le-a publicat sub pseudonimul „Boz", dar pe celelalte le-a iscălit cu numele său. Cel mai nebun humor desfăşură Dickens în „Clubul Pickwick". „Olivier Twist" ne poartă prin lumea crimei şi e cel mai senzaţional din romanele lui. Mai matur e în „Nicholas Nickleby", în care ni se descriu relele ce stăpâneau şcolile particulare engleze. Captivant şi bine construit e „Bleak House". Efectele cele mai mişcătoare le produce asupra cititorului „Bătrânul negustor de curiozităţi" prin figura micei Nell. Deasemenea şi romanul „Mica Dorrit", în care desvăluie nedreptăţile justiţiei. Printre nenumăratele sale romane are şi unele istorice, — unul având ca fond revoluţia franceză. Dar mai presus de toate stă romanul, în mare parte autobiografic, „David Copperfield". Mai pomenim şi scurtele şi popularele sale : Povestiri de Crăciun, etc., etc.

Toate aceste opere ating mai mult sau mai puţin domeniul „romanului de familie" sau „de moravuri", dar exagerarea e în ele adesea atât de tare, încât ca tablouri de moravuri li se poate acorda numai o valoare condiţionată. Dar dacă spunem ; Dickens a fost unul din cei mai mari humorişti ai literaturii universale — humor înţeles ca o însuşire isvorând din cea mai bogată plinătate a inimii, atunci am dat acestui extraordinar scriitor locul ce i se cuvine. O capodoperă a lui: **„Graiul Umbrelor"** a apărut în ultimul No. (85) din „Lectura", floarea literaturilor străine.

Triumful „Valenciei"

Don José Padiglia constitue în fiecare seară „numărul" principal dela „Moulin Rouge" din Paris. Cine-i Don José Padiglia ? Buzele dv. se vor întinde involuntar într'un zâmbet, când veţi afla că acest „Don" spaniol nu este altcineva decât însuşi autorul „Valenciei", atât de celebră astăzi. Don Padiglia cântă la „Moulin Rouge" la pian, compoziţiile-i muzicale, şi se bucură de un succes ne mai auzit. Nu trebue uitat că „Moulin Ronge" i-a lansat „Valencia".

Insăşi Mistinguett, anul trecut, a cântat această operă a compozitorului spaniol pe toată faţa pământului şi Padiglia, s'a trezit într'o bună zi celebru şi foarte bogat. „Valencia" i-a adus sume fabuloase, mai multe decât a câştigat Irving Berlin cu „Bananele".

Acuma, apariţia compozitorului spaniol la „Moulin Rouge" e însoţită de cele mai fastuoase înscenări. Pe scenă—Spania arzătoare; culesul portocalelor; fructele se reliefează pe frunzişul verde, bătător la ochi. Grămezi de portocale zac jos. Fetele cari culeg portocale, apar aci îmbrăcate, deşi tot restul programului seral rămân goale. Cămăşi şi fuste albe, cingătoare şi bonete-portocalii. Cântăreţul Garrik, îmbrăcat la fel, cântă cu glasu-i de bariton „zămos"— cupletele „Valenciei". Autorul îi acompaniază la pian. Numărul acesta e de cel mai mare efect scenic, şi Don José Padiglia e chemat de public, după căderea cortinei, de nenumărate ori la rampă...

MARUNTE

— Caetele lunare pe cari le scoate I. Peltz, au ajuns la al şaselea număr.

Colaborează : I. Peltz, cu un elogios articol despre Nichifor Crainic; I. Vinea, cu o precizare în legătură cu revoluţia literară franceză; Camil Baltazar, F. Brunea, George Silviu, Doicine.

— Marcel Iancu are un interesant portret al lui André Breton.

Umor Sovietic

In librărie.

Aveţi cărţi despre copii?

— Avem. Iată: „Cum să ne ferim de-a avea copii", „Prostituţia şi hoţia între copii", şi multe altele...

(Din revista „Hipopotamul")

Cinstea şi Adevărul.

— Băiatul meu Ivan spune întotdeauna adevărul, orişicui.

— E atât de cinstit şi îndrăzneţ ?

— Nu, are serviciu în comitetul de cenzură: spune adevărul tuturor, pe hârtie.

(Din revista „Hipopotamul")

Din prietenie.

— N'ai putea să mă plasezi în secţiunea dumitale? Fă-o din prietenie.

— Din nefericire, n'avem nimic de lucru pentru dumneata.

— Dar nici nu cer de lucru, îmi trebuie numai un post.

(Din revista „Crocodilul")

La anchetă.

— Ce limbă mai ştii în afară de cea rusă?

— Limba clopotelor. Am fost paracliser.

Tinerete conservată.

Ancheta a dovedit că mai mult de 5.000 de vagoane pentru călători sunt locuite în permanenţă pe liniile triajurilor de rezervă.

— Ah, dragă Ana Ivanovna! Ce bine te-ai conservat.

— Păi cum să nu mă conserv. Doar, draga mea, am locuit cinci ani într'un vagon-frigorifer!

Aprovizionarea satelor.

Revizia întreprinsă de inspecţia sovietică a descoperit că cooperativele dela ţară sunt aprovizionate cu articole de care n'au nevoie. — Un ţăran şi-o ţărancă:

— Vezi, Ivan Sidorovici, nici de astă-dată nu mi-ai trimis pudra Cotty!

— Ce pudră, dragă! Care pudră? Eu am rămas fără gulere scrobite — îşi bate joc acuma tot satul de mine!

(Din revista „Crocodilul")

Regimul de economie.

— De ce atâtea automobile?

— Are loc o conferinţă: *„Cum s'ar putea introduce un regim de strictă economie.*

La o construcţie.

— O să fie casă mare aci, ce crezi?

— Casă mare? Cine ştie! Deocamdată, bag de seamă că bacşişurile şi comisioanele nu prea sunt mici...

Aforisme.

La ce bun să aduni ban cu ban pentru zile negre, când poţi să-ţi înfunzi mâinile în cassă şi să-ţi asiguri o zi, bună frumoasă, însorită şi trandafirie ?!..

Omul cu situaţie înaltă găseşte ieşire din orice situaţie.

Fiecare secretar are secretele lui.

Când stai la rând, în „coadă", după vre-un bun material, nu te miră că cel mai bun prieten îşi întoarce spatele când se postează în faţa ta.

Bătul are două capete; şi ne pare totuşi foarte rău de lucrul acesta: e prea puţin!

Curiozităţi

Invitaţii la... execuţie

Presa turcească semnalează faptul că un călău care îi executase pe complotiştii din Smirna, n'a trimis de astă-dată nici o invitaţie — demnitarilor turci, diplomaţilor străini şi corespondenţilor de ziare. Obiceiul tradiţional de a trimite asemenea invitaţii există în Turcia de câteva sute de ani. Se crede că Mustafa-Kemal i-a dat ordin călăului să nu mai respecte tradiţia seculară.

„Hoţul" lui... Leonida Andreev

Acum 25 ani a apărut faimoasa schiţă a lui Leonida Andreev — „Hoţul" : o înfiorătoare povestire şi o neîntrecută analiză psihologică a unui tip de hoţ „ceferist" care, după ce „şterpeleşte" mai multe obiecte de valoare şi trece apoi prin frigurile goanei din vagon în vagon, noaptea, în mersul trenului, fiind încolţit de poliţie, — sare din tren.

...„Un şuerat prelung ca un răcnet de fiară se auzi în aceiaş clipă. Clătinat încă din inerţia săriturii, el se scutură şi se echilibră pe picioare. Se simţi solid înfipt în terasamentul liniei, şi-şi ridică capul : drept deasupra lui văzu două felinare roşii orbitoare. Nu pricepu rostul lor"...

Astfel fu sfârşitul unui hoţ-tip în literatură. Iar decurând, într'un tren de Berlin, noaptea, un celebru bandit „ceferist" american, Walter Broom Jeffy, venit în Germania într'un „turneu", a păţit absolut la fel : după ce a prădat o călătoare, lăsându-i „din generozitate" câteva obiecte de valoare, trase „mânerul în caz de pericol" pentru a încetini mersul trenului. El sări pe linie, unde fu în aceiaş clipă zdrobit de trenul care venea din direcţie opusă.

Văduvele lui Esenin

„Gazeta Roşie" află că la Moscova a avut loc procesul fostei soţii a lui Esenin (poetul proletar rus, care se sinucisese în Ianuarie a. c. la Petrograd), artista Zinaida Reich, şi al familiei lui Esenin, s'a cerut tribunalului, să anuleze căsătoria Sofiei Tolstoi cu Esenin. Argumentul principal era că Esenin, nu divorţase de Isadora Duncan, când îşi înregistrase la starea civilă — căsătoria lui cu Sofia Tolstoi. Procesul a izbucnit din cauză că părţile adverse au pretins, fiecare, moştenirea literară a lui Esenin. Tribunalul a respins cererea artistei Reich şi a rudelor poetului...

O mută... a vorbit

La Allentown in Pensilvania (Statele-Unite) Miss Minny Wisser, de 28 ani, mută dela vârsta de 10 ani, când trecuse printr'o spaimă fatală, a dat peste un şearpe, — cobra, în timpul unei plimbări. Sub influenţa zguduirii nervoase, graiul i-a revenit. Sunetul vocei sale a uimit într'atâta pe însoţitorii ei, încât ei n'au putut vorbi timp de câteva minute.

„Vinovaţii răului mondial"

In apropiere de oraşul Logor (India) o văduvă a unui brahman, femeie foarte bogată, a întemeiat în mijlocul pădurii o colonie numai din femei. Bărbaţii fiind „vinovaţii răului mondial", sunt goniţi pentru todeauna din teritoriul coloniei. Tot ritualul religios brahmanist se serveşte aci de femei, inclusiv înmormântarea. Erezia aceasta cucereşte din ce în ce mai numeroase partizane. Cercurile superioare confesionale din India sunt foarte îngrijorate de această mişcare.

Contra „jazz-band"-ului

Directorul celebrei orchestre engleze „Hall-Orchestre" din Manchester, Sir Hamilton Harty, a pronunţat un violent discurs, în şedinţa congresului organiştilor britanici, împotriva muzicii „moderne" reprezentate de „cacofonia negrilor americani", adică de „jazz-band".

Harty propune ca autorii şi executorii acestor „melodii" să fie arestaţi şi ţinuţi în închisoare la muncă silnică.

„Această muzică, — zice Harty, — nu este altceva de cât tumultul pentru acompanierea dansurilor. Cine vrea, să-şi facă asemenea sgomot infernal la el acasă. Insă, în localurile publice toată atmosfera e otrăvită de jazz-band. Aceste sunete, de prin hoteluri, teatre şi restaurante, scot din răbdări mii şi mii de oameni liniştiţi. Tinerele generaţii se sălbăticesc din cauza acestor sgomote ucigătoare, de muzică. Sunt sigur că în curând se va introduce cenzura muzicală, fiindcă nu se mai poate admite ca nişte salve de sunete bestiale să desfrăbăleze sentimentele estetice ale masselor"...

Câţi milionari sunt în America

Ultima statistică arată că în America există numai o singură persoană care se poate numi „miliardar", adică proprietar al unui miliard de dolari! Milionari însă sunt foarte mulţi; 11.000 persoane au fiecare dela un milion de dolari, până la câteva sute de milioane. La fiecare milion de locuitori, America numără 95 de milionari.

Cei plecaţi de bună voe

Statisticile „Moscovei de seară" arată că „acei ce pleacă de bună voie" sunt repartizaţi astfel: la un milion de locuitori au fost 73 sinucigaşi în 1900—904; 189 în 1910—913; 106 în 1915; 94 în 1917—21; 134 în 1922 ; 230 — în 1923; şi 337 — în 1924.

„Din ce în ce mai numeroase sunt sinuciderile de femei. Se poate crede că descompunerea familiei vechi şi nestatornicia celei nouă se datoresc mai mult femeilor. Contrar statisticilor din restul Europei, sinucigaşii noştri aparţin aproape exclusiv vârstei tinere—între 20 şi 24 ani. Tineretul devine „matur" prea de vreme, începând să trăiască ca „cei mari". Prea slabi însă, tinerii se aruncă în lupta pentru existenţă şi o parte dintre ei, neacomodaţi noilor împrejurări, pier. Cei mai înclinaţi spre sinucidere, sunt persoanele de profesiuni libere, funcţionari, muncitori fără lucru, servitori, etc. La ţărani sinuciderile sunt extrem de rare"...

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.